

प्रांग.

४२२९८

प्रदर्शनः पुराणात्मकाशम्

संख्या

भारतीय आरेक्षण्यम् दशभृत्यन्धः

वर. न०. १-१३०, २१४-२२१.

श्लोः १००

आ. १०.५" x ५.३"

विवरण

अपूर्व

वी० एम० च० पी०—७७ ग्रम० ली० ह०—१४५७—१० ०००

14475

तिरिहैना

सं. १६४४

०१. ३ = ३८

चक्र ०० (००)

८०

प्रति चौं (प्रति)

११

आवाह

४४४

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

४०७ ॥ अन्तिम दृष्टि दोषहरन के बारे ॥ श्रीकृष्णस्मारक संग्रहालय॥ अद्यते
 तो वेदान्तस्त्रीलभवतोमस्तु रथोऽपराह्नोभवतोशानांस्वरितं प्रवर्तनास्तु
 १०८ ॥ यदेष्वधर्मशीलश्चनितरामस्तु निस्तमा ॥ तत्रोशेनावतोर्णस्विष्ठोवीयोर्णेष्व
 मन्त्रान् ॥ एव ज्ञात्येष्वद्यो वेगो भगवान् भवत्भावनः ॥ एवत्वान्यानिविष्ठात्मानाने
 भीक्षु उपर्यात् ॥ तत्रानिविष्ठात्मानो वेगो भगवान् भवत्भावनाने भिगम्भाकः ॥ क
 १०९ ॥ अस्त्राक्युलान्तर्वात् तोष्य पापाद्यव्यवसन्नेनापक्षुद्वात् ॥ आपित्तामद्यनिर्माणेष्व
 देवाण्योऽप्यवत् तत्रान्यामिगित्ताः ॥ इत्याद्येवत्वमन्तर्वात् विष्ठात्मानाने
 भीक्षु उपर्यात् ॥ एव ज्ञात्येष्वद्यो वेगो भगवान् भवत्भावनाने भिगम्भाकः ॥ क
 ११० ॥ एव ज्ञात्येष्वद्यो वेगो भगवान् भवत्भावनाने भिगम्भाकः ॥ शावानोऽपि भिगम्भाकः ॥
 १११ ॥ एव ज्ञात्येष्वद्यो वेगो भगवान् भवत्भावनाने भिगम्भाकः ॥ न तामृतं न भायामृतं

११२ ॥ अस्त्राक्युलान्तर्वात् तोष्य पापाद्यव्यवसन्नेनापक्षुद्वात् ॥ आपित्तामद्यनिर्माणेष्व
 कुतोद्योगात् तत्रान्यामिगित्ताः ॥ इत्याद्येवत्वमन्तर्वात् विष्ठात्मानाने
 ११३ ॥ उत्तरात्मानान्तर्वात् तोष्य पापाद्यव्यवसन्नेनापक्षुद्वात् ॥ आपित्तामद्यनिर्माणेष्व
 वेगीक्षुकेसंसानुरद्यात् तदहीणोऽपि ॥ एव दहंसानुवामित्यकातिवर्षीणि ॥ वास्त्राभासाः ॥ अपद्यु
 ११४ ॥ अस्त्राक्युलान्तर्वात् तोष्य पापाद्यव्यवसन्नेनापक्षुद्वात् ॥ आपित्तामद्यनिर्माणेष्व
 सहस्रात्मीत्यव्यक्त्यभयच्छिनोऽपि ॥ एतदन्यद्वासर्वेष्वमेमुनेवज्ञविष्ठात्मानाने ॥ वक्तु
 ११५ ॥ अपद्युधानामित्यत्तर्तत्त्वात् ॥ इत्येषात्मात्मुद्योगात्मकोदमपिवाधते ॥ आपि
 ११६ ॥ वंतं वन्मुखवानो जंघातं हरिकथामृतं ॥ इत्यास्त्रात्मवच ॥ एतं निशम्य न युनदन्साधुवा
 ११७ ॥ दं वैयासकिः सनगवानयविष्ठुतात् ॥ वल्यर्घेष्वचरितं कौत्सुकिलिकल्परवद्वांव्याहुतेमासम
 नभागतपधानः ॥ श्रीषुकउवाच ॥ सम्प्रग्रावसितादुद्वितवानजविसत्तमः ॥ वासुदेवका
 ११८ ॥ आयोत्यज्जाताने छिकारति ॥ एत्यावासुदेवकथाष्मः पुरुषात्मी ॥ न दुनातिः ॥ व

ब्रह्मात द्वर्धोयियसहदेवतवा तद्ग्रन्थमहावेन अनस्तीर्दीरपदोनिषेः १७
त्वा॒

मा०८

क्तारंशक्ककं ब्रोद्वस्त्वादसलिलं यथा॥३॥ एमिद्वै सन्पव्याजदेव्यानो कशातयुतोऽचाज्ञा
ताभ्युभारेत्तद्वन्नांगां प्रारांगयोऽप्ता॥४॥ गौर्भुज्ञस्त्रवीदित्तासे दतोकर्णाविज्ञा॥उपस्थि
तांतिकृतसंख्यतनेस्वमवाचता॥५॥ तत्त्वगत्वाजगन्नायं देवदं द्वषाकषिणा अुरुषं पुरुषस्
कृनुपत्तस्यासमा हितः ६॥ गरेसमा ब्रोगगणो समीरितां निशा म्यवधास्त्रिद्वयानुवाहता॥
गांदोकांश्चेष्टतमग्नः उनविद्यायतामाष्टुतश्चेष्टवपाविरेऽ७॥ प्रौदेषु समवद्यन्ताधरान्नव
द्विरेष्टेष्टद्वयजन्यता॒॥ सप्तवत्तुर्येभरमीष्टर्येत्तकालशक्त्याकृपयं श्वरेष्टकिः ८॥ तसु
देवपर्यहसाद्वाज्ञा॒॥ ग्रन्थुरुपः पर्यजनिष्टतेत्तु येष्टमन्तर्गतुरुपास्त्रिया॒॥ वामुदेवकला
नेतः महस्ववदनः स्वराद्॥ अयतो भवितादेवो हरिः दिविको देवाम् ९॥ श्रीमुकुरामादा॒॥
द्वादित्तगमरणान्नं जापतीदेव्युता॒॥ आसाम्यवसंहागीभिः वक्षामेव उत्तरेऽत्तोऽ१०॥ स
रत्तनो द्वुष्टतिम्बुद्वामासम्पुर्णे॒॥ मत्तुरुपन्त्रसमन्नां श्विम्बानुभुदत्तपुरात् ११॥ पात्तक्षा
यनि२

नीततः साम्भलदेवादवभुद्वद्वात्॥ मस्तुरा न गवान्वयत्र॥ नित्यं संत्रिहितोहरिः १२॥ तत्त्वां तु
कं द्विविज्ञानोर्विष्टुदेवकः कृतोऽहमादेवक्त्राजायेयासाद्वैष्याणोर्यमाकुहवा॒॥१३॥ उपस्थि
सुनः कं सः मग्न्या॒ प्रियविकीषेया॒॥ रम्यो नह्यनो नयाह॥ रोक्तेवरथशतैर्ततामा॒॥१४॥ चतुशातं
पापिवहेगजानां हेममालिनां॥ अस्मिनामयुतं साद्वैष्यानां विष्टद्वशतां॒॥१५॥ दासानां सकु
मारीणां॥ द्विष्टतेसमलंकते॥ डुडिवेवकः यादाद्यानेऽदुदिववस्तलः॥१६॥ श्रीष्टं षष्ठ्यक्त्येष्टमदं गा
ष्टा॒॥ नेद्वुद्वेष्टम्यः समंवयाणा॒ पक्तेमताव हरवद्वैः सुमंगलं॥१७॥ प्रथिष्टग्निलांकं समभा
ष्ट्या॒॥ हाश्वरावाका॒॥ अस्यास्त्वामष्टमाग्नो हेतायां वहत्तेऽबुधो॒ इत्युक्तः सरक्तः पापो ज्ञा
जानो कुलपाणीकृन्न अस्त्रा॒ नगिनां हंतुमास्त्रं बुद्ध्यालिः॒ कवेग्रहीतः १८॥ तं जुघुष्यितकम्मा
रां न शंसंनिरप्यत्पयः॒॥ वस्तुदेवो महामाग उवाच परिसांत्वयन्॥१९॥ वस्तुदेवउवाचा॒॥ अत्त

चा० ८०

नीयगुणास्तैः भवन्नोज्यशस्करः॥ सकं भगिनीहन्तातत्वियमुद्गाहपर्वेणि॥ ३ प्रा० ८०
 त्युर्जन्मवतोवारदेहनसहजायते॥ अद्यवाहृशतंतेवामन्तुवेंजालिनोक्त्वं॥ ३८॥ देहपंचत्वमा
 पन्नेदेहीकम्मोन्गोऽवशः देहोत्तरमनुद्गाप्यपाक्तनेत्यनेत्वषु॥ ३९॥ ब्रन्दरतिष्ठन्देकेन
 यथेवेकेनग्रहति॥ यथान्नाजल्ककेवंदेहीकम्मोर्गतः॥ ४०॥ स्वनेयथापश्यतिदेहमाहशंम
 नोरणेनभिनिविष्टवेतनः॥ इष्टक्ताभ्यामनसान्त्वितयन् वप्यद्यतोलिमपिद्यापस्मृतिः॥
 ४१॥ प्रतोपत्तोधावतिदेवनोदितमनोविकाशमकमापयंवस्तु॥ गुणाद्युमायापवितेषुदे
 ह्यमो॥ उपद्यमानः सहेतनजायते॥ उपेतियथेवोदकपार्थिवेष्वदः सभीरवेगान्प्रातंदि
 न्नावनेऽवस्थमायापविते॥ उपसोऽुमानुगुणेषुरागानुग

३

तोविमुद्यति॥ तस्मान्नकस्यविज्ञाहमावरेत्सत्याविघः॥ आमनः द्वैममन्विक्तन्
 द्वौमूर्खेपरतान्याः एषातवानुजावालाहृपापुविकोपमा॥ हंतुनाहीसिकल्पाणी
 मिमांस्विंदनवत्तनः॥ शुकउवाच॥ एवंसंसासभिन्नेदेवधिमानोपिदाशः॥ नन्यव
 त्तैतकोरव्यपुरुषादानन्दुवतः॥ निवेद्यतंतस्यतंज्ञात्वाविवित्यानकदुदज्जिः॥ ज्ञात्वकाले
 यतिक्योदुमिदंतत्रान्वयद्यात॥ मत्युर्द्विमत्योद्यायावतत्तुद्विबलोदयंयद्यसौन
 निवर्त्तेतनायगधोः स्पदेहिनः॥ उदायम्भत्यवेपुन्नानमोचयेवपरामामिमासुतामेय
 दिन्नायेरन्मत्युर्वानमयेत्वत् विपर्येयोवाकिनस्यात्गतिष्ठोतुर्दुरत्यया॥ ३ परिष
 तोनिवर्त्तेतनिवत्तः पुनरायतेता॥ अग्रेयेषादाकवियोगयोगयोरद्वृत्तोऽन्यनिभित्तम
 क्षिाएवंहिजंतोरपिदुर्विज्ञावा॥ शरीरसंयोगवियोगहेतुः॥ एवंविमृश्पतंपापयावदाम

ना० ५० ॥ निर्दर्शनं ॥ वृजयामासवैशोरिवेदुमानवुरः सरां व्रतार्थवदनां भोजं नशं निरपत्रं
 ॥ मनसाद्यमानेन प्रहसन्निरपत्रम् बवीत् वस्तु देव उवाच ॥ नवास्यास्ते भयं सोम्य देव्या
 ४ हा शरीरवाका कुञ्जान्वस्मर्पण्यवेदस्याय ॥ तस्मै भयं मुत्यितं । शुकु उवाच ॥ शुहृद्
 धान्विवरते कं सत्त्वाव्यसारवित ॥ वस्तु देवोऽपितं भीतः व्रशस्य याविशद्गतं ॥
 अथ कालं उपावते देवोऽकीर्तवदेवता ॥ एवान्वष सुषुवेचाणों कन्यावैकानुव
 त्वरं काविंगते प्रधनं तं कं नायानकुडं दुभिः ॥ अर्पणामास कुणामोऽन्तादनिवि
 क्तं ॥ किं सहं तु साधना ॥ पुणीकि भयं ज्ञातं किमकार्यं कर्त्याणां दुस्तमं तं किं धाता
 त्वनो ॥ द्वास्तु मत्वं तत् शोरः सत्येत्वेव वर्त्यतां कं सद्गुष्मना राजनं प्रहसन्निरपत्र
 वं वीरं विषयात् कुमारां यं न त्वा स्मादस्ति मे भयं ॥ अष्टमे शुवयोर्गं भोत्तरं प्रयोगे वि

हितः किनात्तेति सुतमादाय यावानकुडुभिः ॥ नाभ्यनं दत्तद्वाक्यमसतोऽविजिता
 त्वनः नं दो धावेव जेगोपाया श्वामीषां वयो वितः ॥ वृक्षयो वस्तु देव वाद्यादेव काद्यास दुखिः
 योऽसवै वैदेवतापायाऽनयोरपि भारता ॥ ज्ञातयो बंधु सुहृद् देयेव कं समनुवत्ता ॥ एतत्वं कं
 सायं भगवानशशंसा न्येत्यनारदः ॥ भ्रमे भोराय माणानं दैत्यानो ववयो द्यमः ॥ ऋषेविद्य
 निर्गमे कं सोयद्दन्तमवासु गनिति । देव कागर्भेसं भ्रतिं विलोशं स्ववधं पति । देव कीव
 स्तु देवं वनिगद्यनिगडेऽग्नीता ॥ ज्ञाते ज्ञातमहन्वयुतं योरजनशंकया ॥ मातरं पितरं त्रात
 न सवैश्च सुहृद् ॥ सरवान् इति द्यस्तुत्योल्लब्धाराजानः ॥ यायसो भ्रुवि ॥ आत्मानमिह संज्ञा
 ते ज्ञानं न याग्निग्रह्यनुहतं ॥ महासुरं कालने भियदुभिः ॥ सवरुध्यत उग्रेसेन च पितरवदुभो
 जं धकाधियं लुम्पनिगद्यस्तुभुजेस्तरसेनान्वमहावलः ॥ इति श्री भागवते महापुराणो द
 श्रमस्कं धेपथ्य मोद्यायः ॥ ॥ शुकु उवाच ॥ प्रलंबवकचा ॥ एतत्वं महासौरेण सु

भा०८४ इकादिष्ट्विविद्यूतनाकेशिधेनुकैः। त्र्यन्वेश्चासुरम्पालैर्वाणाज्ञौमादिनिर्युतः॥यद्दृ
 नोकदनंवकेबलीमागस्मंभ्रिष्ठः। तेषाडितानिवि विष्णुः कुरुपांचलकैकयान्॥शा
 ल्वान्विद्भूर्निष्ठानविदेहानक्षेशलानपि॥एकेतत्मनुरुधानाज्ञातयः यद्युपास
 तोहते बुष्टहुबालेषुदेवक्याउग्यसेनिना। सप्तमंदेव्यवेद्यामयनतेष्वज्ञते॥गर्वैक्षत्
 ५ तटेवक्याहस्येशोक्तवद्वेन॥भगवानपिति श्वात्माविदित्वाकंसज्जन्मयः॥यद्दनानिनु
 नाश्रानोयोगमायासमादिश्वात्॥गङ्कदेविद्वज्ञेभडेगोप्योनिरलंकृतोहिणावसुद्द
 वस्यभायोत्तेनदेवोकुले अन्यास्तकंसरंविशाविवेद्यवसंतिहि॥देवकाजररेग
 भैश्वारव्यधाममामके॥तत्सन्निवृत्यरोहिएषाउद्देसंनिवेशय॥त्रयाहन्तेषाभगे
 नटेवक्यः पुत्रतां शुभ्नै॥प्राप्यमित्यव्यशेदायानंदपत्न्याभविष्यसि॥अविष्यति

॥ चाचान् पिवेश्वात्माभक्तोनामन्त्रयंकरः॥ आविवेशोषभगेनमन्त्रानकुद्दुनेः॥६

त्रै२८
 मनुष्यास्त्वा॥सर्वेकामवरेष्वर्णोऽध्योपहाबलिनासर्वेकामवरपदां। नामधेयानिकुर्वि
 तःस्थानानिवनरामुविदुर्भैर्जिन्दकालीतिविजयावैल्लवीतिच। मायानारायणीश्वा
 नीशारदेत्यविकेतिचागर्भसंकषेणा॥वैष्णवः संकषेणाभुविगामेतिलोकरमणात्व
 लभद्वैबलोऽक्षयात्। संदिष्ट्वंवंभगवतात्येत्यनितितद्वद्याप्तिगद्यापरिक्ष्यगांग
 तातत्त्वाकरेत्वा। गर्वेष्वैहौतेदेवक्यारोहिणायोगनिर्दया॥ अहोविष्वंसितोगर्भेऽद्विति
 ५५ सवित्रं पौरुषेष्वामन्त्राजमानोपथ्यारविः॥ दुराधरोतिदुर्देष्वेलोकानांसंवद्यवहात्तोजग
 न्मंगलमयकातीशसमाहितं स्वरमुतेनदेवकी। दधारसवीत्मकमात्मभूतंकाष्टाय
 थानंटकरंमनस्त्रा। सादेवकासर्वजगन्निवासनिवासम्भूतानितरांनरेजो॥ ज्ञोजेऽगो॥
 हेऽग्निशिखेवरुद्धासरस्वतीज्ञानवलेयथासती॥ तां वीद्यकंसः प्रभयाजितंतरांविरो

म

५

वीरामैस्त्रिति
स्तुः॥५

८

ना० ८० चर्यंतां भवनं शुद्धिस्तां। आहै खेम धारा हरि गुहां क्वं अतितो यन्न धुरे यमी इशी॥
 किम द्युतस्मिनकरणीयमासु मेयदर्थं त्रोनविहंतिविकम्। ख्यियः स्वसुगुरु मत्याव
 ६ धोयं यशः श्रियं हन्तनुकालमासुः। स्वयं सज्जिवन्वरवल्तु संपरेतो वर्तेत योत्यतनशं
 सितेनादै है सतेतं सनुजाः श्रद्धेति गतात मां धेतनुमानिनोऽक्षवं इति ब्रौरत माङ्गा
 द्यात्र संनिरुतः स्वप्रभुः॥ आसेष्व तीक्ष्णं तेऽनन्म हरे वैराग्नुबध्यत॥ आसीनः संवि
 शं निरुत्तम् भुजनाः पर्येदनमही॥ वितया नोह वीक्षेशमयश्पत्नमयं जगत॥ ब्रह्माम
 श्रितिष्ठन्म भुजनाः पर्येदनमही॥ वितया नोह वीक्षेशमयश्पत्नमयं जगत॥ ब्रह्माम
 व अत्यन्तमुनिजिनारदादिभादेवैः सानुवर्णे ताकंगार्भे द्वृष्टामीडतुः॥ सत्यवृ
 त्तमयपरं त्रिसत्यं सत्यस्य योनिनि हतं च सत्य॥ सत्यसत्यमृतमयनं त्रिसत्या तमकंत्वा
 शरणां खपन्ना॥ एकावनोऽसोऽद्विफलस्त्रिमूलस्त्रितरसः पंचशकः वडात्मा सप्तत्वगो
 दिक्षः ६

मध्ये ३

छु विटयो नवाद्योदग्नक्षदीद्विघो द्वादिवद्वः॥ त्वमेकप्रवास्य सततः वर्ततिः स्थानं निष्ठा
 नं त्वमनुयग्नह आत्माय यासं वत्येत सख्यापश्यति नानानविपश्चितो ये विभविरुपार्थ
 व बोधं आत्मन द्वै मायलोकस्य चरणवरस्य॥ तत्वाय प्रवाना निस्त्रुत्वावहा निसताम भङ्गात्
 मुडः रवलानां च यं बुजाङ्गारिवल सत्यधा भ्रिसमाधिनावै शितवत्सेको॥ वत्यादपाते
 नमहोहतक्तेन कुर्वेति गोवत्सपदं नवाद्विः॥ स्वयं समुद्रीर्य सुदुर्लभं द्युमनवनवासेव
 भीममद्वन्नसो हृदा भ्रवत्यदं जो रुदनावमतो निधाय याताः सदनुग्रहेन वाना येऽन्ते
 रविंदावृत्विमुक्तमानिनस्त्वयस्तभावादविशुद्धबुद्यः॥ आस्त्वद्वक्षुद्गायरं यदं ततः प
 तं त्यधो ना इत्युष्मदं हयः॥ तथानते माधवकाः क्व वित च स्येति मागोत्तत्वयिक्षु सोह
 दा॥ लयाभिगुच्छाविचरं तनिर्जयाविनायकानाकप्रमूर्द्धसुध्वनी॥ सत्यविशुद्धं श्र
 यते भवान अथितो शरीराणां अत्रियठपायनं वपुः॥ वेदकिं ग्रायोगतपः समाधिभिः स्त

इ

भाव

७

ना० ८०

वार्हांयेनजनः समीहते॥ सर्वं नवेऽकातपि दिव्यानमज्ञानभिदाय मार्जनं
 गुणाय काशेरनुमीयते भवान् यकाशपते यस्य वयेन वागुणाः॥ ननामस्त्वयुग्माजनक
 मे भिन्निस्त्रियित्वेतत्वत्यसाक्षिणाः॥ मनोवदोऽस्यामनुमेयत्वमोदेव क्रियायं ध
 तियत्यथापिहि इष्टाव वृग्गान्वर्ममरयन् विवित्यनन्नामानिरुपालिवंगलालि
 ॥ किञ्चासुयस्त्वञ्चरागारविदयोराविष्वित्तोनन्वाग्यकल्पते। दिव्याहरेऽस्यान्वतः
 पदोभुवो नारो दर्ना तत्त्वं वजन्मने शतुः॥ दिव्यांकितावद्वरणोः स्त्रोभनैर्देव्यामगं
 धो दत्तवानुकैषितां॥ नामवस्त्वेण भवस्य कारणं विनाविनादनन्तर्केयामहा। भवोनि
 रो धस्थितिरप्यविद्यायात्तत्पत्त्वय भवत्तितामना। मत्याश्वकक्रपन्वसिंहव
 रह हंसराजन्यविष्वित्तुष्वेषु कुकुतावतारः॥ त्वयाहिनस्त्वु चुवनं हितया धुनेश भारं
 भुवो हरयद्वृत्तमवेद न ते॥ दिव्यांबतेदुलिगतः परः पुमान्वरेन साक्षाद्गवान्वभ

८

वायनः॥ माभद्रयं जोजपते मुख्ये गोप्यायदूनां भवितातवत्तमजः॥ अकुठवाच॥
 इत्यभिव्यपुरुषं यद्वृपमनिदं तथा॥ वदेशानो पुरो धायदेवा: प्रतिदिवं युः॥ इति
 आभागवतेमहापुराणोदशमस्कंधे द्वितीयोऽधायः॥ आश्वकउवाच॥ अथसर्वेषु रोपेतः
 कालः परमशोभनः॥ पूर्वानन्यतात्ताकांतकीयहतारकः॥ दिशः परिउर्गनं निर्मलोदु
 गणो दयः॥ महीमंगलञ्च यथापुरग्नामदजाकरा। नयद्यः ऋसन्द्रसलिलाङ्क दाजलस्तु
 श्रियः॥ द्विजा लिकुलं संनादस्तवकावनराजग्रः॥ वदोर्वर्यः सुरवस्पशोऽप्यापगंधव
 हः शुद्धिः॥ अग्रयश्च द्विजातीनां शांतास्तत्र समिधता। मनोस्यासनष्टसन्नानिसाधूनाम
 सुरडु हां। जायमानेजनेतस्मिन्नेदुडुडुभयोदिविजगुः किं नरगंधवो नुहुवुः सि
 द्धवरणाः विद्यावरश्चनवर्त्तरक्षरोग्निः समेषु दा। मुमुक्षुर्मुनयोदेवा: सुमना

भा० ४० सिमुदान्विताः। मैं दं मंदेजलधराजगर्जेरनुसागरं। निशोषेतमउद्धूतेजायमाने
 र जना हैने। देवव्यादेवरूपिण्यांविष्णुः सर्वेगुहाशयः। प्राङ्गरासीच्छायाभाच्यादि
 श्रीदुरिवपुक्त्वालः। तमद्वृतेबालकमेवज्ञहारावन्तभ्रेजशरवं दाच्छदामुखं। श्रीवत्स
 ए प्रपा म लवंगलशोभिकीद्वृमन्तपातांवरेसां इपगोद्देसोभगं। सहाहैवद्वृयेकिराटकुंडल
 लिवापरिच्छक्ष सहस्रकुत्तनं। उद्दामकांवंगदकं काणादिभिर्विरोचमानं वसुदेव
 ऐवता। सविस्मयोत्कल्पविलोकनोहरिंसुतं विलोक्यानकदुर्भिस्तादा। कल्पाव
 तारोक्षवसंत्रमोऽस्यात्मुदाद्विजे ज्योगुतमाल्लुतोगवां। अथेनमस्तोदवधार्यस्तु
 वं परनतांगः। लक्ष्मीः लक्ष्मीजलिः। स्वरोदिवाभारतस्ततिकागहं विरोचयं अनयाप्नात्। अथेन
 वित्तवसुदेव उवाच। विदितोऽसिभवान् साक्षात्पुरुषः प्रहृतेपरः। केवलानुभव

नेदस्वरूपः सर्वेवुद्दिष्टक। सर्वस्वप्वलत्यैदेवस्तुष्टायेविगुणात्मकं। तदनुचेत्यपद्धि
 षः। विष्वद्वज्ञावसे। यथेमेविष्वतानावास्तथातैर्विक्तैः। सहानानावीर्योपृथक्
 भूताविराजं जनयन्ति हि। संनियत्यस्तमुत्ताद्य इपतेनुगतादवाषेवविद्यमानवात्
 नहेषामिहसंभवः। एवं भवान्वुद्धानुमेयलक्षणाणोर्योद्देशुः। सन्नपितज्जायहः। अ
 नावतात्वात्वहिरंतरं तेसर्वेस्यसर्वात्मनञ्चात्मवस्तुनः। यत्रानोहर्षयुग्मुसन्नि ल ५
 तिविवस्यतेस्वतिरेकतोऽबुधः। विनाविनोदं नवतन्मनीवितं सम्प्रक्यतस्त्पक्तमु
 पाददत्प्रमानाचत्रोऽस्यजन्मस्थितिसंयमानविज्ञोवदत्यनीहादगुणादविकिय
 तावयीश्वरेवद्वाणानोविरुद्ध्यतेतदस्ययत्वादुद्यवयेतेगुणोः। सत्वं विलोक्य
 तयेवमायया विजर्विष्वुलं खलुवस्तुमात्मनः। सर्वायरक्तं रजसोपद्विहितं छलं वर्त्ति

जे इस देवकी द्येषु प्रणात पते करना लित नृवक्षतर

ना०८

तम साज्जनात्ययोऽवमस्यलोकस्य विज्ञाविरद्विषुर्गेहेः वता स्त्रीं सिम मारिले श्वर भाजन्न
संज्ञाऽस्तु रक्षाटियापै निर्वद्य मानानि विष्यते वस्तुः। अयं वस्य लवजन्मनो गेहेष्क
त्वाय ग्रजास्तान्यवधीत्वद्युम्भरा सते वता रं पुरुषैः समर्पितं अक्षका बुनै वानिसरक्षदायुषः॥
शुक्तु उवाच॥ अथैन मात्रं जं वीक्ष्य सहा धुरुष लवजाणां॥ देवकी तमुपाधावतकं साङ्गीता
शुविस्मिता॥ देवकी उवाच रसं यत्तत्राङ्गुर्व्यक्त माद्य बुद्ध्यज्ञो निर्विकारं स
तामां निर्विग्रहं विनिराहं सर्वं साद्वा दिष्टुर्भ्यात्मदायः। न हैलोके द्विपराङ्गावसाने सहान्त
ते श्वादि न्ततं गते धुव्यक्ते अवक्ते कालवेन यते भवाने कः शिष्यते शेष वसंजः योऽप्यं काल
स्तस्य ते अवक्तं बंधो वेष्वामादु अस्तेय नविष्यानि भिष्वादिवेत्सरां॥ महीयान तत्त्वीशान त्वेष्वाद
मध्ययद्ये। नर्वीं मरत्पव्याल ज्ञातः पलायन लोकान् सर्वान् निर्जयाना ध्यग क्रतः। वत्यादाङ्गं प्रा

तो २

५ खोन्दा
भान

प्ययद्वृक्षवावास्वस्थः शेते मत्परस्मादप्यैति। सत्वं द्वो गुड्यसेनामजान्वत्वाहि नस्ताव न्तर्यापि
त्रासहासि कृपयै देयो रुद्धीमध्यं सापत्वद्वं माद्वानां लघीषाः। जन्मते मप्यासौ पापो भास
विद्यान्मध्युसुद्वन॥ समुद्देजे नवदेतोः कंसा दहमधीरवी॥ उत्पसं हरविश्वामन्नदो रस्यम
लोकिकं। ग्रंखवक्षगदापद्य विष्यान्दु उवत्तु नुजं॥ विश्वय देतवस्वातनौ निशां तेयथावकाश
पुरुषः यो भवान विज्ञाति सर्व्यममग्ने जोऽस्त्रदो नलोकस्य विडं बनं सहतः श्वीभगवानु
वाच॥ वृक्षमेव पूर्वं सर्वे इत्युप्यः स्वायं द्वृत्वेसि तातदायं स्तुतमानामधजाप्तिरकल्पवतः। यु
वावै वृत्वाणां द्विष्ठो पञ्चासर्गेयदाततः। सनियम्येन्द्रियग्रामं तेपायेपरमतयः। वर्षवा तातपहि
मध्यमं कालगुणान्दु। स हमानौ श्वासो धविनि द्वृत्वेनो मलो। शोर्लीयस्मिन्निलाहौ उप्यां
तौ नवेतसा। मत्तः कामान भीसंतो मदाराधनमो हतु॥। एवं वातप्यते खीवं तप्यः परमदुष्करं।

भा० ८० दिव्यवर्षसहस्राणि द्वादशो युर्महात्मनोः॥ तदावांपरितुल्योऽहम मुनावद्युषान वै॥ तपसाश्रद्ध
 यानित्यं नक्षय वह विना वितः॥ प्रादुरासत्करदराद्युवयोः कामदित्याया। वियतांवरदत्तकै
 सा दशो वांवतः स्तुतः॥ अनुष्टुप्ग्रामविद्यावनयन्यौ च दंयती॥ नववायेपवर्गेभे मा हितौ मम मा
 १० यया गतेमधियुवांल द्वावरं भत्त दृशस्तुते॥ याम्यान्मनोगा न मुनायां मुवां धावमनोरथ्यो॥ अ
 द्वृष्टाऽन्यतमेतोक्तश्चलोदत् युजोः सम्॥ अहं मुनोवामन्वयेष्टिग्रन्थितिस्मृतः॥ एतद्यो
 कै उन्नेवाहमदित्यामासकं प्यवाहा॥ उपेऽदृशतिविरव्यातोवागनावाव्यामनः॥ वत्तीप्रेतिमि
 न्व भवेऽहवै तेनैव एष्युवां॥ ज्ञातो न वसत्यं मेवा हृतं सज्जि॥ एतद्वांदशितं स्तुतं
 जन्मस्मरणाय मेनन्मयामद्वेत्तानमत्येतिगो नद्वा यते॥ युवांभा प्रवभावेन व्रतमनावेन वा
 संलग्ना वित्यतो लृतलै हैवास्येष्टि महतिपरां॥ प्रीकुवाच॥ इत्युक्तासीद्विरुद्धान्वानगदः॥
 श्रुति

नात्ममायमा॥ पित्रोः संपश्यतोः सद्यो॥ बन्धवधाहतः शिष्ठः॥ तत्त्वं सौरिभेगवनयोगो दिति सुतों
 समादाय सस्तिकागहाता॥ यदाकादिर्गेतु भियवतर्द्यजायायोगमाया ज्ञानिनं रजायया
 ॥ तया हृतपत्ययसर्ववस्तु द्वायस्युपारव्यशायेत्तुना॥ द्वारकुसर्वाः पित्रितादुरव्यायावह
 वक्तयायायस खिल्लभृत्यवलेः॥ ताः कृत्वा हृतेव स देव आगते खयं वशा यैतयथात्मोरवेः॥
 कवर्षपर्जन्नाऽप्यांशुगर्जितः॥ शेषो च गाद्वारिनिवारयन्वफोः॥ मद्वानिवर्षयस्मल कृष्णमा
 नुजागभीरतोयो वज्रवो भैर्येत्तिनित्ता॥ नया नकावर्त्तकुलाशतानदीमार्गददौ सिंधुविविष्ट
 यः पतेः॥ नन्दद्वुजं रौद्रिपत्यतत्तानगोपायानप्यस्तुत्तानुपलभ्यनिङ्गाया शिष्टयशोदशयने
 निधायतद्वस्तुताप्तायापदाय धुनगहानगात देव क्याशयने न्यायवस्तु देवोऽश्वदारिको यति
 मुच्यपदोलो हमारो पूर्ववदाहतः॥ यशोदानंदपत्तो वज्रात्परमबुद्ध्यता॥ तल्लिंगवर्ष

ज्ञान० श्रीतानिङ्गयपगतस्मृतिः॥ इति श्री जागवते महापुराणोदशमसंख्येवतीयोध्याया श्री पूर्वक
 उल्लङ्घन्॥ बहिरंतः पुरद्वारः सर्वाः स्वर्वेवदवताः ततो बालध्यनिंश्चावाग हपालाः समुद्धिय
 ताः॥ तेऽनुहर्स्मुप्य ब्रज्यदेव कथागर्जेतन्मतत्॥ आचर्यवर्जेत राजाय दुष्मिः पती वते॥
 ११ सतत्या हूर्मुत्याय कालाभ्यमितिव कलः॥ स्वतीरुद्धमगातशीघ्रं प्रस्वलनस्त्रैकं सर्वजः
 तमाह अत्रातरदेवाक्षयणाकरुणातती॥ स्तुतेयंतवकल्प्याख्यियंतोऽनुहर्सिः॥ बहवाहिंसि
 तान्नातः प्रशाशवः पावकोपमः॥ त्वयादिवनि स्वष्टे नपुत्रिकै कावदीयती॥ नन्वहं देववरजा
 दीनाहनस्तुताष्ठन्नोदातुमहं सिमंदाया अंगेनादरमात्मजां स्मुकुवाव॥ उपग्रह्यात्मजमे
 वंस्तुदेव्यादीनदीनवता यावितस्ताविने अस्त्व्या हस्तादात्तिर्क्षिदेववलः तांगहोत्वात्पराणो
 जांतमा त्रांस्वरुपः सुनां॥ अपोशयत्रशिलाप्त्वष्टेष्यार्थो न्मौलितसौ हृदः॥ सातद्वस्तात् समुत्पत्यस

४

द्योदेवं वरं गता॥ अहृष्टतानुजाविहौः सामुधावृमहानुजा॥ दिव्यस्वगं वरालेपरतान्नराम
 रणान्विष्टा। धनुः श्वलभुवर्मीसितसंरववक्गदाध्यरा॥ सिद्धचारुणं धर्वेशसरकिं नरोरुगोः॥
 उपाहतो बबलिभिः स्त्रयमानेदम ब्रवीत्॥ किं मया हतया मर्जातः रवलुतवोतकृत्यवक
 वित्पूर्वश्वर्मीहिसीः लयाणां रथ्या॥ ३ तिष्यभाष्यतं देवामायाभगवती भुवि॥ बङ्गाम
 निकेतेषु बङ्गामाबन्नवहा तयानिहितमाकाषिकै सप्तरमविस्मितः॥ देवकीवसुदेवं
 विमुच्यप्यस्तोऽब्रवीत्॥ अहो भगिन्हलोभामात् मया वावतपापमन्तः पुरुषावदइवापत्यं
 स्तुहं दोहिंसिता सुता॥ सत्वहेत्यक्तकारुप्यस्त्पक्तजातिसुहत्रवलः॥ कावलोकान्गमि
 ष्यानिभ्रव्यहेवमृतं असन् देव मप्यन्तं वक्तिनमत्योर्वकेवलं॥ यद्विष्णुभद्रेहं पाप
 स्वरुपिंहृतवान् शश्वन्॥ माशाचतो महा नागो खात्मजा वस्तुलं तनुजः॥ जंतवो न सदैकत्र

भा०८० देक्तव्वदेवाखीनाः सहासते॥ तु विभौ मालि नृ तनियथा यांकपयांति च॥ नायमात्मा विषय
 योति तथैते बुद्धयैव नृ॥ यथा नैवं विदां भेदो वत् आत्मा विषयम्॥ देहयोगवियोगविप्रस
 १२ स्त्रिर्नेन वर्तते। तस्मा इदेवतनयानमया वापादितानपि मानुषोदयतः सर्वे स्वकृतं
 विवेदते॥ वशः प्रावतहतोऽस्मिन्हं तात्मी चात्मानं मन्यते॥ खट्टका तावतदभिमानशोबा
 ध्यावाधकता॥ भेयात् लम्हं मदोरात्म्यं सध्योदीनं सलाः॥ इक्कलाङ्गस्त्रवः पा॥
 दाशालस्वतो रथ्यादात् भोलयामासनिग अतिविश्रुत्वकं त्वकागिरा देवकीवस्तु
 देवान्दर्शनं तमना भास्तुः सम्भूत लभ्यते॥ गोषं वददको विश्वरूपसु
 दवस्त्रुउहस्यनम्भवाचह। एव मेतन्महात्मयथा वदनिरहिनो॥ अशानुभवा
 हेतीः स्वरेति जियायतः शोकहर्षं नयदेवलोऽभोहमदान्वताः॥ मिथ्याङ्गं तने

कं २

पश्यंति भावैर्भीवं वृष्ट्यकृष्णाः के स एवं वसंनाभ्याविद्युषु दं प्रतिभावितः। देवकां व
 सु देवाभ्यामनुज्ञातोऽविश्वद्वात् तस्यारात्रांच्यातीतागांस आहृत्य मंत्रिणाः तेष्य आव
 छतत्सर्वयुद्ध केयोगमध्याः॥ आकर्ष्येभर्तुर्गोदितं तम्भुद्देशवेव॥ देवानप्रतिकृता
 मष्ठो देतेयानाति कोविदाः॥ एवं वेतहिन्द्रो ज्ञेऽपुरग्यामवजादिषु॥ अनिर्देशान्विद्वे
 शो अहनिस्यामोऽवैशश्वन्॥ किमुद्योः कारिष्यति देवाः समरभीरवः॥ नित्यमुद्दि
 ग्रमनसो ज्याद्वैष्णवे द्वेनुष्मातवा अस्यतरते शरावतैर्न्यमानाः समंततः॥ जिजीविष्वतु
 त्वरज्यपलाय नपरामणाः के वित्तं जलयोभीतान्यस्तशस्त्रादिवोकसः॥ मुक्तकछणि
 षाः के वित्तभीतास्मदइति वादिनः॥ नत्वं विस्तरशोष्वानविग्रायानवयसंनतम्। हंस्यन्या
 सक्तविमुखवानभग्नवापानमुथ्यतः॥ किं हेमस्त्रोर्विनुष्वैरसंयुगविकल्पैः॥ ग्रहो ज्ञेया

मा०८

१३

किंहरिणाश्चनुवावनोकसांकिमिइग्रात्यवायेणावत्प्राप्नावात्यस्यता। तथापिदे
वाः सपत्नानोपद्वारितमन्महेऽनेनियुक्त्वा च स्माननुव्रतान्। यथाम
योगासमुपेक्षितेन्वज्ञेशक्यतेरुद्यपदश्चिकित्तुं। यत्रोऽियग्रामउपेक्षितलयारि
पुरमहानवद्यक्षेवत्तेन एत्यत्तेन लेख्याद्युपदेवानां पवद्यमेसनातनः। तस्यववद्यगोचि
ष्टास्थियज्ञां सद्विद्युत्यात्मासद्विमनागतेन व्याप्त्वानवद्यवादिनः। तपस्त्विद्यनोयज
ग्राज्ञानवगात्मन्महेऽविद्युत्याः। एव ग्रामव्यवदात्मतयः सत्यंदमः ग्रामः प्रब्रह्मद्वयति
तिद्वाचकतवश्चरणेत्तर्णुः। सदिसर्वेन्द्रगच्छद्वयोद्युपरहित्युहाशयः। अयवेतद्वयो
पादोयद्वीपांविहंसनेऽपेदुमेविभिः केसः सहस्रमेवद्वुमेतिः। वद्यहिंसांहितंमेनेका
नपाशाद्यतोऽमुरांसंदिश्यसाधुलोकस्यकदनेकदस्त्रियानाकामसूप्यकरनदिक्षु २३

८१

दानवानग्रहमाविशतातेवेतः पठतयस्तप्रसामृद्धेत्तमः। सतांविद्घमवेक्षणारोगतम्
त्यवः॥ आयुः श्रियंयशोधर्मलोकानाशिष्ठएव चाहंतिसर्वाणिश्रेयांकियुतो महदतिकमः ॥
इतिश्राज्ञागवतेमहापुण्योदत्युद्योऽधायः॥ शुक्रउवाच। नं दस्त्वात्मजउत्यन्वेजाताङ्गादो
महामनाः॥ आहयविद्यानदैदत्तानस्त्रातः शुदिरलंकृतः॥ वायथित्वास्तस्ययनंजातकमोत्तम
जस्यदेव॥ कारयामासांविक्षिणापित्तदेवादेनयथा। व्येन्द्रनानियुतेषादाहिष्यमः समलंकृतो
तिलाङ्गीनसत्तरत्वेशात्कुभावरादतानाकौलेनम्नानगोच्यन्नोसरक्कारैस्तपेसज्जयम्॥
एउद्योतिदैनोः संकुच्यादव्यापात्मात्मविद्याया सोमगल्यगिरोविधाः स्त्रतमागधवदि
नः॥ गायकाश्च जयेन्दुभर्येद्दुभ्रयोमुडः॥ ब्रजः समष्टसंसक्त द्वाराजिरगहातरः। विच
वैत्याताकास्वकवेत्तपत्त्वतोरणः॥ गावो वृषाश्चवत्ताश्चहिरिडोलन्दृष्टिः॥ विविच्छा

इज्यावाहण
दि४

द्वैः
रत्नसमूहः॥
दानैऽद्या
तिं। संतुष्ट्या
मनः। आमा
आत्मविद्या
येति। ३

न बुतेद्वेलन्ते
कालेन न न्या
दिल्लानेनदेहा
दिश्याचेनाम
भाल जाति॥
सरक्कारैर्गन्नी
दितयसांडः
यादि॥

भा०८

१४

तु बहुस्वकवस्त्रकां वनमालिनः ॥ महा हृष्वद्वा नरणं कुकोङ्गावभृष्टितः ॥ गोपासमायद्य
राजनानोपायन पाणमः गोप्य स्वाकाराएष्मुदिता ॥ यशोदायाः स्तोऽहं ॥ आत्मानं त्वस्यां
वकुदेष्वाकल्पो जनादिभिः ॥ नवकुंकुम्प्रकिञ्चक्षमुखवयं कज्ज्ञतयः ॥ बलिनिष्वरितं न
मुः पृथक्ष्वाप्यस्त्रालतकुवाः ॥ गोप्यः सुम्हृष्टमालिके उलनिष्कके वस्त्रिचावराः प्रथिशि
शिखाव्यतमालत्वर्षीः ॥ नंदालयसुखलयो ब्रजतीविरेजुव्योलोलकुंडलपदो वरहारशोभा
ता आशिष्वपुंजाना विरपाहीतिवालके ॥ हरिजावृत्तैलाङ्गिः सिंदवंयोजनमुडगुः ॥ अ
वाँ तदिविवाणिवादिवाणिभास्त्रहोत्सवे ॥ दक्षयोग्यस्वर्णशेननेदस्य ब्रजमागते गोपाय पर
स्यरहवादपि हीरष्टां बुभिः ॥ आसिंदवंतो विलेपंतो नवनारोधविक्षिपुः ॥ नंदो महामना
त्तन्योधासो लंकामागाधनः ॥ स्त्रिमागमवंदिभ्योयैन्येविद्योपजी ॥ वनः तैरसैः कामेरहनः ॥

गोपालिकाः वृष्णिमकाः वोदनस्त्रः मनवजाः ॥

२४

त्वाय योवितमप्युपर्यतः ॥ विज्ञोराराघनायोयस्व पुत्रस्योदयाय वरो हिरावभमहानागानंद
गोपालिनिदिता ॥ व्यदरद्विवासः स्वककेय भरणाभृष्टिता ॥ तत आरम्भ्यनंदस्य ब्रजः सर्वेसम्भ
द्विमानः ॥ हरेनिवासात्मागुणोरमात्रोऽनमभृच्छृप्य ॥ गोपानगोकुलरहायां निरूप्य भयुरांगतः ॥
नेदः केसस्य विकंकरं दाउं कुरुद्वह ॥ वस्तु देवउपकृत्य भ्रातरं दमागते ॥ मात्रादत्तकरं रक्षते
ययोतदवमोवनां तोट्हास हसेत्यायदेहः प्राणामिवागते ॥ यातः खियतमंदो भ्रोस स्वजेष्वे
मविह्ललः ॥ वृजितः सुखमस्तीनः पृष्ठानामयमाहतः ॥ प्रसक्तो वीः खात्रज्योरिदमाहविशायते ॥
दिव्याच्चान्तः पवयस इदानीमपज्ञस्यते ॥ प्रजाशायानिवृत्तस्य वजायत्समय द्यत ॥ दृष्ट्यासेसा
रखकेऽप्तिमनवर्तमानः पुनर्नवः ॥ उपलब्धो भवानद्युल्लभं विषय दर्शनं नैकत्रविरसं वाससु
हदोवित्रकर्मणां ऊद्वेनवृद्धमानानोपत्वानां श्रोतसायथा ॥ कवित्यशाव्यनिरुजं भृयेत्वुर्त

२०

ना० र०

१५

एवाहस्थं वहहनंतदमुनायत्रासेवं सुद्दहतः ॥ चातमिमसुतः कद्विनाचासहनवद्वज्ञाता
 तं भवंतं मन्वोनोनवद्ग्रामपलालितः ॥ पुंसस्त्रिवर्गोविहितः सुहदाह्यनुभावितः नतेषु
 क्लिश्यमानेषु विवर्गोयोग्यकल्पते ॥ नंदउवाच अहोतेवेकीयुनाः केसेन्वहवोहताः ॥ एका
 वसिष्ठवरजाकन्यासापिदिवंगता नूरंद्यद्यन्वायमद्वयपरमाजनः ॥ अद्वष्टमात्मनसावं
 योदेव नसमुद्दति ॥ वसुदेवउवाच ॥ करोत्वार्थिकोदत्तोगजोदृष्टावयंववः नेहस्येषु बहु
 तिष्ठेसंस्कृत्यात्तत्त्वगोकुले ॥ शुकुडवाच इति नंदादयोगोपः योकासेशोरिणायमुः ॥ अनास्त्र
 न इनुक्तेतामनुशोध्यगोकुलं ॥ इति श्रीभागवतेमहापुराणोदशमस्कंघेष्वदमोध्यायः ॥
 श्रीभुकुडवाच ॥ नंदः पथितवः शोरेन्मृष्टिविवितयन्हरिं जगमशरणात्प्रातगम
 रांकितः ॥ एनष्वहिताद्योगपूतनावालद्यातिनी ॥ श्रीश्रुत्यवारनिष्टुतीभुरयाम् ॥ करादिवु
 ५१ ॥ १५

नयत्र वराणीनिरहेद्वानिस्त्रैर्मुदा ॥ योखिकुर्वतिसावतां भर्तुयोत्थान्यश्चतत्र हि ॥ सा
 खेवर्येकदोयत्यपूतनाननदगोकुलं ॥ योखित्वामाययात्मानं धाविशत्वामवारिणी ॥ तां के
 शवं ध्वयतिष्ठक्तमस्त्रिकां वह नितं बस्तु नह कुमध्यमां ॥ सुवाससंकं पितकस्ते न्युणाति
 व्याह्नासते कुडलमेडिताननां ॥ वल्लुमितायांगविलोलवीक्षि ॥ तैर्मेनो हरतीवनितां बज्जोऽ
 कंसां ॥ अमसतो भोजकरोरास्त्रियोगाप्यः श्रियं इष्टुमिवागतं पतिं ॥ बालयहस्तत्रविविन्वता
 (श्रीशून्यद्वयानंदगहेऽसदेतके) ॥ वालं धतिक्तन्ननिजोक्ते जसंददरशतत्येऽग्रमिवाहितं
 भौसिविबुध्यातोबालकमारिकाग्रहं वराचात्मासनिमालितेक्षणाः ॥ अनेतमारोपयदंकम
 तकेयथोक्तां सुप्तमबुद्धिरुद्धधीः ॥ तांतोद्वावित्तामातिवामवेष्टितां वीक्षणातगकोशपरिकृद्वा
 सिवत्राकङ्गः विवयं स्वप्नभयादविष्टते निरोद्धमाणोजननीम् ॥ तस्मिन्वस्तु न उज्जर

भागः सम्बोधने वानरों का सादा यशोशा है ॥ वद्यागाढ़ करात्म्या भगवान् वयी वतत् प्राणीः सम्बोधने मन्त्रिति इति नाभिलानिष्ठायामानाश्विलज्ञीवसमेस्पुष्टिव
 चा ८० वत्यनेवरतो भूजावपि विलिङ्गग्रापततीकरोह ॥ तस्याः स्वनेनातिग्नीरंड सासाडिर्मे
 १६ त्री द्वीपोष्टववालसग्रहा ॥ रसादि शश्वपति नेदिरेजनायेतुऽवितौ वज्ञनिपात शंकमा ॥ नि
 शावरीत्यन्वयितसनावस्थीदाएके शानश्वररोभूजावपि षसायेगोष्टनिजरूपमा
 रिष्यावज्ञा हतोद्वइवापत्त्वपापतमानोऽपितद्वैहस्तिगव्यूत्पत्तरंडुमान ॥ वृक्षीयामा
 सराजेइमहदासी दक्षता ॥ इच्छामात्रायद्वास्पंगरिकं दरनासिकं गजशीलस्तनरोडं
 घकीहत्तरुकाम्बडेजन ॥ अद्वैतवृक्षपूर्णावन्पुलिनारोहनीष्ठाण ॥ बद्ध सेतुभुजोर्वैक्ष
 न्यतोयङ्गदीदरो ॥ संतत्वसुः स्वतंहीव्यगोपा जाप्यः कलैवरः स्वर्वत्तविन्मित्वहरत् ॥ १६

कल्पमस्तकाः ॥ वालंतस्याउपरसिकोउमकुतोभयं जोप्य रहस्ते समभ्येत्यजग्नुर्द्वार्तासं
 भ्रमाय यशादारोहणीभ्यातः सम्बलस्य सर्वतः ॥ रवांविदधिरेसम्यक्गोपुक्त्वमाणादि
 भिः ॥ गोम्बृतान्वापयित्वापुनगरित्सार्वकं ॥ रवांवदकुशरुद्वादशोगेषुनामनिः ॥ गो
 प्यः संस्कृतसलिलांगोषुकरयोः पथकान्यस्यात्मन्यथवालस्पवीजन्याममकुर्वतः ॥ अव्या
 दज्जोऽक्षिमणिमासंतवजान्वयोरुद्यज्ञातः कटिटटंजटरंहयाम्यः ॥ हक्षेशवद्वद्वुर्द्वृ
 ४ शिरः शिनस्तुकं रंविष्वुभुजेंमुरवंमुरुक्तमैश्वरकं ॥ वज्ञग्रहतः सहगदोहररस्तुप्रात्तत्वत्या
 श्वेयोद्देनुरसोमध्युहजनस्य ॥ कोलोषुशंखउरगायउपर्युपेदः ॥ साहौः जितौहलधरमपुरुषः
 समंतात् ॥ इङ्गियारोहवीकेशः धारान्वारयोगाऽवतु ॥ श्वेतदीपयतिष्ठुत्तमनोयोगश्वरोऽवतु ॥
 परश्चिग्नर्भस्तुतेषुद्विज्ञात्मानं जगवानपरः ॥ कीउत्तंयातुगोविंदः शयानं पातुमाधवः ॥ व्रजंत

मा०८

मव्यादेकुंठोआसीनंत्वांश्रियःपतिः॥ भुजानंयहनुकपातुसवेगहभयंकरः॥ डाकिन्योयानुः॥

धानाश्रुद्ध्यांडोयेऽर्नकग्रहाः॥ नूत्पेतपिशोऽस्यद्वरक्षोविनायकाः॥ कौटररेवतीज्येष्ठा

१७ पूतनामात्कादयः॥ उन्मादायेहूपस्मारादेहपाणोद्दियदुहःस्वप्नहृष्टमहोत्यातावद्बाल

ग्रहाश्रयेसवेनशंखते विक्षोनीमयहात्मारकः॥ इतिष्वाणायबद्धानिर्गीविजिःकृतरक्षणाण्या

यथित्वास्तनंमातासन्निवेशयदात्मजेत्तावन्नंदादयोः॥ गोपामस्युरयावजगताः॥ दिलोक्य

पूतनादेहंबद्धुद्वारतिदिव्यताः॥ नूनंतर्किंसंजातोयोगेषासमागतः॥ सर्वद्वृष्टिहृष्ट्यातोयदा

हानकडुक्षिणः॥ कलेवरंपरमुनिक्षित्वानवेद्यजोकसः॥ द्वैरेष्वावयवशोददुःकाष्टवेष्टिते॥

दद्यमानस्यदहस्यद्विमस्याग्निसारनः॥ उत्थितःकृष्णनिच्छेत्तसपद्याहतपाम्नः॥ पूतनालो

कवालद्विराक्षसीराख्यराशना॥ जिवांसग्यापिहरत्तनंदत्वोपसज्जति॥ किमुनःश्रद्धयानत्कृपाक

ये?

दि १०

द्वायपरमात्मानो। यद्येत्यितरांके विवरकात्तन्मातोयद्या॥ पद्मांपमपलाशाभ्यांवद्याभ्यांले
कवंदितः॥ अंगयस्याः समाक्षम्यनगवनपिबवत्तानंयानुठान्यपितत्संगदवापयजननीगतिः। ऋष्णःभु
क्तसनद्वीराः किमुगावेनुमातरः॥ पर्यात्तियासामयिवत्पुच्छे हस्तान्यालै॥ नगवान्देवकापुच्छ
कैवल्यादप्रिवलार्थदः॥ तासामविरतंहस्तेकुर्वतानांसुतेद्वाणां। नपुनकल्पतेरात्तनस्साराज्ञान
संभवः॥ कडुभूमस्यसोरन्यमवद्वायवेजीकसः॥ किमिदेकुत्पैतिवदेत्तोवजमायदुःतेत्तव
स्तितंगोप्यैः पूतनागमनादिके। ऋक्वातन्निधनंस्वतिशशोश्चासन्वसुविस्मिताः। नदःस्वपुच्छ
मादायघेष्वागतउदारधीः। मधुर्मूष्याद्यामन्त्योगोविदेलनतेरतिः। उत्तिश्रीनामवतेमहापुराणेऽर्थ
स्यार्भकमद्वुतां। निशम्यश्रद्धायामन्त्योगोविदेलनतेरतिः। उत्तिश्रीनामवतेमहापुराणेऽर्थ
मस्कंवेपूतनावधःस्वष्टोऽध्यायः॥ ॥ राजोवाच॥ येनयेनावतोरेणाभगवानहरिराम्बुद्धः॥

भा० ८० करोत्तिकस्त्रीस्यानिचरितानिवनः प्रज्ञोः। यतश्शावतोयेत्पराति वित्तन्नासहं स्तुत्यदिरेण
 पुंसः। नक्ति हर्गैतत्युरुचेव सम्बन्धं तदेव हौ ईव इमन्यसे वेतत्र अथान्यदपि कृत्यस्तो का
 १८ वरितमद्वृत्तं। मानुषलोकमासाद्यतज्ञानिमनुरुद्धतः। शुकुडवाच। कदाविदौ यानिक
 को तु के भृत्येन न्यज्ञेयोगे समवेतयो वितां। वादिवग्नात दिनमंत्रवाच कैश्चकारस्त्वनोरनि
 षेवनं सुती। नेदस्य पत्नी हृतमज्ञनादिकं विषेहृतस्त्रमत्ययनं स्तुत्याजितः। अन्नाद्यः वासः स
 गभीष्ट देवनुभिः संतनिङ्गात्मज्ञेयकं नेः। उत्थानिकौत करमनामनस्त्रिनीसमागतान्वय
 नयताव॑ जौकसः नैवाश्लोद्दृसु दितं सुतस्यासुरदंसंसनार्थी चरणावुद्विष्टपतः। अनः शशा
 नस्यशिशोरथात्यक वालमृद्दृहितन्यवत्तेत्। विद्युत्सनानारसकुप्पनोजन्यास्तत्र
 कदाविजिनकृत्वरं। दृष्टायशोदाषबुखवाङ्मत्त्विः उत्थानिके कर्मणायाः समागताः। नेदाद
 यः १८

या आङ्गुहुतदर्शनाकुलाः कथं स्वयं वैशकटं विद्ययेगात्॥^३ चुरव्यवसितमतीनगोपानगोपीश्च
 वालकाः। रुदता नेनयादेन विभ्रमेतन्नं स्त्रयः। नते अश्वद्विरेगोपाः वालनावितमित्यतः॥
 अप्रमेयूबलं तस्य बालकस्य नतो विदुः॥ रुदतं सुतमादाय यशोदाय हृशकिता। कुत स्वत्ययनं
 विषेः स्तैः सनमयाय यत॥ पूर्वेवतस्यापितं गोपैर्वैलिभिः समरि कृदृ॥ विज्ञाङ्गत्वार्द्यं द्व
 ऊ हृथ्यात्तदुरुशां बुधिः। येऽस्त्रयान्तदं नेहृषीहिं सामानविवर्जिताः। नते धांसत्यशीलानां
 आशिष्वाविफलकृताः॥ अथ बालमानीय सामर्ये युत्पाकृतैः। जलेः यवित्रौषधिभिरक्षित्यादि
 जोत्तमैः॥ वायश्च लास्वत्ययनं नंदगोपसमाहितः। हुत्वाचाभिंदि जाति अप्रादान्नं महा
 गुणां। गावः सर्वे युग्मो येता वासः स्त्रगंधमालिनीः॥ आत्मतान्तरदयार्थी यादाकृत्वैव च
 नेत्राविप्रामं विदौ युक्तातै यो योक्तास्तथाशिष्वः। तानिष्वक्त्वा भविष्यत्वं तिनकदाविदवि

भा०८०

पि२

१०१

स्फटाएकदरोमहस्तंलालयतीन्द्रुतेसती॥गरिमार्गशेशोवैदुनसेहेगिरि कृष्णवत्तराज्ञ
मोनिध्रयतंगोवीमिनाजारयडिता।महापुरुषमादध्योजगातामासकमेस्तुदैसो
नामरणावर्त्तेकंसम्भृत्यःप्रगोदितः।वक्तवातस्मृप्येष्वज्ञारामानमन्तर्कंगोकु
लंसर्वमाटणान्वमुक्त्यन्वेष्विरेणुमिः॥सर्वनवमन्तर्क्षदेशद्वन्द्वादेशदिशः।मुहूर्ते
प्रभवज्ञीद्वरजमानमसाहृते।मुख्यगोदानावश्यतस्वयंन्वसवतीयतः।नापरपत्रक
क्षेत्रान्वेष्वविभिर्मातृरात्मानावैक्षित्वामिः॥ग्रन्थिनमद्वादितिरवर्यव
नयोमुक्त्यविगोद्वुत्पदव्याप्तिलाविन्द्यनात्।अतिकर्त्तव्यमुम्मरत्यरोउत्तानु
विष्वितान्वत्वसकायग्रामः।कृदेतमनुशम्यतवगोध्यान्वसमनुत्प्रस्त्रियोऽक्षय
गोमुख्याः।कृदेवलभ्यन्दस्मन्दुपवनउपाहतपांशुद्यव्यवगो॥तामावत्तरात्मयोवा
ति १०२

त्यारुपब्रोहरन।हञ्चनजोगतीगतिनुनाशतोऽनुतोऽभुकुंपाल्य।नारतःतमश्मा
नंसम्बन्धमानव्यानोगुरुमत्यागलेष्वीतउत्त्वद्वृन्दाशक्तोदद्वृतोऽभेकालंगेल
ग्रहणानिष्ठेष्वोदेत्यानिर्जितलोचनः॥अव्यक्तरगवोन्मयततसहवालोव्यसुर्वृजेत
संतर्पद्यात्यपिततशिलायाविशीणासवोवयवंकरालं।पुरयथामङ्गशेणाविद्वस्त्रियो
कृदेत्यादद्वृमुसमताः।व्रदायमात्रेवातेगत्यविस्मिताः।हञ्चवत्तस्योरसिल्वृक्षमानं
प्रांस्त्रित्वमतंयुक्तवादनीतंविहायसामत्युमुखवात्यमुक्तैः।गोप्यश्वगोपाःकिलनेद
मुखव्यालञ्छायुषःप्रापुरतीवमोदं॥अहोवतात्यद्वृतमेघवक्षसाबालोनिवृतिगमि
तोत्यगत्युनः॥हिंस्वस्वपापेनविहंसितरवलःसाक्षुसमवेननमाद्विमुक्त्यतोकिंन
स्तपञ्चाल्लम्बोद्वजावेन पूर्वेष्वदत्तमुत्त्वत्सौहदं।यस्तंपरेतःपुनरेववालकोटि

मा०८०

२०

ष्वासदबंधनवत्प्रियतः द्वाङ्गुतानिवडेशामंदगोपो वह इनो॥ वस्तु देववक्त्रो भूयो
 मानयामासावि रत्नोऽरुद्धसंज्ञेकमादायखां कमारायथामानिना वस्तुं प्राप्यथामासात्
 नं खं हयं इत्तुनी वीतप्रायस्यगतनीतां त्रिविहितानी न उल्लानयतीरजनं उभयोदृष्ट
 शेषदेवगतो दुर्लभात्तिकमागतः स्त्रै उवर्णु अस्तु द्युधीरु छोपनगांत्तु इन्द्रिये
 नान उत्तरियानिज्ञद्वयो मानितावाद्याविष्यं सहरजन्वसंजात्वेष्यः निमीत्यस्मा
 रुवा कर्त्तव्यं च आसी रत्नविलिताः शत्रुग्नागवतो मत्तु उरालोदशमलं वेदागावत्ते
 वधाः सहनोध्यायः॥ श्राव्युक्तज्ञवागर्गः पुरोहितो राजन न नांसमहातयाः खंजंगा
 मनवस्पत्र लुद्वद्वद्वादाः तेऽद्वापरन जीत चक्र अयह तं न लिः॥ अनर्थादोऽनु
 जधियाद्वा॥ पातश्चरः सरः स्वपदिष्ठुरुतानिष्ठ्यगिरास्त्रयत मानुनिः॥ नंदपित्वाव वीढु

नगान
गिरीदूर॥
तडुहित्वन
नदीन्॥ ४

५०

त्रिविहितानिवडेशामंदगोपो वह इनो॥ वस्तुं प्राप्यथामासात्
 त्वयो नान्यथाक्रवित् योतिथामयनं साज्ञात ग्रहैर्ब्रह्मानमांडियं॥ धारीतं भवतायेन उमा
 न वेदपरावरां वेहिवस्त्रविदां अलोकेष्कान्वकर्त्तुमहीनिः॥ श्राव्युक्तवालयोरनयोर्हांगतन्म
 नाब्राह्मागुरुः गणेऽवाच॥ यद्वनामहमावार्यः यत्तु अनुविसर्वतः॥ उत्तमं यासेस्कर्तुम
 न्यतेदेवकीमुतं कंसः यापामतिः सर्वान्नव वानकदुंडुभेः॥ देवक्या अष्टमोगभीनवीन
 वित्तुमहीति॥ इतिसंवित्तयनक्षत्रादेवकीदारिकावृद्धः॥ अपिहं तागताशंकस्तहितन्नेनया
 प्रहानानंदउवाच॥ अलवित्तास्मिन्नरहस्यमामकेरपिगो वज्रो कुरुद्विजातिसंक्षारस्वस्त्रिवा
 चनपूर्वकं एवं संयाणितो विदः खविकोषितमेवतदा वकारानामकरां गृह्णोरहस्यवित्तुः॥ यदृ
 योः॥ अयवेरोहिणीषु ब्रोमयन सुहृदो गुणोः॥ आपव्यास्यतेराम इतिवलाष्टिकाहलविदुः॥ यदृ
 नामपूर्यग्रावातसंकर्षणामुशांकतः॥ धागयं वस्तु देवसक्त विज्ञातस्तवामक्तः॥ वासुदेववृत्तिष्ठे
 द्यासन्वरणीरुद्धयो विष्मयं शहूतो नुयुर्गतहृ॥ शुक्लोरक्तस्तथा क्रेसी पीत इदानी
 रुक्षतांगतः॥ ११

३०८ मात्रजिज्ञासुप्रवक्षते॥ वहनितेनामानिरुपाणिवस्ततस्यतो। गुणकमोनुरुपाणितान्यहेदे
 दनोजना॥ एषवच्चयमत्राधात्यत्तरगोपगोकुलनंदनः॥ अनेनसर्वेदुरुगाणिपूर्यनंजस्तरिष्यथ॥
 ३१ पुरननेवजपतेसाधवोदस्फलाडिताः॥ अगतकेरद्वमाणाजिष्ठुदस्त्रन्तमेक्षिताः॥ यश्टतित्तिन
 महभार्तुविजयेत्तिमानवाः॥ नारयोनिवंत्यतानविष्टुपद्वानिवम्भाः॥ तत्त्वान्वदात्मजो
 भ इवैनामायासमेगुणैः॥ श्रियाकीत्पानुभावेनगपायस्त्रसमात्माः॥ इत्यात्मानेसमादि
 श्यगगेवस्त्रगहनते॥ नदेष्पमुदितोमेनेत्त्रात्मानेपूर्वसमाशिष्या॥ कालेनब्रजतातावतगो
 कुलेरानकेशवोजानुभ्यास्त्रविष्टुपद्वानेवस्मात्तेऽविजकुलतावेहिष्ठुपमनुरुपसरा
 स्त्रेतोवैवध्यापकुर्विरुद्धक्षेत्रेत्तु॥ तत्त्वादहवानमावनुस्त्रियलोकेस्त्रद्वंपत्तितवद्
 वेयतुरुत्तिमात्मानेत्त्वात्मानेनिजस्त्रेत्त्रविष्टुपद्वास्त्रविष्योमेनोगरागक्षिरादुपगत्यहोभ्यो
 दत्त्वात्मानेष्पिक्तोःस्त्रमुखंनिरीद्यनुग्रहमितात्मदशानेयवत्तुव्योदायत्येगनादर्शो

तत्त्वमकमि।
 नारायण
 समाणिगुणैः

३१

नीयकुमारलीलावेत्तव्वजेतदजलाः॥ ग्रग्हीतपुछेः॥ वक्षैरितत्तत्तत्त्रावनुष्टुपाणियेत्तु
 त्यउक्ततग्नाजहृष्टमेत्याः॥ श्वर्गपनिदेव्यामित्तत्तद्विजकंटकेन्द्रःकृ॥ इयरावतिवलो
 स्त्रस्त्रुतोनिवेदुंष्ट्राणिकहेमपियत्रन्तानेनोकातापत्तुरलमनसाः॥ नवस्था
 ॥॥ कालेनात्येनगतविरामः॥ कृष्णश्रगोवजेत्तु॥ अवृष्टानुनिःयाङ्गविवक्तमनुरुजसाः॥ तत्त्वात्म
 नगवान्त्वावयस्त्रेत्तवालकैः॥ सहरामोवजात्वीराणिविकीडेत्तनयनमुद्देश्यो
 प्यारुविरवीद्यकौमात्वापल्ला॥ श्वर्णवंत्याः॥ किलत्तन्मातुरितिहोत्तुःसमाहिताः॥ वत्त्वान्वं
 चनक्षविदसमयेकोशसंजातहासरतेष्येः॥ घाव्यविष्यद्विषयः॥ किलित्तसेययोगेः॥ मंक्षीनेनो
 वनविभजतिवेनात्मानेत्तिनिजतिडवालानेस्वर्गकुपितोयात्पत्रकोशपत्रोकान्॥ हस्ता
 ग्राव्येवयतिविषयोठकोल्लवलाद्येष्टुद्विष्यतर्निहेत्तुवियुनेशिक्षान्तेष्टुद्वित्राद्वात्मा

नं० ८०

गारम्बनलिगांत्वांगमर्घेषदोपकालेगोऽप्यायर्हिरहकतेषुस्तव्यग्रवित्वाः॥१८४॥
तमुदयनिकुरुतेनेहनोदानिकातोलेयोपायेविरचितक्तिस्तपतीकोयथात्मे॥इत्यं
खीजःसन्यनयनेश्रामुखालोकिनीनिव्येत्या ताण्योऽधमितमुद्विनहयालव्यमेक
त्वाएकदोकीउमानास्तेरमाद्यागोनदारका॥रुक्षोमदंनज्ञितवामैतिमात्रेभवेदयत्॥
सामग्रहोत्थाकरेयुवत्युनालभ्रहितेषिणी॥यशोदाभग्नसंवस्तुत्रिवौणा॥मनावतकस्तान्त्र
दमदांतामनवनवोनमवित्तनानरहःवदेवित्तवक्त्वाद्येतेकुमारासेऽप्यज्ञाप्ययोःनाहंन
द्वित्तवक्त्वान्ददत्तदेविष्याद्याद्यानिनोःवदेवित्तवक्त्वाद्येतेकुमारासेऽप्यज्ञाप्ययोःनाहंन
व्यादेहीत्कत्तःसभगवानहस्तिव्याहृतान्यास्तेष्वपि कीर्त्तमुद्देश्यात्तेकःसातवदद्वरो
विच्छिन्नगारदस्यात्मुद्विष्युवात्सादिव्याद्युभ्योलंसवात्मादुनारकोऽप्यतिष्ठक्रेन्तते

२१

श्रीभुकुडवाच

२२

क अ० १

तेजोननत्वानविप्रदेवयैकारिकाहंडिमातिमतोमात्रागुणात्मयः॥स्तद्विवित्तहजी
दवनौमेत्तदेवित्तवक्त्वाद्येतेकुमारासेऽप्यज्ञाप्ययोःनाहंन
तोवीह्यविदादितास्येवज्ञसंहात्मानमवायश्चकांकिंखन्नरतदद्यदेवमायदकिंवाम
दीयोवत्तुद्विष्योहः॥अयोच्चमुद्वेवमान्नैकस्ययःक्षिनोदतिक्तिक्तात्मयोगः॥अयो
यथावनवित्तकेगोचरंवेत्तामनःकमेव्योमित्तनसायदाश्चियेनयतःपतीयत्तसुद्विष्य
व्यंप्राप्तात्मस्मितत्यदोऽत्रहेममासोपतिरेष्वेष्टुवज्ञस्वरस्यावित्तवित्तपासी॥गोप्यःस्या
याःसहगोऽध्यनाश्चमियन्नाययेत्तुकुमतिस्तमैतिः॥इत्यंविवित्ततत्वायांपिकायाःसङ्क्षिप्त
रःवैज्ञावीवित्तनोन्मायांपत्ता खंडमर्यांपत्तु॥सद्योनष्टस्तिगोप्यासासोपारोहमा
त्तमांप्रवद्वस्तेहकलिलहस्तयसयथापुराव्यावोपनिषद्विष्यसात्वयोगेष्वात्म

ग ३

२०८० तैः।उपगीयमानमाहात्म्यंहरिंसमन्वतात्मजोगजाउवाच।नंदःकिसकरोद्भवन् अस्त्रे
 यरवेमहोदयं।यशोदावस्तु भागाय पुष्ट्यस्याःस्तनंहरिः।पितरौनान्विवदेताहस्त्वा
 २३ दाराभे केहितंगायत्र्यधापकवयोऽप्लोकशमलायहं॥शुक्रउवाच॥ज्ञातयोनीमहोदये
 वरोधरयाभार्येयामहोकरिष्यमाणाऽत्तेशब्दगात्रमुवाचह।ज्ञातयोनीमहोदये
 शुक्रविविष्टे श्वरेहोरो।नकिःस्यात्परमात्मोदेयमंजोदुर्गतिंतरेत।अस्त्रिवर्कंतःसर्वे
 हवुंडोणोमहायशाः।जग्नेनंदउत्तिरद्यानेयशोदासाधरभवत् ततो नकिज्ञेग
 वति।मुत्रीन्द्रतेजनादेन।देवनेनितरभसीन।गायगोपीतुनारात् छत्रोवद्दण
 श्रद्देशोत्तर्यक्तुवृत्तिविभुः।सठरमोवरुंभुकेतेबाधोत्तेखलोलग्नाद्वितीश्रीलग
 वतेमद्भुषरांश्चमूर्त्यागः॥श्रीशुक्रउवाच।एकदागहदासीतुयगोदानंद
 23

गहिना।कर्मातरनियुक्तामुनिर्मसंथस्य दधियानियानिहकमोणितद्वाल्वरितानि
 च।दधिनिमेथनेकालेस्मर्तीतान्यगायता वौमवासःपृष्ठुकटित् देविन्तीस्त्रवन्डपु
 वस्त्रेहस्तुतकुचयुगंजातकपंचस्त्रभूः।रज्वाकर्षेश्रमचुजवत्तरकं करोकुंडलेचक्षिन्न
 वक्त्रकबरविगलन्मालतीनिर्मसंथातांस्तन्यकामआसाद्यमय्यतीजननीहरिः॥गहो
 ल्वादधिमंथानैन्यवेष्टतश्चित्तिमावहन्नातमंकमारुद्धमणाययतस्तनंस्त्रेहस्तुतस्त्रिमतवा
 व्यतीमुखं॥अतस्त्रमुत्सञ्ज्ञजवेनसाययावृत्सिद्यमानेपयसिस्त्रधिष्ठिते॥संजातकोपःस्त्र
 रितारुणाधरसंदश्शदंतैर्दधिमंथा नाजने।नित्वामृष्वाक्रीष्वदश्शनारहोजहरहैंगवमं
 तरंगतः॥उत्तायेगोधीसुशृतंययःयुनःविश्यपत्तेष्टश्शवद्ध्यमत्रकं।नग्रंविलोक्यस्त्रुत
 स्त्रकमेतत्तजहासतंयाधिनतत्रयश्पती॥उत्त्रूषलंहेरुपरिव्यवस्थितंमर्कायकामंददत्तिः

२०

२४
२४

किस्मित॥ हेगवंबायेविशंकिते ब्राह्मनिराद्वयपश्चातस्तमागममत्तरशने॥ तामात्रयिष्ठिं च
समीद्यसत्त्वरस्तोवरुत्तापससारन्तीतवत्॥ गोप्यच्छावन्नयमापयोगिनां द्वै सप्तवेद्युत्तप
सेरितं मनः॥ अन्वेत्तमानाजननीवहस्तेऽज्ञोणीभरकांतगतिः सुमध्यमा॥ जवेन विच्छ्रंसि
तकेशवक्षन्युतप्रवैनुगतिः परामृशत्॥ लंतोगसंगायस्तदं तमद्विणाकर्वते मंजन्मविलीप
पाणिना॥ उद्दीप्तमाणा नयविहूलेवाणाहस्तगहात्वा भिषयंत्यथागमत्रात्यक्तायिष्ठिं सुते
नीतेविज्ञाया नैकवक्त्वला॥ इत्येषाकेततं बद्धुं दास्त्रात्तद्वीर्यकोविदा॥ नयांत नैकाहर्यस्य
नसदेनाधिनापरा पूर्वीतरं द्विश्चात्मांतं नगतेषां तपश्चयः॥ तं सद्वात्मजं सव्यते मृत्युलिङ्गम
धोक्तं ज्ञायिकात्मक्षलेदास्त्रविवर्याकृतं यथा॥ तद्वामवध्यमानस्यस्त्रान्त्रेकस्य क्षलताग
स्मः॥ इं युत्तोनमन्तर्हते न संदेहं न्यज्ञगोपिकाएवासीत्वदिविन्दौ मंतदान्येनापि संदेहो तत्

२४

दिविदं गुलत्सूनं य अद्वादहत्वं धनं। एवं संगोहदामानियशोदासंदधत्ययि॥ गोपीनां सुखम
यंतीनां स्त्रायंती विस्मिताभवत्॥ स्वमातुः त्विनग्नाच्छावित्तस्तकवरस्तजः॥ इद्यापरिश्रमं
कृष्णः लययासीत्ववंधने॥ एवं संदर्शिताद्यंगहरिणाभक्तवश्पता॥ स्ववरेनापि छान्ते नय
स्पदं सञ्चरेवशोनेमंविरचोन नवेन आरप्यकर्माण्ड्याः॥ भादत्तेभिरगोपीयो द्वाप विमु
केतदात्॥ नायं सुखापो भगवान् देहिनां गोपिकासुतः॥ शानिनां द्वामन्त्रतानां ग्रामाभक्तिम
तामिहाऽक्षरस्तु उहल च्युत्वग्यामीरवः॥ अद्वादहत्वं नैपूर्वेन युक्तो धनदात्म
जौ॥ पुरानार दशायन वृद्धतां ग्रापितामदारानलकूवरमणिग्रावा वितिरव्या तो श्रिया
नित्तो॥ इति श्री नारायणवते महापुराणोऽल्लत्वं धननोनामनवमोध्यायः॥ राजोवाच॥ न
गवनकथ्यतमेतत्तयोशायम्यकाराणायत द्विगुर्हितं कर्मयेनवदेव वेष्टमः॥ पुकुडुवच
रुड स्यानुवरोऽन्त्वा स्वदृष्टौ धनदात्मजौ॥ केलाशोपवनेरम्यमंदाक्रेन्यं मदोक्तौ॥ वासु

ते

तोमदिरांपीत्वामदावृण्णित्वान्तो। द्वीजनेरनुगायाङ्गेरतः पुष्पिते वन। अंतः प्रवि
 श्यंगायामं ज्ञानवन्नरजनिधिकीडन्ते विभिन्नतादिरकोणानि। यस्तद्योदेव
 विगेनदासत्त्वकोरज। अपश्यन्नारदोदेवो द्वाविसो मम बृधताते द्वाविडतादेवो
 विहस्त्राः शाश्वांकिता। एतांप्रथम्युः शो विनवानेवुत्तको नाटव्वामदिरा
 म लो नदो द्वो सुरात्मनो नदात्मन्युः शो विनवानेवुत्तको ल्यनिदं गो। नत्यन्योऽङ्ग
 इतो नदो नवद्वि लेखापुरोगुणाः। शो म न उपित्ता यादयेवस्त्राद्यतमामेवः इन्द्रन
 अशो विष्णवन्नहुः विष्णवन्नम निः। शो विष्णवन्नम रेत्तद्वेष्यत्तमस्तक्कन चुरो द्वेष्यत्तमिति
 प्रथम्युः मतिङ्गमलेष्यात्। तत्र इत्युत्तमे विष्णवन्नम विष्णवन्नमिति देहादि किं विष्णव
 तिः खं निषेद्वुत्तमे तु वावालान्याम्। द्वैः पुनोऽपिवाहासाधारसंदे
 किं।

हमवक्त्रभवाप्ययोक्तोविद्वानात्मजावाहं तिजंहन्ततोऽसतः। असतः श्रीमदोधम्यदा
 रि द्युपरमाजनां आमोपमेनक्षेत्रिनिदिरः। परमाङ्गेन ग्राहाकेटकविडांगाजंतानकृ
 तितोवश्चोऽजीवसाम्यं तोलिगेनेतयाऽविद्वक्तकमुद्दरिणानिहसं नोमुक्तः सर्वमदेविह
 इकुंयद्वक्तयोग्नोतितद्विव्यस्ययंतपानित्यं द्वृतव्वामदेवस्यदरिडस्यानकाङ्गणः। इंदिः
 याप्यनुभुस्यंतिहिंसावापिनिवत्तते। दरिडत्येवुत्तेभाष्वदः समदर्शिनः। सङ्गः द्वाणा
 तितत्वं वेतत आराद्विषु द्वाणात्। सा शनां समवित्तानां मुकुंदवरणोविगां। उपेष्योः किं धनुज्ञ
 नेरसङ्गिरसदाश्रियेः। तदहं मृत्यो भिंश्या। वासुदायाश्रामदांधयोः॥ तसो मदं हरिष्वामिति
 पायोजितात्मनोः॥ यदिमोतोक्त्यालस्युत्त्रौ च्छत्वात्मः स्तुतो॥ नविवाससमात्मानं ज्ञान
 नातां सुदुर्मदौ॥ अतोऽहेतः स्थावरतांस्यातानेवं यथापुनः। स्मृतिः स्यान्मत्वादेनतत्रापि

मदन्युगहातावाक्त्रेवस्यसान्निध्यंलक्ष्मादिव्योग्रा क्वाणे। वर्तेस्वलोकतांभ्रयोलक्ष्माभक्तीं
भवित्यतः॥ शुक्रउवाच॥ सप्तमुक्तादेवविर्गनेनारायणाश्रमं॥ नलकूवरमतियावा
वासहर्येसलाङ्गुनौ अस्त्रेन्द्रगवतस्त्यमत्यक्तुवदेहरिः नगामशनकैस्त्वयवासां
यमलाङ्गुनौ द्वयविसेषित्युद्घर्मोपदेशनन्दात्मनोऽन तथामध्याद्यामियज्ञीतेत
नमहात्मानाद्यंतेत्तुराज्ञेन वाः कैस्त्वयमयोग्येयो॥ आत्मानवैप्राप्तिवेगात्मुद्ग
वन् वालेनमन्तिक्षेत्रात्मगुलूषतटात्रोटेवा तरसोऽक्षात्मतांकिदेवाः॥ नियेतत्तुः पर
मविक्षमतानिविष्वन्दित्ववानविट्टात्मतांकुशाद्युपादायमवाक्तुमः सुर
नासदाक्षेष्यद्विजयोरिवज्ञानपैदाः कृष्णज्ञानाभिष्ठाविज्ञानाव्यवहीनज्ञानी
विज्ञानाविद्यमुठकुमाङ्गुल्यं वहा द्वा॥ भावनापूरुषः कृष्णवक्त्रिमिदं स २६

वैकल्पंतेष्वलग्नादितुः॥ वैसहानप्रकृतिः शृद्भारजः मवत्तेष्वमया॥ वमेवयुरजोऽध्यङ्गः
सवैङ्गेत्रवेकारवित्तात्मामकः सवैच्छ्रुतान्नेऽद्यात्मसिद्धियो शुभात्मवेकात्मानगवान्॥
विश्वार्थ्यर्थश्वरः गृह्णमाणो स्वमग्राह्याविकारैः प्राकृतेषुगाः कौचित्तान्तिविज्ञानुंप्राकृ
त्विद्विगुणासंवर्तान्तमेत्यन्नगवेवास्तुदेवप्रभवसे॥ आत्मज्ञोतिष्ठुक्त्वमाहिम्नवद्व
लेनमः॥ यस्यावताग्नायतेजरारेष्वग्राहिणाः॥ तैरत्तुल्यातिशयेवाद्वदेहैवसंगतेः॥
सन्नवान्नसवैल्लोक्यन्नवायविन्नवायवा अवतीर्णेऽप्तानागेनसाधते प्रतिराशिधांनमः
परमकल्याणनमस्त्रेविश्वमंगलावासुदेवायशात्ययदूनपतयेनमः॥ अनुजानाहिनोन्न
मनतवानुवरकिंकरौ दर्शनोन्नगवतः क्वैरासीदन्यहातावाणां गुणानुकथेश्वराणक
थायां हस्तोत्रकर्मस्तु मनस्तवपादयोर्नेः॥ स्मृत्यां शिरस्तवनिवासजगत्युणामे दृष्टिः सता

२०

दर्शनेऽसुजवत्तनांभुकुडवया॥ इत्यांसंकाहितसाम्यो भगवान्गो कुलेश्वरः देवान्
 देवत्वलं बधः प्रहसन्नाह रुद्धकोऽलङ्घउवाच॥ तातमपुरे वैतांशिणाकरु
 णामना। मत्स्थामदीष्यगणीष्विन्नेशो नुयहः कतः। साम्भानां समवित्तानां सुतरोमल
 तामनो। दर्शनेनोभवेद्वधः दुती द्वाणां सवित्तुमेष्यात् हक्त नणां ग्रावनलक्वरसाद
 नां संजातो मथिनादेवा। माप्तितः परमो अतः। एषु त्रितीया॥ इत्युक्तोपरिकम्प वरा
 मध्यमुन्नपुनाक्षो नृघनमेवजग्नमुद्दीशमुहम्॥ तीर्थी च गग्नेमहायुरारो
 दीर्घमस्केवयन् तद्देवन् नामां उत्तमां उत्तमां॥ श्रीकृष्णेत्य वामामानं दाया-क्षत्रिया
 मयोः पततोर्गर्व॥ तत्राजम्मुकुर्वद्विनिवेत् तपशीकरतः वज्रोत्पतिमातवद्दृश्ये
 मलामुर्ज्ञौ। अच्च मुसददवशायतद्यपतनकाराणां। उन्नप्रतिष्ठित्वेतदाम्नाद्वंस्मात् २१

२१

त्राक्षेयदेवं कुत आश्रयेऽत्यातश्चिकातगः॥ वाला कुरुनेतर्यां तमुल्लब्धनां विकर्षतामध्य
 गोनपुराणावप्यवद्याहि। नतेतदुक्तेजग्ना कुरुनेतर्यां तमुल्लब्धनां विकर्षतामध्य
 दिष्यवेत्तसः। उल्लब्धलेविकर्षताम्भावद्विमुखमान्नां विलोक्य नन्दः। व्रहसपुद्दनोविमुखह॥
 गोपीनितोनितोन्नयतनगवान्वालकः क्षवित॥ उक्तायतिक्षविन्मुखलदशोदरयं ववत्
 विन्नतिक्षविदात्मः पीयकोन्नामनपादुकं। वाङ्मैवेष्यव कुरुतेष्वानां धीर्तिमुद्दहता। दर्शयं
 स्ताद्विदोलोकैत्यात्मनो भ्रात्यवशानां खज्ञस्योद्वाहवैत्तवेन नगवान्वालवैष्टितैः। सरीतीरोग
 तं कुलं नग्नार्जुनमध्यां केद्यता। जन्मद्वैतेऽद्य नवीत्विष्वेष्योद्दहिगः। अविद्यापश्यपव
 यस्योत्तो मात्रप्रष्टानस्त्वलेक्तनान्॥। विद्यत्वान्तहारो विहरस्वस्त्वलेक्तनः॥। इत्यायशोदा
 तमशेषवशरं मला सुतंलेहनिबद्धधीर्वयाहलेगहीत्वासहराममध्यात्तनीत्वात्कृते २२

३०

वन्धुयोदयं॥ नोपेयातां यदाहृतौ कीडा संगोनपुचकौ॥ मशोदां वेष्यामा सरोहिणीपुच
वन्सला कीडं तेतासु तं वल्लेरात्वेलं सहायजं॥ यशोदाज्ञाहवीरलङ्घपुच खेन सुतसनी॥
कं छुरल्लारविदावतात एहसनं पिका अं लेविकारैः उत्तरदांतस्तद्वान्नोकुमहे
ति॥ हरामाणकतामा सुल्लनुः कुननं इन्॥ प्रातरेव कताहाः कीडा आंतोजसपुचक॥
प्रतिवृत्ते चोदाशाहेन्नोः व्यक्तामो वजापिपः एन्द्यावयोः विष्वेदिः स एहानवात्वाल
कामा उक्तं गुणाग्रेष्टुः सम्भोत्यानन् च इष्ट इष्टनं नेत्रद्यममाग्न्यवरकार्ये
नमं व्रयन् उत्थानव्यमितो उभानिगोकुन्नप्यहितो विजिः॥ या योगद्वयम् हैः योनाः॥ वजानं
नाशहेतवः॥ मुक्तेः कठिविडात् भजालङ्घा भालकोच्चमो इंरुद्यो भ्रमनश्चोपरि
नोपतन वक्तव्यातननीतोः येदेत्यनविष्वदेव्यतर्वशनायोगांतस्तत्परात् रातः सुरेष्व

३८

२८

खान ५

रे॥ यन्मर्येतदुमयोरंतरं प्राप्यवालकः॥ असावन्पतमोवापितद्वाप्य यत्तरङ्गां॥ यावदौ
त्यातिकोरिष्ठो वृत्तेनाभिन्नवेदिति॥ तावद्वान्नानुपादयास्यामोः न्यवसानुगाः॥ वनं रुदा
वनं नाम पश्यत्वं नवकाननं॥ गोपगोपीगवो गोपं पुष्पाणिवावीरुधं॥ तत्थादौ वयास्याम
शकटान्न युक्त्वा विरां॥ गोधनान्यग्रहो यांतु नवतां यद्विरोचते॥ तद्विक्षियोगोपाः साधु
साध्वितिवादिनः॥ वजानं रेखान्तसमायुज्ययौ गृह्णपरिक्षदः॥ वद्वानवालान्तस्त्रियोराज
न्सर्वोपकरणानिव॥ अन्तस्त्रियोपगोपालायात् अतशरासनाः॥ गोधनानिष्ठुरुक्तम्
स्त्रियोपास्यैसवत्तेः॥ तर्येद्वौवेणामहताययुः सहस्रोहिताः॥ गोप्योरुठरथान्तरं कुवडुकु
मकातयः॥ कञ्जलीलोजगुः वीतानि ष्ठकं कं व्यः स्वासमः॥ तथायशोदरीपापावे कंशकट
मास्थितो रेजतुः कञ्जरामा न्यातकृश्या अवगोत्सुका॥ वृदावनं संघवशशसर्वकामसुरस्वा
वहं॥ तत्र वक्तुविडावासेशकैत्युद्विवं दवता वृदावनं गोवर्द्दनं यसुनामुलिनानिवावीद्या

२०

२१

२२

सीदु त्र माध्वीतिराममाध्ववयोन्नेपा। एवं ब्रजौकसंधीतिंयहुतौबालवैष्टितैः। कलवाक्षो
स्वकालेनवत्सपालैव त्रवत्तुः। अविहूरेव तच्चुवः सहगामालदारकैः॥ चरयामासदु
वेष्टानननक्तीदायरिङ्कदोः। क्षितिवादयतोवेणं वेष्टोः। क्षिपतः क्षितिवादक्षितित्य
दः। किं जिणान्निः क्षितिरुचिस्तगोरुमेः। विवाहमालानदेतौ तु युधातेपरम्यरोः। अन्त
कृत्यरुतेनेत्रन्वत्तेरनुः। ऋक्तोवना लभ्यते विवेष्टुनातोरे। विवाहमालयतोः क्षकैः॥ २३
वयस्यः लज्जबलयोऽन्ते तु
दनवल्लदेव देव
या त्यक्षिप्तहुयेषाहि वा द्रुतजीविते इक्षित्यो नकायः मात्राकमनवदातहाते विद्यवि
प्रस्तुतवाचः। मनस्तुः सामुसामुत्तिः। देवव्यभरिस्तुहुव लक्ष्मुः। उपवर्तिणाः। तो वहुपा

२४

२५

तकौ नृत्वासर्वलोकेकृपाल ॥ सप्रातराशेगोवकांश्चारयतो विवेरतुः। अस्त्रवक्कुलं सर्वैषा
यविष्यत्तरक् द्वागत्वाज्जलाशया न्यासं पायथित्वाप्युर्जीवं। ततेतन्दृशु बाला महास
त्वमवस्थितं॥ तत्वसुर्वेत्त्रनिर्भिन्नातु गिरेः। इंगमिकव्यातां सर्वेवकोनामम हानसुरो बक
रूप व्यक्तः। आगत्यसहस्राङ्क्षम्भंती ज्ञातुं डोऽग्यसद्वला। दण्डमहावक्यसंटद्वारामादयो
भेकाः। जन्मदुर्विडियाणीवविनाधाराणीविवेत्तसः। ततानुसूलं प्रदहंतमग्निव तगोपाल
क् रहनुं परितं जगद्गुरोः। वक्षद्वैस्योऽतिरुषा इतं बसुं डेनहेतुं तु नन्ययद्यतातमापत्तेस
निश्चयान्तं योर्दीर्घ्यवक्कं कं ससखं सतांगतिः। पश्यत्वालेषु दुरालीलयामुदावले
वीरद्वाद्वीकसा॥। दावकारिं सुरलोकवस्तिनः समाकिरं अस्त्रदनमल्लिकादिनिः। समा
डिरेवानकं शंखसंस्तावैस्तद्वीद्यगोपालसुताविसर्वेरो। मुक्ते बकास्यदुपलंदारका

३०

रामादयः धारापिवेंडियोगाहा॥ स्थानागतं परीस्त्रप्नि द्वैताः धणीयवद्धनवजमेत्य
त ज्ञातुमाप्नोत्वात् द्वित्तिमात्रागायागाम्भातिप्रियाद्वैताः प्रियागतमिवौत्कथादे
द्वयं तवसि ते ज्ञाताः॥ अहो बतास्य बालस्य बहौ मृत्युवौ भवन॥ अथासाद्विद्यि
ते वांकत्तद्वैत्याभ्युपयोगाभ्युपयंत्येनं नेत्रेत्वारदर्शनाः॥ जिद्वासयेन मासा
दानशयत्वाप्नोपनगदतः॥ अहो बद्य विद्वावैतानामत्ताः सामन कादिवित्तगर्गीयदा
त्तर्व गतन्त्रित्यन्तर्भवित्त औषधोऽपातदानं दाद्वैतिष्ठः कलायमकथामुद्दृ॥ कुवे
द्वामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामु
वेवेमकीर्ण ॥ उच्चननादिलिः हृषीकेशः प्राविष्टमवामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामु
द्वैत्यज्ञवैक्यविद्वनाशास्मनौ द्वृत्तात् शाराममुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दामुद्दा २०
का ॥

वद्वशारा

१

धयनमृगरवेणावान्तावितिरोतोवद्धपुरस्तरोहसिः॥ तेनेव साकं वद्यकाः स हत्यशः क्लि
ग्धाः सुशिश्वेत्वाविद्वाहुदेणावः॥ स्व कान्तनहस्तापरितं द्युमांकितानवद्धानपुरस्त्वविनि
येयुमेद्वाक्क्लवक्षेपमेत्यात्मैर्योक्त्यन्वकान्त्यकान्त्यावारपत्तेऽभेत्वीलाभिवित्तद्वै
त्तवत्तवत्ता फलवद्वालस्तबकस्तुमनः पिछ्वाङ्गान्त्यज्ञिः॥ काच ए जामतिस्त्रास्तेऽन्विता
नय न्यूयन् नुङ्गतोऽन्योन्यशिकादोन्तरातानाराद्विविष्टुः॥ तत्र त्याश्च पुन रहरत
हं संतश्च पुनर्दुःखहिं हरं गतेकल्पेष्व न शो नेत्राणायतः आहं दृद्वेष्मिति संस्युपरोभरा
केविद्वेष्मनवद्यन्तो द्वातः स्वं गणीकेवन्वेविद्वंगोऽप्यायतः कूजंतः कोकिलेः येरा वि
कायाभिः प्रधावंतो गङ्कतः सामुद्दामकैः॥ बक्षैरुपविसंतश्चन्त्यन्तश्चकलापिभिः॥ विक्षे
तः कीशवाँत्तान्त्रारोहतश्चो इुमानाविकुवैतश्चतः साकं त्तवंतेश्चपलाशिषु साकं त्ते
कैविलं द्वैतः सरित्तवसंस्तुताः॥ विहसंतः वितिक्षायाशपांतश्च प्रतिस्त्वनान् इथसतां ज्ञा

महात्मवी ५

३०

त्वं सुरावानुन्नमा दास्यं गतानोपरदैवकेन। शाश्वतिनामोनरदारकेन साहृष्टिविजड़ुः क
त्पुण्यमुज्जाः॥ अभ्यादपोऽसुर्वे हुजन्मस्तु धृतात्मन्नियोगिनिरप्पलभ्यः॥ सपवय
हृष्टिभ्यः खद्योगिष्ठतः किं लम्पोते दिव्यामहो व्रनोक्तसाः॥ अश्याद्यनामा अप्यतन्महा
सुरज्ञेष्वां सुरघकीडनवीद्यामाक्षमः॥ नैव्यदंतर्निजत्वाविहृष्टि भियोतामृतैरप्पम
रैः पवा चतो दिव्या वैकान्द्रहृष्टिमुखान्द्विष्वांस्माँकैः सनुतिव्यामृतकीवकीनुजोऽसु
यंत्र भैरोदारनाशक्तयोर्हेतुप्रथमं तदन्तर्निक्तं एतद्यामस्तुदोमिलावृक्ततात्
दोनष्टुचनालजोक्त्वा॥ प्राणगत्तेव्येन्द्रानुवित्ताप्रजासप्रजाता अतोऽहेयते इति प्र
वामात्मगरवृद्धद्वयोर्योग्य नायाममहाड्योग्यं अध्याज्ञानतं नायापिव्य
शोप्यसनाद्यावृद्धनाः॥ धरावरोहीजलदोवरोद्यादयोननोतीगिरिष्टंगदेहिः॥ धौतात्मा ३१

३१

३२

३३

३५

३६

सर्व्यनहीमानड़ुः

स्योवितताद्विजिक्तोरवानिज सासदैवहृष्टिमाद्यात्तंताद्वांसवैमवावंदवन्द्वयां॥ व्या
वज्ञगरन्तुडनव्यांस्वेष्वामिलीलया॥ अद्वैतिवैद्योगदतः सत्वकुटं सुरस्थितां॥ अस्मत्तंग
सनव्यात्व्यालतु उयतेनज्ञासत्यमर्ककरारकमुन्नगहनुरुद्यनां॥ अध्यराहनुवडोध्याम्भु
तिक्ष्वायास्त्रां॥ यतिस्मृद्धेते रवः मन्यांसव्यासव्येनगोदरो तुग्रंगालयेयतास्तद्वंड्वा
भिः अपरप्यतः॥ आस्त्वायाममगोऽप्यर्नांप्रतिगौर्जीतैरप्यमंतरगतमध्यात्ममेतदप्यत्तरान
नादावोद्धरवत्वातोऽयं आसव्यात्पिपश्यतः॥ तद्व्याप्तस्वद्वंड्वीप्यंतरामिष्वांधवतः॥ अस्मान
किमत्रयसितानिविद्यनयं यावेद्वक्तव्यदिनंद्वयतिव्यालादनेनेवककायुशान्मुखंवीद्योद्वा
तकरताऽनेयेयुः॥ अश्यामियोत्यस्तत्रज्ञामितं क्वाविविन्देयमस्त्रामव्यतेरक्षोविद्यत्वावित
लभ्यतहतस्थितःस्वानोनरोहुः भगवान्मनोदये॥ तावत्प्रविद्यास्त्रवस्तुरोदरांतरपरं नजीर्णे

भा रो०४

रसनाली
मानडुः

कुटा२

करो०३

६

३०

शिशवः नवता:॥ ब्रतीक्षमाणो नवकापिवेशनं हतस्व कांतमरणो नवता:॥ तानवीद्युप्ल
हृष्टकलानन्द धौधृनन्यनायान्स्व कागदपचातानादी नांस्त्रम्भत्योर्जठरभिद्वा
मानव्याणाद्वोदिहृवनेमविभितः॥ कल्प्यकिमवास्य वलस्यानवनवाच्च मांसांवस
तांविनाशने। इयं कथमादिनिसंविभिं प्रतरत्तालादिश्वं उंडमणेऽदग्धरिः॥ तदाद्विनक
दादेवान्यातः कहीतुकुरुः॥ जहृकुर्म्भिरुग्गाद्याकोणायालूचब्रवो ववाः॥ त छुत्वा नग
वानल चत्वर्वयः प, चैव क्रक्कान। दर्शि विकीर्णी सत्त्वानं तरस्वरवेगते ततो
तिकाद्यस्तिरुम्भाः सोऽस्त्रजीत्वृष्टेस्तप्तिवास्त्रात् शुलेतरापत्तेनिरुद्धो
उक्तो दनिः पा द्युविनगतो दनिः तेनेवमुद्देश्यते तु याप्तेऽवतान्स्त्रहृदयने
ताना। द्युस्त्रयोऽयाप्तदन्वितः सुन वैकाशाद्वादरा। प्रतीद्युपेवाप्तमारुणि

३१

वनमध्ये
अक्षदन
हिंजासके

३२

न्मुकं दोभगवान् वेनियेणो॥ पीनाहि नोगस्थितमङ्गुतं महत्योर्जितः स्वधाम्नाल्लयद्दि
ग्रोदशा। प्रतीद्युपेवस्थितमीशनिर्गमं विदेशतस्मिन्प्रियतां दिवोक्सं॥ ततो गतिहृ
द्वा: स्वरुतोऽहृताहाणामुष्येः सुरात्रप्रसम्भूनतेनैः॥ गतैः सुरावाद्यधराश्च वाद्य कैः स्त
वै श्वविधाजयनि त्वनैर्गुणाः॥ तदङ्गुतस्तोत्रस्तुवाद्यगातकाननयाद्यनेकोत्सवमंगल
स्वनानां श्रवास्वधामानान्यज्ञागतोऽविग्रहद्वृष्टमहीशस्यजगामविस्मयं राजन्ना
जगरं वर्मेषु क्षुकं वदावनेऽङ्गुतं। ब्रुतोक्त सांबद्धतिथं वच्च वाक्तीउगकर। एतत्कौमारजं
कर्मेहरोत्सद्विमोद्वाणः॥ मत्त्वा: पौरां डकेचोस्यद्वृष्टो दुविस्मितावज्जेतद्विवित्तमनुज्ञा
र्थमायनः परावराणां परमस्यवेद्यसः॥ अैव्योऽप्यितरस्यशीर्णवौतपातकः। धापात्मसाम्य
लुमतास्त्रुलेन्नं। सकुद्यादंगपतिमांतराहितामनो मणी भागवांददात्यपीया सरेव

वला

४

अवासुरोप

भा०

३३

नित्यान्मस्तरवाङ्गत्तिकोदस्तमायःपरमो गकिंपुनः। स्वतंत्रवाच॥ इत्यंदिजायादव
देवदत्तः क्षत्र्यास्वरानुस्थरितं पितृवनं। नषक्षस्यैषितदेव गुणं वै यासकं पिण्डित्वी
तवेताः। गजोवाचाद्वद्यन्काहां तरहृतं तत्कालानेकं नवेत्। यकोमारे हरिकृतं
पिण्डः योगेत्तुलेत्तर्काः। तद्विहितमहायोगिनयरं कोत्तहलंगुरोन्नन्मेतद्वरेव
माया नवतेनान्यथा। वयैष्यं धृत्यत मालीकं गुरोर्पित्तवं वैधवः॥ यत्पिवामो मुदुख्यं
तः पुण्यं कृष्णकर्म तत्त्वं स्वतंत्रवाच॥ इति स्मृद्यः स्तुवा इत्यशिक्तस्मारितानं
तहृताम्बितेऽदिक्षाद्वेष्टीत् तद्वेष्टीत् शान्तिष्यानं नागवतो त्रिभूतेन् ॥
। इति श्री नागवतेनमहामुदुगुरो अव्वामुरमो द्वागो द्वागो॥ श्री शुक्र उच्चान् ॥
सामुद्रेष्टमहा नागत्वया भागवतो त्रमा। यन्मतानं तसीशस्य एव न्मिकवो मुदुक्षः ॥

३३

स्वभावः ॥

१२

वचातस्यवार्त्तप्रतिवांसामुन् ववद्वत्तस्ययत्
तियत् ॥

सतामयं सारन्तोनिसर्गीयदशेवाणी क्षतिपेतसा मयि। वर्ततेष्टान्ववद्यत्तस्ययत्
प्रिव्याविटानामिवता खुवा तीः॥ प्लाणुचावकिं तद्वेष्टीपित्तवदामितो द्वयुः क्षम्भर्य
शिष्यम्यगुरवो युद्यम अतः॥ अश्वाद्वेवदनान्तर्योरविद्वावक्तवालकान्। सरित्युलि
नमानीयमगवा। नदमङ्कवीरः अहोरम्यं पुलिनं वयस्याः। वकेलिसंपन्नदुलाङ्कवा
लुकाः। स्फुटतसरोग्धृतालिपत्रिकधनिषतिष्ठानलसत् इमुकुलं। अवजोत्तव्यम
स्यान्तिवाहु ऊद्वद्धाद्वैताः॥ वेमाः समीपेः पः पात्राचरंतु शनकेस्त्राणां। तद्यतियाययि
त्वा औवत्सानाहृद्यशाद्वलेष्टुक्ताशिक्षा निष्ठुन्तुः समं नागवतो मुदाकृष्णस्यविष्व
कपुरराजिमंडलेऽन्याननाः स्फुत्तद्वशो द्वजान्तीः॥ सहोपविष्वा विष्णेविरेन्तुः कृष्ण
यशो जोरुहकर्त्तिकायाः। केवित्पुष्प्येद्वैतेः केतित्पम्भवैरं कुरैः फलैः। शिष्णित्वद्वैष्व भिर्

द्विश्वरुजुकात्तजननाः सर्वैभिष्योदशेयंतः सख्य जोन्यह विष्यकः। ह संतोहासयंतस्या
 न्यवज्ञकुः सहे भूरा। विच्छ्रुते गुणवरपुष्ट ग्रोः प्राणवेत्रैवकवीवमेपागोमस्तः तकवलं
 तत्कलानं गुलीषु। तद्वन्मध्येवपुरपि रुद्रोऽस्यनन्मर्जित्वैर्गतोकेमिवतिष्ठु च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च
 च च च च च च च च च च च च च च च च च च च
 च च च च च च च च च च च च च च च च च
 च च च च च च च च च च च च च च च च
 च च च च च च च च च च च च च च
 च च च च च च च च च च च च
 च च च च च च च च च च
 च च च च च च च च
 च च च च च च
 च च च च
 च च च
 च च
 च
 ३४

उत्तावपिवनेकाङ्गोविविकाद्यसमंताः। काप्य द्वांतविविप्नेवत्सान्यपालांश्वविकात्॥
 सर्वैविधिकृतं द्वाङ्गः सह सावजगाम ह। ततोः कल्पो मुदं कहुंतन्माहारां ब्रजस्यवाउत्तेन्या
 यिनमात्मानं वकेविष्वकृदीप्वरः। वावद्वलकृदत्सकान्यवयुर्योवत्करं इद्यादिकंया
 वरद्विष्विविवाणुदलशिग्यावतविष्वराणवरं यादत्प्रश्नालगुणान्निधारनिवयोद्यावद्विहा
 रादिकं सर्वैविष्वुमयं गिरोः। गजवः सर्वैखरुपोबभौ। स्वयमात्मामगोवत्सान्यपरिचयोत्तम
 वत्सपैः। कीउत्तामविहारैश्वसर्वोत्तमा धाविश इन्नं। तत्त्वद्वत्सानपृथ्यकुनीलात्तटगोष्ठेनि
 वेशप्रसः। तत्त्वद्वत्तमान्यवाजननत्तत्त्वद्वनिविष्ववान्। तत्त्वात्तरोवेणात्तुरवत्वरोद्यितात्तया
 यद्यान्निःपरिच्छविन्नरं। अनेहत्तुत्तत्त्वन्यपयः। सुधासंपत्वापरं वद्वास्तुतान्यपाययन्।
 तत्तोन्यपान्मद्वैनमडूलपनालंकाररह्यातिल काष्ठनादिनिः। संलालिताखाचित्तेषु

३०

३१

हर्षयन्तायांगतोयामयमेनभाष्टवः। गावस्ततोगोष्ठमुपेपसवरंडुं कारबोवेपरिहृय
 संगोद्रस्वकानस्वकानवत्तरनयायपन्नु डुलिंहृत्यः श्रवदैषसंपयः। गोधीनामा
 त्तरता अन्तसर्वोनेहृदिकोविना॥ उरावदाल्पिलरेसोकतामायम्यविनाप्रजोकसा
 स्वतीकेवुलेहृव ल्लहृमन्त्तरं॥ शनैनिजीमवव्येयथाकल्पिवस्तुवैदिव्यमात्मात्मन
 त्तानेन्त्यालमिष्वलसः॥ पालयन्त्तरापानवर्वेविकीउवनगोष्ठदोः॥ रक्तद्वारायन
 रत्तीवृद्वलोन्त्तमादिगत्तेवेचास्तुर्विद्यमास्तुकोवनाहृण॥ अन्ततोविद्यरुद्ध
 रत्तोगावोवत्ता लुप्तवत्ते गोद्विन्दिशिरसिवरंतेद्विद्युक्त्तलं॥ द्विवायानेहृवगो
 स्तुतात्मामगोविज्ञो॥ पालपुर्विमागः द्विवातककुर्विपृष्ठन्तरुद्धोगाङ्गुकोत्तो
 ल्लुप्तवाऽत्तविनातनेत्यगावो, पोदत्सानवत्तवं भोक्तव्ययन्ता लिप्यद्वयांगानि भू
 अवं ?

गो २

व ४

३५

त्यःस्वैधसंपयः। गोपास्त्रोधनायासमाद्यत्तोमसन्कना। दुर्गोधरुकुतोऽच्छत्यगोवत्तेद्य
 द्युःक्तानातद्विज्ञोसेमपरिष्वुताशयाजातानुरागतमन्यवैनेकान्। उद्दयदोन्नि
 परिरन्यनिर्व्विरुद्वाणावात्तुपरमामुदत्तो। ततः ववयमेगोपास्तोकास्त्रेषुवस्तुनिर्वत्ता॥ युवानो
 अपिबन्धवृद्धकातदनुस्त्रकदश्वः। वजस्परामः वेमद्विवौद्वित्तकमन्तुद्वाणां। मुक्तस्तनेषु
 वत्तेषुवृद्धहेतुविदवित्तयत्। किमेतद्वृत्तमिववास्तद्वैविलामनिवजस्यात्मन्तेके
 ष्ट्रैवैवेषमवद्वत्तेकव्यवाकुत्त्रायातादवीवानार्थुतासुरी॥ आयोमायास्तमेनन्तुनीन्यधामे
 विमोहिना॥ इतिसंवित्यदाशा हीवत्तानवसवयसानपि। सर्वोनावद्वैकुर्तवद्वृष्टाव मुन
 नसः नेतेसुरेशाक्षयोनयैतेवमेवनासीशनिदाश्वयेऽपि। सर्वेषुशक्तिनिगमात्मक्यन्दिवदे
 त्युक्तेनवत्तंप्रच्छुणावल्लौवैत॥ तावदेत्यात्मन्त्ररात्ममानेनत्तु धीनेत्तसा। पुरावदद्विकाऽतंदद
 द्य

ष्ट

न०
३६
८८
निहेत्य
त्रायंज
गोऽपि
तत्त्वत्त्व
पालाः पशु
ताऽजस्यत
कृणात् ॥

शेषक लं हरिः। यावत्तागोकुलेवालासवत्साः सर्वैव वहिः। मायाशयेशयानामेनाद्यपिषुन
रुष्यताः। इतरते त्रिकुलयामन्मायामोहिते तरो। तावत्पैश्वर्मेष्वभयोधुविरः। "तासर्वो
त्तमनामन्मन्मः॥ तत्याः के कर्तरने तत्त्वादुने ष्ट्रेकथं च वना॥ एवमेष्वो हृष्वनविज्ञविमोहिविष्टः॥ मो
हनो त्वद्यैवमाययाजोऽपि स्वयमेवं मोहितः॥ तत्प्राणतमोविन्नीहारवद्योत्तो विरिवाहने॥

च ३

महतीतरमायेष्वं छनशपामाः यीतकोशेयवत्साः। चतुर्जुनाः शेषवक्तव्यदाराजीवात्॥
याः किरीटिनः कुलात्मनो हारिणोऽपि भावत्सामगदद्वत्वकं द्वुकं कल्पात्॥ यान्त्
उर्मेष्व द्वारकां जीवात्मक उत्तमं गत्यकेः॥ कं किम् वात्मक मायात्मेत्तुलसीवनदामभिः॥ को
प्रलेः मयेष्व द्वारकेष्व वदयतीतिः॥ दोऽकाशः शब्दवेश सामालापांगवीक्षितेनास्वका
थोनामिवरजः॥ मायाप्राणस्वहियालकाः वर्त्तता॥ त्वं वप्यते मूर्खिमङ्गिभ्यवरकैः॥ गीतरं
विडेष्यते ॥

त्यननेकाहैष्वथक्षुश्चगुपामिताः॥ अणानद्वैर्महिमन्त्रजात्माभिर्वैज्ञातिजिः॥ चतुर्वि
शतिज्ञस्त्वैः परीतामहदादिजिः॥ कालत्वं नावत्सखरकामकर्मेगुणादिजिः॥ खम
हिष्वस्तमाहन्त्रिष्ट्रिमित्रस्तपामिताः॥ सत्यज्ञानानंतानंदमात्रेकरसमूर्त्यः॥ अस्यष्ट
न्त्रिमाहात्माअथिष्ठयनिष्ठशां॥ एवमेतान्ददशोयदौष्टयर्भत्साथीनोऽस्तिलनान्य
त्यजासासर्वमिदं विज्ञातिसवत्वरात्मतो॥ तिकानुकोडिकैस्तमितेकादेशिक्यः॥ तद्वा
न्नाच्छूदनस्त्वाप्तदेव्यतीवपुत्रिका॥ इतीरेतेशः तत्कर्मेनजमहिमनिस्तपामितिकेपरत्वाजा
तोऽतन्निरसनमुखवद्वक्तमतो॥ अनाशोऽपि इष्टुं किमिदमितिवामुद्भवितमितिवक्ताद
जो ज्ञात्वा सपदिपरमोऽज्ञाजवनिकां॥ ततोऽवीक्षात्मत्वाद्वाक्यं योतद्वायितः॥ कुक्काड
न्मील्यवेद्वृग्वर्ष्टदं सहात्मना॥ सपद्वेवान्निः॥ पश्पनदिशः॥ परकः सुरः स्थितः॥ वैदावन

सू. ५

४

३०

३१

३२

३३. न

जनाजीवंडु^{कृ४} माकीणीसमाखियांतत्रैसरोदुवैरेः सहासनरनगादयः। मित्राणि
 वाडितावासजितरुद्दुविमादिकैतत्रैद्वृहनपञ्चवंशाशिष्युत्वनाद्यं द्विद्वयं परम
 नेतप्रगाध्यबोधावभान्नसखीजिवपुरापरितोविच्वदेके सपाणिकवलं परमेष्ट्यवष्ट्राद्व
 छावरेणानिजविरेणातोवतीवेष्टद्वावपुः कन्दं दिमवानिमया॥ स्पष्टावत्तुमुकुटकोहि
 अर्हिंहयुग्मेनत्वामुदक्षमुजलेष्वक्ता नदेकं। उद्यागोत्थायकल्पायविरम्पादयोः॥
 ग्रन्थात्मेमहित्वद्वाहृष्टं स्वत्वास्त्रवापुनः पुनाशनैरयोत्थायविन्दज्यतेचनेमुकंदमु
 द्वीव्यविनम्ब्रकंधरः। क्तांजर्जः प्रद्यवान्ननाः ततः स्वेष्टपृथुगेन्द्रेत्वतेलया॥ इन्द्रियीना
 गतेभूतपुराहोवद्विद्वायाः व्याप्तिः। ब्रह्माऽवाय॥ नोमाङ्गतेऽन्वेष्टपृथुतिदिवं ब्रह्मयग्नेजावते
 सपरिपिक्तलसन्मुखवाया। वन्यवज्जेकवलवेवविष्टावेष्टुलमुष्ट्रेन्दुपरेष्टुयांगत्ता

३३

या अस्त्वापिदेववपुवोमदनुग्रहस्यल्लेक्ष्यप्रयत्नतनुचत्तप्रदलकोऽपि। नेशोमहित्ववसि
 तुमनसोतरेणासाक्षात् वैवक्तुमुत्ता औद्यत्वानुभ्रतः। ज्ञानेष्वापासमुदयात्मनेतराएवजीवे
 तिसन्मरवरितां नजदीयवातो। श्वीताश्वतिगतांतनुवाङ्मोन्निर्याप्यसोऽजितजितो
 ष्पसितैस्त्रिलोकां। अयः सूतिनक्तिमुदस्यतेविज्ञाक्तिश्चित्येकेवलवौधलवृयैतेष्व
 मसोक्त्वशलएवशिष्यतेनन्यद्याथास्यूलतुवावधातिनां। पुरोद्धमन्ववहवोऽपियोगिनः
 रूदपितेहानिजकर्मलब्ध्या। विबुध्यनक्तपैवकश्चोपनीतयाप्रपेदिरेऽज्ञात्यक्ततज्जिति
 परां तथापि-न्मन्महिमागुणास्यतेविवेदुमहेत्यमलांतरात्मनिः। अविक्तियात्वानुभवा
 दस्यतेत्वानन्यवोध्यात्मतयानवान्यथा। गुणात्मनतेऽपिगुणानविमातुं हितावतीलस्त्र
 ईशिरेश्यकालेनयैवैविमिताः सुकल्पैर्ज्ञेयांसवः रवैभिहिका इक्षासः। तत्रैऽनुकृत्यांसुक्तु

३०

३८

मीड्डमारोऽनुज्ञानप्रवातमर्कतंविपाकं। ह द्वाघघुन्निर्विदधन्वमस्तोऽवेतयोमुक्तिपदे
 सदायन्नाकुपश्येशमेऽनार्थमनंतःआद्योपरा तमनिव्यविमायिमायिमायिनि। मायांवित्त्वेऽन्ते
 तुमामत्वेभवत्यवठंकियानैङ्गमिवार्विग्रहोऽतःऽवमस्ताऽर्थात्मेरजोनुवृत्यजानतस्त्वा
 एथगीणमानिनः॥ अजावलेपाध्यतमोऽध्यवद्वःएवोऽनुकंप्यासयिनाथवानाति। कहतमो
 महदहंववरायिवाभृत्सम्बितस्तिकायःक्षेष्ट्रायेवधाविगणितोऽपरानुव
 योवृत्ताभ्यरोमविवरन्वत्तमहिचं। उच्चेपणेणर्जगत्यपादयोऽकंकल्प्यतेमातुरधोष्ट
 जागते। किमाज्ञना। तत्कपदे स न वित्तवातिकं ज्ञेऽकिमद्यनंतजगत्वायातो दधि
 संज्ञवोद्देनागदात्पोदनाननानात॥ विविन्नज्ञेनोऽजत्तिवित्तिवोरुभवस्त्राकिंवा॒श्वगत्
 व्यविनिगतोऽस्मिन्नाराग्नात् त्वं न इलवंदेहिनमात्मा स्पष्टीदामित्तनलोकसात्॥ नारागणा ३८

३२

३

गंनरन्तनायनाचापिमन्येनतवैदमाया। तच्चेज्जलस्यतवसद्गद्धुःकिमेनहृष्टन्नावंलद्दे
 व्र। किंवासुद्देहिदेवकिनोसपद्योपुनव्येदशिः। अवैमायाधमनावतारेद्यस्यद्यवै
 स्यबहिस्फुटस्प। कत्सम्यजांजेद्वेन त्यानामेव प्रकटीकरते। यस्यकृद्वाभिदंसंवे
 सात्मनातियथातया॥ तत्त्वेयपीहतत्संवेकिमिदमायायाविना। अद्यैवलद्वतेऽस्यकिमम
 नतेमायाक्षमादशितंएको। सिद्ध्यमंततो ब्रजसुहृत्वस्तास्तमस्ताच्छ्रिय। तावतोसिवद्गुरु
 जात्तदरिवलैः साकंमयोपाभितात्मावंत्येवजगत्यन्तस्तदमित्तव्रत्त्वाव्यंशिष्यतो। अजा
 नतोत्त्वत्यद्वीमनात्मन्यात्मनाजासिवित्तमाया। स्पष्टाविवाहंजगतोविधान इवत्वमेवो
 ऽतंवैविनेत्रः। सुहृष्टव्यशत्येवन्व्यपीतिर्यक्त्यादस्त्रपितेऽजनस्य। जन्मासांदुर्मदनि
 ग्रहायष्ट्रोविधातः सदनुग्रहयत्वाकोवेत्तिभूमन्वरन्परात्मन्योगेष्वरोत्तिभव

४

तस्मिन्नोक्तं। काहे कथं वाप्यथवाकदोन्निवेष्टागयनकी उपरियोगमायां। तस्मादिदेशमदेश
धर्मसत्त्वसुखसंघर्षमत्तुष्ठिरां सुरुदुःखदुर्बलं। विषयविनियतस्तु विवेष्टनावनेतमायान्तु
द्यरपियत्वादिवज्ञाति। एवम् भास्त्रापुरुषः युगाः। मन्दस्त्वयंज्ञो निरनेत आद्यः। नित्यो होमो
ज्ञात्वस्तु विवेष्टनः। प्रत्यार्थ्यो मुक्तिः उपा। धितो स्ततः। एवं विधवां सकलनामपि
द्यात्मानमात्रामत्याविवृत्वा ते। एवोर्जलञ्ज्ञो पनिषत्सु। जुषायेते तरंताहन्तवान्
तां दुर्ध्रुतिः। आत्मानमेवात्मतागविनान्तां तेनेव जातं निरविलंबयंवितं। ज्ञानेन ऋयोर्ध्यपव
तत्पत्रीयतेरज्ञामहेणग्रन्थवाच्चोयथा। चशानमंरो नववेद्धमो द्वौ इनामनान्योऽन्तर्वा ते
ज्ञात्वावात्। अन्त्यचिलामनिके वलेपरेविवादेमात्रणाविवाहनीत्वा। मात्रान्यरमम
त्वापरमात्मानमेवत्वा। आत्मापुनर्बैहिर्न्यग्रं व्यहोऽज्ञनताज्ञनां वित्तं तज्ज्ञवात्मेवद्य

30

तत्पत्रं तेऽस्त्रगयंति संतः॥ असंतमयंत्यहि नं तरेणासंतं गुणां तं किमयंति संतः॥ अथापितेदेव पदं
बुनद्य घसादलेशानुयहीत एवहि। ज्ञानातितव्यं च ग्रन्थाहि स्त्रोन्तरान्यकोऽयिचिरं विताव
ना॥ तदस्तु मेनाथ्यसन्नरिन्नागो नवेऽवनान्यत्रुद्वातिरञ्चायेनाहमेकोऽपि नवज्ञानानां न्यत्वा
निषेवेत वपादप्यल्पवं॥ अहो तिरम्यावज्ञगोरमापत्तन्यामरं पात्मतीवते मुदायासां विज्ञो व
त्सतरात्मजात्मनायन्नप्रयोः द्यायिनज्ञालमध्यरा॥ अहो भाग्यमहो भाग्यं नंदगोपवृजो कं साय
मित्रपरमानंदपूर्से वस्त्रासनातनं। एषां उद्गाप्तमहि मुक्तं ततावदास्ताएकादशै वहिवयं
वते ज्ञात्वागाः। एतदत्वहीक्षकवक्षेरसलत्पित्रामः। शवादयोऽद्वृद्वजमध्यमतासवतो तद्वरी
भाग्यमित्तज्ञनमकिमप्य टवायज्ञो कुलेष्टपिकतमां हिरुजोऽनिषेकं। यज्ञीवित्तं च निरविलंभना
वान्मुक्तु दस्त्वद्यापियत्यद्वरः। अतिम्प्रयमेव एवं द्वौ विवासिनामुतं नवान्नकिं देवरोत्तेति
न अत्योविष्फलात्वफलं त्वदपरकुत्राप्यम्बुद्यति। द्वेषादिवपृतनाः। यिसकुलाक्ष्मेवदेवा

४०

पितायद्वामार्थेसुहरषिण्यान्तनयधाणाशयाक्षवृत्ते॥ तावदागादयस्तेनास्तावतका
रागहंगहं। तावन्मोहनंडहिनिगडेपावतहज्जनतेजनाऽप्यवंचनिः प्रयं चोऽपिविडंबयस्त्र
तत्त्वे। घपन्नजनतानेद्दमेदेहं विष्टतं प्रज्ञो। अन्नमानीहिमं कल्पसवेत्वं वेत्सिसर्वद्वकात्मप
वर्तमानाद्योन गद्विततवापितं। जानेतएवज्ञानेतुकिंबहकेनमेषज्ञो। मनसोवपुष्यो
वाचोवैनवंतवगोचरः। आरुकल्पकृतद्विकुलावतारसंसामवाराणविदागामिहित्वाणि॥ ४०
अत्रिलक्ष्मात्मकुन्नप्त्वरजोघदायिनद्वानिर्जराद्विजपश्चद्विष्टद्विकारिन्द्राउद्धर्मेशादेर
हरक्ष्मातिराहस्फलआकल्पमार्गमहननुभवद्वन्नतेन। श्रीदुक्तवाचाइत्यनिष्ठ्यन्तमा
नुवधागवष्टितानवत्मानपुलिनमानिन्येप्राप्तवंसर्वद्वक्त्रं। एकरिमन्त्रपितातेगद्वेष्टाणं

५०

४०

चांतगात्मनः। उल्लम्भाहताराजनहिणाद्वेमेनिरेऽर्भकाः। किंकिनविस्मरंतीह मायामोहि
तवेत्सः। यन्मोहितंजगत्त्वमभीक्षांविस्मरतात्मक। उत्तुस्तुहदः। उल्लम्भागात्मानोत्तरं
हसानेकोऽप्यभाजिकवलः। स्तातुपहेतिन्नन्यतां॥ ततोसनहवीकेशोऽन्यवहत्यसहभै
देवः॥ दशयं स्वर्मोजगरन्पवत्तेवनाद्वज्ञं। विद्वस्तनवधातविद्यितांगः। ओदामवेणुदल
प्रणगद्वात्मवाख्यः। वत्सनुर्णणान्नुरुगीतपवित्रकीतिगोद्याहगुत्ववृशिः। यविवेशगाढः॥
अद्यानेनमहाब्यालोयशोदानदस्त्वनुना। हतोऽविलावयं। वास्मादितिबालावज्जगुणः॥
जातवाच। वस्तनपरोद्वेकल्पेऽद्वयान्देवेम्। कथमवेत्तायोच्चतपूर्वतोकेषुस्वोद्वेष
पिकथ्यां। शुक्तवाच॥। सर्वेषामपिजंत्हानान्पस्वात्मेववलभः। अपरउपत्यविताद्यासाद
स्त्रियतयेवहि। तद्वात्यथास्त्रियतयेवहि। अपरउपत्यविताद्यासाद
स्त्रियतयेवहि। तद्वात्यथास्त्रियतयेवहि। अपरउपत्यविताद्यासाद

५१

४०

४१

२ र्दि

ममता नाक चेतनर्थ सोनाज वदियमः यजुर्मीत्यपि देहे इमनन्जी विता शावलीयस्मा। तस्मात्यि
 यत नः स्वात्मा सर्वधारण पिटे हिंगां। तदर्थे मवस कलं गद्यै तत्त्वराचरां कलाज्ञमे नमवे हित्व
 मात्तानम रित्तात्तमानां। तर्गद्वितायसोऽव्यवदे हीवाजातिमायणा। वस्तुतो जानतासम्भ
 कुक्षनं स्थान्नुचित्त्वा च त्रगवद्वृप्तमपरन्नान्य द्वित्तिहकिं च न। सर्वेषामपितं तनां
 चावाण्योभवाति स्थितः। तस्यापि नगवानविज्ञुः किमन्य द्वास्तुत्याता। तस्मात्तिनायेष
 द भूष्मतह्न उमहत्यदपुषापयशोम्युरारोः। चत्वार्बुधिर्वैत्तमपदेपरां देवद्विद्यवदां
 न तेषां। एतत्तेस दे मात्त्र्यातं यस्तु द्वेष्टु द्वित्तिहत्या। यक्षो मात्तरिक्तं परिकार्त्तं।
 एतदत्तु हृदित्त्वा तेषु न रित्तानं शाद्वृत्तेन न याव्यक्ते तररसम जावै निष्ठवं शाल
 न गान्धा चैतन रोडरित्तलायीन। एवं विज्ञुः कोलाकोमारं तु तेषां नित्तापनैः से

५

पौराणे ३

४१

ठवेष्टे संकेतोस्त्वदनार्दनिः॥ इति श्रीभागवते महामुखो च तद्वैशोऽध्यायः॥ श्रीसुक
 उवाच। तत्तमुपोग्निवयः। त्रितो ज्ञजे वभवत्त्रौप्युपालसंभितो। गात्त्रारथ्यतो सरिव
 अः समं पदे वैदिवनं पुषापतीवयक्तः। तत्त्वाधेवो वेणुमुदीरयद्वृत्तो गोपैर्गणङ्गः॥
 स्वयशो छलान्वितः। पश्चन्पुरस्त्वयशव्यमाविशतविहन्तु कामः कुमाकरं दनां। तन्मु
 न बोधालिस्तगद्विजाकुले महत्त्वनः ख्यपयः सरस्वता। वातेन जुहुष्णशनपञ्चं धिनानि
 गी व्याप्तं तु नगवाम। मनोदध्ये। सतत्राहापल्लवश्चिपाकलप्रस्त्रनोरणपादयोः॥
 स्त्रशनशिरवानवीद्यवनस्थतो न्मुदास्मयन्निवाहागजमादिष्पूरुषः। कलाज्ञउवाच। अ
 हो त्रयोदेववरामरावितं पादो बुज्ञते सुमनः कलाहिंगां। न मंत्रपादाय शिरवान्निगाम
 नः तमोपहत्यैतरुजन्मयक्ततः। एतेष्वलिनस्तव्यशोऽरित्तलोकतीर्थगायत्रित्रिदिवु

८

४०

५१

रुचानुपथं वजंति। ज्ञायो च मीमुलिगाणान्नवदेयमुख्याग्रहं वनेऽपि न जहत्यन्वा
 दिदेवं न त्यंत्यमीश्विन ईच्य मुख्यान् देवाणः कुर्वते गोप्य इव वते खियमीक्षणो न स्वते
 श्वको किंतगणाम् ग्रहमाणः। अवन्यावेनोक्तस्यान् हिसतां न सग्नः। अवन्येयमध्यव
 रोणात्तरावीरुधर्म त्यादस्य रुद्रमलताः करजान्निम्नष्टाः। नद्योऽद्य अस्य स्मर्णाः स
 द वो वतो कर्त्ता गोप्याऽतरे रात्रुज्योर्गम्यतस्यृहा श्रावः। एव ददावनेर म्यंदशेन द्वीत
 मनाः। अस्त्रुमेसंचाल उभयोऽसदिकोऽसुक्तान्याः। क्वचिद्यायतिगोप्य त्सुमदाधा
 लिघ्नुवतेः। उपगायमानवरितः। त्वा प्रीति स दाहासवनकवितः। मेव गं नामाववारा
 नाम भिद्वर्गान् वप्यन् एव द्विदा क्वात्री त्पागोगोपालमनोज्यान्वकोस्वज्ञकोवद्वा
 नारद्वाजानवर्विहितां अनुरोदितिस्मश ब्रानां नातन्त्रुदितिर्वप्येः। क्वचित्को डापरिष्ठात

४२

वि

गोपोत्संगोपवहितां। स्वयं विभं मयत्पापेषाद संवाहनादिनिः। न वतो गायतः क्वापिवलाते
 दुद्यतो मिथ्यः। एहीत हस्तो गोपा लान् वहसतो शशं सन्दः। क्वचित्प्रयत्नवतात्येषु नियुद्धच्छ
 मकश्चित्तः। वद मूलाश्रियः शेषतो गोपोत्संगोपवहिताः। पादसंवाहनेवत्रुः क्वचिद्यस्य महात्म
 नः। अपरेहतपापानोव्यजने:। समवीजयन अन्येतदनुरूपाणामनोज्ञा निमहात्मनः। गयंति
 स्म महाराजस्वेन्हँ क्वचित्प्रयिः शनैः। एवं निरुद्धात्मनिरुद्धमाययागोपात्मजलं च रितेविद्विद्व
 यन् रेमरमालालितपादपक्षवोगाम्यैः समग्राम्यवदाश्वेष्टिं श्रीदामानामगोपालारामः
 कैश्चिद्यायः सरवा। सुबलस्त्रोक्तुज्ञाद्यागोपाः देवेन दम्भुवनारामरामउमहाबाहोकल्प
 उद्धनिब्दैरणां इतो विद्वरेस्मुहं द्वनंतालालितं कुलं कलानितत्र भरीतायतिपतिता
 न्यपिण्डासंतिकिंतवक्षानिद्वेनुके नदुरात्मना। सोऽतिवीयो सुरोरामहेऽक्ष्यस्वररूपश्च

कां आत्मनुल्पवलोरन्देऽग्निर्जिवैतत्तस्मात्कर्तनिराहारत्भागैर्नेन्निरमित्रह
 नः न से व्यते पवित्रिगोचर्ज्ञतम् अभ्यगते। विष्णुं न न इष्टवीर्णापि लानि सुरज्ञीणि चारष
 वै सुरनिंदो विष्वकर्णी न गग्दयते। प्रवद्धानि न खापि च ग्रथ्यत्वा भूतवेत्समां वाङ्कासु म
 हतो रमगम्यां गद्यो दतो। एवं दुहृष्यः क्षत्रियासु हस्तियविकीर्ष्या। प्रहस्यत्तगम्यु गोप्येः साहृद
 तात्त्वनं वच्छुः बहुः प्रविश्य द्वाङ्कन्याताजावस्परिकं प्रयन्नाकला निवात्यामास मनोगजङ्गेत्र
 इसा फलोन्नायतनाशहृदान्निदा जाम्बुगत्तमः। आ च धावत्विति तत्सनगं परिकृष्टप्रदाता समेव
 तद्भाष्मां द्वा अधोमहावती। गिर्वाणो गिरिजापूर्वे विष्णुं विष्णुरन्यर्थरन्वरतलः पुनरासाद्य
 संरक्षितृप्यकोऽनुप्रविष्ट्यतः द्वरणावपरो राजनवलाय वाङ्करद्वा वर्तते ही वाद्ययदो चामाय
 वै क्षणिना। विष्णुप्रदाता राज्ञये चामात्यकर्त्ता वित्ते नाहतो मः। तालोवेष्मानो महतो श ४३

राः। याः श्वेष्यो कं प्रवन्नेयः स चान्यं सोर्पित्वापरं वल्मयनीलयो त्वद्वरदेह हतो हताः। ताला
 श्वेष्यो विरोसदेम हात्वा तरिताइव नैतवित्तं ग्रावति द्युनेतेजगदीश्वरो द्युतेजोतमिदं यमित्त
 तेनु व्यग्यथापदः। ततः लक्ष्मिवरमचन्नायो वेनुकाश्च तपलीलग्रहात्यप्य शाङ्कराणान्
 यो क्रोष्टाराः न्याडवनसर्वे संरक्षाहतनां धवाः। तोत्त्वापततः लक्ष्मिरामस्य नदयलोत्त्वागदी
 तप्य शाङ्कराणान्प्राह्मणो द्विवारान्नसु। कलषकरतं कोलं दै यदेहे गता सु निराजन्तसनाला
 नैवेद्ये विवन्नतत्त्वालां योजातस्तु महत्कर्मीशास्यविद्युवादयः। मुमुक्षुः उद्यावद्वौ ऐव कुंवी द्वा
 नितुष्टुः। अथ तालफलान्यादन्नमन्दव्यागतसा द्वृमाः। वर्णावपशवस्त्रु रुहेत वेनुककानेनेत्त
 इः कमलपत्रादाः। युप्रवृत्तवाका क्रीनः। लक्ष्मिमानोऽनु गैर्गेयैः सायज्ञो व्रजमाविशत्। तं गोर
 जः क्षुरितकुंतलवद्वृद्धं वन्यवस्थनसविरोद्धावारुहासां वेणुकाणात्मनुग्रहनिग्रात्कीर्ति
 गोप्येऽदिष्टशोदातद्वशोः। च्यगमन्नसमेताः। पीचामुकं दमुखवारुद्धमदि चृणेत्तापं नदु विरह

जं ब्रजयोक्तिः कः ततस्तुतिं समधिगम्य विवेशगो हं सद्वा उहासविनयं यदपीया मीढ़े।
 तयोर्योशोदारो हियोपुत्र योः द्वृवत्सलैः पश्चाकामयथा कालं व्यधत्वा परमाश्रिष्ठः गता द्वाहः
 अपौत्रमञ्जनान्महीनादि नः। नीवीतिवाना न दिव्यव्यग्राध्यमेऽतीः जनन्कपरं प्राशय
 स्थादन्नद्युपत्ता लतौ। संविश्यवरभूत्यां लुपतु वैजः एवं भगवान् रुद्धो दंदाव
 न रुः कथिता पश्चोरामस्तेतडानकालिन्दीनस्तिविवृत्तः। अथगावच्छगोपाच्छनिदावैता
 पश्चिताः द्वृष्टलंपपुत्त्वा स्वत्वा हीविवद्वुधतोः। विष्णुन्नलद्युपस्त्रयदेवोपहत्तदेत्सः।
 नियेतुव्ये सदः सर्वेष्वक्षितावैकुरुद्धावीक्ष्यतानवेत्यान्तता शूलहोमेगेष्वरुः इहो
 यास्तत्वां वीर्यास्तु न यान्तस्मजीवयत्। तस्तत्तीतस्त्रितयः मधुयाय इत्यातिकावा आसद
 श्रुतिकिताः सर्वेवीद्वामाणाः परस्तरं अन्यमेसत्तदाजन्मीददानुग्रहेष्वाणापीत्वा विव ४५

परेतस्युनहात्यानमाभन्तः। इति चीभागवते कृष्णकी इयां ददेत् शोध्यायः। श्रीबादरायणिक
 वाचावित्लोक्य द्विखितां कृष्णां कृष्णां लक्ष्माणाविच्छुः। तस्याविच्छुः। शुद्धिमन्त्रिकं सर्वं तमुद्वव
 सयत्वा इतिष्ठानागवतेपुगणावंदोवनक्ताइयां पंचदशीधायः। गजाऽवचा। कथमततज्जेगाम्ये
 निगल्हाङ्गावानहि।। सर्वेव द्वयुगावासमवत्सीद्विवक्ष्यता। वृत्तन्नभगवत्सास्त्वं न नः।
 खक्षेद्वर्तिनः। गोपालो दासवरितं कर्त्येतामृतं जुवन।। श्रीशुक्लवाच। कालिद्याव
 लियस्यासीतह दक्षिण्ड्विघ्नाभिना। स्वप्यमाणापयायस्मिन्वपतेत्क्षयप्रियविद्विग्नाः। विद्व
 द्वुघाताविद्वाद्यामिमारुतेनान्निमित्तिः। अव्ययेततीरगायस्य प्राणिनः। विद्विरजेगमाः। तं च
 उद्वेगविम्बवीर्यमवैक्ष्यतेन दुष्टानदीवरवत्संस्यमनावतारः। शूलकंदंबमधिरुद्वातत
 गतिनुगादास्फोट्यगाठरस्तनोः। भ्यपतद्विद्वादे। सर्वेऽङ्गः पुरुषसारनियातवेगसद्वौजि

भाष

४५

तोहुगःविवेत्प्रसितांबुराशिः।पर्येकंज्ञुतो।वस्त्रकंवायथिजीवरामिर्द्विवन्धनुशत
मनेतद्बलस्यकिनतरात्स्यहुदेवहरतोनुनदंउद्भूतिवाद्योषमंगवरवराणांविक्रमस्य
आश्चयमस्वसद्गानिनवंससेच्चुद्वस्यवाः।समसरन्ददन्दश्यमाणाःत्वेवाणीयसु
कुमारब्बनावदातंशीवल्लपातवसनंस्मितसुदरात्मा।क्रांतेसधितनयेकमलोदरा
क्रिंसंदश्यमस्तुस्त्रानुनगच्छकारतेनाग्नोगायरिवातमद्वृवेष्टमानोकपतत
वियसरवाःपश्युपान्दश्यात्माःकल्पेष्ठितात्ममुहृद्येकलवक्तामादुःखानुशोकनय
मुठधियोनियेतुःगवोवृष्टावत्सत्तर्गेऽकेदमानामुद्विसिताःकल्पेनतेक्षणांनोतारु
दन्द्युद्वतत्थिरे अथवजेमलीत्याताचित्रिधात्तिदारुणाः।उत्येत्तुविद्यामन्य
सन्नन्दयशस्तिनः।तानालद्यन्यन्योद्दग्नागोदानंदपुराग्रमाः।वनारामागाःक्षम्भासां

४५

चारथितुंगतेत्तेहुनिभैत्तेनिवेनमत्त्रावाप्नमत्तद्विद्वात्तप्राणास्तन्मनस्कालोडुःख
ग्रोकन्नयाडराः।आवालवद्ववनिताःसवेऽग्यमुद्वत्यः।निर्जेमुगोकुलादीनाः
कल्पदरगेनलालसाः।तोस्तथाकातरानवीच्यनगवान्माधवोबलः।प्रहस्यकिंवि
न्नोवावद्विद्ववनावर्जोऽनुजस्यसः।त्येक्षमाणादयितंकल्पस्त्रिवितयापदेः।नग
वल्लव्वोर्जेमुद्यवायमुनातटेतत्तत्रत्राङ्गवयोऽकुशाशध्यनोपयन्नानिपदानिवि
विद्यतेः।मार्गेगवामन्यदातांतरेनिरीक्षमाणाययुर्गस्वराः।अंतहुदेउरग्नोग
परीतमारातकल्पनिरीद्मुपलभ्यजलाशयोंतेगोपांच्चमूर्तिखिवाणान्परितः।पश्चंश्चसं
केदतःपरमकश्मलमापुरात्तोः।गोप्योनुरक्तमनसोन्नगवत्यन्तेतत्तेऽद्विस्मितविलो
कणिरःस्मरत्यः।यत्तेऽहिनाद्वियतमेन्दश्युदुःखतासाःश्चन्मधियव्यतिहतंदेहमुख्यता

कंताराज्ञ पातरमपयमतु वा वष्टां उत्त्वव्याः समनुग्रहं शुचः ववत्यः तास्तावजिष्ठ
 यकथ्यः पर्ययेत्यचासनकल्पाननापितद्वशोस्तकप्रतीकाः कल्पत्राणान्विर्विशेषो
 नेदादाच्छान्तं तद्वद् वत्त्वेधत्तमगवानरामः कल्पान्तजावदित् इत्यस्य गोकुलम्
 नन्वगांतीनरीव्यत्माकु मारमति दुःखितमात्महेतोः आज्ञायमत्येष्वद्वीमनुवर्त्ते
 मानः क्षितिजामुहूर्वेमुदतिष्ठिरेगवेधात् ततप्रथमानववृत्तावधितामिनीगम्पका
 न्वनेवं पुणित्वं कलान् नज्जेगः तस्योद्भवत्तर्वसनर्वविकां परिवर्त्तत्वेवोत्पू
 कतुर्वाहुरभीत्वानामेतजिक्षाहिषिवव्यापस्तेलिहानंदेस्त्रिकाणीव्यतीन्विदि
 त्रामिद्वाहुं काउन्नु वित्तहारदशावगे दोषं चामतोष्पवसरे वत् पादमाणाः एवं
 रिक्षमहोत्तमसुन्नां समानम्प्रत्यत्तस्तु गिरिष्ठापित् आद्यात्मान्भवेत् रत्ननि

करस्यशतान्तिताम्बपादारविद्युगलः वननन्वत्तेजः तेन द्वेषु द्वित्तमवेत्यतदातदीयगंध
 वैमिद्वमुनेवाराणदेववस्थां धा त्यामर्दंगपावानकवाद्यागत्तु ष्ठोपहारन्तिजः सह
 तोपेत्तदुःयद्यक्षिगेननमतेऽसहै त्वशीक्षेत्तत्तमप्त्वेदेवलदेवसापनागः तस्याव्विनिः
 गरेलमुद्मनः शिरः सुयरोऽहिपातैः द्वीपामुखो रुपिरमुत्त्वणामा शुवक्रान्त्रसोदमन्यर
 मकश्चलमापनागः तस्याव्विनिरेलमुद्मतः शिरः सुयतयत्तमुन्नमतिनिष्पसतोस्त्वं
 द्वैः न यन्यदानुनमयन्नमयोवन्वपुष्पेत्तलक्षणशिरल्लयुमानपराणाः तव्वित्रताडववि
 य ते रक्षं मुखेवरुवमन्वयन्नग्रामः स्वप्तवावरावरयुरपुरुषं पुराणानाम
 रुपाकणासः ते रक्षं मुखेवरुवमन्वयन्नग्रामः तिन्नराववन्नं पालिष्ठापिरक्षुफाणातप
 एं तुशराणमनेसाजगामा कल्पत्रपयन्नेत्तगतो तिन्नराववन्नं पालिष्ठापिरक्षुफाणातप
 वं द्वृष्टाहिमाद्यामुष्पसेत्तुरमुष्पपन्नाचात्मां स्वयविसन्नव्यएकेशवंधाः तास्तेवि

ना०

४०

प्रा०

क

६७

सप्तमनसोऽपुरस्तामीः काव्यनिधाय अनुवच्चत्पर्तिवै रामुः। साहूः छतांजलिषु द्यान्
शमलस्य चूर्णप्रेक्षिके वै शरादं शरागं त्रिसन्नाम। नागयन्मः डंडुः। नायोः। हिंदूः छतकि
ल्पवेशक्षिरं जबाबतारखलोन्युहाय। रियोः। उत्तानामपितुल्यद्वै धैत्सेदमंरवलरवा
नुरोसन्। अनुयदोः। येनवताळं तालनोदैः। सतीतेरवल्लुलमधापहः। य दंदस्कत्वमसु
धैदेहिनाः कोष्ठः। अपितन्तु गहरवसमतः। तथः। सुताहं किमनेन सुर्वेनिरस्तमानेन्द्रमान
न्नाष्टमोः। नृपा सर्वगानान् कृष्ण यतो नवास्तु व्यातसर्वतीवैः। क स्यानुभावोऽस्यनदेवविधि
न्नहतवांहिरेणास्त्रशामाद्विकाराय द्वांक वाजीर्ल लग्नः। चरत्योवं हायकामानात्मविन्दु
तवतामनाक पृष्ठेन वन्दनापेनामेन चरमञ्चनरसाधिग्रनामयोगानस्त्रीरुपनर्वेवावकु
तिप्रत्यादरजः। वृग्न्माः। तदेष्वनायापदुरादमन्येस्तमोजनिः। यो धैवतोः। यहीशः। समास्यके

म

न्नमतः। शारीरिकोऽप्यदिक्षितः स्याद्विजवः। समद्वां। नमस्तन्त्रं नगवतो उरुवायमहामनोऽनुता
न्नासाय न्नतायपरप्यपरमात्मने। ज्ञानविज्ञाननिधयेवस्त्रणानंतप्रात्मयोऽच्युतायामाविका
रयनप्रस्तोऽधावताप्रत्यक्षालायकालनाभायकालावप्युमादितोऽविम्बायतद्वयद्वैत
इकड्डितस्य हेतवोऽन्नतमात्रेऽदिग्यप्राणामनोबुद्ध्याशयात्मने। त्रिगुणानानिमानेन गृहस्वा
त्मानुभूतयोऽन्नमोऽनंतायस्तु नामव्याप्त्यायक्यायकूटस्थायविद्युष्टिते। नानावादानुरोधायव्यायायवा
जकशक्तये। नमः। व्रमाणामस्त्वायकवेशाख्येत्यन्नमोऽवृत्तायनिवृत्तायनिग्रामायनंमानमः॥
नमः। कल्पायरामावस्थदेवस्तुतायव। अद्यन्नायानिरुद्धायसात्वीपतयेनमः। नमोगुणाऽप्य
दीपायगुणात्मस्थीदयायव। गुणादप्यलक्ष्यायगुणावष्टेत्यस्त्रिविदेऽत्रव्याकृतविहाराय
सर्वव्याकृतसिद्धयोऽहृषीकेशनमस्तु मुनयोमोनशीलिनो। परावरज्ञतिज्ञायसर्वोद्घवा

८०

८८

यतेनमः। अविष्माय च विश्वाय तद्देष्टस्य हेतुते। त्रिव्यस्य जन्म स्थिति संभवा निवैज्ञानिकोरनीहो
 रक्तकालशक्ति धूक्॥ तत्तत्त्वं ज्ञावान्प्रतिकौध्यन्तस्तसमाङ्गया। त्रिव्यविहार इहसो
 तस्मैवते इमूलानवत्वं लोकपाशातात्रशातात्तमूर्ख योनयः॥ शोताः प्रियास्ते स्वधुना वि
 तुः सतां स्थानुभ्युते धूमे तथैर्देहतः। अपराधः सकङ्गी सोढव्यावरुत्प्रजाकातः। दांतुम
 हैसि शोतां स्मन्मूर्ख स्वत्वामज्ञानतः॥ अनुग्रहीष्व जगत् न भ्राणात्प्रत्यज्ञतिप्रत्यन्नगः॥
 बोलोन् स्वाधु शो व्यानां प्रतिकृतां विषेहिते किं करणामनुष्यो यं तवाम्
 या। यद्युद्याऽनुतिष्ठन्ते मुख्यते रूपतो नयात् श्रीमुकुडवा वा॥ इत्यसनाग्रत्वीभि
 ने ग्रामसम निष्ठुतः। मुकुडितं नभिरसंविसमं डुमो हुकुडनः॥ उत्तिलद्वैर्दिव्यदा
 एः। कालियशानके हीरा कङ्गातस्तु छेसन दीनः। लक्ष्मी वाहरुतोंगलिः। विद्यांखलाः॥

४.८

होत्यत्यातामसादीर्वमन्यवः। खनावो दुल्पजौ नाथ ऋतानां यदस द्रुहः। त्वयास्तु मिदं दि
 ष्वं धात् गुणविसंडेन। नानाखनाववीयैतीयो निबीजाशयो कृतिः। वदेष्टत्रनगवन
 काराणात्तवसर्वे सम्यज्ञात्तकरमन्यवः। कथं त्यजामस्त्वन्नाद्यां दुर्लभामो हितास्वयं। न
 वानहिकाराणात्तव स वैतीजगदीम्बरः। अनुग्रहं निग्रहवामन्यसेतद्विषेहिनः॥ श्रीमु
 कठुवाच। इत्याकर्त्तव्यवः। धारनगवानकार्यमानुवः। नावस्येयत्वयासम्यसमुद्याहिम
 विरामस्त्वायप्रत्यगदावोगोन्मित्तु ज्यतानदी। यरतत्तरसंस्मरेन्मव्यस्तुभ्यमदनशास
 नं। कीर्तयन्तु न्ययोः। संघोरेन्युव्यवद्यमान्नयात्। गोऽस्मिन्नज्ञावोपित्तन्देवानवत्तवीन
 संतर्प्येत्तु त्वेतः॥ उपोष्यमास्मरनमर्थः। सर्वेषायैः प्रमुच्यते। दीपरमाणकहित्वाहृमेत
 मुपाध्यितः॥ यद्यात्तमूर्खपलस्त्वनाद्यान्मत्पादलोङ्कनं। नविरुमुक्तो जगवताराजन

नाम ५४ लक्ष्मीनारदोक्तं नेणा तं हुगयत तस्माद्वानागपत्न्यः पुरादरं विवाहरत्वमणिभिः
 परद्वैरोपचर्वतोः। दिव्यज्ञधंगलेष्वसु पहच्याचलमात्मया पूजयित्राजगन्नाथां प्र
 साद्यजग्नुर्धनं ततः श्रीतोऽन्यनुरातः परिकम्प्यात्रिवंद्यते सकलवस्तु हत्तुलोद्धा
 प्रसव्वत्तेगामहा तदैव साऽप्तजलाप्य मुनानिविवाहवतः अनुयहाङ्गवतः कीडा
 मानुषरुपिणाः। इति श्रीभागवते महात्मागोद्गम सरकंधे कालवद्विसोऽनामदोउशो द्वायः॥
 राजेवाचानागलभ्यरमणाकंकम्प्याह्वाजकालियः। कर्तांकिवासुपर्स्ते यत्तेनके
 नामसमजस्ता श्रीमुकुरात्मजायैः सर्वजनेऽप्यक्षिमा सी इयोवतिः। वौनमैत्र्योमन्तर्क्षेत्रो
 नागनाशाम्निरुपितः अंखं भागं घवते तिनामः। दर्शितापर्वती गोपी वाजत्मनः सर्वलु
 पस्त्रीयमहा भनो विषवर्यै सदाचिह्नः। काङ्क्षीहत्यगरुद्ध्वयत
 द्वनस्यते न्द्रलेभवः। य नस्यत्यः ३

४१

दंताख्यः बुद्धजेवलिं तद्वाक्षाकुपितोराजन्नगवान्ननगेत्तिवाः। दितीष्वांनुर्महावेगः कालियं समु
 पाइवतः तमायतं तरसानवायुधं अन्यया दुर्बृहूनेकमस्तकः। दद्धः लुप्तीवद्
 श्राद्धदौद्युधकरालजिङ्गोऽक्षुसितो य लोबनः। तताद्वैष्ठः सनिरस्यमन्तमानवचवद्वे
 गोमध्वस्त्रदनामनः। पद्मोणासव्येन हिरापरोऽप्यजग्नानकक्षलृतमुग्रविक्रमः। उपर्यु
 ५ वे पद्मानिहितः कायोऽतीवविक्षलः। रुद्वैष्ठ कालिंद्या लदगम्यदशसदं तवेकदान
 लवरं गुडोऽनवामास्मितं। निवारितः सोनरिणा वसद्य द्वानेतोऽहरत्रामोनान्तर्सङ्कु
 पिवतान्दृष्टादीनान्मीनपते हतोऽक्षयग्रामोन्मिः। वाहतत्रव्यज्ञमाचरना अवधि
 श्यगरुदोयदिमत्यानसरवादितिः। स द्यः श्रीत्विवेयत्येतसत्यमेतद्वृबीम्यहं। ततकालि
 यः परवैदनामः। कञ्चनलेलिहः। अवात्सीङ्गुरुद्वाङ्गीतः कल्पनविनिवासितः। कल्पेन्द्र

४०

५०

दाद्विनि: कांतं दिव्यञ्चगं ब्रवामसं मद्गमतिरणा कीर्तिं ज्ञानदपरिकृतं। उपलभ्योऽथ
 ताः सर्वेष्व ब्रह्माणां श्वर्व ब्रजाः। धर्मोदनिभृता भूत्वा गोपाः श्री यान्त्रिरेष्मिरेयशो दगोहिताः।
 नन्दोगे आगोपास्त्र औरवाहृष्टं समेत्यत्त्वेषां आसन्त्वलभूमनोरथ्याः। रामच्छार्वतमाने
 ग्यजहासस्योनुभावविद्वः नरगावे द्वयावस्थालेन्निरपरमानुदां। नन्दविष्वा: समागत्यु
 रवः सकलत्वकाः। उद्गुर्जेकाः। तत्यगस्तोदिष्ट्यासुक्तः तत्वात्मनः। यशो दावमहा नगानहु
 रवः सकलत्वकाः। उद्गुर्जेकाः। तत्यगस्तोदिष्ट्यासुक्तः तत्वात्मनः। यशो दावमहा नगानहु
 रवः सकलत्वकाः। उद्गुर्जेकाः। तत्यगस्तोदिष्ट्यासुक्तः तत्वात्मनः। यशो दावमहा नगानहु
 ४०

घजोर गोवद्विस्तावकानयसतेहिना। सुदुर्क्षरात्मानं पादिकालाभ्योः स्तुह्वदः प्रभौ नश
 हुं मात्त्वद्वज्ञां संतयकुमुकु गोन्यः। इत्यत्त्वजनवैक्षव्यं निरीद्यजगटीभूरः। तत्तमनिमये
 वत्त्वव्यवनेतोऽनंतशक्तिवक्त्वा श्री नारायणस्त्वेष्व वालभीड़ा यंदावाभिमोक्षातः। सत्त
 दशोः ध्यायः॥ श्रीबादरायणिठवाव॥ अथर्वः प्रसुदिताज्ञातिभिर्मुदितामनिः। अ
 द्वृगम्यमानोन्यविश्वद्वज्ञगोकुलमंडितं। वजेषकीउत्तरेवंगोपालङ्घयमालिणः। श्रीभू
 वृगम्यमानोन्यविश्वद्वज्ञगोकुलमंडितं। वजेषकीउत्तरेवंगोपालङ्घयमालिणः। यज्ञात्मनं ग
 नामहुरनवन्नातिषेयानशरीराणां। सवद्वदावनयुग्मवसंतर्देलवितः। यज्ञात्मनं ग
 २ स्त्रिय
 वानरसाक्षात् रामणासहृदयेशवः। यवनिर्दरनिहादविवत्तस्वरः। भृत्यिकंशश्पत्तत्त्वीकर
 वानरसाक्षात् रामणासहृदयेशवः। यवनिर्दरनिहादविवत्तस्वरः। भृत्यिकंशश्पत्तत्त्वीकर
 विद्यतयत्त्ववनौकसांद्वानिदावृत्तज्ञाक्तं नवोत्तिशादुलै। श्री उद्गगधतोद्यैः इदिनीत

टोक्किंजिङ्गीवत्तुरीद्याः पुलिनैः समतः नयवत्तं छांसुकराविषेषत्वाणां चुक्रोरशाङ्कुलि
चरण्हतो वनं कुसुभितं श्रीमन्नद्विवंस्तर्गद्वियं गायन मस्यूरघ्नमरं कृतितकोकि
ल सारमं की। उच्चमाणासां क्लौष्टगवान्वलसंयताम् वाणुविनाथनगोपेगोध्य
नैः संवतोऽविशासा प्रवान्तद्वस्तवक स्वाध्यातु अन्वहतसृष्टाणाः केदित्तुगुः के दित्त
वाद्यना वेगापाणितन्त्रैः सृगैः पश्चांसंमरयाः प्रे। गोपजातिष्ठानि कृत्तादेवगाप्य
नरुषिणः इन्त्वे कुहरालोचनयाइवन्दं चरा वामोर्नैः दोपैरस्त्वां नवि
कंष्ठैः गोः प्रकाञ्चन्त्वेष्युच्चत्वकाः पवद्वर्गोङ्कविता क्षेत्रविज्ञानस्त्वा न्येषुगाय
कीवा त्वको व्ययं गत्वा तु महाराज नाध्यात्वितवादिनोऽकावृद्धैः क्रविकुं
क्षेत्रवाप्त्वलक्षुष्टिः च अस्यूद्धनवेष्ट्वाः क्षेत्रविन्मगाखण्डाः क्षेत्रविद्वुद्दृ
५१

रवित्तानेऽनद्याङ्गिजौगाकंजेष्वा॥ काननेषु सरत्तुजापस्त्वारयतो गोपेष्टाद्वनेक
ज्ञानयोः गोपरूपपञ्चवोगादस्तुर्गतिं व्यासया तं विद्वान् विद्वान् दाशाहो नगवान्
सर्वदरोनः अन्वमोदनतसरवां वधं तस्यविवितयन्वत्त्रोप हृयगोपात्तान्। कृष्णः अ
हविदारविता हृगोपाविहरिवासो द्वाभ्युप्रस्ययथायथा। तत्र वद्वृपरिवद्वै जोपाता
मजनादेनोऽक्षेत्रसंविटनः केविदासन्नरामस्यवापरे। आवेकविविधाः कीजा। वायु
वाहकलक्षणाः यवाहेह तिजतारो वहतिवपरगतिता। वहतो वाहनानश्चाद्यायत
श्चगोधने। नार्तीरकं नामवटं जग्मुऽक्षेत्रपुरोगामाः। रामसंवृटिनो यहिंश्चीदामा
वृषभादयः कीउग्राजयनस्तात्तान्तुङ्क्लौष्टगयोन्पातुवाहकलक्ष्मानगवानश्च
दामानपराजितः। वृषभं न इसेन द्वा घलं वोरो हिणी दुतां। अविष्ट्युमन्यमानः। उ
क्षेत्रदानवधुगवः। वहनद्वुततरयागा। द्वृलगोहणातः परां। समुद्रहन्धराणीधरेष्वगोर

नध्येयः स्वकीयमास्तु नद्यरारं

भा०

१०

व्रन्त्र

वां महास्तु भिगतापोनिजं दुःसमाल्लं द्युर्वरिष्टदोषं ज्ञौ। तदि अमानुड्युप
तिमानियो बुद्धः निरीद्यतद्विषुलम्बवेचरात्मदीयद्वक्षं र्खुं तिग्रद्विक्कलक्षि
ज्ञौ। कटकाके रीढ़कुं उल्लात्विद्याङ्गुतं हलधरात्रीष्वदत्तसत् अप्रागतं सरतिरन्वेति
पुवत्तो विद्यायसो द्वृष्टद्वंतमात्मेनस्तवाहनरसिष्टदेन मुष्टिना न्दुगधियोगिरिम
दर्शं इसा स आहनतः लघुदिशोर्मासस्तको। मुखद्वा दमनसुधिरमयस्त्रै तोऽस्तु राम
हारवंव्यसुरयस्तमारद नागि। व्यथामवृवताच्चातुधाहतः दृष्ट्या घलंवनिहतं व
नेन बलशालिनां गोपुल्लवित्तितारजनसाधुसाक्षितिवादिनः। आदेवो भिग्ने
ज्ञातस्तं व्यरातो लक्ष्मदहृता। वेत्यागतम् त्रूपा। नंग्यवेमविकलदेन अपापेत्र
लं वेनिहतो देवताः परमनिवर्तता अभ्यज्ञन्वन्तं नामेऽस्त्रात्मां साकुसाक्षिति

(५)

॥ इति भागिनो महात्मानं विद्योऽग्रादशो व्यावाहः स्त्री उक्तुदाच्च। की इसके बुगोयेषु
तत्राद्वा दृष्ट्यारितः। स्वे रंवरं त्यो विविष्टत्तरात्मा नेन गहरः। अज्ञामवो भइव्यञ्च।
न विरेण्यं त्यावनावनां इच्छीकाटवीविष्टुः कंदत्योदाववक्षिताः। तेऽयश्यंतः यस्तु नगो
याः कल्परामादयस्तथा। जातानुतापानवदुविविविविच्चतो गवागतिरोत्तरुरनक्षि
न्वेगीपदैरं किंतं गवा। मार्गमित्यगमनं सर्वे न इष्टाजीव्याविवेत्तसः। मुंजाट्यां न्वष्टमा
र्गेऽपदैरं किंतं गवा। मार्गमित्यगमनं संव्राय्य विविताः। अंतास्तत्त्वं सन्यवत्तयन्। तात्राहृता भगव
र्गेऽकंदमानं स्वगो धनं। संव्राय्य विविताः। अंतिनेदुः वहविताः। ततः समेता द्वन्द्व
तामेव वाग्नीरायागिरास्चनाम्नानिनदं श्वला। विविताः। ततः समेता द्वन्द्व
मके दुयोदृक्यान्द्वयवनोक्तमाः। समारितः सारथिनाल्वगोल्मुकैवित्तेलिहानां विवि
र्जन्गमान्महान्। तमाप्यतं परितो दवाग्निं गोपाः सगवः। यसमीद्यनीताः उदुक्षुक्षु

सबलं प्रपञ्चयव्याहरिः सूक्ष्मयादितोत्तनः कृष्णलक्ष्महावोहेरामाऽमितिवि
क्रमादवाग्निनादस्यमाना न्यपन्नाखालं महयः ननत्वं ब्रौद्धवाः कृष्णनाहेत्येवा
वसीदत्तुं वर्यं हिस्तवेष्टमेज्ञावन्नाथास्त्वत्वरयाणाः श्रीभुक्तव्यत्वाक्षो निशम्भु
पतां वंशनां नगवीनहरिः अप्यसीलयतमात्मैषु लोकनानीत्यनामतः तथेति मालि
ताद्वेषु नगवानः प्रियमुल्लासां पात्रामुखेन ता रेष्टः क्वाद्योगधीशोव्यमोवयतः तते
स्थाने देव एक अल्ला चुनभोडारभागता॥ निशम्भुविस्मिता आसनात्मानं गाम्भ
माविताः कृष्णस्य वार्षीये तज्जगमाद्य उभावितं नृत्याद्विगमनः ज्ञेसंवीद्य
न मेनिरेष्ट न रंगाद्वन्निवर्यसाधारोऽसनात्मोजनाइनः विदुरादवोद्दलासी
परामधुनः गायीनं खमानं दत्तात्रीमैवं त्रिवेषु त्रिवेषु प्राप्तवानिवा यसायेन
५३

विनानवत्॥ अतिश्रीजगवतेदाक्षाभिनोदनानामएकेतत्विंश्चात्माभ्याः श्रीभुक्त
उद्यात्योक्तद्वृत्तकमोदावाने भीज्ञमात्मनः गोपाः श्री याः समाचरत्वः बलतेव अप्येष
वत्र गोपद्वाश्वगोप्यश्चात्तु पाकस्योविस्मिताः मेनिरेदेव वर्वरोः कृष्णरामेव वर्जयते
ततः प्रवर्त्तत वावदू। सर्वसत्त्वसमुद्घवाविद्यात्मानपरिष्ठिर्विस्मृद्धितननक्तले
सोऽनीलांबुद्देवोमासतिर्द्वात्मनयितुङ्गिः अस्यष्टुज्येतिराङ्कनं वदेव सगुणं वर्त्तते
अष्टोमासान्नियतां यद्यप्य उदयं वसुस्वगोभिर्मोक्तुमारेनोपजेन्यः काल आगते॥
तदिलं तोमहामेष्वा। चेऽस्य सनवेष्टिताः प्राणिनं जावनं दंबेवुः मुमुक्षुकरुणादवान
यः दशा देवमीच्छा। आसीद्विगमसीमही॥ यश्चैव काम्पतयसन्त्वनं संप्राप्ततयलं॥
निश्चामुखेषु उत्तरवद्यौता। तसम्मानां निनियहो॥ यथापायेन पावंजानहिवेदाकलौसुगो॥

आत्मापत्रेन्यनिनदां मंडकाद्य सृजत गीरा। द्रव्यं शयानाः पाकु यद्व द्वास्त्रणानियमा
त्ययोऽचासन्तु त्यथावाहिन्यः। कृद्वांश्चोन्तु मृत्यो प्रधास्तं वस्यादेह इविला
संपदः। हरिता हारन्निःशिष्यो। रिङ्गोपे अलोहिता। उच्चिलं धृक्ततच्छयान् एगाश्चिदि
द चरन् रूता। द्वै वाणिसत्यसंषिद्धिः। कर्वीकारां मुदेददुः। मानि जामनुतप्तेव॥ देवा
धीनमनानां जलस्थलोक सः सर्वे नववारिनिषेवया। अविच्छन्नरुदिरेह पं
य ग्रहं रिषेवया। सरिङ्गिः संगतः सिंद्रं धूक्षोन्न चलनोर्मिनान। अपक्रयोगेन
(वृत्तं) कामाक्षं गुणाद्यग्मया गिरयोर्वर्षं धूरान्निः। उन्यमानानविव्यां अनिस्त्रय
मानवसनेयेष्वाधो नज्जरेत सः। मार्गदर्शकुः संदेश्वान्तरो प्रसूना असंदेताः। त ५४
न्यस्यमाना श्रान्तेभास्तुः। कालहताश्च लोकं धूमुखमेवे दुर्बलता अस्त्रसौहदा।

स्वेच्छनवकुः कामत्वः पुरुषेन्दुगुणो च्छिपि धूमुखं विभासेन्दुः। निषुणं भूषणं ग्रन्थं ना
त व्यक्तं गुणावात्तिकारः। गुणावानपुरुषो यथा। नरराजो दुपश्चन्नः। चर्जोत्तरारा
। इत्तेष्वेनः। अहं न त्वा नासितवास्त्रभासा दुरुक्षेवया। नेवागमे तवाहृदयः। तत्यने
दन्तशिवरेतिनः। गद्वेषु तप्तानिविदाः। पद्मचक्रतजनागमे। पीर्वापः पादपाः। पद्मिः।
रामनानाम्भरतीयः। पाकुद्वा न लघ्मसाध्राता। यथा कामान्तरेवया। सरस्त्रशात्रो
धृत्कुनेष्वरगायिसारसाः। गद्वेष्वशात्तद्वत्तेष्वु। प्राम्भादवदुराशयाः। जलोद्वै निर्विन्निन्
द्यन्तसेतवो वर्षतीच्छरो। पार्वतिनामसद्वादेवेदमार्गोः। कलाविवाद्यमुच्चन्वायुनिर्तु
न्ना। न्तते न्यासां स्तं वनाः। यथा शिष्वाविनयः। कालेका लेद्विजे रिताः। एवं वनं रत्नद्व
विष्टुपक्षरवज्जरं बुवत। गोगो पात्तेवतोरन्तं सबलः। चाविशद्विः। धेनवो मदगामि

न्यादुधोभारेण नम्भा धरु नेगवता हृता। इति जी। प्राप्तु तस्मानीः वनोक्तसः प्रसुदि
तो वननगडी मंधुकृतः। जलधारा निरगरा। दासनादृष्टुर्गुडाः क्रिविद्वनस्यातिक्री
डामुडायाचान्निवर्जितानिवशन् नम्भवान्वरमेऽप्यदम्भलाकलाशनः। दध्योदनम्
यानीतोः। जिलायां सलिलानोति क्री। संनेत्रोनीवेष्टु भृजे गोप्ये नं कर्त्तव्यान्विताः। गो
द्धुलाद्धास्तीवस्य वर्वतोमीलितोऽप्यान्वर्त्तु अन्यतर्यात्। गोद्धुला
प्या नवर्त्तनाः। ब्रह्मद्वयियवतीवीक्ष्या सप्तेऽन्तेनुदावस्तु। नम्भवान्वर्त्तन्यां उच्चक्री
। आन्मगत्तेषु यावद्वातो एवं निवस्तो त्वप्ना ग्रामके ग्रामयोद्युजो। शरास्ममन्वयव्य
द्वास्त्वं इदुक्षानिना ग्रामटानीगजो वृथा नीरात्मवक्त्रात्मवक्त्रः। अद्वाना
मित्त्वेतांति युनवीं गनिवेदया। व्योहोऽस्त्रं नवद्वावलंया। तु तः वेष्टुत्वं मनोश

५५

अथातु उरन्वं उक्तं योनिरामृतः। इति वेष्टुत्वं। गहनवस्त्रियास्त्रापन
विवरन् उद्दर्क्तजोः।

विनाम्
उः शिवाय

स्तुहारा मुन्दाणां कल्प्नो नक्तियेष्याश्रुनां सर्वसंजलदा हित्वा विरुद्धुः शुचवर्वेसः।
यथाप्यक्तेः वणाः शांताः। मुन्दयानुक्तकल्प्नजाः। गिर्ज्ञोऽु मुन्दस्तोयथात्मानामृतं
कालेऽनानोदटते नवां नवाविद्वन्वीय भाणां जन्मग्रहजलवरां पश्योकु ठेव्य
उविनितेऽक्षिः। शनेः शनेनेऽङ्गपकं। स्थलान्पासुं ववीरुष्वः। यथा हृमतं धीराः। शरीरा
दिव्यनाम्भस्तु। निश्चलां बुरु भ्रक्त्वाणी। समुदः शरदागमे। आन्मन्युपरतेसम्प्रकाम्
निव्येष्यगतागमः। केदारे भ्यस्त्वयोऽग्नेन। कर्षुकावृष्टिसेनुञ्जिः। यथापाणौः अव
त्तम्भानेन तत्त्वे योग्याग्निः। शरदकीमुन्डालापान्। नृतानामुदुपाऽहरतादेहान्वित
मानज्ञतापां। मुक्तेदेव जग्यावितां प्रवमशोन्नतनिमेवं शरद्विमलतासकं। सत्वयुक्तम्
आवित्तं शश्वद्वत्त्वार्थं दर्शनं। चर्वेऽमृद्वैद्याम्ब्रिः। राजोऽुगाणोः शशी। यथायदुप

लिं ३

२
३

दिव्यः क
पराम् ३

ना०
पद

तिः कल्पो वालिका वतो नुवि। आस्ति व्यस मशा। तां प्रभुष मूनव न मारते। जनकता
पं नदु गोप्या न कल्प हत वेतसः गावो मशा। वरगा नार्ये धुध्यापः शरदा भवत
अन्वयमानः खव वेष कलै रीश किया इव॥ ३८ ॥ वारिजानि। स्वर्णे त्याने कु मु
विना रज्जो तु भर्त्या लोका। आसन दस्यु विनान्प वृग्या मैथाप्योरिं द्वै अ
भडोत्सदेव ज्ञान्हः पञ्चक सम्पाद्याक ला ज्ञानित रोहरे। वलिश्च तिन्द्यत्वा ता नि
रिजानस्थूल विद्वे दिरे॥ वर्षे रुद्यामस्यामिद्वा: चापिं जानकाल अगते॥ इति श्री भा
रत्याऽप्य विद्वे दिरे॥ वर्षे रुद्यामस्यामिद्वा: चापिं जानकाल अगते॥ ४८ ॥ अ
मज्जते मुरुही रुद्यामस्यामिद्वा: चापिं जानकाल अगते॥ इति श्री भा
रत्याऽप्य विद्वे दिरे॥ वर्षे रुद्यामस्यामिद्वा: चापिं जानकाल अगते॥ ५८ ॥
गोगोपात्मो द्वितीये दु समितवन्नराज्युः लंगा द्वितीये दु एस्त। न विन्द्यते विद्वे ॥ ५८ ॥

५८

द्वै

धूरुत्वगात्म वारदनगः तह व्यपाल शुक्रु गवेण्डात दुर्जनिव्य आजु व्यवेण्डी
तं भरोदयं का चित्तयेरादं क्षत्रियस्त्री अप्यैव वस्त्री तद्वस्त्री युद्धमास्त्रा:
मम तत्त्वं कल्पवेष्टि तं नशेकुः स्वरवेगो नविक्षिप्तमनसो न्य व्यहायि उन्नटवरवरमुक
स्त्रीयोः कर्मिकारं विच्छासः कनककर्मिणी वै जयंती च माला। रंधानवेण्डारधरस्त्रव्यु
पूरयन्नगोप्य वेदारण्यं व्यप्तयदरमां प्राविश। जीतकीतिः विर्णीपि डोवनवरपुः कला
योः कर्मिकारं वेवाहो निहितवदनो यजमव्यग्रहसः। च्छविन्यासां गुलिभरनय
व्यूपं यवदेणुः न्तत्यामंतहिरमयन ब्रह्मां धर्मवेगाण्डी इति वेणु वराजन्मस्वे च तम
नोहरं ऋक्लावज्ञव्यिः सर्वोवर्स्यं व्योऽन्नेरप्रोगोप्युद्गुः। आक्षिरावतां फलभिदं
नयरविदामः सरवः पश्चन्तु निवेशयतो वेयम्यैः। वक्षेव तेशस्तत्यारनुवेणुङ्गुण्यैः यैव

नौ०

५७

निषीतमन्तुरककटाक्षमोदोः वृत्तवान्वरहस्यकोपलाङ्गमालानुवत्तये
 धानविविवेषा। मध्येष्ट्रेत्तुरन्पत्पालगो स्पारंगोयथानवरोक्तगाय
 मानो गोप्यः किमाचरदर्शकुशलं स्ववाहु रमोदगाधरस्तुधानपिगोष्टिकुनां।
 चुक्तेस्ववाहु शरस्तुदन्मोहव्यवेषोऽस्मुद्गुलतर्वोयथामोः वृद्धव
 नेत्रित्वेत्तुरित्वेत्तिका। वृद्धेत्रिको वृत्तपदं दुर्जलत्तुलक्ष्मिं गाविंदवेण्म
 नेत्रित्वेत्तुरित्वेत्तिको वृद्धेत्रिको वृत्तपदं दुर्जलत्तुलक्ष्मिं गाविंदवेण्म
 दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं
 विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं
 विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं
 विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं विविवेषान्दिव्यं

५९

स्व योवरा:

मुमुद्धिनिर्विद्याः गवस्त्रकल्पमुखवनिगोपवेणुगीर्वायूषभुवानतकरेषुटेः पिवत्यः ॥
 शावोः स्तुतस्तनपयः कवला इवत्त्वयुगोर्विद्याननिद्वशक्कलोः स्वजंत्याः प्रायो
 वतावमुनयोधेगावनेऽस्मन्कल्पेवाणाम्मुदिकलवेणुगीर्वायूषभुवानत
 जानकविरषवालानश्चावंतिमालितदशोविगतान्वाचः। नद्यक्षदातदुयधायै
 मुकुदगीतमावर्त्तेत्तिर्मनोनवनप्रवेगः। आलिंगनस्यगितस्थर्मिन्द्रजेमुररेष्टिल
 तिपादयुगलंकमलोपहाराः। इच्छानपेबुजपश्चनसहरामगोपैः संवारयंतः मनवेणु
 मुद्वारयतं वेष्मपवद्भुदितः कुमुमावलाभिः। सरवर्क्यधार्जीवमुवादुद्ग्रातपत्राः
 प्रसीदुलिंघ्युपरगयद्वारागच्छाकुंकुमेनदयितासामंडितेन॥ तद्वरानसमयक्रम्य
 लाकृपित्तेनलिंपंत्यञ्चाननकुचेषुजङ्गताधिं। हंतायमदिरबालाहरिदासवर्योद्धा

५

४०

५८

मकुञ्जवराणाम्बशजः यमादः क्षानंतनो तिशेहगायोजयो योत्यानीय च यवसकंद
 रक्षद मत्तोः गोजोपके रुद्रलंगायोजयाके गुम्भजेकत्यापटमानुरल्लसत्यः। अस्य
 दनेगामित्रोमुक्तको त्रिवैष्णवायोजित्वा एवं विधानगवतो द्वे
 वावनकी उद्यांसक विषयो यायः। अभ्यो च आगम स्वामिनेव शजकमारिनः। येन हेति
 अच्छुद्गानका जावन्यर्थं जन्मते या त्रिवैष्णवायोजित्वा एवादित्तमाह
 अप्रियहेतु न नदार्दिष्टमेकत्वे ग्रन्थान्वयनाम्। वै त्रिवैष्णवायोजित्वा पक्षे उच्ची
 वर्वाच्युष्मार्द्देव वाल इति त्रिवैष्णवायोजित्वा एवादित्तमाह
 अप्यस्मृतेविकर्त्तुम्। त्रिवैष्णवायोजित्वा एवादित्तमाह एवादित्तमाह
 वै त्रिवैष्णवायोजित्वा एवादित्तमाह एवादित्तमाह एवादित्तमाह एवादित्तमाह

इह

योगेऽस्त्वान्याऽन्यं बद्धस्त्रैवः। कदम्बमुख्यं गुणो लकानि यं ज्ञातुलब्धं। वै देनक्षवि
 दागत्यतो गनिद्वयप्पद्वेवतः वासां मिहृष्णं गायत्र्यो विजद्गुर्माललेमुदा। न्यगवांस्तद
 निवाय कल्प्यायागीम्बरेभ्यः। यं यस्यैरागतस्तत्त्वदत्तस्तत्त्वमेतिद्योतासांवासांस्य
 पादायनीपमाकृत्यसत्वरः। हसक्षिः प्रहसनवल्लैः परिहासमुवाचह। अत्रापापाबलाः
 कामसंस्वेदवामः वग्व्यतांसंख्यातिनोनम्भिर्घृयवत्तकारिता। नयोदितपूर्ववा म
 अन्त तत्तदिमेविदुः। एकेकशः यतीद्वैमहैवोत्तरमध्यमाः। तस्यतद्वैलितद्व्यागो
 प्यः येमपरिस्तुताः। द्वीउताष्विवतान्याऽन्यजात हामाननियम्यः। एवं ब्रवतिंगोविदनमौला
 विष्ववत्तसः। आकंठमग्नः। शीतोदेव प्रमनस्तम्भुवनानायं नोः। लयारुद्वानदग्नो
 यस्तुषियाज्ञानामाः। गवजनस्त्राद्यादे हिवासांसिवेषिताः। स्याम संदरगतेदासः। करवाम

५०

५१

तवीरितोदेहि वासां सिध्मै नो मृष्टै वक्तव्यम होऽश्री भगवान् वाचा। नवत्योग्यदिग्मेदा
 स्योम यो क्रेतकर्षीयः अत्रागत्यस्त्वं वासां सेष तीक्ष्णत्युभिसिताः। ततो जलाशया
 त्सर्वोदारिकाः श्रीनवे पिताः पाणि-भाणी निमाछाद्य ब्राह्मणः सतिलाशयात्। नगवा
 नवितो वाक्यम् इन्नावध्यता द्वितः। स्तं द्वौ द्वौ नवध्यवासां सिखीतः ब्रावाच सतिमतं द्वये
 विवर्खापदपोद्धतवत्तावागहतवत्तदुदेव हेलनावध्योंजलिम्मद्वृष्टिपुनर्नवेऽहमः। क
 चानमोहवासनं परात्यनां इत्यर्थतेनाभिदिताब्रजाब्लामवाविचालवनं द्वत
 अतिः। तन्मूर्वं कामामार्दशेषकमेणासाङ्गात्मकान्मुरवद्यमध्यतः। तामयाऽवन
 ता इम्मान्नगवान्देव जोस्तः वासां सिता-यः बायकः। क्वचिं साक्षेत तोवितः। इतेष्व
 नष्टो वृद्धयो वक्तव्याप्तस्तो भिताः को उन्नत्वं कामातः। वक्तव्याग्निवाय वृद्धतन्मयाप्य ५१

५२

मुनान्वचम्यन्ते वियमंगनिर्वतः। परिक्षाय वक्तव्यासां सिद्धमस्तुताः। एतदीतावित्तो
 नो त्रेन्तुः स्तम्भज्ञार्थतेव रागाः। तासां विश्वाय नगवान् स्त्रयादस्य रक्षया वृत्तवता
 नामं कन्य माह। द्वासो द्वरोऽब्लामः। श्री लक्ष्मी। स्तुकल्प्यो नवितासाङ्गो नवतीनो
 मदवेनात्। मयानुभूदितः यो सोमैमत्यो नवितमहतिः। नमस्यावेशितः धियां कामः। का
 मायकल्प्यते। नर्जितावधितायानान्योवीजयने व्यतीयातावलाभजासद्वामयेमा
 रस्तथाज्ञपाः। यमुद्दिश्य वृत्तमिदं चरुः। अन्दर्येन सतीः। श्री श्रुकुडवाचादिष्ठान्नग
 वतालष्टकामाः। कुमारिकाः। ध्यायंत्यस्त्रयाद्वाजो जेऽद्वाक्षान्निविविष्टुर्वेत्तं। अथगायेः प
 रिवतो नगवान्देव कीर्तुतः। द्वावनाम्मताद्वारां। वायनगः। सहायतः। तिदावाकोत्त
 योक्तिम्मेऽक्षयाभिः। वाजिरामनः। आतपत्रायितान्वीद्या। डुमाना हवत्तोकसः। हेष्ट्वा

४०

५०

६०

क लक्ष्मि हंसंगोऽप्रादमन्तर्भुवलाज्ञेन॥ विशालक्ष्मीवज्ञोजत्वत् । देवधृष्णवरुण्य
 पद्मशत्तेगाम्बून्न लं नामानुदर्शेकांतज्ञविनः॥ वातवर्गीतपहिमानसहंतोवार
 वेतिनः अहोर्धावरंतन्मास उप्राएकपत्रीवनेऽसुजनन्त्यवदेष्वावे । विमुखाया
 तिनार्थिनः पवपुद्यमलक्ष्मीया । मलवल्कलदासनिः । गंधेनिर्यासनमात्मा
 चेतेः कामीचित्तचेतोऽस्तावडन्मसामेष्टे । देहिनामिहडेहिडुषारेष्टेष्टियाव
 द्या वैष्ण आचरणासदा इतिष्ठवौलवक्तव्यनुष्ठानोक्तैः । तस्मान्नव्यग्रावा
 द्या वैष्ण आचरणासदा इतिष्ठवौलवक्तव्यनुष्ठानोक्तैः । तस्मान्नव्यग्रावा
 नामधेनव मुनांगतः । तत्रगः पाययित्वामः मुखद्वाः गीतलाः शिवाः । ततोन्य
 स्वप्नेनव मुनांगतः । तत्रगः पाययित्वामः मुखद्वाः गीतलाः शिवाः । ततोन्य
 स्वप्नेनव मुनांगतः । तत्रगः पाययित्वामः मुखद्वाः गीतलाः शिवाः ॥ ६०
 तु कामस्याकृत्वात्तोऽदमवदवद्या । इति श्री नारायणदग्धपत्ने वेदोऽप्यतिमोद्यायः ॥

त्रैमासीनः ॥ १ ॥

मं त्रैं

८८

श्रीमुकुरवाचोरामरामसहावीयेकल्पदुष्टानिवहोऽपावैवाधतेकन्त्सा द्वैतिंक
 तुैमर्हिष्यः । इतिविज्ञापितामायोः । नरोवानजगदीच्छः । अकायाविघ्नायोऽप्सीद
 निदमक्रवीत्ताप्यात्तंजननं । वात्प्राणावस्त्रवादिनः । सत्रमांगिरसंनामः ॥
 द्यासतेस्तर्गेकाम्या । तत्रगच्छोदनंगोपाः । याचतास्मद्विसङ्गोताः । कीर्तयेत्तोऽनगवता
 । आयेस्यमत्तजान्त्रिखां । इत्यादिष्टानगवता । गत्वाऽप्याचतांतया । कृतोऽजलिपुद्यविष्य
 नादं द्वतपतितान्तुविहन्तमदेवाः । यस्तु तद्वास्त्रादेशकादिगाः । वात्प्राणानजगानात्मन
 इंवो । गोपान्नोरामवादितानां गाम्यतांतोनविद्वर्त्तेदनेमात्मतौ । वौलवतोबुद्धु
 वित्तौ । तयोऽदिजानमथिनो । येदिश्रद्वावदोयकृत्यसंवित्तमाः । दीक्षायापशुसम्भ
 गांसोत्रामायाचसत्त्वमाः । अन्यतदीक्षतस्याप्तिः । नान्मस्त्रनहिदुष्ठातिरितेन्नग

तत्र अस्ति २

३७ ३

मा २

५०

६१

थ

वद्याच्चासूरावतोपिनस्त्रियुःकुडाशान्तरिकर्णीतोऽवालिशारद्धमातेनः॥देशकाल
 पृष्ठकद्वयंमंवनंत्र दिजाम्ययः देवतायजमानस्त्रियुःकुडाशाम्यत्तमनोनमेनिरोनतयो
 मंसाद्वा।कुडगवंतमधोऽन्ते मनु अहस्यादुःप्रज्ञामयोत्तमनोनमेनिरोनतयो
 मितिद्वेषुअनेनेति वपरंतप गत्वा निराशाः घत्येत्यात्माद्वेषुलक्षणमयोः।नदुपा
 कल्पन्नावान्।वहस्युगदीच्छाः आजहारपुनर्गोपानदशेभ्युद्वेषिकांगतिः
 मांजावयापत्नीभ्यः सत्त्वं त्रैमात्रां इष्टेन विवरणं नेत्रं समयं विवरणः
 गत्वाथ्यपत्नीशान्तायांकुडाशान्तरिकर्णीतोऽवतोऽन्ते नेत्रं नेत्रं नेत्रं नेत्रं नेत्रं
 कुडवन्।नमोवाद्यवयनी भोनिवेष्टावतोऽन्ते विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं
 विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं विवरणं

यतां क्षत्वाऽक्तमपायातं नित्यं तद्विनोक्तुं ताः तकधा विह्मनसीब लक्ष्मीनामेन
 च भाः।वकुर्विधं बहुरुगामन्वभादोग्नामेनेः आनिसन्तुः विवरणवाः सन्तु इमित्वनि
 म्नगाः।निवेध्यमानाः पतिनिः चात्मनिवेध्युभिः स्तैः।नगवत्प्रतमस्त्रिकेदीद्वेषत
 इत्ताशयाः।यसुनोपवनेशोकनवपल्लवमंडितो।विवरंतेवतं गोपेद्वृशुः सायं चियः
 श्यामं हिरायपरि विवरमालयवह्यादुवालनटवेष्टमनुवत्तां से।विमलहल्लमित
 रेतामुनानमञ्जकसेत्यलालकक्षेत्रमुखाङ्गहातं।घेमक्तत खियतयोदयकाण्डूरे
 योक्तिमन्त्रिमयमन्त्रिमस्तमयाद्वारे द्वेषो।अतः विवरणमुक्तिरपरिरन्मतायं द्वायपश्चान्तम
 योक्तिमन्त्रिमयमन्त्रिमस्तमयाद्वारे द्वेषो।द्रातास्तथायक्तसर्वीशाः यामां आत्मद्वृश्यायाया विवरणहयद्वृश्य
 याहप्रहसिताननः।स्वागतं वोमहा नागा आस्पतांकरवामकिः।यन्नोदिव्यान्त्यत्युप

भा०

६१

पत्रानिदंहद्विःनक्षमयिकुर्वोत्कृशालास्त्वार्थेदर्शनाः। अहोठकव्यवहितांनक्षि
मात्मविद्येयष्टा। वाणीकुद्धिमनःस्वात्मदागाप्यधनादयः। यत्संप्रक्षातवियाच्चासल
तःकोच्चपरविद्याः। तत्यात्सद्योयजनेष्टयोर्वेदिजातयः। एवसंत्वारयव्यंतिगुच्छान्ति
र्गंडमेतिनः। अथिपत्न्युक्तुः। तेवेठेऽहेतिजवान्मगदिक्षेन्द्रशंसमयंकुरुच्छान्मगमं
दद्याद्यस्त्वत्तेवावद्युक्त्वामप्यद्यवस्तुक्षेत्रेऽनिर्मितिलेघ्यममस्त्वद्यन्
श्वेत्यन्यतयः। पितृरेस्तुतावानंक्षात्रेभ्यस्तुहृदःकुण्डजान्येतस्माङ्गवन्य
मुद्यते। यातनामनानोनान्या नवेजातिरेष्टमतद्वित्तयोदेतादिवाव्याप्तुमन्यते
ध्वंडे। वीर्यवाहकायस्त्रात्मास्त्रवैर्यवित्तवाच्चुतादयः। लोकाञ्जके
ध्वंडे। एवेष्टाद्युक्त्वाप्यस्त्रात्मास्त्रवैर्यवित्तवाच्चुतादयः। लोकाञ्जके
ध्वंडे।

कृ. निः २

नोमयिमुजानानविगन्मासवास्त्वयाच्चुक्तोद्यक्ताद्यक्ताद्यक्तायन्वाटंपु
नर्गताः। तेवानस्यद्वीनिःस्त्रमदारयन्वत्वेकादिक्षात्तन्त्रीनगावंत्यथाच्च
ताहदोपरस्यविजहोदेहकमीन्तुवेधनांनगावानपिगोविद्यत्तेवान्वेनगोपका
न्। उठर्विवंनाऽशयित्वास्त्रयंचबुद्धुजेवन्तुः। एवंलीलानरवपुर्वत्तलोकमनुशील
यन्वारमेगोगोपगोपीनारमयन्वक्तौः। अथास्मृत्यविद्यास्त्रन्वतप्यन्वरतागसः॥
यद्विच्छेष्वरयोगोचामहन्मत्यविड्बयः॥ दद्युवाणांनगावतिरूप्तेनक्षिमलौकिकी॥
आत्मानंवतयाहीनमनुत्तमावगर्हेयन्। विज्ञन्मनरिवविद्यंतविष्वाखिगवहृजतो। तं
विकृतविक्रियादाह्यंविमुखायां॥ धोवत्तन्मनंजगवेतामायामुनीनामपित्तोहि
नोपद्ययंगुरवीकृणाः। स्वार्थेमुह्यामहोद्दिजाः। अहोपश्यतनारीलामपिहङ्गेजग

य

पृष्ठक

मा०

६३

४

जुरोऽुरंत्नावं यद्यात्मकप्रश्नान्द्रहडानिधानानां हितातिसंस्कारोननिवासेण
रजतिस्त्रियोनालमीनाजनगोपयनं त्रियामुभातस्यापित्त्वं त्रिमल्लोके कल्पयेगां
क्षुरं पुरं तदिह जनवाचाकेसंकारादिमाऽसप्तिनन्तस्त्वापीउन्मुडानां प्रसवां
क्षुरं पुरं तदिह जनवाचाकेसंकारादिमाऽसप्तिनन्तस्त्वापीउन्मुडानां प्रसवां

५३

क्षुरं पुरं तदिह सायन्त्राय मोहितपि योऽनुसामः कर्मवर्त्तितः तवेन आद्यः पुरुषः
लभाद्यामोडितात्मनां अविज्ञानानुभावानां ज्ञानं उमर्हत्यातकमं इतिस्त्रियमनुस्मरत
कल्पयेत्करत्तेलनाः॥ इदृक्ष्वाप्यव्यतयोः केमाद्वीतानवावलान्नाइतिश्चाज्ञागवेत्य
जाशनप्रार्थनो नामवयाविशेषध्यायः॥ बादायातिगां भगवानपित्रववेलदेवलनस्युत्
अपश्यन्निवसनगोपानुडया गणकतोद्यमानान्तदनिजोपिज्ञावान्नस्वात्मासंव
दर्शनः॥ प्रथमावनतोऽपुरुषा इद्यनंददुर्गमानकन्नन्तमोपितः कोऽयं सत्रमोत्तु
पागतः॥ किंफलेकस्य वेदेशं केनवासाध्यनेमरवः॥ एतद्वृहिमहानकामोमास्त्रुष्टुष्टु
वेपितः॥ नाहिंगायं डिसाध्यनां कृत्यं सवात्मनामिह॥ अतास्त्वयत् इष्टानाममित्रोदास
विद्विष्टाँ उदासीनोऽरिवद्यज्ञे आत्मवत्तु दुर्योगां जात्वाजात्वाचकमोरिणाननो य

४०

४५

मनुषिष्ठते। विदुषं कर्त्त्वं सिद्धं स्माह। एव ना विडुवो भद्रेत् गतवत् वरः क्रियाया
 गीजनकां किं विचारितः क्य न त्वयै इति साधु भएपतो नंदगोप्तु
 लभते विजयं अग्नवानि शुभे ग्रामस्था स चर्त्यः तेऽनं प्रवर्षेत् तु तानं घोगानेन
 वनं परम् तत्ततवचं मन्येद्यज्ञु द्युर्द्युगात् तु उरे इव्यस्तडेतमा। नद्येन ऋक्तुं च
 नेताः ॥ चलोपन्नान् तो नवग्राक्तहोत्वाणि सोपुरुषवकागणं प्रजन्मः कात्याय
 न एव वृद्धो न निर्दिशो गर्वयम्भिर्गतं तत्तु कामज्ञे न द्वयाद्यापि सैन्यान्वेत्तो
 वन्ना वृद्धो न निर्दिशो गर्वयम्भिर्गतं तत्तु कामज्ञे न द्वयाद्यापि सैन्यान्वेत्तो
 रं यद्युद्धेन यो वृद्धो न निर्दिशो गर्वयम्भिर्गतं तत्तु कामज्ञे न द्वयाद्यापि सैन्यान्वेत्तो
 ॥ ३६ ॥ विवरणं च ॥ ४५-४६ विवरणं ॥ ४७-४८ विवरणं ॥ ४९-५० विवरणं ॥ ५१-५२ विवरणं ॥

४६

४७

नोऽप्यनवकर्त्तुः च च इति किं मिद् ए। चतानो च वं कमो नु दुवतोः अनीदेनास्य
 आकु त्वं नाविद्यहत्तन्नां एव नाविद्यहत्तन्नां चोहत्तन्नां चावस्थापदेत्
 ये सद्वास्त्रमानुवं देत् तु द्युवावत्तानजं तुः याव्यास्तजतिकमीराणा। शुद्धिभूमुदासी
 नः कमैव युक्तरीच्छात् तस्मात्तद्युपेतकमीर्व्यावस्था व्यवमेलता। औजसायनवत्तित
 देवास्थिदेवतां। अनीव्यैकतरं नावं व्यवस्थाय सुधावतिति। न तस्मा हिंदूतेवमंजा
 रं नार्येततीयथा। वर्ततवत्ताणां विद्वा राजन्मारह्यानुवः वैश्वरुवात्तयाजीवेत्
 इत्युद्दिजसिवया। क्षेवाणिद्युगोरवा कुशादं युमुवतो वतु विधातवत्तां वयो
 वत्तयोनितां। स वं ग्राममउत्तिष्ठात्यत्य द्युतवः रसमोत्तयते विश्वमन्यो न्यं विविधं
 जगत् रजसानो दितामेवा वं ॥

४८

ननः पुरो नन पदा। न ग्रामा न गहा च वै व्यंवनो एक सम्भात नित्यं शेष लिपा सिनः।
 तस्मा हवां ब्राह्मणाना। मङ्गल्यतां मरवः। इंडजागसं नाराजोरयसा ध्यतां मरवः।
 पञ्चतां विविधाः ग्राकाः स्त्रपां तापाय सादगः। अंगभास्त्रपश्चुकुल्यः। मर्वदे लक्षण ध्यताः।
 हूयंता मन्मयः। मम्यका ब्राह्मणो द्वे लक्षण दिनिः। चैत्रं भ्यो वक्षु विधं दीयता ध्वेनु दक्षिणाः।
 अन्ये अस्त्रच्छवां डालाः। यति ते भ्याय द्वातः। यवसं वग्वाद त्वागिरय दीयतां वलिः। अ
 तेह तानुकर्वते चित्तु विष्वासु वासमः। घदवाणं वकुलतः। गाविजानलपवै नाराजन्म
 प्रसंतता न क्रियते यदिगो तो। अयगो ब्राह्मणा दीनां मन्द्य उदयिते मरवः। श्री शुकुल वै व
 कोली तमन् भगवत्पाणः। कदम्बे लक्षणं सहा। चौकं भिराम्य नंदा धारा ध्वेन्द्र लक्षणं तद्वच्च॥
 तद्यात व्यदकुलावे व्याकुम्भु रुदनः। वीर्यो लक्षणं स्त्रयना। मानं हुर्गे रिगो द्विजान। ६५

उपहृत्यबला नमवो। नादता प्रवसंगवां। गोवन्नान पुरस्त्रात्यगिरिं च कुः घटद्विगो। अना
 स्त्रनदु लुकानिकेवाक्यास्त्रलंष्टतः। गोप्यस्त्रवज्ज्वरीयो लिगायत्यः। मद्विजा शिवः। उ
 क्षस्त्रः। न्यनमंस्त्रयं गोविश्च भ्रातां गते। श्रीलोऽस्त्राति बुवन चूरि। वलिमाद हल द्विपुः।
 तस्मै नमो खजजनैः। सहृदकेतना मने। अहो यश्यत शोलो सो। रुपी नौऽनुयन्त्र हृष्यधा
 ता। एषो वजानता मत्त्वान् राकामस्त्रीव नौकसः। इंति ह्य स्मै नमस्यामः। श्रीमो अ
 त्मनो गवां। इत्यादियोद्विजमरवा। वास्त्रदेव प्रणालादिताः। यथा विधापते गोपाः। स्वकीय च
 जज्ञययुः। इति श्री नाराजते वरुविंशो ध्यायः। श्री शुकुल वाचाइः। स्तदात्मनः वज्जा। विजा
 यविहृतां न्यपाणो यन्मः। कृष्ण नायेभ्यो नंदा दिन्यञ्चुकोपसः। गारां तवर्तकं नाम भेद्वा
 नां चात्मकारिणां। इंडः प्रवाद यामा सवाक्षं चाहे शमन्युना। अहो श्रीमद् मालाम्भ

४०

६६

नो. या:

गोपानांकाननोकसां। छलं मर्त्यमुपाश्चित्य अयत्वं हृदवहेलनं। यथा हृष्टे कर्त्तम्
 योः कर्त्तुनिर्मनोऽप्यैवैमात्मा इक्षुकूरं त्वा निरीक्षेति जावासीवं वाचालं वाक्ति
 श्रान्तश्चां। अत्र यं प्रकृतमाननोकूलं मत्यमुपाश्चित्यागोऽप्यमेष्टुराश्चियं एवांश्चियाव
 लिप्तानां। दृज्ञनाध्यापितामनां। वद्वत्तत्र मदसंन्देशं पृथून्नयत्तमेष्ट्यां। अत्र च वै
 धर्तनां गमाकृत्यान्तवज्ज्ञेव नां। मरुक्षां मर्हावावै नेदोषास्त्रिवृत्तमां अविस्तुत्वाच॥
 इत्थं मध्यवताद्वृत्तां नेष्टुतिमुक्तेव धनां। नेष्टुदगो कुलमासां सोऽपीडयामाकुरुजसा॥
 विद्योतमानाविद्याद्विद्यानेदेव तत्त्वाद्यन्तुनः त्वां तां देव मेष्टुक्षणोर्नेत्वां। वद्वै वै नेत्वाकै
 गाः। अप्यत्तेष्टुलाववेच्छारां। मुक्तेव च च उत्तीज्ज्ञेत्वां। ज्ञेत्वां स्मैः स्तावमानान्तानो
 हृष्ट्यते नेत्वां नेत्वां। अत्यामारातिवोत्तमां। यद्गोजां वेष्टनाः। गोपागोप्य छुर्णीतोत्तो। ६६

ता

३. क.

गोविदं शराणाय युः। शिरस्तुः सुकायेन। वक्षाद्यामारप्यादिताः। वेष्टमानाः नावतः पाद
 मस्तुमुपाय युः। छलं कृष्णमहा भाग। वेनायं गोकुलं च ज्ञाना। बारुम हेष्टिदेवा वक्षः कुपिता
 इक्षुकवन्मलः। शिलावर्धनिपातेन। हन्त्यमानमवेतनं। निराद्यन्तगवान्मनोऽकृपितेव इक्षु
 तादिः। अपर्वीबुल्वाणावर्षं मतिवातंशिलामयं। स्वयोगो निहते इस्तानिः। रिद्वीनाशाय वर्षे
 तितव विविष्टस्त्वानां। मयोगे नसाधये। लोकेशमानिनोमोद्या। इव विष्णुमवंतमः
 नहिमङ्गलवन्त्वानां। सुराणामाशविस्मयः। मत्ताऽमतां मानन्तंगः। अशमायापकल्प्यते तत्
 स्मान्त्राद्यरणां गोष्ठां। मन्त्रायं मत्यप्रियं हेषापोद्यस्त्रामयोगेन। सोयमेवतमाहितः। इत्युक्ते
 कैनकहस्तनां। दृख्यागो वद्वै नाकृत्वा। दधारलीलायाविल्लुभूत्राकमिव वालकः। अयाह न ग
 वानं गोपान्। हृवतात्तवज्जीकसः। यथोपज्ञो वं विशत। गिरिगते स्त्रोधनाः। न चास इह व-

प्रा

ना० कार्योऽमद्भुतादिनिवासनोऽवात्मवेष्मयेनानं। तत्रांगं विहितं हिवः। तथा निवैदिष्य
 गतीरुक्षस्वातिनान्ताः। यथा वको मध्यना।। सप्तज्ञाः सापत्तिविनः। हुच्छुथा
 स्तु वोपद्यां। हिताते ब्रजवासिनः।। वीद्यमाणादधावडि। सप्ताहुनावलंदा। कल्प
 योगान्त् नावतं। निष्पेडोऽतिविश्वितः। नि संभो च एसंकल्पः। स्वान्तमेवा नमन्यवा
 रथन् वर्विभवुदित्तदित्य। वातदर्थवदासां। निशम्भोपरते गायान्। गोवर्हन् तपः
 भरोवीततियोत्। जनना में। गोयः। नन्ती घनार्जी का। पुपारतं वार्वव्यक्तदत्तम् अन्ति
 न्त्वा। एतत्तेजियेद्युगापाः। यज्ञमादायग्रन्थं। गक्त्यारोपकरणा। स्त्रीबालाधाव
 राजने। भावानपितो शालं। त्वस्यानवेगत्वच्छुष्टु। पश्यतां सर्वन्तानां। धावदमा
 राजने। भावानपितो शालं। त्वस्यानवेगत्वच्छुष्टु। परिरञ्जाणादिनिः। गोप्यश्च ८७

सह्येह मध्यजयन् मुदादध्यक्षात् इद्युपुतुः। सदाशिष्वः। यशोदारोहिणी। नन्दोरामम्भ
 वलिनां वरः। कल्पमालिंगपुतुः। गोप्यावस्त्रेऽकानगः। दिविदेवगाणाः। साध्याः।। सद्गं
 धर्ववरणाः। उपुकुमुनेयः। स्तुष्टाः। उध्यवधीशापार्थ्यवे। शंखुडुनयोनेदुदिविदे व
 प्रवोदिताः। जगुणं धर्वेतया। लकुब्रप्रमुखान्प्य। ततो नुरतोः। फ्युपैः परिक्षितो। रजन
 स्वगोष्टं सवलोऽवज्ञरिः। तथा विद्यान्पस्कृता निरोपिकागायं त्यईयुमेदिताद
 दित्यरः। इतिश्री भागतीप्यविश्वेष्यायः। श्रीसूक्तं एव विद्यानिकमीलागोपाः
 कल्पस्यवाद्यते अतद्वीयोवद्वृत्तोऽप्युपस्तुविश्वितां। बलक स्यदेतानिक
 स्त्रीप्यद्वृत्तानिवाक्यमहत्यमोजन्मग्नाप्यव्यात्मज्जुष्टितां। यत्सत्त्वहायनोबाल
 करैपके नलीलया। कथं विभ्राङ्गिरिवर। पुष्करं गजरातिवातोके नामीलिताक्षेण द्वृत

गोपात्तुः।

२०

८८

नायमहोत्तमः प्रतेष्टन्यं सह चारोः काले नैव वथस्तनोः। धुच्यतोऽधः शयान स्य
 मात्प्रस्पचरणात् दक्षं त्रितोऽप्तद्वि प्रयस्ते कृष्ण वदो हतं। एककायन आसी
 नोऽक्षियमाणो विजयमा। देविन्यस्त्यावत्तेस्महत्कंश्च गुरुरं। क्षीरिष्ठेऽसंगव
 से नो मात्रं बहु उल्लब्धत्वे गुरुकृष्णं तेजयो मे ध्येयाकुर्भयो तावपात्तयत्वा वनेसंजा
 इव नवत्वा वस्त्रमापो वाने वृत्ताः। अं तु नामं वक्तं दीर्घीं द्विरवतोऽरिमवार्यतः प
 न खुग्ने वृत्तेणा वृत्तिं तां गुरुया। इवात्प्रयत्नकपित्त्वा निवलीलया
 उत्त्वा तेजोऽप्तद्वि वृद्धं तात्त्वात्तुतः। वक्ते तीत्वं वनेन्द्रेसपरं। यज्ञकृष्णान्वितं॥
 इत्यात्मकं वृद्धं तु वृद्धं तात्त्वात्तुतः। वक्ते तीत्वं वनेन्द्रेसपरं। यज्ञकृष्णान्वितं॥
 इत्यात्मकं वृद्धं तात्त्वात्तुतः। वक्ते तीत्वं वनेन्द्रेसपरं। यज्ञकृष्णान्वितं॥

८८

३ गोप

दक्षां दुत्प्रजञ्चानुरागोऽस्मिन्नसर्वेषां नो द्वजोऽक्षतोऽनेदत्तेत्येऽस्मासु तस्याद्यात्य
 त्रिकं कथं त्रिसप्तहायने बालः कृष्णाऽविधारणा। ततो नो जायते गंक वृजनाथात्वा
 तजां नेददुवनाऽश्रुयता मेव नो गोपाद्यत्तुष्णकाचवोऽनेकोऽनं कुमारसुद्दिश्यगणे
 मेय दुवावत त्रावस्तीत्यगः किलास्यामन्ना। एह हतोऽनुयुगं तत्वः। शुल्कोरक्तलयापीतः सो
 प्रतहृष्टतांगतः। प्रगयं वस्तु देवस्य कृष्णात्तस्वात्मजः। वासुदेव इति श्री भानन्दिनः
 अं दित्ताविदुः। बहुनितं तिनामा निरूपाणां वस्तु तत्पत्ते। युग्माकं मौनं रूपाणां तात्पत्तं वै
 दनोजनाः। एषवः श्रेय आधास्य। गोकुलनेदनः। अनेन बद्धुर्गोपाणां युग्मं जलरिष्य
 यापुरानेन वृजपते साधवो दस्फलपीडिताः। अग्रजके रघ्यमाणानं युद्धे स्वेत समेविताः।
 य एतस्मिन्महान्नामां धाति कुर्वेति मानवाः। नारयोऽनिन्दवत्यतानां विष्णुपद्मा निवाः।

४०

६१

३ श्रो

स्तुराः तस्मान्वंदकमारोऽयं नागयास मोगुरोह श्रियाकी व्योनु न वेनतत्का मेत्तुनविस्मयः
 इत्यद्वासो समादिश्पगर्गे रस्वगहंगते मन्येनागयासास्योशंकुङ्गमक्षिएकाविरोहा इतिर्न
 दवचः क्राक्वागणीतं वैज्ञाकसः द्वृष्टश्चतानुभावस्यामिततेजसः मुदितानंदमान
 द्वै रुद्धं वगतविस्मयाः देववर्चोतियन्तविष्ववस्वाव ग्रामस्वाविनिलो सादतालपश्चिद्विद्वा
 त्तमशरणाह द्वान्तं क्षुभ्यम् उत्ताव्योक्तरेण लमबलोलीला क्षिलंडुयथाविनो
 लमपान्महे इमदभिरुद्यान्नरुद्यावीरुद्याभ्युद्याक्षीकुक
 इति रुद्योद्युक्ते इति नेत्रैत्यन्तं असाग्रद्वितीयं गोनोकादवर्तं रुद्यात्तुरन्निः ग्रक्त
 लव विद्विक्तुमध्यम् विद्वितः क्षतदेन्नतः पुरुष्यनाद्योरेनं किरीटेनाछ्वेव वर्जिता
 इद्युक्तानुभावोऽस्या रुद्यस्त्वा निततेजसः तत्त्वाविलोक्तसमदा इदमाहृतां जलिः ॥ ६१ ॥

मदेष्टतः ।

५ ह

इदुद्वावा विशुद्धसचंतवधामराते योगमधुरता रजतामस्के भायामयोऽयं गुणासे
 खवाहो नवि चतो योगानानुवंधः करोन्तु अतवर्द्धमन्कलो भादयो येद्युक्तालेग भावाः ।
 अयायिदं इत्तन्नगवान्वाविज्ञातेवर्धमन्यगुरुष्येवत्तनिग्रहायामिताग्रुस्त्वं जगतामधी
 गो दुरत्ययः कालइवातदं इति तायवे क्षातुडिनिः समीहसमानविद्युन्वेनुजगदग्ना
 मानिनां येसद्विधाऽन्नाजगदीशमानिनल्लवावीद्वाकालं नयमा अतनदो हिलाय
 मार्गेष्वन्नजन्यपस्मयाः इति रवत्तानामपिततनुशासनं सत्त्वममेष्वर्यमद्वृत्तस्याल
 तागसस्त्वविद्वसः यन्नावद्वृत्तव्यो याहेभिस्मृद्वत्तसोमेष्वन्नैन्मतिरोष्वरेसतीत
 वावतारो यमध्योद्वजेहा युवो नराणा मुरुन्नारन्नमनो उमूरेतीनामनवायदे
 वानवाय मुक्त्वा राणानुवर्त्तिनो नमत्तु अन्नगवतेषु रुद्यायमहात्मनेवाल्लदेवायद्वज्ञ
 यसात्वतापत्तयेनमः स्वद्वद्वापात्तदेहाद्या विशुद्धत्वानमूर्त्तम् । मयेद्वन्नगवनगोष्ठनाशा

भाषा

३०

य सरवायुक्तः। वैष्णोविहतेयज्ञोमातिनतीवैभन्धुना। वयेहानुग्रहीतोऽस्माख्यमासं
ज्ञाते शूद्रः। दीक्षिण्युक्तामानोल्लभापागतः॥ दीक्षुकुडवव॥ एवमेकातिरिति:
कश्चिन्नोनाभगजनमुमेविग्रन्नागदवच्च। वहसात्तदमवृत्तिरामयातेजा रिम
द्विवर् प्रदनंगोऽनुग्रहत्। किं नदनुमत्तयेनित्यन्ततेस्येष्विद्यान्वरा। मामे
द्विवर् प्रदनंगोऽनुग्रहत्। किं नदनुमत्तयेनित्यन्ततेस्येष्विद्यान्वरा। मामे
स्वप्नेश्चामदोऽस्मादेव देवपाणिनपरपरनित्यन्तवायाः। न सप्तद्वायस्पदेकाम्ब
नुप्रहं गम्यतांग्रन्तदेवः। किं यतोमेनुशासनंस्थी दत्तोत्त्वाखिकारेषुमुक्ते
वैः संभवाऽप्तिः। द्विश्चोक्तारमित्तिः। लक्ष्मनभिवाद्यनन्त्वं नी। स्वैरंतोनेतुपा
द्विवर् प्रदनंगोऽनुग्रहत्। किं नदनुमत्तयेनित्यन्ततेस्येष्विद्यान्वरा। विज्ञद्वी
प्रदनवाच्चवतो नामानामेनाभगजनमुमत्ततेस्येष्विद्यान्वरा। विज्ञद्वी
त्यगत्यान्वाय नवगोदिंदा। देवा नैषेवस्माप्तते देवेनस्त्वान्निषेव्यामासी। विज्ञ
त्यगत्यान्वाय नवगोदिंदा। देवा नैषेवस्माप्तते देवेनस्त्वान्निषेव्यामासी। विज्ञ ३०

अकृष्णवाचः कविणं विनेवपदः : श्रीष्ठ्रघण्डासरा १४

एतानोदितावस्था। अवतीर्णेमिविच्छात्मना। अस्मेन्दीलमनुज्ञय। एवं तद्वामुक्तामंच्च।
स्तुरमित्यसात्मनः। तत्त्वं छाकाशेणगाया। ऐरवतकरोद्दत्तोऽद्विः। द्विः। लक्ष्मिविज्ञः। शाको
तोदित्वेऽप्तमात्मनिः। अभ्यविचतयाशाहं गोविदृति-वाच्चधात्। तत्त्वागताम्बु
वरना रदादयोगं धर्वविद्याधरमिष्टवारणाः। जगुये शोलोकमलापहंहरेः। द्विः।
गनां संनन्दुमुर्दिवान्विताः। तत्तद्वुद्वैवनिकायकेतत्वाव्यवाकिरंस्याङ्गतपुष्पविष्टि
निः। लोकाः यगा निर्वितमामृतवन्वयोगावस्तदागामनयन्पर्ययोद्दुतं। नानारौसौद्वाः। सपि
त्वावक्षा आसन्नमधुख्यवाचः। अकृष्णपद्मोधयोगिरयोऽप्य
स्वजन्माणीनुहृष्णनि
तोवक्षा आसन्नमधुख्यवाचः। अकृष्णपद्मोधयोगिरयोऽप्य
विक्तरतानिस्त्रोणिकुरुनंदनानिवैराग्यनवस्तात्कुराग्यपिनिसर्गोऽप्तिगग्नाकु
लयतिगोविद्मन्त्रिष्टियत्र। अनुज्ञायोश्चोवतोद्वादिनिर्दिवोऽप्तिश्रीनामगः। लक्ष्मि
शक्तसमागमसत्त्वविंशा ध्यायः। श्रीकृष्णकर्णएकादशपानिगाहारः। समन्वयोजनादेवं साकृ

४८

४०

२१

इमंडलं रमानना भन्नवकुं कुमारां वनं वत्तको मलगो निरं जितं उगो कलं वामदशं
 मनो हरं ॥ नगम्या तितं दन्तगवद्वेनं वज्रहियः ह चरहीत मानसा अजग्नु मुरन्दा
 इन्द्रमनि क्षितिश्च भासयद्वागो त्रिवलीने दुर्लभाहं पौरी नियमः विश्वास्त्रो हवतम्भु
 त्तम् रुद्रः पर्यात् विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो
 गन्धा ॥ उद्धवं च विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो
 विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो
 विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो ॥ २१
 विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो
 विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो विश्वद्वागो ॥ २१

तपाक्षीणं गंलं पुण्यवं द

व
 वाचः पर्णः
 वामिता से

रमानानं जारबुध्यापिसंगताः जडुगोलमयं देहं तद्यः च दीर्घावं धनाः वज्राऽवद्वा ॥ क
 ञं विडुः यवं कांता न लड्वस्त्रयाभुने गु ॥ दवाहो परमलासो मुख्यमिथ्याकथं प्राप्त
 कउवाच ॥ उक्ते पुरस्त्राद्विद्युते यथा ॥ मदिं वरं गताः ॥ द्विवन्धनिपिद्वा केश ॥ किमुताधोक्त
 जयियाः ॥ न्याणानिः आमर्याय अक्षिर्गवतो नव्या उव्ययस्याप्रमेयस्यानिरुणाम्यगु
 रामात्मनः कामं कोषं नयं ॥ नेतह ऐक्य सोह दमेव वरनित्यं हरो विदधति ॥ यातितन्त्रय
 ताहिते नेतवं द्विम्ययः कार्यी ॥ नवता भगवत्यजो योगचेत्वा तेलज्ज्ञ ॥ यणतद्विम्ययते ॥
 तोऽप्यातिकमायातप्तन्न गवान्जयो विताः ॥ अद्वद्वदतो श्रेष्ठो ॥ वाचः पर्णो विमो हय
 न्वा ॥ श्री न्यावान्तुवाच ॥ स्वागतवाम हानागवतकिं करवाणिव ॥ वज्रस्यानामयं कवि
 ङ्कुतागमनकारां ॥ रजन्येव द्वोरस्याद्वोरस्यामवनिष्ठेविताः प्रतियातव्यं नेह स्येऽन्तर्भुमि
 स्तुमध्यमाः ॥ मातरः पितरः पुत्रा चातरः पतयश्ववः ॥ विविच्चं तिद्यपश्पतो मालद्वं बंधुम्

माकुरुतेत्यर्थः

रकेशपार्वीसंवेदस्यकरं रंजतं ॥ यमनास् ॥ शिनोश्चित्प्रस्तुलीलाम् ॥ दगतिः ॥१

कारे

ना० हते ॥ इष्टं वनं कुसुमितरा कैशकरं जितो ॥ यमुना निललौलैजनन रुपहृवशो जितो ॥
तदोन्मादिवर्ब्रह्मशुभ्रध्यतीत्वमनः कैदि तिदत्तावाला स्तुता नराय परतदुद्यता ॥
अग्रवासदग्निकदा इनं त्योदं विवापादा ॥ प्रागतास्त्वयन्नेत्वा यतेममजंतवा ॥
भद्रं चुम्भवां खीरां परो भैरवामा यजाहृ भूनां वकल्पाणः ॥ उजानो वानुपो वाणाङुः ॥
शीलोदु नेगो वक्षो जोरो गण्य न्नो धिवा ॥ भनीः खानि नेहात व्योलोकेसु निरपातको ॥
अर्गायपमयशस्यं वकल्पालुकं प्रथावहं ॥ नुगु ख्यितं उमर्दं वद्योपयतं कुलविषयः ॥
अवलाहृशोनां खानात्तयित्रावेनुको तेनात् त्यामनिकर्वताप्रतियातो गत्तन ॥
॥ श्रीमुक ॥ इति विष्णुप्रमाकस्य गोप्योगो ग्रिदनावितं विवागान्मसंकल्पां शिंतामा
पुदुरत्ययां कवानुखान्यव उच्चः स्वसनेन चुम्भद्विगाधराणिचरोन नुवं लिखवन्यः ॥ ७३

त्र्यं वेनुपात्तमविभिन्नः कुवकुं कुमानितत्व्यवर्जितउदुःखनराः त्वललौषेषं खियेत्तमिव
वप्रतिभ्रावमाणां लक्ष्मितदयैविनिवर्तितमवर्कामाः नेत्रविस्तरयुदितोपहते स्माकेः
विस्तरं नगद्वगिरोऽब्रुवता ऊरकाः गोप्युदुवुः ॥ नैवेविज्ञाहैतित्रवान्नगदिहं रुशो
संसंत्यग्यमवर्विषयोऽस्तवपादमस्तु ॥ ऋषान्मनस्वनिरनुग्रहमात्यजामनवदेवोद्य
यादिषुरुक्तोः नजतोः मुमुक्षुन्नयत्यप्यस्तुहदामनुवत्तिरंगखीणां स्वधर्मे
इतिधर्मविदात्वयोर्कां ॥ अस्त्वामनित्वयिविज्ञाशृतवेत्तसानः श्रेष्ठो जवास्तनुभृ
तां किलवं धुरात्मा कुवेति हित्वयिरतिं कुशलाः स्व आत्मग्रित्ययियेपितिसुता
दिनिरातिं देविकां ॥ त्वं न्नप्रसादवरदेव्यामात्मनेत्तो राशां धत्तो त्वयिविरादर
विदुनेत्रां वित्तेमुरवेन नवतापवहतग्रहेषु यज्ञिविशक्तकरगविषय द्वलत्या
पादोपदनवलतत्त्वपवादम्भत्ता ॥ तायामः कम्बवजमयोकरवामकिं वासिं

ना० गनक्तिरुद्धरामृतपूरकोऽहासावलोककलगीतजहक्षयाग्निं नेत्रे द्वयं विरहः
 जाग्नुपद्युक्तदेहाध्यानन्यामपद योः पदवीसरेते यद्येकुञ्जवातवपादत्त्वे
 ७४ रमायादत्रत्वेतांगाङ्कविदरापजनश्चियस्य अस्याद्वमतच्च नरतिनान्यसमवृत्तः
 मेजः च्यानुच्चवाविरहितावतपारम्यामः श्री येत्याद्युरगम्बुद्धकमेतत्तस्यात्
 छायिवक्त्रमिष्टांकि नन्दन्यनुष्टाण्यस्या स्त्रवीशाराकते न्द्रस्त्रुरधासम्भवद्व
 लेततवयादर जः घण्डाः तन्नः वस्मीददविनिनादेतेः क्षिम्बलं ग्राम्याविवृत्यव
 भतीक्षुपासननीयाः त्वं त्सुद्दरस्मिन्निरीड्यातीड्यामात्रात्पन्नं सुखम्
 श्राणदेविद्युत्यस्य वीद्यांकाहनमुखरवेतवृक्तुः तांश्चाच्च मात्रमुखरवेत्पिता
 वलोक्तौ द्वाभवंतु चुलदेव योगेविलोक्तृवदोऽवियकरम्भात्तवामद्यायः । ७४
 कास्त्रुगतेकलयामृतवेणागातमेमाहतायेव ऐतान्नवलविलोक्यावलोक्तौ

क्षमोन्नगमिदं चर्निराह्यरुपं यज्ञोऽुमहिम्भगाः खुलकान्नाद्विन्नन्नाव्यक्तं नवान्नव
 त्रन्नपातिरुद्धरित्विज्ञातो देवायथा उद्युक्तस्तुरलोकगोप्यान्नातन्नो विद्विहिकरपंकजमा
 त्वं वं धोतप्रसानेषु वदनेषु चक्रिकरणां शुक्तवाचाइतिविक्षवितेनासंस्कृत्योगीश्व
 रेष्वरः प्रहस्यसदयोगोपीरात्मारामो द्यरीरमत्रान्नाभिः समेतान्निरुदारवेष्टितः ख्येत्व
 तो न्मुख्यमुखरविनिरुद्धतः उदारस्तसदिजकुंददा वित्यर्योवतैषांकरव्योऽुनिरुदेतः उप
 गीयमानउद्गायन्वन्निताशत शृथ्यपः मात्ताविच्छदेनयतीयवरन्मुद्यनवन्नान्द्यायुलि
 नमाविश्यगोपान्निर्हिमवान्दकं उद्युतत्परमानें दंकुमुदामोदवायुना बाहुषमारपदिरं
 नकरात्मकोरुनीवीक्षनालज्जननमेनखाग्रपातौ द्वैल्याऽवलोकहसितैष्वेन्नसुदीरीणामु
 त्रेन्नयत्परात्पतिरमयोऽवकाराएवं चागवतः रक्षालक्ष्मानामहात्मनः आत्मानेमनिरेणी
 लामानिन्द्योऽभ्यधिकेन्द्रुवितासातलोऽन्नगमेदं वीद्युत्यमानं चकेशवः प्रशमायप्रसादाद्य

दूरोणामस्यकं दे

भा०

७५

तत्रैवांतरधीयता॥ इति स्रो नागवतेसदादृशानास त्रीडासेको न विशेषोऽध्यायः॥ अशु
कन्तञ्च तहते जगवतिसहसै वृत्तिं गानाः। अत्यप्यस्तमचलाणां करिष्य इव वृथयस्या
यत्प्रत्युत्त्वे रम्ये वृत्तिं गानाविषये वृक्षुन्मन्त्रकवद्नावनं पशुं गवात् वदेतर वहित्वे
ते वृसंतं पुरुषं वृथयनस्तत्त्वे। हृष्टावः क्वचिद्भूत्यज्ञवृथयो द्वन्द्वेततः नेदस्त्वनुगोतो ह
वृषेऽप्यमहानाव जोकने: क्वचित्कुरुत्वं काशाकनागपुन्नावयवकाः॥ गमानुजोमालिन
नीनांगताटप्पेन्द्रा मितिः॥ क्वचित्तुलसिकल्याणिगोविद्वराणिये॥ सह द्वावालि
कुलवे चतुर्द्वयाति विद्योऽस्तः॥ माल्यवद्वद्विगेवः कवित्वालि उजातियूथिके
प्राप्तिवेजनयनयातः॥ रम्यगोनमाधवः चृतीष्यया नुपनमामनकोविदानज्ञवृष्टके
विचववृक्षलालकदेवनीयाः॥ येऽन्येवायत्रे नुविक्षयमुनोपकलेशं संतुक्तमेऽवोर ७५

हितात्मनानः किंतेरुत्तितयो बन्तकेशवाः हित्यरोत्सवोऽसुलकिं तांगरुहैवि
न्नासि॥ अप्यहित्यसंनवउरुक्तमविक्रमाद्वा आहोवगहवृत्तुषः परिरेत्ताना न॥ अप्येता
पत्क्यगतः प्रिययेहगावेत्तन्वन्दृशां सपिवसु नदैः तमन्यतोवः॥ कातोगमंगकु
चकुंकुमरंजितायाः कुंदस्त्र जः कुलपतेरिहवातिगधः॥ बाङ्गुषियां सउपधायग्नही
तपद्मारामानुजस्तुलसिकालिकुलैर्मेदांवेः॥ अन्वीयमानइहवस्तरवः प्राणामंकित्वा
प्रिनंदतिचलन्त्यागावलोकेः॥ पश्यन्तरमालताः कङ्गोबाङ्गोऽस्त्रिएव नस्तेः॥ नस्ते
तत्करजात्यशोदविच्छन्युतकान्यहो॥ इति चीच्व ततोगोप्यकृष्णाचेवाकातरा॥ लीला
न्नगवतत्त्वाह्यनुवकुलदालिकाः॥ गतानुरागमितविच्छ्रमेवितेः मनोरमालापाप
विहारवेष्टतैः॥ आक्षिप्रवित्ताः वसदारमाप्तेस्तात्त्वाविचेष्टाजग्नुत्तदालिकाः॥
गतिस्मितवेज्ञाणनाभाणादिमुखियाः प्रियस्य वित्तुरुक्तमत्ययः॥ असावहं तित्वव

८

भा०
३८
५४

लातदातिकानावे दि सुःकृष्णविहारविभ्रमाः कस्याद्वितप्रतनायंत्याः कल्पयेत्
पिबस्तनं तोजायिवाकृटं चन्द्रपदाऽहृकरायती उपायित्वाजहागन्यास्त्वा
आनेकायनी। रिंचयानासकामेजीनवेनीवैष्णविनेऽप्तव्यतद्वेत्तुगायायन्य
स्वाक्षर्यनात्मायेत्तुवानी॥ लवेकानुदकायती॥ आहृमद्वरगायद्वरकल्पन्वमनु
कृतेनैवेगांकृतीगायतीमन्याश्वसेति नप्रिति कम्माविक्त्वन्तुजन्यस्वेत्तुयार्हपराततः ॥
कृतेनैवेद्यप्रस्तरगायतीन्तनामितनन्यनामनेषु वातवर्षीम्प्रात तांत्रिविदितेभ्याइक
स्वेत्तुकृतहस्तनवित्तविनिटवेऽप्तव्यतद्वेत्तुवायदकामेष्विशेषत्राहृप्रसान्त्यु
कृत्वा अद्यवत्तनंननुदेवहृकृतवेकायाहरेगोयाद्वाप्रेष्वन्यान्यां वल्लभाशुभि
द्वधंवाविधास्मैवमन्यामवस्थान्यामान्याको वेतन्यीत्वउत्तरवत्तो वेत्तुव्यामितोड
लास्वेद्यावम्भवेत्तितिविकाला लाभ्यतेष्वात्मवेत्तिविकर्त्ता एवं कल्पीन्द्रकमा ३६

प १

नावदावननलतातस्त्रन्यवदेत्तवनोद्देशं पदानेपरमात्मनः पदानिव्यक्तमेतानिमन्दस्त्वत्तो
नेहाननः लवद्येत्तहृज्ञानोजाक्वांकुरान्तादित्रिः तेजोऽपदेत्तत्तद्वीरा आन्विक्ष्येत्त्य
तोबलाः वध्यापदैः सूर्यकानिविलोक्यात्माः मनवृत्तवन्कम्पः पदानियातायाः पश्यत्वेत्त
दस्तनामेन्पम्भकोष्टायाः करीणाकरिलायथा। अनयाराष्ट्रितोन्त्वतः नगवान्म
रिष्ट्व्युः यन्त्रोविहायगोविंदः। योतोयामनयुद्धुः। धन्याच्छ्रद्धाच्चमीच्चान्यागोविं
द्याहृद्यावराक्षवः। यान्वद्येशमादेवाद्युर्मुद्विन्तयोत्तम्याच्चमनिनः द्वौन्नेत्तु
वैत्कद्वैः पदानियतायैकापद्मत्यगोपीनां रहोन्नेत्तेऽप्ततोधर्मान्त्यन्तेपदान्य
त्रात्मानन्तराणांकुरोः। विद्यास्तुजातोहतलाः मुक्तिन्येष्वयसीषियः। अतप्रस्तना
वव्यः। विद्याद्योषियसाकृतः। धर्मदाक्षमाणेष्टोपश्यपत्ताक्लेपदोकेशप्रसाधनेवत्त्वत्ता
कामिन्याः कामिनाकृतं इमान्यधिकं ग्रन्थानिपदानिवहतोवस्तुं गोप्यः पश्यपत्तहलस्य ॥

४०

७१

भागजोता निकामनः। अत्रावरोपिता कांता। पुष्यहेतोर्महात्मनहातानिदृश्यता।
 कांतामुपविष्टमिहक्षवं रेतमत्याचात्मरतोद्यत्त्वारामोप्यरवंडितः। कामिनिनिर्दशी
 नदैन्यं स्त्रीणां वैव दुरात्मनो इयेवं दर्शयत्तस्त्राच्छ्रुगोप्यो विवेतसः। योगापि ३४
 मनस्यत्कृत्त्वादिग्याऽन्याः विष्योग्यने साधने न दात्मानं वर्ष्णमवेयो वितां। हि
 खागोपि कामना नामामसो जनते विष्यः। न तोगचाच्छ्रुयो देशं द्वाके शब्दवी
 रान्दधारये इत्तिन्दुनयनाय उत्तेमनः। एवमुक्तः वियामो हस्तक्षेप्यानुद्यता
 मित्तात्तस्त्रात् दध्वन्तः। मावधूरन्वत्यापत हानाथरमाश्च व्रामिक्षासिम
 हानुजा दास्यास्तलं पाणा यस्मै स द्वेद मेयसविष्टि आन्विक्ष्यत्वा ज्ञावतो मार्गे
 गोप्यो विहृतः। ददृशुः विष्यवित्त्वान्मोहितो दुरिव नासर्वा तमाकथितमा कुस्ये ३५
 मान धार्षित्वा ध्वनावात् अवसानवदोगम्याऽस्मयं चरयद्युगतोऽविश्ववनेवं

४

४०

इत्योत्तमामावहित्तावते तमः विष्टमान द्रुततो निवेदन्तर्हीर्णं। तत्त्वमनस्कालदा
 लापामङ्गित्वे प्लानदात्मिकां। तदुणानवगायंत्रोनात्मागागागिमस्मरुः। पुनः उलिन
 मागम्यकालिद्या ऋज्ञज्ञावनः। समवेताजयुः। लक्ष्मीतदागमनकावया। उत्तिश्चीना
 गवते ग्रासकी। किञ्चन्नावेषणां विष्णोध्यायः। गोप्यदुरुः। जयते ते अधिकं जन्मनाव
 जं अयतं दिरा। शस्त्रदत्तविहित यित दृश्यतां दिव्यतावका। स्वयिविक्षतासक्त्वा
 विविन्दते। व्रजनात्मेहर्वत्वे रथावितानिजननस्य ध्वंसनस्मितः। न जमरवेश्वि
 षो किंकरः। स्मनो जन्महाननेत्रारुदर्शयश्च रुदाशयेनानुजातसंतरसिजोदरशो
 मुखाद्यशास्त्रतनायते। शुक्रदासिकावरदनिद्वृतो नेत्रिकिंवधः। विष्वजलाध्याद्या
 लगद्वामात्रवृष्मारुतानवैद्यतानलात्वव्यमयाजाद्विच्छ्रुतो नयाद्वयनेवं यं
 वितामुहुः। न गवत्तु गोपिकानदनो ज्ञावनरिवलदेहिनामतरात्मध्वकाविष्वनसा ३६

भा०

७८

क

र्थितोविष्वगुप्तयेसरवदुदी यदानसाक्षतांकुले। विरचितान्यंवज्ज्ञधुर्यतेशरण
 मीवुद्धोनेस्ततेर्ज्ञयात्। करसोरुहंकात्कामदंशिरसि वैहिनः श्रीकरग्रहं चला
 तदेहिनांपापकवीतां। वालवाचानुगं श्रीनिकेतनं। कर्णाकालायितं तेपदांदु
 जेक्षणंकुबेषुनः कुविष्वकुंडं। मधुरयागिरा। वल्लुदवाक्षया। बुधमनोत्पयादु
 ष्टरेवाणा। विष्विकरीरिमावीरमुद्यतीरवरसोधुनाप्याययस्वनः। तवक्याम्भते
 तस्मीवनंकविज्ञिरिउत्। कल्परवापहं। स्त्रवाणामेगलंश्चामदात्तां तुविष्वाणां
 तिष्वेत्त्रैदाननः। वहमितंविष्ववेमवीक्षितं। विहराणांवतेष्वानमंगलं। रुद्रे
 मंविदोयाहृदिस्यशाः। कुडनो मनः द्वौ भ्रयंहि। वलसियद्वज्ञारवन्यस्त्रन
 लिनसुदर्श। लायतेपदंशिलद्वाणांकुरैः। श्रीदतीतिनः। कलिलतांमनः। कोतग्रु
 लि ॥ ८८

तिदिनम् रिक्षये॥ नीलकुंतलैर्वेनकुहाननेविष्वदावतोचेनुरजम्बलो। दर्शीयन
 मुद्गः। मनसिनः। मरवारयष्टि। स्तिष्वणातकामदं पद्मजावितं। धरणिमंडनेष्वेयमा
 पद्मि। वराणायेकज्ञं शेतमंवत्तेमणानस्तनेष्वयेयाभिहन्। छठतवद्वनं। शोकनाश
 नेस्वरितवेष्टनास्तुष्टुतुवितं। इतररागविस्मारणां। नरणावितरवीनस्तेष्वरामतं॥
 अटतियद्वानंकिकाननां। त्रुटिर्द्वाणायतेवाममप्यतां। कुटिलकुंलश्चिमुखंव
 तेजउद्योहतापद्मवृद्धशापति सुता च्यन्नात्वाख्यन्। तिविलेष्वयतेऽत्यक्तताग
 ताः। गतिविद्यलवोद्गीतमोहिनाः। केतवयोवितः। कस्यजेन्निशिरहसिविद्दत्तुरुप्यो
 दयं। वहमिताननं। वेमवीक्षितं। वहडरः। श्रियंवीद्यवीजो मुहुरतिस्पृहं मुख्यतम
 नः। ब्रजधनोकसाव्यक्तिरंगतवज्जिनहत्यतं। विष्वमंगलं। त्रिजमनाक्षादं॥ वस्त्रहा
 त्य

व:
स:

३०

त्वनां स्वजनहिंदुर्जायनिष्ठृदनं। यत्तेसुजातवराणां दुरुहंस्तनेषु नीताशनैः विषयद
धीमहिककेशेषु तेनाटवी मटसितद्युयतेनकिं विकूपोदिजिच्रमतिधीभे

३१ हिककेशेषु तेनाट नवदायुषानः॥ इति०॥ ४॥ सत्री दागोपिकागीत मेक
विंशोऽध्यायः॥ एषु उक इतिजोप्यः प्रगामत्यः पलमंत्यशुविच्छधारुनुः स्त्र स्व
रं राजनरुक्ष्यदशनलालसाः तासामाविरन्त्रकङ्गः समयमानमुषां बुजः॥ पीता
३२ वरधरः स्वधीतात्त्वात्त्वन्त्यरुद्धैः तेविलोक्यागतेवष्टुपात्मा कुल्लद्वगोः अलाः
उत्तम्युद्गपत्सवोत्तचः चापामिवागते कावित्रकराणबुजं शोरेजगदेः तत्तिनामु
दा॥ काविद्वधारतद्वाङ्गम संवेदनविर्वितं काविदंजनिनापक्षात्त्वात्त्वीतोवृ
लविविताएकातदेहिकमलं संतत्रामानयोरधात एकान्त्रकुटिमावध्येमसंरं २५

नविहलोऽव्वितीवैक्षतकयाक्षेये निहेषु दर्शनकृदा। अपरानिमित्वरहयां जुषाणा
तन्मुखो बुजः॥ आपीतमधिनात्यव्यतसेतमात्तराणायथा तेकाविन्नेत्रं द्वेषाहदी
कृत्यानिमात्यव्रपुलकाम्भुः॥ परस्यामेयोगावानेदमंत्तुताः सर्वोत्ताकेशवालोक
परमोत्तमविर्विताः॥ जडविरहनं ताप्य द्वारेष्वाप्यमयाजनाः॥ तानिविद्युतगोकान्तिन्ने
गवानउत्तो इतः॥ विरो उताधिकं तातपुरुषः॥ गकिनियेष्वानाः समादाः॥ यकालिन्द्या
निविर्षेष्मपुलिनं विचुः॥ विकसत्त्वं दमुः दारम्भनिलमद्यदंशरञ्जोमुसंदेह
ध्वस्तदोषात्तमः॥ शिवोऽस्त्रायाहस्ततरलोऽवितकोमलवालुकांतहशेनाक्षदविष्ट
हुदुनोमनोरयात्तमुत्योयथायम्॥ स्त्रैरुत्तरीयैः कुचकुं कुमाकितैर्वील्यपञ्चासन
मात्मवंधवैः॥ तत्रोपविष्टो भगवानसईस्त्ररोयोगास्त्ररातहृदिकल्पितासनः॥ वकास

ना० गोपीपरवहन्तोहरिः। विलोकलद्योकपदंवपुद्वेधतः। मन्त्राजयिकातमनंगदीपने
 ८० सहस्रलिङ्गाविच्चमन्त्रवाः। सम्पर्शनेनांकलतांहित्तत्योः। सरुत्त्वेष्वत्कु
 ष्ठिनाबन्नाविरोगोप्युद्गुः। नजतोऽनुजनत्येकःएव एतद्विषयेयं नोन्नयां भुञ्जन्त्यन्ये
 वृ पिताबन्नाविरोगोप्युद्गुः। नजतोऽनुजनत्येकःएव एतद्विषयेयं नोन्नयां भुञ्जन्त्यन्ये
 एतन्नोऽहिसाकुन्नोःश्चाभगवानुवाच। पित्रोन्नजनत्येवैकरणाः पितरोयथा
 ८० नत्तत्त्वसोहं धर्मः भवायायेतद्विनान्पथाः। नजतोऽपिनवैकेविवन्नजनतःकु
 धमीनिरपवादाः च सोहं धर्मधमाः। नजतोऽपिनवैकेविवन्नजनतःकु
 तः। आभागभास्त्रकामावृतज्ञागुरुद्गुः। नादुःसरव्वोन्नजतोऽपिनवैन्नजनतः
 मीषामनुद्विवच्छाद्याः धनोलखधनेविन्युत्तितयान्यन्निन्नतोनवदा। एवं
 मद्योऽग्नितत्त्वांकैवद्वानोहिवोमयोन्नद्वयेवलाः। मयापरोद्वान्नजतातिरोहिते

८०

आस्यनुमाहेयतन्मियं वियाः। नापायेऽहं निरव व्यन्दुजोस्त्रियुक्त्यविकुधायुवायि
 वायासां जननदुर्जोरोद्गुर्ष्टवत्तां संवश्चातदः वित्तियादुसाधुना। इति श्रीनागवते
 । द्वाविश्वोऽध्यायः। श्रीशुक०। इत्यन्नगवतोगोप्यः श्रीवाचस्त्रियोशलाः। जडुविरहजंता
 पं तदंगोपविलाशिष्यः। तत्त्वारन्तगोपविदेवासक्तीडामनुवृत्तैः। खीरत्त्वारन्तः श्रीतैर
 त्योन्मावद्वाङ्मिनः। रातोत्तमवः संप्रवत्तोगोपामेत्तुलमेडितः। योगेष्वरेण दक्षेन ता
 सामव्येद्योद्देयोः। विवेष्णनगहीतानोक्तेष्वनिकठे वियाः। यन्मन्त्यतेन नक्षाव
 द्विमानगतसंकुलां। दिवोकसामासदाराणामोत्तव्यापहतात्मनां। ततो दुङ्कुभयोने
 दुर्निवेत्तुपुष्पविष्यः। जगुर्गंधवेष्यतयः। सखीकालैश्शोऽमलोवलयानान्व
 युराणां किंकानां च योधितां। सवियाणामन्त्रकृद्वरुमलोरासमेत्तलोत्तत्त्वा

स्त्रा २

न० १० पिशुमुनेता ॥ अनेगवान्देवकीदुतः। मध्यमणानोहैमानोमहामरकतो
 ८१ दयापादन्मामैभ्रजविधुतिभिः सत्तिते चेविनासेन्द्र्यनस अश्वलकुचपदेः
 कुडलेगुडलोने रेत्तोप्यादुपतिंतानेउवेद्वर्णयत्योहेमीवेत्तोमरुदनिन्दरा
 याहगः शीतराजास्विष्टमुख्यः कवरसनाद्यथ्यः क्लज्जवद्विग्नामंत्यसंततिः
 तद्वत्तामेवत्तेकेजिरजुः। उद्वर्गेगुर्वत्तमानारककंद्यारतिभियाः। हज्जानिम्
 रमुदितायज्ञीनेवमावते। इत्तिवत्तमेषुकुटेनस्त्रराजामीरमिभिनाः। उन्निवेष्ट
 जित्तनवीयता तद्वास्त्रिभिनामदवक्तव्यमनिनेत्तमेषुनवक्तदातः। तावदा
 मपरित्त्रांतपा विश्वावगदा एव जश्वादनाहुनी क्षेष्ठं अथद्वन्द्यमत्तिक्षणात्ते
 कालगत्तत्त्वाहुङ्क्ष्वस्त्र्यात्पलसारामांवेदतारित्तमात्त्वद्वरोमावनवत्त। क्रत्या ८१

अन्नाद्यविदित्तकुडलतिविधमेंद्रितोऽन्दवेदेनिडुत्यअदात्तांद्वलववित्तान्दत्यती
 गायतीकावित्तनन्दपुरमेवत नावाचेत्या एतदत्ताब्दं श्राताम्बुद्धान्तायोऽस्तिवेगो
 प्योनस्त्राचक्तकात्तिविधयक्तान्तवल्लन्तागरहीतकं व्यस्तद्वोन्यंगियत्यस्तुविजहिरे।
 काएषोन्यत्तालकविट्टकक्षेपालव्यप्रेवक्राण्डियोवलयन्दपुरबोधवाद्योः। गोप्यः समं
 भेगवत्तानन्दतुः स्वकेशश्रस्तस्वज्ञो द्व्रमगगायकरासगोष्ट्याः। एवंपरिविष्टंगकरानिम
 शेषिनिवेदनोद्दामविलासहास्याः। मेरमशोवत्तस्त्रदरीनिः यथाकुवरोऽदिष्टुगुह्यकी
 निः। तद्विष्टंगसंगाद्वमदाकुलेदियाः। केगानद्वक्तुलकुचपदिकावानांजः पतिव्योदुम
 लेद्वज्जिव्योविष्टस्त्रमालान्नरात्ताकुरुद्वृद्वृक्षज्ञविक्तिः। तित्वीद्व्यव्यसुद्वनवेचरीरु
 यः। कामाद्विताः। शशीकस्त्रमगात्ताविक्तितोऽनवदाः। क्लवात्तावत्तान्यावतीर्णेय
 योवितः। रगमन्नगवात्तान्निरात्तामोऽप्यिनीलया। तासांरतिविहारेणाश्रांतानोवदनानि

चारों संभास्तु जनक रुपाः वेस्त्राशंतमेनांगपाणिना। गोप्यः स्फुरत पुरटकुंडलकुंतलविद्वग्ने
 उप्रिया सुधित हास निराकाशन। मानेदधि अवन्नस्य जगुः करानिपुणा निततकरस
 हस्य शोषमोदाः। तान्नियेत इष्मसमयोहितुं मंगसंगाहृष्टसजः स्वकुरुकुंडलमरंजि
 तायाः। गंधर्ववालिभिरनुद्वन्द्वाविशद्वा। आतोगजीविभिरन्नरात्रिविज्ञसेधः। सो
 इनस्यान्तं युवतिजिः पारशवच्छमाणः। वेस्त्रवित्तः वहसितान्निरेतस्ताऽग्निवेष्मानिकैः
 कुस्तुमवधिभिराद्यमानोरेमस्वयं स्वरनिगत्तगजेइलीलः। ततस्त्रूलङ्घिपत
 नोज्जलस्थल प्रस्तुनः। धानिलद्वुष्टदिक् तरे वत्तरन्नं गदमदागामाद्यनीयथा
 मद्यक्षद्विगदः। जरापुरिः। एवं गतोकाणुविशानिशाः। संतत्यकामोऽनुर
 तावलागामः। भिरवेत्त्रात्मन्यवरुहं सौर नः। सर्वोऽशरण्यवद्यथारसा इयाः।
 तत्रात्मवाच॥ संस्थापनाद्यधर्मस्य वज्रमायतास्पव। अवतीर्णहिन्नगवान शन ३२

जगदीच्छरः। सकथं धर्मसेत् नानावकाक तोभिरहिता। प्रतीपमावन्वत्तन्वप
 रदागन्निमर्गने। आत्मागमोद्युपतिः। लतवानवैद्युगुप्तितो। किमन्निद्वायमेतन्नः
 संशयं किंदिस्त्वत्। आश्रुकठवावधर्मवित्तिकमाहृष्टः। इच्छराणां वसाहसं। तेजी
 यसां नदोघायवद्दः। सवै नजायथा। नेतत्मावरोत्तरं तुमनसापिद्यनीच्छरः। विन
 शेष्यावस्त्रमोद्यात्यथा। नुडोविधुष्टवन। इच्छराणावदः। सत्यं तथेवाचरितोक
 वित्रा। येषां यत्त्वचयो मुक्तं बुद्धिमान्नतदावरोत्। कुशलावरितो नैषामिहवच्छी
 नविद्युते। विषयेयोगावानयोनिरहं कारिणां वज्रो। किमुतापिलसत्वा नानातियम
 त्योदिवोक्तसा। इश्वितुष्टेशितव्या नांकुशलाकुशलाच्चयः। यत्यादपंकजपरणनि
 वेवतप्तायोगव्यावविधुताखिलकर्मवंधाः। वेरं चरति मुनयोपिननद्यमाना

ना० स्तम्भं यात्रवदुवः कुत्पवं धः गोपीनां तत्रै नां च सर्वेषां चापिदेहिनां योऽत्मुर
 ति सोऽध्यद्वरेष्कीडनदेह ज्ञाका अनुग्रहाय नकानां मान्द्वं देहमाणितः नज्ञते
 ८ तादृशीकीडा ॥ः श्राव्यात्म्ये रो भवेत् तात्पर्यन् एव लुक्ष्याय मानितात्प्रयमा
 ८३ यथा। मन्यनानाः स्वया संख्यान् त्वान् त्वान् दारान् द्वजोक्षः। वल्लावत्पादत्वैव
 सुदेवानुमोदिता॥ अनिष्ट्यो य उर्गेष्यः स्वगदान्त्वगवत्यियः। विकीडितं बुज्जव
 इन्द्रियिद्देहविज्ञोः खस्त्रान्वितोऽनुष्टुपायाद्यवसेवेद्यः। अक्षिप्तान्त्रगावति
 लभवदामेह डोग्नास्वयदितोऽप्तिगाधीरः। इन्द्रियीलगवतेमडुग्गोदग्नान
 स्त्रेष्वक्षरसकोजयोव्यतिरोद्ध्वायाः। शुक्तवाच॥ एकदादेवयज्ञायोदयाना
 जातके तुका॥ यतो निरन्तर्युक्तैः प्रदद्युस्तेऽविकावनात्त्राम्नात्वासरम्भत्योदेवं
 ध उपतिं व्रदु। अनन्तुरहेतोऽन्त्यादेवीचन्तपतेऽविकाका। गावोहिराण्यवातोऽपि मधुम
 ८३ मधुरं मुश्म महितमन्त्रं

आनन्दावतः। ब्राह्मणोऽन्योददुःमवेदेवो नः धायता मिति। उद्धुः सग्रहतीतीरेजलेष्वाश्यम
 तद्वता। इतनीतां महा भागान्देशमन्देशकादयः। कञ्चित्त्वानहित्तमिनविधिनोपिद्विनु
 द्विनः। यद्युद्धयगतो नंदेशयानमुरगोऽग्रसादासां तुकोशाहिनायन्तः। कल्पकलक्षम
 द्वानयं। सर्वोमान्युसतेतात्प्रवन्नपवित्रो व्यातस्य वाकदितश्च वागोपालाः। सहस्रायिता
 । ग्रन्थवद्व्यासेच्चानां सर्वेविद्यधुरुल्मुकैः। अलात्मेहेन्यमानाऽपिनामुद्वत्तमुरगमः। त
 मस्यश्चन्दपदानेत्यभगवान्मात्रेतांपतिः। सर्वैर्जगवतः। आमन्यादस्यग्रहतामुभ्यः। नेत्रस
 पैवधुर्हित्वारुप्यविद्याधरवित्तं तमपृक्तदृशकेशः। धारात्मं समुपस्थिता दायप्रमानेन वदु
 धापुरुषं हेममालिनं। कोऽनवान्परमालद्व्यापारो चतेषु भद्रगोनः। कथं जुगुभितामेता
 गतिं वाप्रापितोऽवशः। सर्वेऽवाच॥ अद्युविद्याधरः। कञ्चित्त्रासुदर्शनदित्पत्तः। अत्रिया
 स्त्रुरुपस्पननाविमानेनाचरद्विशः। ज्ञात्विनविद्यानं गिरमः। याहमस्त्रुपदर्शितः। तेषि मात्रा

यितोन्नेवत्स्यैः देनपापनाशा योमेऽनुग्रहायैवकरत्स्यैः करुणामन्त्रिः यदहंतोकं
गुरुगायदास्यस्तुताऽस्युन्नः तत्त्वाहं सवन्नीतानां प्रपन्नानां भवापहा आमृष्टेशा
यनिमुक्तः पादस्पशोदमीवहन। प्रपन्नाः मिममहायोगिनमहापुरुषसत्यते अ
नुजानाहिमांकलज्जमवेलोकेष्वरोम्बरः त्वं त्वं गदिनिमुक्तः सद्यतेऽकरत्वं धना
तायन्नामः झूङ्करिवलानश्चावृनामानमैववासद्यः उनातिक्षिप्तयस्यपृष्ठः
पदाहिते। शुक्रउत्तराः द्यनुजायपदाशाहं परिक्षमान्त्रिनायवास्तुदशेनोदिवया
तः छान्दोद्धृत्यमात्रिः निर्गम्यकलज्जस्यसदामैवत्त्वं त्रिजीकांविभित्तवेतमन् ॥८४॥
नः तमायनन्त्रिन्नियमेषुन्नेन्द्रियायद्युमत्काययंते आटनाः कदाविद्ययोगाविंदी
गमस्माइतविज्ञनः विज्ञुदर्विनेनाच्चोमध्यगौवजदेवि ताः। उपगायमानौललतं ॥८५॥
वीजनेष्वैष्वसो हैः॥ त्वं त्वं

तावुदितोऽप्यतारकं। मस्त्रिकांधमन्नानिजुष्टं कुमुदवायुना। जगतः सर्वज्ञतानामनः श्र
वामेगानां तोकल्पयत्तो युगपत्त्रामृदलमूर्छितं। गोप्यतज्जीतमाकार्पेश्वरितानाविद
न्नप। असद्वृक्तलमानानं अत्तकेशम्बुद्धेततः। एवं विक्रीडतोः चेतं गायतोऽप्यमत्तवर
शस्त्रद्वृद्वृतरथातोधनदानुवरोऽस्मात्। तयोर्निरीक्षतोः रक्षसन्नायं प्रमदाजननेऽक्षो
शंतं कालयामासदिशकदीप्यामशंकितः। कोशं तकल्परमेति विलोक्य स्वपरिग्रहं। यथा
गदस्फनाग्रस्तान्नातरावन्वधावतां। मानैष्वत्प्रजयारावेशालस्तोतराख्वित्तोः अ
तरसावरितं युद्युक्ताधमासदीद्यतावनोप्राप्तो कालस्त्युद्वोदित्तज्ञविसरज्ज्वत्तित्त
मृद्ध्यादवज्जीवितेष्वयात्तमन्वधावज्जीविदोय त्रयवत्सधावतिः। जहीष्वेतक्षिरत्वं
स्थोरक्षनविविद्योबलः। अविद्वरइवान्येन प्रियस्त्युगमनः। जहारमुष्टुवेवांगसहद्
दामाणिविचुः। शंखवृद्धं निहत्यैवं मणिमादायनास्वरं। अग्रजायाददातुषीत्यापरं तीनो

व्योवितां इति श्रीमागवतेसद्वा पुराणोपायामहं स्या संहितायां दशमस्कं द्वे शंखद्वड
 वन्धोनाम च तु त्रिविशोऽध्यायः॥ श्री मुकुट गोप्यः कल्पेय नं वातेत मनु इंत्येत सः कल्प
 लीलाः पुराणव्याख्यानिन्फद्वैः वेनवामगवर्गोप्य इच्छुः॥ वामवाङ् कृतवामक्योत्तीव
 लिंगा ताञ्छु रघु रघु रघु वित्वाण् कौमलां युलिनिराम्भत मार्गेण्याप्य ईरयतियत्तमुकेदः॥
 व्योमयानवताः सह मिष्ठैर्वित्तमालास्तदुपधार्य तसलज्जाः काममार्गालासमर्पितविताः क
 रमते यत्तद्यस्त्रतनोद्या अहताऽप्य वभवलास्तु एतदेव गाहा सुरास्त्रियग्यद्युत
 नं दस्तु रथमाज्जनानां न तेदोयहि कृतिवेण्टु वेदगो ब्रजवभास्त्रगग्नां विवेण्टु
 वाच्य इत्येतस अगानां दत्तदण्डकवलवत्कल्पेनिडितालिनिविविभवतन् ८५
 बहिःलास्तवक्रधानुपलाशवद्भुम्भग्निवहेविडिवः कहिं वत्तमवलन्त्यालिस

गोप्यगोः समाकृयतियत्तमुकेदः तहिनभग्ननयः सरितोवैतत्यदां बुजर्जोऽनिलनातं
 (स्यहयतीवेयमिवावदुपुष्टाणः वेमवेष्टाणः दुजानिमितापः) अनुवादः समन्वयस्मित
 वीयेत्त्रादिपूरुषवद्वाऽवलच्छतिः वनवगगतदेवुद्यग्नीवेस्तनाकृयतिगासयद्याहि
 वनलतास्तरव आत्मनिविक्षुव्यनयत्तदेव पुष्ट्यफलादाः प्राप्तनाराविट्यामधुभारः
 वेमहएतनवः ससर्जुमः दशेनीयनिलकोवनसालादिवाग्ध्यतुलसीमधुमत्तेः॥
 अलिकुलैरलद्युगीतः मन्त्रीष्ट्यादियनयर्हिक्तिवेण्टुः सरसि सागसहं सविहंगम्भा
 रुगीतहृत्येतस एत्याहरिमुपापसततेजितविवाहांतमालितद्वशो धतमौनाः सहवलः
 स्वगवासंविलाससानुषुक्षिति न्तो ब्रजदेवः। हर्षयनयर्हिवेषुरवेणाजातहर्षउमर
 जितविष्वं सहदतिकमाण्डकितवेतामंदमेदमनुगज्जेतिमेवः। स्वहदमन्यविष्वन

३० सु मनोनिष्ठाय या विविद ध्वात्र प्रतय त्रे । विविद गोप चरणो घुविद घोवेवा उवाद्य उत्तु
 ध्वार्य लुरेशः शक्ति पर्यग महिपुरोगः । कवय आनत कधर वित्तः कश्मलय युरनि
 ख्वित तत्त्वाः नित्र पदाभ्वत लेन वज्र नीजं कुग विवित्तला लामे । वज्र नुवः घशम
 यन्त्र रवुर नो देव अभ्युदीगति रारित वेणु । बज्र तिते नवयं सविनासा वा जणापितम
 नो जव वेगः कुजगतिं भित्तान विद्वामः कश्मलेन कवरवसनं वा । मणिधृष्ट क
 विद्याग लय न गामालय यादित रं उत्तुलस्याः प्राण यिनो । नुचर स्पृय दागेष वित्त
 पन्न नुज्जमगाय तय त्रे किणित वेणु एव वं ख्वित ता । कश्मल च सतक ज्ञहोरायः ए
 णाग लासमनुगम्य इरियो गोपका इत्वा वेषु कुरु एडगः कुददामक तको छक वै
 व्रो गोपगो भ्रन वतीय सुनायो । नंद सुनुर द्वे नववत्तो नर्मदः गायिनों हारा मंद
 ज ४८

५२ वा युरुपवात्य नुक्लं मानयन मनय इत्यर्थेन । देविनस्ता मुपदेवगामायेवा द्युगीतवालि
 अः परित्तु वृः वज्जलो वज्रगावं यदा ब्रुवं द्यमान वरणः यथिष्युष्टे । कल्पना धन मुपा
 सदिनो तेगीत वेणु नुग डित कीर्तिः । उत्तमं अस्मक ज्ञाते दशीना मुन्नय नवुरज शुरित
 वक्ता । दित्यो तित्तुह दाशिष्व एष देवका जटरन्तरु इराजः । मदविद्युतित्तो वर्न ईष
 न्मानद अस्तु हदावन माली ॥ च दं पोदुवद नो मृदुगुडे मृद्यनक नक कु उत्तल द्वया
 । यदुपति हिंदा दराज विहारो या भिन्नी पति रिवैष दिनो तो । मुदितवक्तु उपशमि दुरंतं मोउ
 सन् वज्रगावं दिनतापां श्री शुक्रुवाच एव वज्र वियोग जनक स्तलीला नुगायां ॥ गंगे
 मिरेऽहस्तु तत्त्वा तत्त्वाननस्का महोदया ॥ इति श्री नागवते महा पुराणे दश मस्तु वै
 कल्पलीला नुगायनं पंचविंशति मोउध्यायः ॥ ॥ बादरायामुक्ताच ॥ ॥ अथ तत्त्वागतो

४० गोष्ठमौरणावृषभासुरः। महोऽकुक्कौयः कंपयन्तरुरविद्वत्तैः। अभ्यमाणः द्वा
तरं पदावविलिङ्गवन्महीः। उद्यम्य पुक्षेन प्राप्ति विभागाणायेण चोद्धरन्। किं वित्तकिं
४१ विद्वत्तन्मुखनसवयं सब्बलोचनः। यस्ति इदादिते नांगनिष्ठुरागवान्वराणां। यते
त्यकालते गोप्यवंतित्यनये नवै निविशेषो निवन्यस्यककुद्धिः द्वलगोक्य
तेनीक्ष्मेष्टुर्यासु द्वीप्यगोपाश्चत्तद्धुर्यशज्जुद्धुर्मीत्ताराहरसंवाच्यगोकु
द्धे स्वरूप्यज्ञनेसवेगविद्वं ग्रहणं यस्तुः नगवानवित्तवीह्यगोकुले नयविद्व
ने यस्तु तिग्याच्छाख्यद्वज्ञासुरभाद्ययतः। नवान्पश्चिमेदवामित्तैः किं
प्रवर्तम वन्ददप्य दातुरुषानोत्तिष्ठानोऽप्यात्मको द्यात्मतोर्गिष्ठं
तनगद्वेनकोपयनतः। सब्बले रेशो नृजा त्रेगेषामार्यविद्यातोऽपि सोऽप्यवंकोपि ४१

तोऽरिष्ठः रुरोणावनिमुक्तिरवनाऽद्यन्तुः कुद्धः कुद्धमुपादवता। अग्न्य
न्यस्तविभागाग्न्यस्त्वाम्भोवनोऽक्षतं। कटाद्वैः पाद्ववत्त्वलोमिं दमुक्तोः ग
निर्यथा। अहीत्वाच्युग्योक्त्वा अस्तादशपदानिसः। व्रतपावाहनावानगतः यति
गतंयथा। सोऽपि विद्वो नगवतापुनरुत्थायसत्त्वे। अपत्तिविन्तसवोगोनिः खसन
कोधस्तक्तिनात्मापत्तं सवनिगद्यस्त्वयोः। यदासमाक्षमनिपातन्त्रतत्त्वे। नियो
उद्यामासयद्यार्द्देवरं क्वाविभागोनज्ज्वानसाम्यतता। अस्तवमन्मूत्रशक्त्वस्तमु
त्सर्जनविपञ्चपादः। नवविद्यितेवास्त्रयमानः खजातिभिः। विवेशगोष्ठेसवलोगो
यानानप्यनोक्त्वाः। शुकुड्वाच्च। अरिष्ठेनिहतेजोष्ठे कल्पेनाङ्गुतकम्भिणाः। कंसाया

ना०

८८

हाऽयमगावान्नारदोदेवदशोनः॥ यजोदायाः सुतांकन्तोदेवकाः कल्पमेववारासंच
 रोहिणीपुत्रवस्तुदेवेनविभ्यताः न्यस्तोस्वभित्रनेदवैयाभ्यांतेपुरुषाहताः॥ निशम्य
 तद्वौजपतिः कापात्यवलितेऽदियः॥ निशात्तमसिमादत्तवस्तुदेवजिवांसया॥ निवारि
 तोनारदेनतत्त्वोम्बुद्धमात्मनः॥ ज्ञात्वालोहमये: पाणेषुवेदवस्तहन्नायेण। अप्तियते
 तिदेवव्याकुंसञ्चाच्चात्प्यकेषिनः॥ वेष्यामासहन्मेतां नवतागमकेशवोत्तोमुष्टि
 कं गारारसलतोमनकादिकानुः॥ आमात्यानहस्तियां चैवसमाहयहन्तोजाराद्य। त्री
 भानिशम्यतमनद्वारगापूरमुष्टिकाः॥ नेदवजेविन्मातेसुतावानकदुङ्कुनेः॥ राम
 उक्षीदुतोमन्यमस्त्वकालनिदर्शतोः॥ नवद्वापिदसप्रस्त्राहन्त्यतोमस्त्रलीलद्य। ॥
 मवाकियं तोविविवामन्तरापरिष्रिताः पितृनपदाः स्वेष्यंतेनसमाहितोः॥ ॥

आरभ्यतोधन्तुर्योगस्तुदेश्यांयया विक्षिः॥ विश्वेतुपम्भूनमेध्यानान्तरगजायमीदुष्टे॥
 इत्यात्माऽर्थतेऽतत्त्वाहययदुदुग्नेऽग्नीत्यामाग्निनायाग्नितत्त्वात् त्वरमुवाचहन्तो
 नेदानपतेमह्यकियतांसेवमाहताः॥ नान्यत्वंतोहिततमोविद्यतेनोजवस्त्रिषुऽन्त
 र्त्यामाश्रितः सोम्यकायोग्निरवमावनां दयेद्वोविष्णुमाश्रित्यस्त्राष्ट्रेमध्यामद्विन्दुः॥ गङ्कनं
 दवजेतत्त्वस्तुतावानकदुनेः॥ आसातेताविहानेनरथेनानयमाविरांनिरस्त्वः खल्वुमे
 मस्तकद्वैववेदुंठसंश्येयः॥ तावानयमस्मगायेनेदाद्यैः सन्त्वयायनैः वातयिष्यद्विहानातो
 कालकल्यानहस्तिनायादिमुक्तौत्तमैमस्त्रेवर्तीतयेवेद्वतोपमैः तयोनिहतयोः स्त्रवानव
 रुदेवपुरोगमान्तद्वैष्णविनिष्ठामिवस्त्रिन्नोजातदशाहेजानाउष्यमेनविष्टरस्यविर
 राज्यकामुकां तद्वातरंदैवकं चयेवान्येविर्द्विष्वोममातत्त्वैष्णवामहीभित्रस्त्रजवित्रीत

एकंटका। जगते धोममगुरुहीविदोदयितः सावा। शंकरोनरकोवाणोभयोवक्ततसौ
रदः। तोरहं सुरप्रज्ञायानहत्वा जोद्येमहीनपान। एतत्तत्त्वात्वनयवृण्गमकल्पावि
हार्नेकौ। धनुर्मरवनिराकार्येऽद्युयुगः अर्थात् अकृतउवाच। राजन्मनीवितं सम्भ
कतव्यावद्यमार्जने। मित्राभिष्ठाः समकुर्याद्वंहिफलसाधने। मनोरथानकरोत्क
च्छर्जेऽद्वेवहतानपि। युन्नतेशोकहर्षोन्नतयाप्य ज्ञाकरोमिते। शुकउवाच। एवमा
दिशप्रजाकूरं मंत्रिणा। श्रविसन्नयः। प्रविवेशग्रहं कं समाधा कृः स्वमानय। इति
श्रीभागवतमहाउगालेदगमस्कृते। सुरमंत्रेवषभास्तुरवधोनामसंदृतिशतमोऽध्यायः॥
श्रीशुकउवाच। केशान्तकं सप्रहितः ग्रहैर्महो महाहयोनि द्वयनमनोजवः। सदावधता
चवितानसंकुलं कुर्वन्न नोहेवितं नीवितारितलः। विगालनेत्राविकायस्यकोटरोद्धर्ज ॥ ८१

लोनीलमहाब्दनोपमः। दुरासदः कं सहितं विकीर्षेजं सनं दस्यजगामकं पयननानेऽवासदे
तं नगवान्नस्वगोकुलं सहेवितैवोलविवृस्तिनां बुदा। आभानमजोमगयतः मणारिहं
पाह्यतरसव्यनेदन्प्रगेऽवतः। सतं निशमान्निमुखवोमुखेवनरविवक्षिवान्यइवदत्य
मध्येणाः। जग्नानपद्मामरविदलोचनं दुरासदश्चिङ्गरयोदुरत्ययः। तदन्तरिक्षात्तरमध्येज्ञ
जोरुषाप्रगद्यदो अंपरिपाद्यापादयो। सावत्तमुत्तम्यवनुशतातरं यथोरुगतात्प्रयुसुतो
व्यवस्थितः। सलज्जुसंज्ञः पुनरुथितोरुषाप्रायकेशीतरसाऽप्तद्वरि। सोऽप्यस्यकडोभु
जमुत्तरमयनपवेशयामासयथारुगं विलोदतानियेतु नेगकद्वजस्पृशत्तेकेशिनसज्जम
यः स्पर्शोयथा। बाङ्गुञ्चतद्वगतो महामनोयथामयः संववधेद्युपेक्षितः। समेवमाने
नवकल्पबाङ्गुनानिरुद्धवायुञ्च। गणां श्रविक्षिपन्। प्रस्त्रिन्नगात्रः प्ररिवत्त्वलोचनः प्य

मा०

१०

तरक्तेव सजनहितैवासुः। तद्देहतः कर्कटिकाफलोपमा द्वासोरपालव्य चुञ्जमहान्मु
जः। आवेस्मयोऽयत्नहतारिष्टक्यैः यस्त्रनवर्षैः रुद्गतिनिश्चराडितः। देवविष्णु परंगा
प्रणगवत्यवरोन्पारुहमङ्गमाङ्गिष्ठकमीांरहस्येतद्वृन्दाभत्ता। रुहम्बुद्धाभमेयात्मन
बोगगजनादीव्वर। वासुदेवाऽरिवलावात्सात्वतांषवरष्णो। वसात्मासर्वेन्मत्तानां
मेकोज्ञोतिरितेष्वस्ता। एष्टोष्टुहाशयः साक्षीमहामुरुषे इष्वरः। त्रात्म नात्मा अत्यन्त
पूर्वेभावयास्तजसेषुगानान् तैरिदेसत्यसंकल्पः स्वजस्यात्यवसी इष्वरः। सत्वं च भास्त्र
तानां देवत्वमयाद्वसां। अवतार्म्मीविनाशयसेत्तनां रुद्धागायत्रः। दिष्टातेनिहोदै
त्योल्लानदेवहभाकृतः। म्यहेषितं संवक्षात्यज्ञत्यानभिष्ठादिवां वाणीसुष्टुष्टिकं वेव
प्रह्वानः। न्याय्याहस्तियां क्रमस्त्रनिःश्वेष्येषरस्वेष्वहनितेविज्ञो। तस्मान्तरं खयवनसु

१०

मुरांनरकस्यवापारिजातापहराभिंडस्वपराजयं। उद्धाहंवीरकम्यानांवीर्यमुत्काटिलव्व
गां। न्यगस्यमोहांपापातद्वारकायोजगत्यते। ग्रमेत्तकस्यवमोगादानंसंहभार्येया। ग्रस्तपुत्र
प्रदानंत्रवात्त्रात्मास्यस्वधामतः। यौद्गुकस्यवधेयपश्चाकाशिषुयोः ब्रदीपनंदत्तवक्त्रस्यनिष्ठ
नंवेद्यस्यचमहाकृतो। यानिवान्यानिवीर्योणिद्वारकावसननवान्नाकतेदिक्षास्यहंता
निगेयानिकविलिन्दुवि। अथतेकालस्यस्यद्विषयिर्यैः। रमुष्यद्वै। अद्वैहिणानांनिष्ठनं
दद्व्याम्युनसारयोः। विशुद्धविज्ञानवनस्वमंस्यांसमाप्तसर्वोद्यममावृतिर्निः। चतेज
सानित्यनिवत्तमायायागुणप्रवाहं भगवंतमाप्महि। वामीष्वरं व्याश्रयमात्ममाययावि
निभिताशेषविशेषवकल्प्यनं। कातार्थमुत्यन्नमनुष्ठविग्रहं नतोः। स्मिष्टुर्येषुद्वलिसात्व
तां। एवंयदुवरहुङ्गमवत्यवरोमुनिः। विष्णुपत्यान्यनुज्ञातोयग्येतद्विश्वनोत्तमवः। भुगवा
नपिणोविदोहत्वाकेषिमाहवे। पश्चन्पालयन्पालैः योत्तेर्वेजस्त्रखावहः। एकदातपूर्ण

हो ५

१०

११

८६
पश्चिमार्थ
यतीतिप्रभु
मारणदेवता

न पालास्त्राकुरु रथं तोदिसानुष्टु। तकुर्निलायनजीडो वैरपालापदेशतः तत्रासन
करि विचोरापालास्त्रक तिविन्द्रपामधायिताश्चतत्रैके विजङ्गुरकुतोभयः मयपुत्रो
महामायोद्योमागोपालवेषधका। मधायत्तानपोवाहस्ययौरायितोवहून् नगिरिदीर्घवि
निः लिप्पनीतन्तन्तमहासुरः शिलयापिदवेद्वारं चतुः पंचावशेषिताः तस्यतत्कर्मविज्ञा
यक्षं शराणादः सतो गोपन्नयंतं जगहवुकं हरिवैज्ञासासनिजं द्युपमास्यायिगीद
सद्यांत्ता। इठ नविमो कुमामननेनाऽशक्ताङ्गुहाणादुरात्तनि एत्याभतो दोभ्योपातथि
लामहीतन्तो। मश्यतां दिविदेवानां पञ्चमुमारममारमतः उहापिधानं निर्निर्द्यगोपान्तिः सा
येलकुतः। लद्यमानः ठरेगेषः प्रतिवेशस्त्रिगुरुलं। ईति श्री भावतेमहापुराणो दशम
स्त्रेष्वेत्योमवदेवानामसप्तविंशोऽध्यायः। श्रीमुकुरवाचः। अङ्गुरोऽपिवतां गत्रिं मधुपु
यं महामतिः। उविचारयमास्याय प्रयदोनं दगोक्तन्तः। गक्तवप्रिमहानागो भगवत्य

११

र्बुजेत्वागो। भक्तिं परामुपगतो देवमेतद विनावत्त। किं मयाचरितं न इकिंतत्तं परमेतयः॥
किं वायाप्पहते दत्तं यद्यप्यमध्यकेशवं। ममेव उर्क्षेभं मन्येऽत्तम्॥५८॥ अस्ति
कदर्शने। विष्णुमन्नो यथावद्वकीर्तेन स्मृद्जन्मनः मन्येमामध्यमस्यापिस्यादेवोच्चत
दर्शने। हियमाणः कालनन्द्याः। क्रिवित्ररातिकञ्चनाममाद्यामंगलनं एकलावं ष्ट्रेवमेत्र
वः। यन्मस्येन्नावतो योगिष्ठेयोऽपिकं जंकं सोऽन्नाः। त्वत्तम् नुग्रहं द्वयं द्विपद्यज्ञहि
तोऽमुनाहरेः। कृतावताराम्यदुराध्यमतमः प्रवेतरनयन्नरवमंडलविघ्नाः। यद्वितिं बद्मन्त्रवा
दिभिः स्त्रैः। श्रियावदेव्यामृनिभिञ्च साकृतैः गोवारणायानुवरैष्टपदनेयज्ञोपिकाना
कुरुवकुरुमाकिते। इद्युपमिन्नन्सुक्योपलन्नासिकं सितावलोकामाकं जलो चन्तोऽमुखं
कुरुदस्युद्गालकावत्तवद्विष्णुमेष्टवरं तिवैरगाः। अप्यद्यविष्णुमेष्टवरं तिवैरगाः। अप्यद्यविष्णुमेष्टवरं तिवैरगाः।

५८

३०

४२

५८

रावतारायनुवोलिजेक्या। नावाणधास्त्रोन वितोपलं भनं सद्यननस्यातफलमंजसाद्
 शः यद्वितीयाह इतोपापमत्तोः स्वतेजसाः पालतमोन्निदा-न्वमः। स्वमाययात्मनुरवि-
 ते तदावृत्तां ग्रामाणां व्याख्यानिः सदनेष्वपीयते। यस्याविलामीवहनिः सुमंगलेवचो
 विभिन्नामुक्तमंजनमनिः व्यांतिश्च भवति युनं तिवेजगतयासत्तिरक्ताः शब्देशोभना
 मताः। सदावृत्तास्मिन्निलतावत्ताच्यम्बस्तु उपालामरवयेशमेलता। यशोवितन्वन्
 वत्तत्त्वालक्ष्मेश्वरगायं निदवयदशेष तंवः व्यन्वन्महतांगतिं गुणं त्वेतोक्त्वका
 तं हप्तिमन्महोन्नवां। रुपेदधानं सम्बद्धेतास्पदं इयममान्वुष्टसः स्तदगोनः। अथा
 वक्तुः सप्तटीश्योऽरवानप्रधानउत्तोच्चराणां स्वच्छये धियाद्यतंयोगिनिरप्पदं क्षुवं
 ननस्य आन्मोच्चमत्तीनवनोक्तमः। अप्यहिस्तन्यतस्यमेविज्ञुः। शिरस्याम्पत्ति
 जहस्तयंकंजं। दत्ताकालभुजं गरुदसाधो देविनानां गरोग्रिहान्नामासमहां यत्वनिधाय
 सम्पै।

कौशिकलथावलिष्ठापत्रग्रंडतां। यद्वावहारेवजयोवितां स्मृतं स्मर्जेनसौरं विकांगध्यापा
 नुदत्तानमम्पुष्येद्वायारिवुद्दिमन्यतः केसम्पद्गुत्तः प्रहितोऽप्यविस्तृदका। अप्यहिस्तन्यतेपति
 तेक्तां जलिमामीवित्तासाम्तमार्क्याद्वज्ञा। सप्तद्यमष्टस्तोक्त्विद्वीतविशंकः। तु
 अंतिः। मुहत्तमंजनातिमनन्वदेवतेदोभ्यो वृहद्वायापरस्पते। द्यमां आमाहिताश्चक्यतत्तदे
 वमेवावश्यकमात्मकउत्त्वसत्यथालवागसंगव्यातं क्तां जलिमावव्यतेः कृततेकरुनश्ववा॥
 तदावग्नेदेहभृतोमहोयसानैवाहृतोयोधिगमुद्यजन्मतदाननस्यकस्त्रिहृथितः। स्तुहत्तमोन
 वाषियोद्वेष्यउपेद्वायव्वा। नयापिभक्तान्तर्ज्ञतयात्यासुरदुमोयदुपासितार्थदः। किं
 वायज्ञोमांवनतंपद्गुत्तमः समयनपरिष्वच्यग्रहीतासंविदः। एहं च विग्राम्यममत्तसत्तक्तियसंव
 द्यतेकं सक्तं सुवंधुमाइति संवित्तयनक्त्वाप्तलुतनयोः क्षेत्रारथेनगोक्त्वलभास्त्रः। स्तु
 यं च्छास्त्रेण रिन्यपदानितस्याविललोकपालकिरीटसंवृद्धितयोरात्माः। ददर्शेण्टगोष्टिविति

ना० कोऽकानिविनक्षितान्यद्वलतांकुशाद्यैः। तद्गेनाह्नादसज्जातसंचमः चेस्त्रोद्दोमाश्कलन
 १३ कुलद्वाणाः। रथादवक्त्वासतेष्वेष्टप्रव्रोगरमन्याहुरज्ञाम्यहेति देहन्तामियान्वा
 १४ ओहित्वादंभयमदं। संदेशात्मयोहरे लिंगदर्शनश्रवाणादिभिः। ददशाक्षरामंडवज्ञेगोद्दे
 १५ हनंगतो॥ योतनीं वर्षिरोगरद्बुद्धेद्वागोकिशोरपामलस्त्रौश्रीनिकेतोद्वस्त्रौज्ञास्त्रवे
 १६ मुद्रदर्शवौवान्द्विरक्तौः वृत्तव्यांकुण्डोजेष्ठिक्तिरे, रुद्रान्त्रवृत्तिं ज्ञात्यतीमहात्माने
 १७ न्द्रदर्शवौवान्द्विरदविक्तौः वृत्तव्यांकुण्डोजेष्ठिक्तिरे वनमालिनोपुण्यग्राघानुलिङ्गांगस्त्रात्मो
 १८ नानुक्तोस्त्रियतेक्षणोऽदारुद्विरक्तीदौष्टिविग्नोवनमालिनोपुण्यग्राघानुलिङ्गांगस्त्रात्मो
 १९ उद्गत्सोद्वग्नेष्ठानपुण्यावाद्याजगद्वेत्तर्जगत्यता॥ अवतीस्त्रेनगत्येष्ठन्वादोनजगद्वाप्तरो॥
 २० दिग्गजित्प्रियागत्तर्जुनेष्ठाप्त्यन्वास्त्राप्यद्यामरकनक्षेत्रोप्यवृक्तनक्षित्रौरथा
 २१ दिग्गजित्प्रियागत्तर्जुनेष्ठाप्त्यन्वास्त्राप्यद्यामरकनक्षेत्रोप्यवृक्तनक्षित्रौरथा
 २२ त्वंस्त्रुमप्लत्यमोऽहुरेत्तर्जुनेष्ठाप्त्यन्वास्त्राप्यद्यामरकनक्षेत्रोप्यवृक्तनक्षित्रौरथा
 २३ इत्याव्यययोऽहुरेत्तर्जुनेष्ठाप्त्यन्वास्त्राप्यद्यामरकनक्षेत्रोप्यवृक्तनक्षित्रौरथा

रथ्योगांकितपाणिनामपरिनेत्रयात्प्रथातः प्राणतवस्ततः कुञ्चं संकषीयां वैद्यवरं देष्ट
 द्विवितः। संकर्षणात्प्राणतवस्ततः द्विवितवास्ततः। एतदीत्यापाणिनागतिस्त्रेन्यन्मानुजोगहे॥
 २४ प्रथायन्वागत्तस्त्रेनिवेद्यववास्ततः। प्रथायन्विधिवत्यादौमधुपक्रोहमाहरता। निवेद्यां
 २५ चातिथ्येसंवाद्यात्रांतवाहनः। अन्तवङ्गविध्वंसेष्वन्वद्योपादरविन्दुः। तस्मैनुक्तवतेष्ठात्मा
 २६ रामः प्रसवधर्मोवितामुखवासैर्गेधमात्म्येः पराप्रतिव्याख्यात्युनः। प्रथक्षसत्कृत्तनेदः कथं तु
 २७ निरन्त्रुप्रहे। कंसेजीवतिदाशाहेसोनपालद्वावः। वयः योऽवधीतस्त्रस्त्रुत्तोकान्तोऽपेष्टव्य
 २८ आत्मवत्तवत्तः। किन्तु रित्वत्तस्त्रियानांवः कुशलेविमृशमहे। इत्यस्त्रत्यावाचानं देनस्तुत्तमा
 २९ जितः। अत्रकुरुः परिष्ठेनजहाऽवध्यप्रिश्वमे॥ उत्तिश्रीभागवतेमहात्मादशमस्त्रेष्ट्रिकृत
 ३० याचायाऽप्यष्टविश्वाः ध्यायः॥ श्रीपृकउवाच॥ लुभेष्वपविष्टः ययैकेगमक्षेत्रमानिताः। लिनेस्त्रान्
 रथान्वसवान्तपथियान्वसवकारठ। किमप्यलभ्यं भगवतिप्रसन्नेष्ठानिकतनो। तथायित्यराग

भा०

०४

३

॥ विंत

जननंडिवं कृति लिंचन। मायंतनाशनं कल्पनगवान् देवका सुतः। सहस्रवत्तिकं सर्वधक्षा
 इन्द्रियां कीर्तिं श्री भगवानुवाच। तातमो मागतः किञ्चित्वागते भद्रम् सहस्रदेवः। अपित्थि
 तत्त्वातिकं वृनामनमावमनामयं किञ्चुवः कुशं एव वर्षमानेकुलामये कं समावृत्ताना
 स्यांगस्वानान् तत्त्वजासु वै अद्वैतस्मदसदृष्टिप्रवृत्तिनमार्ययोः। यद्वेतोः पुत्रमरणं
 द्वेतो वै धनं तयोः। विष्णा यदर्शनं स्वानामाज्ञेवै मौ म्यकं क्षितं। संजातं वस्त्यतो ताततवाग
 मनकारणा शुक्रवाचा। इष्टो नामते सर्वदक्षिया मासमाधवः। वै गुणवै धनं दुष्टवृद्धदेव
 वश्चोद्यमं यत्संदेशायद् अवै हृतः संघविनः स्वयं। क्षितं नारदेनाम्यम्बजन्मानकं दुर्दु
 नेः। श्रुत्वाऽङ्गरववः कृत्वा न श्रुपरवीरहा। वृहस्यनं देवितरं। राजादिष्टविजितं। ०४
 गोपानं समादिशाल्मोर्द्वय च तां सर्वगोरसः। उपाधनानिग्रह्णी वृद्धं वृद्धं तां शकटानि

वायाम्यामः स्नोमधुपुरोदास्यामोनपतेरसानाइद्यामः स्तुमहत्यवैष्णविजनपदा किल। एवमा
 द्वौ धयत वृत्तानं दण्डयः स्वगोकुलते। गोप्यलदुष्प्रसंक्षयवन्वृद्धियतान्दशः। गमकृत्वा धु
 रीनेत्वं अवृहरं ब्रजमागतं। काञ्चित्तत्तत्त हृत्याप्यासस्त्वा। न मुखविष्या। अंसदुकृलवलभक्त
 शब्दाश्चकाश्चन। अन्याश्चातदनुधाननिवृत्ताशेषवृत्तश्चानाः अजाननिमलोकमात्म
 लोकं गताइव। स्मरन्यच्छाः पराः शोरस्तुरागस्तिमतेरिताः। हृदिस्तृशञ्चिचपदा गिरः। स मुमुक्षुः
 त्वियः। गतिं सुललितां वै एव लिन्यवृहासावलोकनं। शोकापद्यानिनमर्तीणिवृद्धामविगतं निच॥
 यं चोमुकृदस्यनाताविहैरकातरः। ममेताः मवशः शोवृशक्योः। यत्तस्याः गोप्यु
 द्वाः। अहृविधात्तस्वनक्तविद्यासंयोज्यमेत्यापायेनदहिनतां आकृतायीनविषय
 नं द्वयपायेकविवेष्टितं यथा। यत्त्वं पदश्योऽसित्कुतलावृत्तमुकुदवक्त्रं सुकपोलमुक्त

त अन्तर्कृतेष्टितं १

संगोकापनोदभितलेशसंदरंकोषिपागोद्वमसाधुतेकरं। कुरस्त्वमक्तरसमारव्ययासम
नश्वक्तुर्हिंदत्तेहरतेकाताज्जवतप्यनैकदेशोश्चिलसर्गतोष्टवविधायमज्ञाह्मवयंमधु
द्विषः। ननंदस्तनुः क्वाणा नंगमोहदः समाज्ञतेनः स्वकृतानुरागत्तहः। विहायगोहानश्वज
नानस्तान्यपतीत द्वास्यमद्वौपगतान्विषयः। मृग्वंडनातारजनीयमाशिषः सन्याव
मृग्वंडमुरयोविताङ्कवाण्योलंबविष्टम्यमृग्वंडन्यनेपश्यत्तगांगोऽकलितत्तिमतासवां॥
तासामुक्तोमनुमत्तुर्भविते पर्तित्वित्तः परवानमसः स्वयित्तः कथयपुननेः प्रतिगास्यतेऽव
गायाम्यानलज्जाः स्त्रियन्ति अमेवं मनवं अद्यक्षं वंड छेशोनाविष्टते दाशाहेत्तो
जांवंडकेव। हिंसात्तेमान्तेलवश्चावसामांगुणास्यदेवद्वयित्तियत्ताध्वनिदेवकीदुर्लभमेति
तद्विष्ट्या करुतास्यानमधित्येतदक्त्तर अनीतदाकाणाः योऽसाज्ज्ञास्याम्यत्तुरित्वतेज ४५

३

नं वियाधियनेघ्यपारमध्यनः। अनादेधीरेसमाप्तितोरण्टः। तमन्वमाववरयंतिदुर्मिदा।
गोपा अनोन्निः स्यविरेक्यविज्ञतेदैवं वननोऽध्यवित्तकलमीहते निवारयामः। समुद्यत्य
माववंकिनोके रिघ्यनकुलवद्वंडबांधवाः। मुकुंदसंगन्निभिष्ठाद्वृत्यजाहैवेनविष्ट्य
सितदीनवेत्तसां। यास्यानुरागललितस्मितवन्युमंवलीलावलोकपरिरंगागासगो
ष्ट्या। नीतास्मन्वलामिवल्लादाविनात्तोण्डः। कथंचितिते मनमोदुरंतः। योऽङ्गवंडेव
जमनंतसखः परीतोगोपैः ग्रीवांकुराजमृगेतामलैस्क। वेणुं क्वानूस्मितकटाक्षनिरी
द्वाणानवित्तविगोत्तमृतेन्दुकथं ज्ञवेमः। एवं क्वापोविरहानुराग्नशेषज्ञित्ययः। क
ज्ञविषक्तमानसाः। विश्वलद्वाकरुदुःस्मसुखांगोविंददासादरमाध्ववेति। खीणामे
वंरुदंतीनामुदितेमवितर्येषाः। अक्तुरं वेरयामासक्तमैत्र्यादिकोरण्टः। गोपालमन्वस

ना०

द्रुतं तं दाधाः शक्वै स्ततः। आदायोपायनं रूरिकं नावगोरसं च तान्। गोप्य च दयितं हैलम्भ
 मनु ब्रह्माः दुरेजिताः। ब्रात्यादे ग्रं च ग्रवत्को दैत्य श्वावत स्थिरो तास्तथात प्रतीवी इन्द्र व अस्या
 नैयदृत्रमः॥ सावधायामासं दैशो गायास्य इति इत्यकैः। यावदाल व्यते के दुयों व डेएरथस्य
 तु। अनुष्ट्र्या पिता त्वानो न व्यानी वोपन जिताः। तानिरगशानि व व दुग्धो विंदविनिवत्तेन॥

५६

५७

विश्वो का अहनीन्यको यंत्यः कूप्त वैष्णवं। नागवान पिंसं धात्रो रामा कूरयुतो न पर अनवा
 युवो न कालि दीप्त वनाशि न न त्रौय पूर्ण पानी यंती त्वामृष्टं मला षड्न। दद्वं देव उम्भु
 पव्र असग्नो रथ्यामा विश्वाः। अकृत रस्ता दुर्गम व्यतिवेश्य वरयो परिकालि द्योङ दमा
 विश्वस्त्रानं विप्रिवदवचरत। तिमत्यसालि तत्त्वमना। जपद ब्रह्म मना तन। तावेव दद्वृ
 ऋकृत गगम कृष्णो समन्वि। तो तो रघ्यो कथा मिह कृता वानक दुङ्क्ते॥ तहि स्वितस्य दन्ते॥

५८

थ

उस सारियोगज्ञल।

नमः उत्तम ग्रव्यवद्युतः। तत्रापि वयग्ना पूर्वमासी नो पुरो वस। न्यम जादशी नंतरं न्येम व्याकिं
 स लित्तेतयोः। न्यत्ता त्रापि सोऽद्वाहीन तत्त्व यमा न पदी भवरं। मित्रैऽन्युजं गपति निर नंतरं कं
 धरैः। स हस्तशिर सं दवं स हस्तकणि मोलिनं। नो लां वरं विश्वं श्रेतं श्वर्णोः श्रेत मिवस्त्रियां। तस्यो
 त्सं गो व न श्वासं पीत कौशे यवास संस। पुरुषे व दुर्जं ग्रांतं पद्मपत्रानोऽवाणी। वारुषसन्नव
 दनं च वारुषामनिराक्षणा। दुर्जन सं वास कर्म सुक्यो लाक्षणा धरं। प्रलंबवावर दुर्जं ग्रांतो सोर
 श्वलश्वियं। कं बुकं ठेनि स्त्रना भिंवलिवत्य लक्ष्मी दिरं। बहुतक टित अश्वोणि करन्नारुद्धया निव
 तं। वारुजा नुयुगं वारुजे द्वायुगा ल संयुतं। तुंगं गुल्मा रुग्न न रव ब्रातदा धिति भिन्नर्पय। वारेण्य
 लं ष्ट। वदत्ते विलमत्याद पंकजे। महा है मणि विच्छाजत किरण टकटकांग दै॥। कटिस्त्रव
 दन सह च हारन् पुरमे रवले॥। न्वाजमान पद्मकरं शंखवक्तव्य दाधरं। श्रीवत्सव द्वं सं न्वाजहस्तो

५९

मा०

४७

ग

लुभनं बनमालिना। सुनेदनं दध्यमुरवैः पार्षदैः सनकादित्तिः। मुग्गेशो वैद्यनक इद्यैर्नवनि
 ष्ठद्विजो त्रिमेः। प्रहादनारदवस्तुभाष्मा चनुदेवीर्णगवतो तमैः। स्त्रयमानेद्यग्नावैर्वचो भिर
 मन्त्रात्मनिः। अथापुष्ट्यागिरा कांत्याकी त्यानुश्येन्द्रियोर्ज्ञया। विद्ययाऽविद्ययशक्त्यामाया।
 यावनिवेदितं। विलोक्य स्तु नृशंशोतोऽनन्त्यापापमयाद्युतः। हृष्यत्तन्त्रहो नावपरिलिङ्ग
 नात्मलोचनः। गिराङ्गदया स्तोषीत् सत्त्वमालंब्य मालवतः। प्राम्यमृद्धौ विहतः। लक्षण
 लिपुद्दशेनोऽदतिश्री नागवनेमहापुराणो दग्धमस्कं वे च गवत्प्रयाणो नामरकोनवचा
 रिशो ध्यायः॥ अङ्गुरुठवा। ननोऽस्य हं चारिविनहेतुऽनुनागयां वीरुषमाद्यमव्यया।
 यन्मानिजातोऽत्तरविद कोशाता। वृत्त्वा विग्रासी ह्यनुरुच्छनोकः। भ्रस्तो यमाभिः पवनः रवमा
 दिमहानजादिर्मनश्चिद्गियाणा। मर्ते। द्यायोविकुञ्चात्तदेवेयेऽपावस्तेजगतोऽशन्तः॥५७॥

ताः। नैतो स्वरूपं विदुगत्तमनस्तेव्यजादयोऽनामतयाग्नीताः। अजोऽनवद्भः सगुरोरुजनाया
 गुणात्मरं वेदमतेव्यरुपां वायोगिनो यज्ञयद्वामहापुरुषोऽस्वरं साध्यात्मसाधिन्त्वं तेव
 साधित्वैव च तस्थवः। विद्याचविद्यया केवित्वा वैतानिवादिजाः। यज्ञतिवित्तैर्येनोनाल
 यामरात्मया। एकेवाचविलक्षणोग्नित्यस्यापशमंगताः। त्रानिनोजानयज्ञतेज्ञानवि
 ग्रहाः। अनेव संस्कृतात्मानो विद्विन्मानिहतेन नतोऽप्यजेतेव तमग्नश्वावै विद्युमृत्येकमृतिकांक्षा
 मेवान्येत्रिवा केनमार्गेणात्मशिवरूपाणां वाहृत्यविभेदेन न्यावन्वस्तुयासतो। सर्वे एव यज्ञ
 तित्वां सर्ववेदव मयेष्वरं येनानटेवता भक्तायद्याप्य न्यविषयः। उच्चोत्तरैव एव विशिष्टां सर्वे
 देवमयेष्वरां। यथादिष्प्रभवानद्यायोर्ज्ञन्यापूरिताः। विनोदिविशिष्टां सर्वतः। सिद्धेनुद्वृत्वा गतयोऽनु
 गतः। सर्वं रजत्तमदतीनवतः। विद्वतेः गुणाः। तेषुहिंशाकृताः विद्यावाच्यावराद्वान्तः।

ना०

८८

न्यनपतेस्त्वदिक्षदृष्टयेसर्वोत्पन्नेसर्वेषियांवसाज्ञाणो। मुग्गापवाहोऽग्मविद्ययाऽस्त्र
कृतपवर्त्तिदेवन्ततिर्यगात्मास्त्र। अभिभुवतेऽवनिराहिरावांस्त्रयोन्नौनानिरयो
दिशः अतिः। द्योकं स्त्रेदास्त्रवबाहवोऽस्त्रिवाः कुञ्जमेन्त्याएव लंपकं लित्यतेरोमाला
द्वौषधव्यः शिरो रुहामेवाः परस्यास्थिनवानितेऽद्यः। निमेषाराच्यहषजापतिमे
द्वुस्त्रदण्डित्ववीर्यमिष्ठाते। व्यप्त्ययात्मन्त्रसुरुचेष्ठकलित्यालोकाः सपालावद्वज्जी
वसंकुलाः। यथाजलेसंज्ञहतजलोकमाफ्दंकरोवामशिकामनोमयोः यानियानीह
रूपाणांकीडनायोविन्नविधिहि। तैरास्त्वप्सुजोलोकासुदागायनितेयशः। नमः काराम
स्त्र्यायप्रत्यन्नमाविचरायवाहयशीवेनप्रलुभ्यमधुकेटनस्त्रयवे। अवृपारायद्वहतेनमो
मंदरधारितोऽविन्युद्वागविहारायनमः सृकारम्भत्वेऽनमस्तेऽद्वुत्तिसंहायसाखुलोक ॥८८॥

८८

वा

भयापह। वामनायनमस्तुभ्यक्तांतविभुवनायव। नमोऽन्नग्राणपतयेहत्वक्षवन
क्षिदेनमस्तेरद्वुवर्योपावाणतकरायवानमस्तेवासुदेवायनमः सेकष्टोयायवाष
घम्नायाः निरुद्धायसावतांपतयेनमः। नमोभुद्धायवोद्धायदेत्यदानवमोहनाङ्गु
क्षयवद्वज्ञेनमस्तेकलिक्षस्त्रियोगो। नग्नैरसर्वेलोकोऽयमोहितस्तवमायया। अह
ममेत्यसद्ग्राहोच्चाम्पतेकर्मवर्त्मस्तु। अहंचात्मामन्नाग्नारथ्येत्तजनादिद्वा। अम
मिस्त्रप्रकल्पयसुमठः सत्यधियाविन्नो। अनित्याः नात्मदुःखेषुविपर्येयमनिर्द्येहं
। द्वागमस्तमोविष्णेन जानेत्वात्मनः श्रियः यथा। बुधोजलं हित्वापतिक्षेप्तं उद्गवेः॥
अन्नोत्तिस्त्रगत्प्रस्त्रावेद्विवाहित्वापराज्ञुरवः। नोत्सहै हलयणाधीः कामकमेहत्तमनः॥
रोद्धुप्रमाणिन्नः स्वायेऽहियमाणाऽत्तस्ततः। सोऽहंतवाः द्वंपगतोऽस्त्र्यसतोदुर्गायत्र्य

रदा ४

भा०

७०

अकास

प्यहं च वदनुग्रहमीशमन्यो। पुंसो नवेद्याहि मंसराणा पर्गत्वयज्ञनाभस्तुपासनयम
 तिः स्पातानमो विज्ञानमात्राय सर्वप्रथम्य हेतवे। पुक्षेश प्रधानाय ब्रह्मणेतशक्तयै
 मस्तेवासु देवाय सर्वन्नतव्याय चाह वीक्षणमस्तु न्यव्यवधारितमांष्ट्रन्यो। अञ्जया
 मामसवेशं ध्यानपुष्ट्यैर्मनोरमैः। परिमत्तान्यविवर्यं मनस्त्रवनिवेश्यमः॥ ब्रह्म न्यस्ति
 रं ध्यात्वा विररामसमावितः। इतत्कल्यमिवात्मानं मन्यमानो महामतिः॥ एवं ध्यायन्तुमा
 न राजन्यवामैः देवतरो च वेद्। इति श्रीभगवत्तेमहापुण्यो दशमस्कं वेच्च क्रांतरामनेश्च
 कल्पन्तुति। श्रीबालिश्च ध्यायः॥ श्रुकुउवाच॥ इति संस्कृततत्त्वालादुन्मत्यमत्तरः। कल्पा
 यः समहरत्तद्व्यानतो ना द्यमिवात्मनः। सोऽपिचात्तहिंतवीक्ष्यजालादुन्मत्यमत्तरः। कल्पा
 चावश्यकं सर्वं विमित्तारथमामत्तात्तमपूर्कतद्वीक्षणः। किंते हृष्टमिहाङ्गुतं। चूसो
 वियंतितो येवात्यात्मानव्यायामहे॥ अञ्जकुउवाच। अञ्जुतनाहयावंति-न्मो वियंतिवाज ॥ ७०

रथसंयु
क्ते

ले। त्वयिविष्मात्मकेतानिकिं मे हृष्टं विपश्यतः। यत्राङ्गुतानिसर्वोणि च्छमो वियंतिवाजुत्तेले॥
 तं व्यानुपश्यतो च्छमनकिं मे हृष्टमिहाङ्गुता। तदत्ताप्तिं विषयश्चाभिस्त्रतिमानपुरतः स्थितः॥
 श्रीश्रुकुउवाच। इत्यत्कानोदयामासस्यदनं गोदिनास्तुतः मशुरामनयज्ञमंस्त्रवेव
 दिनात्पर्योगाम जनाराजनतत्तत्रत्तोपसंगताः। वसु देवसुतोवीहृष्टवीताहृष्टिनवादुः
 तावनवज्ञोक्तस्त्रवनं दगोपादगोऽन्यतः पुरोपवनमासाद्य विक्षेपत्वत्तस्थिरो। तान्स
 मेत्याहन्त्रगवानः क्रांतं गदा आच्चरः। एहोल्यापाणिनायापाणिं विष्णुत षहस्रन्निव। भगवानु
 वाच॥ न वानविश्वातः मग्नेयसहैयौनः पुणीरुहं। वयं विहावसु च्छायथावदवद्यामहेषु
 गो॥ अञ्जकुउवाच॥ नाहयुवा-न्यारहितः ववेद्यमस्तुराघनोप्यकुन्तुनाहेसिमानायनकंतेन
 क्तवत्तता। अग्रक्षयामगोहाङ्गः सनाथानकुवैष्णोद्वजासदा अजः सगोपालैः लुहङ्गिश्च लु
 हत्तमापुनीहियादरजसाग्नहान्नोग्नहमधिनां। यक्षो चैनाग्नुतप्यतिपितरः साग्रहः सुरः॥

१००

वनिज्याहिदुगलमासीतस्तोक्याबलिमहान्। एष्येमतुलंलेजगतिंचैकांतिनां
तुयः। आपसौः द्वावनेजन्मस्त्रीन्दलोकान् शुद्धया पुनर्ना। शिरसाधत्तया श्रीवा: स्वयो
ताः सगरात्मजाः। देवदेवजगन्नाथपुण्यवाणीकीर्त्तना। यद्वत्तमोत्तमः स्तोकनागय
एनमोऽस्तुते॥ श्रीनगवा नुवाच। आयास्पेन् वतोगेहमहमायेतमन्वितः॥ य
दुवक्कुहुहवावितरिष्येस्त्रहत्यियं। एव मुक्तो भगवतोसोऽक्षरोविमनाइव। पुरी
ब्रह्मद्वंकमायकम्भिरुद्यगहंययो। अथाऽपरुहेनगवान् कल्पृष्ठं कर्मणान्वितः॥
मशुरं द्वाविश्वायैहिद्वक्षुपरिवारितः। ददेशोतास्फाटिकं उगगोपुरद्वारांद्वहन्ते
मकवाटतोराणां। ताम्बारकोष्ठादेशिरः। दुरासदांडद्यानपुण्यापवनोपशोभितांसो
वर्षे। शृगाटकदेसनिः कुदेष्वेणासमानिः वेवन्तेष्वस्त्रेनेवैदूर्यवज्रामल्लनील १००

स्वन्याम
वस्त्रसाम

विदुमैर्मुक्ताहरिद्विवेन्नामुवेदिष्वाऽऽसुजालामुखरं वृक्कुट्टिमेष्वाविष्टपाग
पतनबहिनादितां। समिक्तग्रथापामार्गवद्वरो ध्रकीर्मान्यो कुरलाजतेदुल्लो। आपस्मिन्
नैर्देविवेदनादितोः। प्रस्तुनदीपावलिनिः। सपल्लवै। सरंतरं नाकमुकेः। सकेतुनिः। स्वन्ते
कृतद्वारागहासपद्वकेः। तीमधविष्योवस्तुदवनंदनोदतोवयस्मैरनादेववर्त्मना। वृष्टु
समीयुस्त्वरिता: पुराख्योलम्पोलित्वेवरुद्धुर्वेष्योत्तमकाः। क्षित्रितविषयेकक्षतवस्त्र
भ्रष्टाविस्मर्यवेक्षपुगलेष्वयपरगः। हतोकप्रवौक्षसुरा। नांक्तादितीयंत्वप
राम्बलोचनं। अञ्जत्यपकाम्लदपास्पसोत्तवा। अञ्जयमानाञ्चक्तोपमज्जनाः। स्वप्नत
उत्थायनिशम्यनिः। स्वनेनियायंत्योऽर्नमपाद्यमातरः। मर्नांसितासीमैविदलोचनः। अग
ज्ञलोलाहसितांवलोकनेः। जहोरमत्तद्विरदेवविक्रमोदशाददनश्चारमणात्मनोत्त
३

२३

वं। इष्टामुद्गः क्रतमन्त्र इत्येतसमंतरेविलोक्यतस्योव्यालब्धमानाः। आनन्दं
स्त्रिमुद्गरथ्य इशान्तलब्धहृष्यत्वोजहुः। रनतमर्शिदमाधिः। ब्राह्माइशिरवरगरुद्धं
ठाष्ठात्मकत्सुल्लभुर्वाङ्मुजाः। अभ्यवधीनसीमनस्यैः प्रमदाब्लकेशादौ। दध्यहनैः
सोदपाचैः खगांवेरप्पयायनैः। तावनद्वैः व्युदितास्तत्त्वद्विजातयः। उद्गुः पैराच्च
दोग्गम्पत्तयः किमवरनमहत्। याद्यतावनुपश्यतिनरलोकमहोत्सवो। रजकंवि
द्यायातं गंगाकारदायन्तः। इष्टायावतवासासिध्योतान्यः। यत्त्रमानिवादेद्यावयोः। मनु
वितास्यावासां सिद्धाहंतेः। नविद्यतिपरं अद्योदातुत्तेनावसंशयः। सयावितो भगवत्
परिवृस्तेन तवेतः। परिधत्तकेनुह तारजडव्याऽप्यनाम्नयः। याताशुवालिशानेवं वा
योग्यं तिजित्वा विद्यः। वद्वित्तिद्वृत्तिलुप्तिद्वंगजकुलानिदा। सवं विकल्पमानेवैकुण्ठि १०१

तोदेवकीस्तुतः। रजकस्यकराण्याशिः कायादपाहरत। तस्यानुनीविनः सवैवासः को
शानविश्वन्त्यवै। इद्गुदुः सवैतोमाणिवासां सिजगहै। युतः॥ वसित्वामधियेव वेवलभ्यः
संकर्षिता स्ततः। प्रेषाणायादत्तगोप्यन्याविश्वद्यन्तविकानिवं। तर्हुत्वायकहुः धीनः
स्तयोर्वेवमकल्पयत। विविद्वस्वसौच्छेत्यैराकल्पयनुस्पतः। नानालक्ष्मावेषां यो
कल्परामोविरेजहुः। अलक्ष्मौवालगजोपर्वतीवस्तेतरो। तस्यष्पसञ्चेनगवान्
प्रादासारूप्यमात्मनः। अद्येवपरमांलोकेबलेश्वर्यस्मर्तादियं॥ ततः मुदास्त्रोन्न
वन्मालाकारस्यजग्मनुः। तोट्ट्यागतस्मुद्यायननामशिरसान्तुवे। तयोगमनमानी
यपाद्यवाऽर्द्धेणादिनिः। द्वंजासानुग्योश्चक्रेस्त्रकं ताबूलानुलेपयनैः। याहनः मायथे
कं जन्मपावितं वकुलं प्रन्नो। पितृदेववधीयो मत्त्वं तुष्णाद्यागमनेनवां। नवैतोकि

७०

१०२

तविष्मयत्रगतःकारणांपरं॥ अवतील्लेविहंगेनदेमायत्तवायत्ताकेहिवं।
 विषमाद्विष्मुद्गोजेगदामनोः। समयोः सवेच्छेत्पुन्नजतेनजतोरपि। साधाज्ञा
 पयमान्नयोक्तमहंकरावाणिवांपुंसः क्वचन्तुयहोद्युष्मनवद्यायन्नियुज्यते। इत्य
 निवित्याजेऽस्तदा माधीतमानसः। गतेः सुग्रेहैः कुसुमेमीलां विरविताददो। ताजिः
 स्वनंहतौशातौक्षमरामौसहानुगो। यणातायप्रव्यायददन्वरेत्वान्। सोभिष्य
 ववेच्छवानान्नकिंतात्मन्नेवास्वनात्मनिः। तद्वलेषुवसोहाईन्नतेषुवद्योपराऽप्ति
 तस्मवरान्वद्यवाच्चियंद्यात्यवद्युन्नेन। बलमायुयेयोः कांतिनजेगामनहायजः। इति
 शानागतेसहायुरालोदशमस्वेष्मयगप्त्रवेशोनामएकचत्वारिंशोऽध्यायः॥
 श्रीमुकुडवाचा अव्यवज्ञनराज्यथेनमोववः। विष्मयंगहीतांगविलेपनाजननः। विलो १०२

क्यकुड्डायुवतीवराननोपपक्षयांतीप्रहसनासपदः। काल्वरोदैतदिहाऽनुलेपनंकस्या
 अग्नेनः कथयस्वसाधुवोदेद्यावयोरगविलेपसुत्तमेष्यमतस्तेनविगद्यविष्यति।
 सैरंध्यवाचा दास्यत्स्प्यहं सुदावर्येसं। मतात्विवक्तुनामाद्यनुलयकसमणिः। मद्विव
 विनंज्ञाजपतेरतिष्यायविनानुवोक्तोऽन्यतमस्तदहेति। रूपपैशलमाधुर्यहसितालापव
 द्वतोः। धवितात्माददोसांडमुन्योरान्तुलेपनं। ततमावंगरागेणस्वेष्मतरशान्निना। सञ्जा
 प्रपरनागेनशुभ्रान्तात्तुरंजितोः। प्रसन्नोन्नावान्कुड्डात्विवकांसुविराननाः। अज्जीकहु
 मनश्चकेदशेयन्नदश्नेफलंपद्मामाकम्पपदेद्यमुलोत्तानपाणिनाः। वर्गद्विवु
 केऽध्यात्ममुदनीनमदक्षर्त्तोः। सातदज्जुसमानांगावह्युत्तिगापयोधरा॥। मुकुड्मदस्पर्शना
 त्तद्योबन्नवज्ञमदोत्तमात्तोस्यगुणोदार्यप्रपत्ताप्रहकेशवं। उत्तरीयांतमादव्यस्तम्

प्रत्येक
चंद्रनः

ना०
१०३

यंत्रात्तद्विषया। एहीवीर्यहेणमोनत्वात्प्रकुपितोत्सहे। त्वयोन्मधितविज्ञायाः प्रसी
दपुरुषवर्षनार्थविषयायाच्यमानः ह्यस्त्रीरामस्यप्रश्पृष्टः। सुरवंवीद्यानुग्राहत्। व्रत
संस्कारुद्घावह। एष्याभितेर्गहं शुच्रद्वासामात्रेविनाशनं। साधितायेऽग्रहाणानः या
थानोत्तेवयायाणां। विस्त्रियवाणापाद्यातां वज्रमार्गविलक्षणेः। नानोपायनतां द्वल
स्वां धैः साग्रजोऽर्चितः। तदर्शनस्मरत्र्यो ज्ञादात्माननां। विद्यन्वियः। विश्वस्तवासः
क्विक्वर्वन्यालेख्यमूर्तयः। ततः पौरानपृष्ठमानोधनुषः स्यानमः। अक्तः। तस्मिन्प्र
विष्णोददृशेष्वनुरेङ्गमित्रः। द्वृतो। सुरुद्वैवेद्यनिर्गुत्तमिञ्चितं परमद्विमहावायेमाणान्द
निः। कङ्गः। उस्त्व्यधनुराददे। करेणावामेन मन्त्रान्मुद्दृतं सञ्चक्त्वा। भिष्णापश्यते
। न लाविद्यष्टप्रबन्धनमध्यताययोऽद्वदेऽमदक्युक्तमः। धनुषोभद्र्यमानस्यश्वः। १०३

खंरोदसीशः। पूरयामासयंश्चाकंसस्त्वासमुपागमत। तदक्षिणाः सानुवर्गाः कुपिताञ्च
ततोयिनः। एहीतुकामाचावरकर्त्त्वात्बध्यतापिति। अथानदुरन्धयान्
विलोक्य बलकेशवो॥। कुद्वैष्वन आदाय शक्तेतां श्वज्ञवत्। बलचक्षमवृहि
तं हत्वात्सालामुरवास्ततः। निः। कम्पवेरतुहेष्टो। निराद्यपुरस्यदः। तयोलदद्वृते
वीर्यनिशम्य पुरवासिनः। तेनः यागन्त्रुप्रसंबोलिरेविबुधोत्तमो। तयोर्विचरतोऽवै
रमादियोः। तस्मुद्येविवानतोक्ष्यरमोद्यतौ गोपेयुग्रः। कर्मीयनुः। गोप्यो मुकु
दविगमे विरहानुराया। आशासतांशिष्मृतामसुषुर्यन्त्वन्। संपर्श्यतां पुरुषन्
वाग्गत्तद्विष्मी। हित्वतरां श्वन्नजत श्वकमेः। यनश्चाः। अवनिक्तो विद्युगलो द्विला
जीरोपसेवनो। इस्तु स्तां सुरवंवाविलक्ताकं सविकीर्षितं। कंसस्त्रवन्वनो नंगरादि

। वृक्षेषु स्त्रीवर्णेष्टातः। रजः कहिमा दिषु स्वपदानामदर्शे नं ४

भा०५

१०४

गांस्त्रबलम्बवध्यनिशम्यगोविंदरामवे क्राडितं परं द्विष्ठजागरो भीतो
दुर्निक्तिनिदुर्मेति। बहून्यत्वयेषु चूयथाम् यो द्वैत्यकरात्तिव। अदर्शनं स्व
शिरसः विनिरुपेषु स्त्वयित्वितीयेच द्वैत्यप्यत्यात्तथा। द्विष्ठ
तीति क्रायायाः वाणां द्वैत्यकरात्तिविनिरुपेषु स्त्वयित्वितीति। द्वैत्यकरात्तथा। द्विष्ठ
वरः। अन्यान्ते कुम्हतानिच्छन्नागपिता निच। पश्यन्मरणा संत्वतो निदांलभे
न वित्तया। क्षणायानिशिकोरव्यस्थयज्ञः समुक्तितो कारयामासवैकं सो
मज्जक्रांतमलोकवे। अन्ते पुक्षारंगव्यन्नेवं शुज्जिव्रो मंवद्वाऽनक्ता
स्वयः पताकावैलतोरगोः नेषु प्राणनदावत्तवत्तपुरोगमा। यथोपज्ञेरवंविवि १०४

स्त्राजानश्चक्तासन॥। केसः परिवृतोः मात्यैराजमंवउपाविशता। मंडलेष्वरमध्य
स्थो हृदयेनवद्यता। वाद्यामानेषुत्तर्येषु मल्लतात्तात्तरेषु च। मूल्याः स्वलक्ताह
स्त्राः स्त्रायाः समाविशन। वाणारो मूषिकः कटशल मौसलएववत। अस्तेदुरुप
स्थानं वल्लवाद्यपर्विताः। नंदे गोपादयोगोपानोजराजसमाङ्गताः। निवेदितो पायना
ल्लएकस्मिन्मध्यच्छाविशन॥। इति श्रीभगवत्तेमहापुराणोदशमस्कं द्वे रामवत्तरोनामहिन
वारिशोऽध्यायः॥। श्रीभुक्तउवाच॥। अथ रामस्त्रुताम्बृहतशोचोपरतया। मल्लदुडिनि
द्वैषं क्रांताडणुपर्यन्तः। रामद्वारामुपासा द्यत्तमिनगतमवस्थिते। अपरपत्रकुवलया
पांतक्ष्मीः। बृहत्प्रणालितां ब्रह्मपरिकरंशोरिः। मस्त्वाकुटिलालकान। उवाचत्तिपंववाच
मेव नादगन्नोरया॥। अब एषां ब्रह्मार्गनोद्देवृपकाममविरंजेवत्सकुंजं रहत्वा नयनिय
मसादनो एवं निर्भृतितोः। व एः कुपितः कोषितं गजं॥। नोदयामासक्षमायकालांतक्यमोपमे॥

ना०
१०५

२

३

दि८

करीडलमनिडुत्यकरेणातरसाऽग्नीत्राकर्गद्विगतितः सोऽमुनिहत्योऽद्विष्टलीयताम्
कुद्वस्तमवक्षाएतो छापाहृष्टः सकेशवं परं मूरशनपुष्टरेणासत्त्वसत्यविनिगतः॥ पुके
भगव्यातिबलन्धनुषः पंचकिंशति विवक्ष्यथानां गंसुपल्लिवलीलया। सप्तयोवर्त्मा
तेन मव्यद्विज्ञातोऽनुतः वत्रामन्त्राम्यमाणो नगो वत्सेनेवबालकः। ततोऽनिमुखवमाग
त्पाणीनाहत्यवाणी। वाइवत्प्रत्यामासनस्य श्यमानः पदेपदे॥ सधावनकोउयाच्च
मौपनिवासहत्यातः तेमत्वापापातं कुद्वादताभ्यासोऽहनत्रविज्ञातिः। स्वविक्रमेष
तिहते कुर्वेदोऽत्यमधितः नोद्यमानोद्यमानायेऽक्षमः मम्पदवद्विज्ञातमापतं
तमासाद्यनवानमधु स्वदनः निरद्यापाणीनहस्थातयामातन्तत्वे परितं स्वय
दीक्षम्पमगोऽद्विवलीनया। दत्तनुत्पाद्यतेनेनंहस्तिपांश्चाहनद्विषः। मृतकेद्विपमुख
ज्यदंतयाणिः समाविशत्। असन्यस्तविषाणोऽस्त्वकमदविंदुभिरकितः। विरुद्धस्वेदक १०५

गिकावदनां बुरुहोवज्ञो वत्तोगोये कतिपयैर्बलदेवजनाद्वै नौरंगविविशत्राजन्माजद
तवायुद्वौ। मत्वानाऽमशनिर्वाग्नरवरः त्वाणां स्मगोऽस्त्रिमावगोपानां स्वजनोऽसतां द्वि
तिमुजांग्गास्तास्वयित्रोऽशिष्यः। मृत्युभौजपते विराटविदुष्यात्वं परं योगिनां वस्तीनां कु
लदेवतेतिवत्तोरंगपविष्ठार्हसिः। हतं कुवत्तयापी देवद्वातावपि दुर्जीयो। केसोमनस्यापि
तदान्तरशस्य द्विविजेन्नप्यतौ रेत्तत्ररंगगतोमहाभुजोविवित्रेवेषान्नरामवर्णीययानदा
द्वुत्तमवेषधारिणोमनः विष्पतो वृजयानिराज्ञतां। निरीद्यतादुत्तमप्यरुद्धोजनामेवस्थि
तानागरराष्ट्रकान्पप। यहवेवेगोक्तितेव्वाननौपपुर्वन्तप्रानयनेत्तदाननं। पिबं
तउववद्वृन्योलिहतदवजिह्या। जिख्वातउवनामान्यास्त्रिघ्यंतउवबाङ्गभिः। उद्गुण
रस्यगत्वैयथा वृष्ट्याक्तं तद्वप्यगुणामाखुयवाग्वंगमारिताद्वराएतो नगवत्तसाक्षा
द्वेरेनोरयासास्यहि। अवतीस्मैविहाशेनवस्तुददवस्पवेशमनि। सरवविक्तिलदेवक्याजातेन

ना०

१०६

तश्चगोकुलं। कालमेतत्वसनगरदोक्षव्येनदेश्मनि। इतनानेननीतोत्तं वक्तवात्स्वत्
नवः॥ चर्जुनैष्टेनुकः केशीगुह्यकोः न्यवतद्विघटा गवः सपालास्वेतेनद्वाप्नः प
रिमोवितः॥ कालियोदमितः सप्तेऽद्विविमदः लतः॥ सप्ताहमेकहस्तेनश्तोऽग्निप्रव
रोऽसुना। वसेवानाशनिभ्यश्च प्रित्तातं चगोकुलं गोप्यश्चनित्यमुदितहसितप्रज्ञां
मुख्वा॥ परस्यन्योविविधास्तां स्तरं तिस्मश्च मंसुद्वा। वदंत्यऽनेनवं शोऽयं यदोन्तु
बडविश्वतः॥ अथयशोमह तोचलस्तपेपरिराखितः॥ अयं वाऽस्याग्नः जः श्वी मान
रामः कमलनोदनः वलंवोनिहतोयेनरत्नकोपेवकादयः॥ जनेष्वेवे वक्तवाणेष्वत्
येष्विनदन्तुरुद्धरमोसमानाश्च वाप्तो वाक्यम ब्रवीता हेने दम्हनोहेगमभवे
तोवीयं संमतौ॥ नियुक्तकुशलोकाचागजहतौ दिङ्कणाा॥ वियंगजः वकुवेति अयो
विंदंति वे उर्जाः॥ मनमाकं ममेणाचाचावेपीतमन्तः अन्यानियं वमुदितागोपाव १०६

तस्मालास्तथास्फुरो वनेषु मक्षपुद्देनकीडेत आवंतिगाः॥ तस्माङ्गजर्षियं द्युयं वयं वक्त
रवामहो॥ इतानिनः प्रसादेति सवेच्चतमनोन्यपः॥ तनिग्रस्माक्षीतरुल्लोदेगकालो दि
तं वक्तः॥ नियुक्तमात्रानोऽनीष्टं मन्यमानोऽनिन्द्यच॥ वज्राजोजपतेरस्यवयं चापवनेच
राः॥ करवामः वियं नियं तन्यतन्यः परमनुग्रहः॥ वालावयतुल्यव लैःकोऽिष्यामोययो वितां॥
न त्रैत्यियुद्देनाव्यमः स्यशेनमक्षसदः द्विवित्राचाररउवाच॥ न वालोनक्षेगस्त्वं वल
श्च बलिनं वरः॥ लैलयेनोहतोयेनसहस्रिप्य सब्दन्तता॥ तस्माङ्गद्वङ्गावलिनिर्योद्यं
नाजन्यः॥ कवितामयिविक्तमवाल्मीयवलेनसहस्राण्कः॥ इति श्रीनागवतेमहा पुरोणो द
श्रमस्कं षेषु क्षमकी उयांकुवलन्यायोउवधोनामविचल्वा रिशोऽप्यायः॥ एकुकुवावप्यव
द्वित्तिसकल्यो नगवान्मध्यस्तदनः॥ आसादायचाप्तरं मुष्टिकेनोहिणीस्तुतः॥ ह स्तान्त्राह
स्त्रियोवेष्वापद्मामेववरपादयोः॥ विचक्षेनुस्त्र्यान्यं वदस्यविजिगीघणा॥ अग्नीद्वैः परत्वा

न्योजानुभ्यां चैव जानुनी॥ गिर्गंश्शास्त्रीरमोरसावत्योन्यं मनितद्वादः॥ परिच्छामणा विक्षेप
परिरंजावपातने: उत्स्पर्णावसर्प्येत्तावप्येऽन्यं विस्थितं॥ उत्स्पापनैरुत्त्वयनेत्ताल
त्तेः स्थापनैरपि परस्परं जिगीष्यत्तावपत्तक्तुरात्मना। तद्वालबलवद्युक्तं समताः सर्वयो
वितः॥ यद्वालबलवद्युक्तं ज्ञानोऽन्वितं तिपश्यतः॥ दुर्दुः परस्परं रगजन्तमा नुकेणावस्थशः॥
मदानयं बताध्यमैषां सारजसामदोऽवज्ञमारमवोगो मलोजेत्तेऽसमो॥ वृत्ताति
न्तु कुमारं गो किं जारो नाश्वयो वन्नो॥ धर्मव्यतिक्रमाद्यस्य समाजस्य क्षुरं नवेत् ताव्याधम्नेऽप्य
समुक्तिएत्तनस्यो यंत्रकहिं वितः॥ सनानपविशेत्प्राजः सनादो धामनुस्मरन् अक्षवन्त
विक्षवन्नोनरः किं विष्वम्भुतो वल्लोन्नः॥ दुमनितः कम्पस्पवदनां बुत्तो वृत्तातंश्च
मवार्येष्वपद्धकोरामिवावुभ्यः॥ किं तु पद्मतगमस्य मुखमाता वृत्तो वन्नो॥ मुष्टिकं प्रति
सामधेहासमेऽन्नो वन्नेषु प्राप्तावत्तवजन्तु वामदयं विविग्धः पुराणापुरुषवनविविमा १०७

ली॥ गाः पालयन्तसहवालः काण्यनस्तु वेदां कीडयां च तिगिरिवरमा द्वितीयः॥ गोप्य
स्तपः किं मवरनय दमुखस्तमावपसारमनवद्यामनन्यत्तद्वादः॥ इयः पिवंत्सु नव
भिनवेदुरायमेकोत्तामयशसः श्रियद्यस्मायादोहनेव हननेमथनोपत्तेष्व
तनान्नकृदितो वापामादुर्नादो॥ गायन्तिवेनमनुरक्तविद्योऽश्वकेवाधन्यावजस्त्रिय
उक्तमवित्तयानाः॥ धातव्रेजाद्वज्ञत आविशत असायं गोभिः स्वयं कायतोऽस्यनि
गम्यवेदां निर्गत्यक्षमवोलाः पश्चिम्भृष्टपुराणाः पश्यतिसम्मितमुखसदयावलोक
एवं संभाषमाणास्त्रक्षम्यायोगो अवगोहरिः॥ शशुं हन्तमनश्चक्रेभावान्ननरतव्यं नत्तेत्तेनि
युद्धविषिज्जर्जनो वापरकेशवोऽयुयुधातेन शान्यो॥ तु येवलमुष्टिकोऽन्नाव ज्ञातनि
घातैवेज्जनिः प्रविष्टुरौ॥ वापरो ज्ञायमानागो मुडग्नानिमवापह। सरूपेन वेगऽप्यत्यम
ष्टिक्षयकरावुच्नो॥ भगवत्तं वास्तु देवं कुञ्जोवक्षस्य ताडयत्र॥ नावलत्त्वयहारणास्त्राव

हत इवद्विषयः। जानुभिश्चाशमनिर्वैष्णवः। शिरः गिरो विवृ देते। चशस्त्रमतिक्रोरवतयोर्यु
 द्धं सुदाराणां। यावद्यावच्छाप्तरोयुयुधेहरिणासह। याणाहा निमवापायांतावत्तावन्न
 वां न वां। लक्ष्मीपियुयुधेतेनलीलं वैवज्ञगत्यतिः। बलवृद्धयं विवद्वित्वं वृष्ट्यावागारक
 स्थयोः। वारूद्यामासत्तयोर्गाकं सः कोपपरायणः। मर्दंगादिष्वृत्येषु प्रतिषिद्धेषु तत्त्वे
 एवावैव संगतान्यवाद्येतदेवकर्यात्पनेकशः। जयगोविंदचाप्तरं जहि केशवदा
 न त्रिः। उत्तिः मृश्च विरेवा वैष्णवगमेव उरो दिताः। बा हो निरेण्ड्रावाएसरबहुधा चामयन
 हरिः।। न पृष्ठ्यौश्च योश्च यामासतरसात्त्वीणां तां। विस्वस्तकल्पकेशवाणिङ्गद्विष्वृत्यापत
 त्वा। न अथेव मुश्चिकः। इव वै स्वसुख्यान्निहितेन दैवालभद्रेणावलभित्तिनात्तेनान्निहतो न रुपा।।
 भावेऽप्तेः भक्तिरम्भमन्मुख्यतोऽहितः। व्यस्तः पयातो वृष्ण्येवाताहत इवांहिष्यः।।
 ततः कृटमनुष्ठाप्तं गम्भैः प्रहरतावरः। च वधीलीलयाराजन्वसावज्ञवामसुश्चिनान् तर्हि ॥१०८॥

वहि शलः कल्पयदा पहतशीषेकः। द्विधाविदीक्षेत्तो सलकुञ्जावयिनिषेतत्तुः।।
 चाराहरमुश्चिकः कृटशलतो सलकेहतो ग्रेषाः। पदुदुवृमेष्वाः। सवेषाणापरीप्यवः। गोपान
 वयस्यनाकव्यतः। संस्त्व्यविहत्तुः। वाद्यमानेषु तत्येषु वलां तौरुतवपुरोऽजनाः। घजहुकु
 सर्वेकमस्तोर्गामरस्योः। जतेकं संविष्यमुख्याः। साधवः सा धुसाम्भित्तिहतेषु मलवयेषु
 विद्वित्वृष्ट्येन जगद्वन्वारयत्वत्त्वर्याणिवाक्यं तेदमुवाचहानिः। सारयतदुत्तैव सुदेवा
 त्वमज्जेषु युतात। धनं हरतगोपानानेदं द्वृत्तीतमाविरो। वस्तु देवः सुदुर्मैधाहन्यतामाच्च। सत्
 मः। उपसेनपितावापितानुगः। परपर्यक्षः।। वर्वविक्यथमानेवैकं सेषु कुपितोऽव्ययः। लविन्नी
 त्यत्यतरसामंव्यमुकुरुमाकहतातमाविशेषतमालोक्यमात्मानमासनान्। मनस्यीमहस्त
 त्यायजग्हेसोः। तिरुम्भीगां।। तेवङ्गपातीष्वरं तमा भुख्येनं यथादकिलासव्यमेवरे। तमग्रते
 हुविष्वहो यतेजायद्योरगंताहर्यस्तुतः। वस्त्वाष्ट् गद्यकेशवलभिकीटनिपात्यरं गोपरितु

गमं चात्रात् चेद्विद्यात्। तस्योपदिष्टान्वस्थयनं जनानः प्रयातवि स्माच्य चात्रातं चः। कं
 संयोजतं विचक्षेत् त्वं मौहरिये नं जगतो विप्रश्पनः। हाहेति शब्दः। लभते दात्तु दुदी ते
 तः सवेजने ने रेत्वं सवित्य दोषिभिर्यात्मनो अरं पिबन्वदन् विचरन्वपन् असन्वदन्व
 गेत्वा कायुधं मयते यत स्तु देव रुपं दुर्ब्राप मापत् तस्यान्दजा चात्रात् रोष्टेकं क्षयो
 वकादयः॥ अप्यधावेन निरुद्धा चात्र निर्देशका रिगः। तथा तिरन्वसां रुद्धं रुद्धं संयत्वा
 दो द्विगीचनः। अहनपि इति मुद्याप्य पश्चिमवस्थगणिषः। नेदु दु दु न योव्यामित्वं देशा
 धाविन्नतयः। उष्णैः किरंतः सुधीताः शशं द्युन न तुः त्रियः॥ तेषां विद्यो प्रहारान्दु दन्व
 रामादुः त्रिताः तत्र नीयुविनि पृष्ठं द्वित्यः स्व शशीष्याप्य अलोचनाः। शामा न वीरश्यायोपती
 नालिङ्गज्ञात्रतीः। विलेपुः स्वस्वरनायोध्य विश्वतत्त्वो मुद्गः॥ शुद्धः तानाथ वियवधमी इकर
 एषादेन वस्त्वत्। वयानायेन निहत तावयेते महरुपज्ञाः। तथा विरहिता पत्त्वा युरोयं भरत विष्णु। १०९

न ज्ञान तेव यस्मिव निरुत्तो स्वमंगला। चुनाग सांत्वन्त् तानां कृतवान द्वो हमुल्वाणं तेनेमां ज्ञै
 दशां नातो न त कृको न तेजं। सर्वेषामेव त्रानां मेव विष्वत चत्रोः व्ययः। गोप्त्रावत तदपं
 ध्याया न कृवित्स्तु रवमेवते। श्री शुकुद्वावराजयो वित आस्मा स्य भगवान लोक भावनः॥
 यामा दुलोकी किंकासं स्था हता नां तामका रथत। मातरं पितं वै वभा वियाऽप्य बन्धनात॥
 कृम्भगमो ववं देत् शिरसास्तर ग्यपादयोः। देवकीवस्तु देव स्व विज्ञाय जगदी शुरौ। कृतम्
 वं दनो पुत्रो स स्व जाते न म क्तो॥। यद्देव सुमहत्युपाप्य श्रद्य यावहितः पेत्रा। शावयत शृणु त्या
 वाधिमविसोः। यद्वं त्वाल न त्रावास्त्राव वर्त्त्वे स्वीराजन्यो जगतीपतिः॥ वै शेषः पटनविद्
 पतिः स्यात् स्वद्वृत्तमता मियात्। अवजः सुषुप्त न तमो इहो खनवत्तमः॥ अस्य एकी विदि
 स्त्वयशास्त्रो भवति यं दितः॥। इति श्री भागवते महापुराणादशमसं वैकं सवधौ नाम भवतु
 स्त्वाविशोः ध्यायः॥ श्री शुकुद्वावितरादुपलब्धायोविदित्वा दुरुषो त्वमः। मान्त्रदिति निजं

ना० १० सायांतरानन्नमोहिनी। उवाच पितरावेत्यसायां सावत्संब्रः। अश्वयावनतः श्रीणन्देव
 हेतातेतिमादरं। नाः स्मन्नायुवमोलातनिलोक्तं इतमोगधिबाल्ययोगं उक्ते गोः। उच्चा
 ११० न्यानाऽभवनक्तवित्तानन्नदेवतयोर्वीरो नौ भवदेतिके। यद्वालाः पितृगोदम्यावि
 दं तेतालितामुदं। सर्वोर्थेसंनवादेहोजनितः पोषितोयतः। नतयोरोतिवेशं पित्रोमि
 त्वः शतायुधाः। यस्तयोरगत्यजः कल्प्य आत्माऽवधनेन्द्र्य॥ इतिनदद्यात् वेष्टस्व मां संखा
 न्यतिहि। भातरं पितरं रवं इन्द्रायोमां धीं स्तं शिष्ठु। गुरुं विष्वपन्नं उक्तलोऽविभूत
 स्वसन्नस्तः। तन्नाऽवकल्प्ययोः के तानित्यमुद्दिग्नित्ययोः। मोद्वमेतव्यति कांता
 दिवमावामनञ्जेतोः। तत्क्षेत्रं दुःमहेष्यलातमातनेपरतं त्रयोः। अकुवेतोर्वं सुश्रू
 षाण्डिष्ट्योदुहदान्तशो। श्रीमुकुउवाच। इतिमाया मनुष्यस्य हरवेष्टात्मनोगिरा
 ॥३५॥ इतिहासावदक्षायपरिच्छन्नाप तु मुदं। मित्रेताव क्षधाराभिः क्षेत्रपाशेनवाच
 ॥३६॥

तो। नकिं विद्वत्तराजनवाष्पकं द्वैतिमोहितो। एव मास्वास्यपितरौ नगवान् देवकी
 स्तुतः। मातामहेष्यग्रसेनं यहना मकरोत्प्रयं। आहताऽस्मान्महाराज घुजाश्चाज्ञा
 मुः महेष्याययातिशायाद्वज्जिनोसितव्यन्यपासने। मथिभृत्युपासीनं वतोवि
 भुधादयः। वलिंहं गंत्यवनताः किमुतान्येनराखिय। सर्वोनस्व जाति सर्वे धमनुदिग्यः
 दुष्कृताः। तत्त्वं भृत्युद्वस्पं धक्मधुदा शितान् गवासयनसंगे हेषु वित्तैः संतर्य
 कं सनयाज्ञतन्नयुद्वस्पं धक्मधुदा शितान् गवासयनसंगे हेषु वित्तैः संतर्य
 विश्वकृताः। क्षमं संकर्षणाञ्जुर्णेषु प्रात्मामनोरथाः। गहेषु वित्तैः सिद्धाः। क्षमं ग
 गतज्ञराः। वीक्ष्यतोऽहरहः। वीतामुकुदवद्वनां बुज्ञानि। नित्येसमुदितं श्री मत्सदवस्मिन
 वीक्षणां। तत्र भवयसोऽप्यासनयुवानानिवलोन्नसः। पितृतोऽद्वैष्टुकुदं स्यामु
 रवां बुज्ञामुद्धां मुहुः॥। च्याधनं दं संमासाद्य नगवान् देवकी सुतः। संकर्षणां श्वराज
 इयरिष्वज्येदस्त्रवतुः। पितृयुवान्मास्त्रियां योषितोलालितो नरं। पितृरन्नाद

१० काष्ठिरात्रं जे चामनोऽपि हि। सविता सावजननी यो पुस्तीतो स्वपुत्रवत्। शिष्ट
 न व धन्निस्त्वा एनकत्येः पाषरद्वागो। पातयूयं वं जेतातवं च लेह इः रिवान् ॥
 ११ जाती न वौ दधु मेव्या मो विध्याय स्त्वदां स्तु वं एवं सात्त्व्यं सद सिनगवा न्वं द मच्छ
 तः वा सोलं कां भ्रष्टा द्वैरहं या माममादरं इत्कृत्त्वा प्रोपरिष्वज्य नं दः बाय विद्ध
 लः पुरयन्वश्च लिनेत्रैः सहगोप्यः द्वं युः। अय स्त्रास्तु तो गं वत्ययोः समकारयत्
 ॥ पुरो द्वात्राद्वापो च्छयश्च वत् द्विज सत्वं ति। तैः च्छाद्वा हव्यागा गोकुलमात्पः
 च्छलं कृताः सन्तवतेभ्यः सं ष्वज्य सवत्सा: त्रौ मै नालै नीः। या रामकृष्ण जन्मदेव मनो
 न त्रा महामनिः॥ तञ्चाददा नुस्त्रियकं सेना: वस्त्रेतो हृताः। ततञ्च लघु सं स्कारौ
 द्विजत्वं चादप्य मुख्यतौ। गगी च दकुलाचार्यो ज्ञाय त्रेवत मामिष्टो य अद्यो सर्वविद्या खण्डो तो व
 । नान्यसिद्धामलतशानं गह्यमा नोन रे हितो। अतो गुरुकुलेवास ॥ ११

रस्त्वयम्
 लावद्यते
 साताः त्रौ म

मिकूं ता वृपत्तगमनुः काश्यं सांदी पिनं नाम हवं तिपुरवासि नं। यथोपसाद्यो दं तो
 युरो रविमनिं दितो। ग्राहयं तादु पेतो स्मन्त्रक्यादेव मिवाहृतो। तयो द्विजवास्तु षु
 द्वावानुवत्तिनिः। व्रो वावरवे दान रिवलान् संगोप्य निषदो गुरुः। सरह स्त्र धनु वेदेष्व
 मोनन्यायपथो स्तथा। न थाचाच्चिकिं कोविदां राजनी तिं व ष। हृद्विभा सवेत दमर
 श्रेष्ठो सर्वविद्या प्रवर्त्तको। सरविगद मात्रेतो रं जगह तु रेय। अहो गवेश्वनः। वस्त्रा
 संयुतो तावतीकला। युरुदविकायाचार्यं कं दया मा स तु वैष्णवा द्विजस्त्रयो ता हि मान
 मद्भूतं संत्वद्यपराजन्मति मानुषो गतिः। संसंचयपत्यः स हसोः संवेष्टते लालं य नात्वेव
 यं वै च व। न थाचाच्च रुद्यरथमहारथो ष भ्रास मासाद्वारं तविक्तमौ। वेता मुपव
 ज्यनिष्वद्विदुः। लांसिं द्वुविदित्वा उ हेणा माहरतयोः। तमाह जगवाना शुगुरुपुत्रः। वदी
 यतो योः स विहव्य यापत्तो बालको महतो मिर्माना। नैः हावितः। महं देवदेत्यः। यवत्

॥ समुद्रवाच ॥

१०

नोमहाना चंतज्जेत्वरः कल्पशंखवक्ष्यधरोऽस्तु लारः। जलमाविश्यतं हत्वा नापश्य
 लुदरे भृक्को। तदंगष्वभ्रवं ग्रावमादाय अमागमतातः संयमिनीनामयमस्यद
 वितां पुराणामत्वात् नाहेनः शंखवक्ष्यदध्यो सहलायुधः। ग्रावनिह्नादमाकस्येष
 नासंयमनोयमः। तयोः सपर्यो महतो वक्त्रे नक्षत्रस्य वदेहिताः। उवाचाऽवनतः कल्पस्वेष
 न्तताशयालयं। लित्ता मनुष्ययो विस्तौर्युवयोः करवामकिं। श्रीभगवान् युक्त
 पुत्रभिहानातेनिर्मितवधनं॥ श्रीनयस्वमहाराजमङ्गासनपुरस्ततः। तयोति
 तेनोपनीतं गुरुपुत्रं मद्वत्तमो। दत्तात्रेयगुरवे भृद्योदात्री द्वितितस्ततुः। सम्बन्धे
 पादितो वग्नो भ्रवद्यांगुरुनिःक्रयः। को नुसुष्य द्विधयुग्माको मेनावशिष्यते।
 गङ्कं तस्वगरहं दीर्घो कर्तिर्वामस्तु पावनी। शुरुणो वमनुजातो रथेनामनिलरंहसा॥ ओ ११२
 यांतो स्वरंतातयज्ञेन्द्रनिनदेन त्रै। समानं दत्तज्ञाः सबोद्धृष्टारामजनाहैनो॥ श्रीपश्यत्या

पृ

वक्षहानिनएलब्धनाइव॥ इतिश्रीनागवतेमहापुराणोदशमस्कं द्वेष्टुरुपुत्रवदा
 नं नामयं ववत्वारिंशोध्यायः॥ ॥ श्रीभुक्तवाऽन्॥ वस्मीनोपवरोमंत्रीकृत्यस्यद्विधि
 तः सरवा॥ शिष्यो वह स्यते: साक्षाद्वृद्धवृत्तिसम्यतात्माह नगवान् वदेनक्षमको
 तिनंकृतिता। एहीत्यापाणिनापाणिं भ्रवन्नातिर्होहरिः॥ श्रीभगवानुवाच॥ गङ्कोद्देव
 वजं स्त्रीम्पित्रीनेः खातिमध्यहं। गोपीनामद्वियोगाधिमत्संदेशीर्वक्यानन्द। नामन्म
 न स्कामस्त्याणामद्वियक्त्वेहिकाः। येत्यक्त्वेकाभ्रम्भश्च मदर्थेतानविभर्महेभ
 यिताः चेयसोष्ठेऽद्वरस्येगोकुलत्वियः। स्मरत्योऽगविमुद्यतिविरहोक्त्ववित्यक्त
 वाः। धरयन्त्यऽनिक्तकुण्डापाणानक्यं चन। यत्यागमनमंदेगोवेक्षन्नोमेऽनुसार
 वया श्रीभुक्तवाऽन्॥ इत्यक्त्वत्तद्वृत्तिसंदेशान्नभृंगाइतः॥ श्रीदायरथमाहत्या ११३
 प्रययोनं दग्धोकुनं। प्राप्त्वानं दवजं श्रीमन्त्रिमोत्तिविभ्रवत्सा॥ क्षम्यान्त्याद्विप्रवि

८०

१३

३

शतांपश्चनां गवुररेणुनिः वासिनायेऽन्तुध्यद्विर्नोद्देतं युध्यनिवेष्टः। धावतीजि
 श्ववत्सानिरुक्ते नारावतमकान् इतत्ततोऽनुभवद्विगवत्सेमें दितं सितैः। गोद्वा
 हशद्वाः निरमंदेष्टानां निः स्वनेन त्रागावती भिश्वकम्पोग्नि शुभानिबलकम्पयोः।
 स्वलंकताभिगोणी निर्गनिश्वसु विगतिं अग्रकोतिथिगो विष्वपितृदेवावृता
 नितेः। धृष्टपटीपेश्वमाल्यैश्वर्गोग्नावासे में नारमः। त्रागासर्वतः सुध्यतवनं द्विजालिक
 लनादितं हंसकारं द्वाकोक्तेष्वपद्मवंडेश्व मंदितं तमागतेस माकार्यकम्पस्यान
 वरं श्वियां नेदः धातः परिष्वज्य वासु देव खियाः ज्ञेयतः नो नितं परमात्मनं विष्टु
 काशिष्वो मुख्यं वागतश्व मेपयेष्व द्वृक्तादं नेवाहना दिभिः। नेदं द्वावाचाकं त्रिदग्महा
 नागमरवानः मृगनंदन्ता आल्लकुशल्लभ्यत्या धोयुतो मुक्तः लुहहृतः। दिष्टुके
 मीहतः पादः मानुः त्वेन कम्पेणा। साधनो धर्म गीलानो वहनो द्वृष्टिः प्रसदा अथि १३

स्मरतिनः कम्पो मानरं पितरं सरवीना गोपान त्रुजं जात्मनाथं गात्रो वंदावनं गिरिः। अप्यया
 स्मरिणो विदः स्वजनं सरवदीश्वितुः। तर्हि द्वद्व्यामतद्वैस्त्रुक्तेना सरभितेवाणाः। दवाग्रेकोन
 वर्षात्त्रिवयं स्पौद्विगतिताः। दुराययेष्व्यो एत्यन्यः क्लेनसु महात्मना। स्मरतोऽहस्तवी
 योग्नाः। लालायां गानिगद्वाणाः। हसितं ज्ञावितं वागसवोनः। शिथिलाः। कियाः। सरिक्लव
 नो द्वेषान्मुकुदपद्मवितान्। आकीजनीज्ञमाणानां मनो याति तिदात्मता। मन्येष
 स्मरवगमेत्र घास्त्राविहसु गेत्रमो। सुगां महृदयो यगर्स्यवचनयथा। कं मनोग्नायुत
 वागामेष्वो गजयतितथा। त्रविष्टु छन्तीलयो वयस्यनिवस्त्रगाथियः। तालाः। त्रयं महामाव
 धनुर्येष्टु विनगद्वाबन्नेकेन हस्तेन सज्जा हमदध्यक्षिरिः। अलंबो धेनुकोः। विष्टु वृ
 लावत्रिकादयः। देवाः। सुरासु रतितो हतो यनेहतीलया। शुकउवाच। इति संस्कृत
 संस्कृत्यनंदः। कस्यानुरक्तधीः। अश्वकं दोः। नवहृष्णी षेष्वप्रसरविकलः। यशोदावस्त्र

स्मरे १

माजनिदुवस्यार्थगतानिवासोवत्यः अग्राप्यवात्वाद्वीतरनेहत्युतपयोधरा। तयोरित्यं
नगवतिक्षेपनंदयशोदयोः। वीक्ष्य नुगपरमनेदमाहोद्वामुदा। उद्भवउवाच ॥
युवोक्षाव्याप्तमोन्ननेदहि नाभिहमानद। नारायणोऽविलयुर्यवक्तामतिराशी ॥
एतोहिविष्वस्यत्रबीजयोनोरामोसुकुंदः पुनवः वधानः। अच्युत्यन्तेषुविलक्षणस्य
जनस्यवेशविवतोपुराणो। यस्मिन्नजनः ज्ञानवियोगकालेक्षणं समावैष्यमनोदि
शुद्धं। निर्वृत्यकमागयमाशुयातिवर्गागतिं ब्रह्मसयोः क्रीवस्तः। तस्मिन्नजवंताव
रिवलाभहत्यनारायणकारणमत्येमत्ती। नावेविधत्तोऽन्तिराम्यात्मनविंवाः
वसिष्ठं युवयोः स्मरुतः। आगविष्वान्तदीद्वागकालेनवत्तमन्तः॥ वियविधस्यते
पित्रीर्गवान्साच्च तांपतिः। हच्चाकेसंर्भेष्यतीपंसर्वसाच्चतोऽयदाहवोस्मागत्य
कृपाः तद्यन्तरोतिततः। मार्गवद्यात्ममहान्मणिडद्वयः कल्पमंतिके। अतहादिसन्तता ११४

नामास्तेज्योतिरिवेधसि। नत्यः स्याऽस्तिप्रियकश्चिन्नार्थप्योवास्यमानिनः। नोत्तमोनाम
धमोवायिसमानश्चासमोऽपिवानमातान्पितातयनवजार्योक्तादयः। नाम्नायोन
परश्चाधिनदहोनन्मकम्पेवानचालितन्मतालोकेसदसन्मिश्रयोनिषु। कोडाथ्येतो
पिसाधनांपतिवाणायकल्पते। सत्वरनस्तमग्निन्नजतेनिगुणाण्युग्मन्। काउन्नः नी
हस्तिगुणोः सर्वत्यवतिहत्यजः। यथाच्चप्रिकादृष्ट्याच्चाम्यतीवमहीयते। वित्तेकत्ते
योक्त्रीन्माकत्तेवाऽहंधियास्तनः। युवयोरेवनैवायमात्मज्ञोऽगवानहरिः। सर्वे
व्यक्त्रीन्माकत्तेवाऽहंधियास्तनः। युवयोरेवनैवायमात्मज्ञोऽगवानहरिः। सर्वे
व्यक्त्रीन्माकत्तेवाऽहंधियास्तनः। युवयोरेवनैवायमात्मज्ञोऽगवानहरिः। सर्वे
व्यक्त्रीन्माकत्तेवाऽहंधियास्तनः। युवयोरेवनैवायमात्मज्ञोऽगवानहरिः। सर्वे

नितं ब्रह्मन हारुं उल्लिखाकयोनारुगाकुंकुमाननः। उद्गायतीनां विद्वद्लोचनं
ब्रजागानानां दिवमस्य शत ध्वनिः। द्वृष्टि निमेष्य एनशब्दनिः। स्तो निरस्य तेऽयेन
टिशाः ममंगत्वे॥ नगवत्युदितेस्त्वयेवज्ञहारिभवोक्तः॥ इष्टारथं ग्रातकोंनं
कम्प्यायभित्तिवाः क्रवन्॥ अकरञ्चागतः किं वाकं स स्यार्थस्य साधकः॥ येन नीतो
मधुपुरीरूपः कमललोचनः॥ किं साध्यिष्यत्यस्मानि चोहः येतस्य निः लिङ्गिः॥ इति
ख्लीगावदतीना मुडवौः गात्रकताङ्किकः॥ इति श्री जागवत्समाहापुरणोपारमहंस्या
सहिताया श्रीदर्शमस्य घेनदोङ्करसमागमनेनामव इन्द्रियारिश्चोः ध्यायः॥ श्रीषु
कुठवाच तं वीद्यक्षमानु उरुवज्ञविष्यः यत्लंबवाङ्गेन वक्तजलोचनं पीतां वरुं
ष्ठरमालिनं लसत्सुव्वराविदं परिष्ठष्टु कुंउनेन स्वविभित्ताः कोः यम धूवेदग्नेन
कुतश्चक्ष्यत्वा वृक्षवरणाः॥ इति स सर्वोः परिवृत्तु नन्तकास्तमुत्तमस्त्रीकयदं ११५

ब्रुजाश्चयोऽप्येणावनताः सुमस्तु तं स ब्रीहासेज्ञागत्वतादिनिः। गहस्य दक्षु
पविष्टमासने विज्ञाय संदेशहरं रमापतेः। जानी मरुत्वां यदुपतेः पाष्ठो देस मुष्यागतः।
भर्त्तुह विषतः पित्रो भ्रेवानूष्यिविकार्षया॥ अन्यथागो ब्रजेतस्य स्यरगायिनवज्ञव
हास्त्रेहानुवंशो वै धनां सुनेरपिस्तु रुप्यनः॥ अन्येष्यर्थकतामेत्रायावदयोविद्व
ना। पुनिः ख्लीषु लतायास्यात्तु मनः ख्ववध द्यदैः॥ निः संत्यजं तिगणिका अत्यक्त
नापुनिः ख्लीषु लतायास्यात्तु मनः ख्ववध द्यदैः॥ गवगवीतफलं वै नुलो
न्ययित्वा जाः॥ अधीतत्विद्याच्चावार्यम् विज्ञो दत्तदिक्षिणां गवगवीतफलं वै नुलो
वातिष्ययोगहं द्यमं सगायथाऽरायं जारो चुक्त्वा पारस्वियं तथानुगोप्योगां वै द
गतवाककायमानसाः। कृष्ण हतेव ज्ञाप्त्वा विद्वत्यक्त्वलोकिकाः। गायं गः विषयक
र्मोणिरुदंत्य अगतङ्गियः। तस्य संस्मृत्य संस्मृत्यानिकैश्च शरवात्प्रयोः। काविनम्
धुकरं द्वष्टाध्ययं तीक्ष्म संगमां प्रियं यज्ञस्याधितं दृतकल्पयित्वेदमववीतम्

ना०

पठवारामधुपकितवं वं कोमास्य ईंद्रिं सपत्न्याः कुर्विल्लितमालाकुं कुमस्य
अभिन्नोऽर्वहत्तुमधुपतिमनानिनोऽप्त्वादेव इसदसिविद्ययेष्यहत्तत्वमीदै
कामस्वेदधारमधुक्षम्बामोहिनीपायथित्वात्मनस्तदवस्थात्मजेत्स्मान्त्रवा
ट्वा परिवर्गतिकं ध्येत्यादयमनुपद्माश्रियवत्तत्वत्वात्महत्तत्वमीदै
मिहंबद्धुष्टहैगायमित्वयद्वामधिपतिमग्हाणामग्नेतोन्मुग्रातां वित्तमस
रवसरवीनागीयतात्मेसगः विषितकुर्वरुजल्लक्ष्ययतोऽण्मल्लोऽदिल्लित्वा
उरसौर्योक्तोऽविष्टुत्तुद्वायाः क्युट्तुविरहास च विलासस्वयाः स्फूर्त्युरारम्भु
प्राप्तेयस्यान्तिवद्वायाऽच्युपित्तुक्षपापवेश्यत्वमञ्जाकराद्वा विस्तरित्विषयोदे
देवद्वायादेवादुक्तोररलमनुनेयमारेयोहिंदोन्मेषुकुंदा स्वरूपत्तद्विस्तरण्यप
त्यान्यलोकाव्यः स्वरूपत्तत्वत्वात्मकं नुसध्येयमस्मिन् नामायुरिवेक्षेपोऽदिव्यव्युष्टः ११६

विजयोऽनुन
सरवयस्याम
विजयस्याम

गाले ४

तु मधुमोत्त्वयमरुतविमुपोद्वाजितः कामयानां वैलिमैषवलिमत्वावेष्यनरुम्भा
द्वावित्यमैदल्लमित्वमेव्युत्तेजस्ताक्षेष्याथीः यद्वुपरित्वलाक्षस्योद्युषवि
प्रुद्रुसक्तद्विष्टुद्वंधमीविनष्टासपेदिग्हहकुर्वदीनमुल्लव्ययाताल्लहव
इहविहंगाच्छैव्यव्यरुत्तिं वैष्टुतमितिजित्यव्याहतंश्वहभानाः कुलिकरु
तमित्वाऽज्ञात्मस्वव्योहैरिग्मः द्वद्विष्टुसक्तदेतत्तत्त्वरवस्मर्शतीवत्तनसुरस्तु
मेविनेन्नायतामन्यवात्रोऽप्त्वियस्तरव्युत्तनगागोऽप्त्वियसात्रवित्तः किंवरेयकिमनुरु
द्वेमाननीयोऽस्मेष्टगानयैसिकेष्यमिहोस्मान्दुस्त्यजदेव्यास्तत्त्वमुरसित्तो
मैषश्चावैव्युत्तमाक्षीत्तेऽप्त्वित्वमधुपुरुषोमायेत्त्रोऽधुनात्त्वमरतियन्तजेत्ता
त्तमोम्पर्वद्व्युत्तागोपान् क्विदिष्यक्षयानः किंकरीगणात्तेच्चुजमगरुस्तग्न्य
मैषश्चास्तकेदान्ताश्चुक्तु। त्र्यश्चाद्वौनिश्च्याद्वल्लात्तलात्तसाः स्ता

उत्तात्त्वम
रामादविवे
क्तत्तुरुग्मा

८०

त्वयन्त्रियसंदेशोऽर्गयादिदमनवत् अहोस्युं समस्तोऽर्थवत्योलोकपूजिताः।
वास्तुटेजावतियासाऽमत्यर्थिनं मनः। दानवतत्त्वो होमजपम्बाध्यमसंयमेः॥

१०

अथोविष्णिन्निरन्वेष्टक्षेत्रकिंदित्ताध्यते। चगवत्कृतमस्त्रोकेनवतीन्निरन्वत्तमा।
नक्तिः प्रवर्तितादिष्टामुनीतामर्पितुल्लेभादि स्थापुञ्जनपतीनरदेहानस्वर्जना।
न नवतानिवाहित्वाव ात्युंयतदशारव्युपुरुष्यपरे। सर्वीत्वानावोऽधिकृतो
भवतीनामधोक्षेत्राविरहेणामहानागमहान्मन्त्रयहः कृतः। श्रयतांधियसंदे
गोनवतीनामसुखावहः। यमादोदागतोन्नदाच्छुहंनवृत्तः हस्तरः। श्रीनगवानुवा
त्वान्नवतीनांविष्टोगोमेनदिसर्वोत्तमाक्षवित्वा वयाभ्रतानिन्द्रतेषु गववास्त्री
जले महा। तथा हंत्रमनः धागालुञ्जीदियगुणात्मकः। आत्मन्येवात्मानात्मानस्त्रे
हन्यन्दुपालयो। आत्ममायानुभावेनन्दत्तिदियगुणात्माना। आत्मज्ञानमयः शु २१७

ध्यायेत

द्वोविनिरक्तोगुणा अयः। सुखुम्बवप्त्रजागर्द्दिमोगादत्रिनिरायतोयन्द्रेदियाथो
नम्भवास्त्रप्रवदुष्यितः। अनुरुध्यादिदियागिविनिः पतिप्रवृत्तो। एतदतः समाप्ता
योग्यागः सांख्योमनीवित्तां। त्यागः सत्यंनपोदानं समुदाताइवापगः। यस्त्वं हेत्रवृत्ते
नावै इवरवैष्य योहशां। मनसः मन्त्रिकघोर्ध्येष्टदनुध्यानकाम्पया यथा इवरवरेष्टे
एमनचाविष्यवत्तेतो। खीणां वनतथावेतः मन्त्रिकष्टः द्विगोवरोमम्पावेष्यमनः क्षम्प
विमुक्ताशेषप्रवित्यतः। अनुस्मरत्यामानित्यमविराम्पासुपेष्यथा। यथा मन्त्रिताराच्चाव
नेऽस्मिन्ब्रवज्ञास्त्वितः। अलब्धरामकल्पाणामापुर्मद्योवित्याः। सुकुडवाचाएवेष्यि
यत्तमादिष्टमाकाम्पेष्टवत्योवितः। ताडुद्वृद्ववंशीतासात्संदेशागतमरतीः। गोप्यउडुः। दिष्टा
हतोऽहितः कंसोयद्वनां सानुगोः वृक्षतः। दिष्टात्वेष्टवसवीर्योऽक्षल्पास्त्रेऽचक्तो भुना
कंक्षिङ्गदायतः सोम्पकरोतिपुरयोवितां। यातितांनिः सुद्वाउऽहासोदारेवाणाविताः। कं
म्प

यंत्रतिविजेवज्ञः प्रियम्भुपुरयोवितां नानुबध्येतद्वाक्ये विचमेष्टाऽनुजाजितः। अथिस्म
 रतिनः हस्तोगोविद्ब्रह्मतेक्षिति। गोषीमध्येवरखीएग्राम्यः स्वेरक्षांश्चतरोताः किंतुसम्म
 रंति यास्तुतद्वाख्यान्निर्वेदा वनेकुमुदकुंदशशांकरम्यः रेसकांच्चराणन् पुराणांगोष्ठा
 मम्मान्निरीडितमनोन्यकथाः कदाचित्। अथेष्वतीह दाशा हेत्साखल्क्तयासु चासजीव
 यठनोगावैयर्थेऽद्वावनमंबुदेः। कस्मात् लभ्यतेहाया तिथास्त्राज्ञाहितान्तरेऽद्वकन्या
 उद्धाहृतानः सवेद्युत्तम्भवतः। किमम्मान्निर्वेदोक्तो निरजान्निर्वामहात्मनः। श्रीपतेगात्मकाम
 स्पतियेताऽर्थः कलात्मनः। यद्यमोरव्याहितेरात्प्रणवेण्याहंपिल्ला। नद्वानतीनानः कलमे
 तथायाशादुरगम्य। आग्रादिपरमं द्विवेगगांगं परमं सुखं। आशानिराशा-न्दत्वाचस्त्रवं
 स्पतियेतिपिंगला। कउत्सहेतमंत्यकुमुत्रमस्त्रोक्तस्विदा। अनिक्तोऽपियस्य श्रारंकान्नच्च
 वर्तेक्षिति। सरिक्तेलवनो द्वेशागांवोद्गुरवाइमो। मंसंकषेणासहायेनक्षम्य नाचरिताः वनोः। ११८

धुनःयुनःस्मारयंतिनंदगोपमुतंगतां श्रान्तितेस्तत्त्वद्वेवशकुमः। गत्याललित
 योदा रहस्यलीलावलोकनैः। साध्यागिगहतस्थियः कथंतं विस्मरमहो हेनायदेरमाना
 य ब्रजनाथात्मिनाशन। मम्मुद्धरगोविद्गोकुलं वजिनास्त्रवात् श्रीचुकुत्वाच। तत्स्ताः
 कल्पसंदेशेर्वयेतविरहन्त्वगः। उद्वंपृज्ञप्यावकुञ्जोत्त्वात्मानमसेव्यज्ञातुवासकतिविन्मा
 सान्दर्गोयीनांव्यनुदन्त्युद्वा। रहस्यलीलाकृष्णायन्नरमयामासगोकुलां। यावंत्यहानि
 नंदस्यवज्ञवस्तात्सुउद्ववः। द्वजोक्तांत्राधायाप्यासनक्षम्य स्ववात्याः। सरिद्वन्
 गिरिद्वोणीवीक्ष्यनुकुमितान्दुमान्दः। कल्पसंसारयन्नरमेहरिदासोवज्ञोक्तसांद्वेष्ट
 वमादिगोपीनांकल्पावेशात्मविज्ञवं। उद्ववः परमः श्रीताम्भा नमस्यन्निदंजगोपात्याप्य
 रंतनुवृत्तो नुविगोपवज्ञेणगोविद्वद्वरमस्त्रिलात्मनिरुद्धन्नावाः। नन्द्याश्वरोद्धन्नज्ञता
 विदुम्भोः पियसाहात् अस्यस्तनोत्यगदगजद्वोपयुक्तः। नायं श्रियोंगरनितांतरेऽपस्ता

ना० ११७
दः स्योऽधितानलिनगं धरुतं कुतो दुरासो मवे स्य चुनदं रगहीतकं उलखाशिवं यउदम
द्वजवल्लवाना॒ आसा॒ महा॒ प्ररारे॒ आ॒ उज्ज॑ शाम॑ हं स्पावं द्वारनेकि॑ मपिगुल्मलतोष्ट्रीना॒॥
यादुस्त्यज्ञस्तजनमाय॑ पयंवरहित्वा॒ चन्द्रुमु॑ कुदपदवै॑ मुनिनिविष्टरग्या॑। यवैश्रियाद्वित
मत्तादि॑ निराप्रकामेयोगस्वरैरपियदात्म॑ निरासगोष्टा॑। कल्पस्यतद्वगवतः॑ वयदम
विद्वत्प्रस्तनेषुविजडः॑ पविरन्यतां॑ वंदेनद्वजस्त्रीज्ञशः॑। यासाह॑
रिक्योद्वात्तेषुनातिस्त्रवनवरयां॑ श्री॑ शुक्तुः॑। अथगोपीरनुज्ञापयशोदानंदमेवया॑।
गोपानामंचदशादोयास्पन्नारुद्रयां॑ तेजिगतंसमा॑ साद्यनानोपायनपाणायः॑ नं
दादयोद्वज्ञरागोगाद्यावोचन्प्रक्लोचनाः॑ मनतोद्वत्त्वानः॑ स्फः॑। कल्पपादोद्वजाश्रयाः॑ वा
योऽन्निभूमियनीर्नाम्नाकायस्त्यक्लादिषु॑ कमन्नि॑ ऋस्ममाणानायव्रक्षापीभ्वर
क्लयामगलाचरिते॑ द्वौनेत्रतिनिः॑। कल्पइष्वरो॑ पवंसनाजितोगोपैः॑ कल्पनक्षानराधि॑ ११८

व
वाह॑ वः पुनरागङ्क॑। नष्टुरंक॑ सपालितो॑। कल्पायश्रीपापत्याहनक्षडैकं ब्रजोकसं॑
त्वासु॑ देवायरामायराज्ञे॑ चोपायनान्यदात्रा॑॥ इति श्रीनागवतेमहापुराणोदशमस्कंधे॑
उद्भवागमनंनामस्त्रवत्वारिशोऽध्यायः॑। दृश्रामस्कंधस्यादितीयविभागः॑ श्रीबादरा॑
योगारुवत्। अथविज्ञायनावान्वर्त्तमासवंदरशनः॑ सेरध्यमः॑ कामतस्यायाः॑ विष्वयमिक॑
न्वरहययोः। महाहृषिस्क॑ राढोक्तामोपायोपवंहितं॑। मुक्ता॑ दामयताकान्निर्विता॑
नशयनासनेऽस्त्र॑। सुरनिन्दियैः॑ सुंगवे॑ पिमंतिएऽहंतमायांतमवे॑ व्यसासना॑
त्वस्याः॑ समुत्त्यायहिजातसंचमा॑। यथोपसंगम्यसर्वनिरक्षतस्त्राजयामासनदा॑
सनादिन्निः॑। तथोद्ववः॑ साखुभियाः॑ निष्प्रजितोन्यवीदुद्व्योमनिष्पश्यवासनो॑। लस्योऽ॑
पिदीतशयनं॑ महाभन्नविवेशलोकवरितान्यनुवतः॑। सामज्ञनालेपदुकूलन्वधान॑
गांधतांवृलस्तुरासवादिन्निः॑। उसाधितात्मोपससारमाधवंसङ्गीउलीलात्मतिवच्चमे॑

न० ११०

क्षितोः आहयकांतं नवसंगमे हिवा विशेषकि तांकं करा न्मवितेकरे व्रग्हाशय्याः मधि
 वेश्यरा मयरमेऽदुलेपार्पण पुण्यलेशया। साऽनंगतवकुचयोऽकुरमलथा, वल्ली लिंगुला
 नंतवरानासज्जोमसज्जती। दोर्भीस्तनानंतरः गतेष्यरित्यकोत्सौम्यर्तिमजहादितिदा
 वैतायं सैवंकैवन्यनाथ्यंतद्याप्यदुःखप्रभावरो चंगगार्थीनारद इन्नोदमयाचता।
 आहो व्यतापितः येषां दिनानिकात्तिविन्यया। रमस्वनोत्सह त्वकुं सगतेऽबुरुहङ्गाणा। त
 स्येकामवरं द्वामानयित्वात्मानदः। महोऽडवेन। सैवेशः सधामा। गमद्विसत् डग
 गध्यं समाध्यविमुसु सैवंरेष्वराण्यादणीतेमनोग्राह्यमसत्वात्कुमनीप्यमोः। अक्षुरनव
 नं कङ्गः। महरा मोऽद्ववः प चुः। किं विल्लिकाधेण यागादः करपियकाम्यया। स तान्न वैश्वेषण
 नाराह्वाद्यसंबंधवानाय यत्कथ्याय प्रसुदितः परिष्वज्ञाः अनं द्यवननामक्षेष्या मंत्रसतै
 रप्यन्निवेदितः। इत्यामासविभिवतकतासनपरिग्रहान्। पादावनेज्ञारोपोभरयद्विरसा ११०

रप्य। अहो नाः। वैरैद्विवेगं वैः स्वग्राघात्मैः। अर्द्धिलाग्निरसानम्पादावें। करतोम्पत्तन
 इवश्या। वनतोऽक्षरः दुष्टगमावः नाथादिष्यापायोहतः केसः सानुगामावितं कुलं। नव
 द्यामुद्दते क्षात्रदुरंताच्च समेष्टितं। युवांश्यानपुरुषोऽग्नेत्वनगन्मयौ। नवद्यानवि
 नाकिं चित् परमलिनवापरं। स्वात्मस्तु मिदं विच्छिन्नाविश्यस्वशक्तिनिः। उद्यतेबुद्ध्वा
 वृद्धश्रुतिष्ठत्यज्ञगोचरं। यथा हिन्द्वौ शुच्चाचरेषु महां। दयो यानि षु नां तिनाना। एवं नवा
 हा।
 नकैवल्लेमात्मयो निष्ठात्मतं तेजावहु भवित्वाति। स्वनस्य योलुंपुभिविश्वरसमः सत्व
 गुणोः स्वशक्तिनिः। न बाध्यमेतद्वुग्नाकम्भेनिवोज्ञानात्मरोक्तवं धृहेनः। देहा च्छमाखेषु
 रूपितां त्वाङ्गो न साक्षात् विदात्मनः स्मात्। अतो न देष्य स्वनेवमोक्षः स्यानां निकामं त्रिं
 विनोदविवेकः। त्वयोदितोऽयं जगतोहिताय यदावेद्यथः। युगाः। बाध्यतपाखं दृप्तेष्वसङ्कृ
 त्तदा नवानसत्वगुणां विज्ञातिः। सत्वं विज्ञोः द्यवस्तु देवगद्वयनीर्लः। खांशेन नारमयनेत्

मिहाऽसिच्च मेषः अद्वौहिगाशतवधेन सुरेत राणांगराजामस्तुष्यवकुलस्यशोवितच्चन्।
 अद्योशनोवसतयः खलु ऋणागाः सर्वदवपित्तन्तरदेवस्त्रिः। यत्यादशोवस
 लिनं विजगत्युन्नातिसत्वं जगद्गुरुभ्येज्ञयाः प्रविष्टः कः पेडितः स्तुदपरशरां समीक्षा
 याङ्किवियाद्वन्निरः सुहृदः कृतज्ञान। सर्वीन्द्रदातिनज्ञतः सुहृदोऽनिकामान्
 आत्मानमप्पवयाप्यवयो नयस्या दिष्या जना हैन जवानि हन्तवतो लोयोगश्चरे
 पितुरायगतिः सुरेशः। किं द्वापुनः सुतकलवधनास्पगेहैदार्दिमोहसनो भवदीय
 नायाः। श्री भूकर्वावाऽत्याहृतः संस्तुतश्च नक्तेन नगवानहरिः। श्वकरं समितं प्राप्तं
 लिः संमोहर्यानवः। श्री जगद्वानुवाचात्मनो गुरुः पितृव्यस्त्रायोवधु च नित्यदावयं च
 पोव्यादव्याकुञ्चनुकं प्याः। उजाहितः। भवद्विभमहानागाः संनिवेष्यामहत्तमाः। श्वकका
 मैर्वेन्नित्यं इवाः। स्वार्थीन साधवः। नयः। म. यानिनी श्रीनिनदवारकिलामयाः। तेषु नेत्रः। ११

रुकालेन दशोनादेव साधवः। स जवान सुहृदावैनः श्रेयः। नूच्येयस्विकीर्षेया। जिज्ञासार्थीपाठ
 वानांगाङ्कस्वगजसहयोः। पितृर्युपरतेबालाः सहमात्रासु दुःखिताः। आनीताः स्वपुरं राजावसं
 तर्जितमुक्तमः। तेषु राजां विकापुत्रान्तरपुत्रेषु दीनधीः। समोनवत्तिरेतनं दुःखप्रवरशगोः
 धृष्टकागङ्कजानीहितद्वत्तमधुना साधुः। माधुः वारी श्वरः। संकर्षणोऽक्षवान्यावैततः च न
 वन्नेययोः। इति श्री नागवतेमहापुराणेपरमहंस्यां संहितायाः। श्री दशमस्तुष्य श्वकरगह
 गमनं नमाच्छवत्वाशिशोः ध्यायाः। श्री शुकुडवावासगत्वाहालिनपुरं पौरवेंदयशाः किं
 तो। ददर्श त्रिविकेयं सत्रीष्यं विदुरं पूर्णोः। सहपुत्रेवाङ्किं केवभारद्वान्तवैततमः। कामेष्वरो
 धनं दोलिंयो उवान् सुहृदोपरान्। यथा वद्युपसंगम्य बृनिं दिनोऽसुः। सप्तएतोः सुहृ
 द्वात्मीस्वयं चाः। यकुञ्चव्ययो उवासकतिर्विमासान्वरात्रो दत्तविवित्सया। दुःखजस्यात्मसा
 रस्यरवलक्ष्मदानुवर्तिनः। तेजसु जोबलं वीर्यं वश्च यादीश्च सद्गुणान् वज्रारपां पार्थो

ना०

१२

सुनसहितिकीवितां। वत्तेवभक्तोऽप्यर्थतगरदानादोपेशत्तं। आवद्योस्वेमेवा॒ स्मैर
 आविदुरपतवायथाठ् ॥ चातरं भ्रातृ॒ सकूरमुपसत्यसात्त्वात्तरश्चमे॑। नगिन्यो॒ चातपुत्राश्रजामेयाः॑ स॒
 शुकुलेक्षणा॑। अपिमरतिनः॑ सोम्यपितरोन्नातरश्चमे॑। नगिन्यो॒ चातपुत्राश्रजामेयाः॑ स॒
 ख्यएवदा॑। चात्रीयोन्नावाद्यक्षमः॑ गराण्योत्तरकवत्सलः॑ पैत्यच्चस्तेयान्तमाविरामश्चात्र
 बारुहैक्षणाः॑। सपत्नमध्यशोवती॑ वकाणाहरिणामिव। संत्विष्यविजिमालमः॑। पितृहीनां अ
 वाल्नकान् कलमक्षमहायोगिनविश्वामनविश्वयालक। अपच्छायाहिगोविंदशिशुनि॑
 श्वावसीदत्तां। नान्यैवपदां नौजात्पश्चमिशरणानाणां। विन्यतोमरक्षसंसारादीष्ट्राप्यव
 गिकात्तानमः॑ तत्प्रयुक्तायवस्तुपरमामत्तेन। योगे अराययोगायत्वामहशरागागता। इत्य
 नुस्पत्यस्तजनंकलमन्तवजगदीष्ट्रां। प्रारुदत्तदः॑ विताराज नन्वतां षष्ठितामही। समदुः॑ २२३
 रवस्तुर्वोः॑ क्षरोविदुरश्चमहायशः। सांबव्यामा सतः॑ कौतोत्त्युत्त्वात्यतिहेतुनिः। यास्यन

राजानमः॑ अन्यत्वविष्वमंपुत्रलालसं। अवदस्तुहदांमध्येवंभूनिः॑ सहस्रहदोवितां। अकूरउवा॑
 च। नौनोवैवित्रवीयेष्वंकुरुणाकार्तिवद्वेन। चातुर्दुपरतेपांडविदुनासनमाणितः। धर्मे॑
 लापालयन्तुवै॑ भ्रजाः॑ शिलेनरंजयन्दावर्त्तमानः॑ समस्तेषु अयः॑ कीर्तिमावास्पति। अन्यथात्
 वरन्तलोकेगहिंतोयाम्यसेतमः। तस्मात्सामवेवत्तिख्यपातुवेष्वात्मजेषुवनेहत्ताव्यतं संवासः॑
 कथवित्तकेनवित्तह। राजनवस्वेनापिदेहेनकिमुजायामजादिष्ट्रुनिः। एकः॑ पस्यतेजेत्तुरेक
 एवविलायते। एकोऽनुनुक्तेष्वलत्तमेकएववदुक्तं। अधर्मीयवित्तहैरन्यन्यै॑ त्यस्तेष्वसः।
 संनोजनायापद्योज्जेनानावनलोकसः। पुस्तात्यानधर्मीणाख्यद्यात्तमपंडिततेज्जता॑
 हिएवंतिष्ठागागयः। स्तुतादयः। स्वयंकलमस्तमादायैस्त्यक्तीनाथ्यकोविदः। असिद्धायोविश
 यं। ध्वंस्वधर्मेविमुखस्तमः। तस्माह्लोकमिमंराजनस्वप्रसायामनोरयः। संपर्षन्नामनानंत
 मः॑ शातोन्नवधन्नो। धरतराष्ट्रउवाच। यथावदतिकल्याणीवाचंदानपतेनवान्। तथाः॑ नया

वित्त

८

नरप्यापिमत्तेः प्राप्य यद्याः स्मृतां तथा पिस्तन्ता सोम्य ह दिनम्हीयते वले। पुत्रानुगगविस्मै
 विस्मौदाभिनीयथाप्यस्तः। तथा वाऽस्त्ररप्यविभिं कोन्दविभुनोत्ययथा पुमान्। न्मेन्नीरा
 वतागयं च वतीस्मीयदोः कुले। यो दुर्विमशेषोपथ्यानिजमायेदं स्वर्णगुणान्विनजतेत
 दनुषविष्ट। तस्मै नमो दुरवव्वो धविहारतंत्रं समाखकगतयेर मे शुग्राय। श्रीशुकुम्भवाच।
 इत्यन्निष्ठेत्यन्यपतेर अन्यायं समादकः। मुहङ्किः समन्दज्ञातः पुनर्मधुपुरीमगाद। शशं समाप्त
 कस्मान्याध्यतगङ्गविष्टेत्यायोऽवान्विष्टिकोरव्ययदर्थे विष्टः स्वयोऽर्तिश्चान्नगवते सहा
 दुरातो वारमहं स्यांसहितायां श्राद्धशमस्कंधे च्युक्तरधतः। असमागम्नानामरकोनयं वाग्म
 वत्सोऽप्यायः॥। अस्मिन्दुकुम्भवाच। अन्निष्ठिः याति अस्मिन्द्युक्तिः विष्टः ज्ञानहोम्बन्धिः
 दुःखवात्तेऽयं तुः स्वपितुर्गृहान्। पित्रेसमग्नुराजायज्ञरामं क्षमय दुःखिते। वेदयोवक्तुः सर्वे
 मात्मावैश्रव्यकाराणां। मतदृष्टियमाकृष्णगोकामवै युतो न ह पात्यादवीमहीं कहुं च कै प ॥ १२२

रमचुद्याम। अङ्गोहिलानिष्ठेशत्यातिस्तनिष्ठाभिसंवतः। यदुगजक्षमनीं मष्टुरां न्यरुगात्सवे
 तो दिशः। निरीक्ष्यतद्वन्नं कल्पउद्देलमिवसागरां। स्वपुरीतेन संनद्द्वयजनं च नयाकुले। विंतया
 मासनगवानह रिः कारामानुषः। तद्वेश कालानुग्रहां स्वावतारपयोऽननेहिलानिष्ठिकले
 द्वैतव्यविनारसमाहितेनामग्नेन समानीतं वंशानां सर्वेन्द्रनुजां। अङ्गोहिलानिष्ठिः संस्कारा
 तं यग्नः। अस्त्रस्वरथ्यकुंजरः। मागधक्षलनहंतव्योऽस्त्रः। कर्त्तवलोद्यामाणनदर्शिवतारोऽयं नन्नाम
 गडराणायग्रामसंज्ञानकृतोऽनेकवस्त्रयवतः। अः। न्योऽपिधर्मरक्षायेदहः संस्त्रिय
 यतेमया। विरमायाप्यधर्मस्यकालेष्वन्वतः क्वविवाहव्ययनिगेविदेश्राकाशातस्वर्यव
 द्वेषोरायावृपयस्तीतो सद्याः समुत्तो सपरिषद्वै। आयु भानिचदिव्यानिषुराणानिष्ठुङ्क्षया।
 दृष्टातानिहवृक्षेशः। संकर्वत्तमस्थावृतावतः। यशायेव्यसं यासं यद्यनोत्तावतां च जाएष्वत
 रथञ्चायातो दवितान्यासु धर्मनिवायानमास्यायज्ञद्वन्वयसनान्तस्वान्वसन्तु दुरापत्तद्वयोऽह
 नोजन्मसा धैना माशशमर्द्वतावत्योविंशत्यनीकारव्याघ्रमेन्नीरमयाकुरु। एवं संमेतदाशा

हृदिं शितोरथि नौ पुरगतः निर्जग्मतः स्वा सुधा द्वौ वलं ना भवीय सावत्तोऽशंखं वद ख्यो विनिगत्य हरि दीक्षक मार्याथः ततोऽन्त्यर मेनानां तद्विविचा सवेपयुः तावाहमग्न्या वाद्यमहेल प्य पुरुषा धमा नव्या योद्धु मिक्तमिवालके नेवलज्ञया विवेदुरगमयदिश्रद्वा युद्धस्थ्यर्थं समुद्धत्वा दिन्वावेस करै क्षित्वं देहं स्वयोहि मांजहि श्री नगवानुवाच॥ नैव अगविक्त्यतेदर्शयत्वयोरुमां नगहूलमोववोरजन्माठरस्य न्तु मर्वतः श्री मुकुउवा च॥ जरा स्तुतस्ताऽव निवाद्यमाध्यामो महाबलो द्वै नवलीय सावणात् स्वसेन्यवान ध्यजदाज्जिसारथा स्वयोन्नेवावुरिव अरोड़निः स्तपस्तालभ्यजविक्तिरायाव लक्ष्यं त्योहरिमये नद्ये॥ श्रियः पुरा द्वालक हर्षिणो पुरं स भाष्ट्रिताः संमुद्धः स्वा विर्ताः हरिः परानीक पयो मुत्रां मुद्धः शिली मुख्या लक्ष्याकर्षीयितिं स्वसेन्यमा लोक्य स्तुतरुद्वितिं विस्फुड्यकाङ्गेशरामनोहत्तमं गल्लानिवंगा दथसंधयन्दगा १४

नि
रानविक्ष्य सुन्दरं शितबाणाधंगान् निद्वन्द्वकुं जरवा जियनीन्वरं रेय इदलात्वकं नि भिन्नकुं जाकरिणा नियन्तुरनेकशोः आशरनिन्नकं धरा शाहता श्वभजन्ननायका पदातय छिन्नन्त्योरुकं धराः संक्षिद्यमानहियदेनवो जिनामग्न्यस्ताः शतशोऽस्त गायगाः। चुजाः हयः स्वरुषशीर्षेकक्षया हतद्वियहय्यहाकुलाः। करोरुमीनानवेशशैव लाधनुलरंगा युधग्न्यलमसंकुलाः। अस्थूरिकावत्तेभयानकामहामतिष्ठवेकान्नराणाश्म शर्कराः प्रवर्तिताभारुन्यावलास्वधेमनस्तिनां हर्षेकरीः परस्परं। विनिद्वातारीन्वसुशले नादुम्मेदान्व संकषेत्तानापरिमेयतेजसाः। बलं तदंगस्त्रिवदुर्गन्ने रवं दुरं रायर मगवेडया लितं। इयं घरणीतं वस्तु देव पुत्र योक्षित्वितिं ततं ज्ञागदीशयोः परं। श्रियक्षद्वावांतं नुवनवयस्य यः समीहतेऽनंतयुगाः स्वल्लोलया। न तस्य वित्रं परपवनिग्रहत स्थापिमर्द्यो नुविधस्यवस्य तैः। जग्नाहविरथं गमो जरा संधं सहाबलं। हतानीकावशिष्याः मुसिहः सिहः मिवैज्जसा। विवरण

१० नेहतारातिःपोशेतीरुग्मानुषेः॥वारयामासजोविंदलेनकार्यविकार्षेयाभन्तकोलोकना
 याच्चावृतितोवारममातः।तपसेकृतसंकल्पेवापितःपथ्यगजनिः।वाक्ये:स्वर्थ्यदेवियमेः
 १२५ प्रालैरपि।स्वकर्मवंवप्राप्तिस्युवडभिस्तेपरानवतः।हतेषुसर्वोनीकेषुन्पर्यतदा वड
 आउवदितोन्नगवतामगधन्नदुम्येनाययो।मुकुदोऽप्यज्ञतबल्लोनिस्तास्तिजिबला
 स्ववःविकार्यमाणाकुस्तमेविदंगेरन्तुमोदितः।मायुररूपसंगम्यविज्ञरैर्मैदिनान्मन्त्रिः।
 ३ उपगीयमानविनयःसत्तमगधन्दिनिः।शरवदुङ्गन्योनेकुभेरेत्यापनेकशः।वोणा
 वेष्टुम्भट्टंगानियुरेषविग्नातिष्ठोमक्तमाग्निद्वयजनांपताकाभिरन्तर्लंतानिरीद्यमाणः।
 क्षेत्रंद्वयक्तिश्वरात्माद्वयः।एवंसञ्चद्वयात्मात्मावेष्टनोक्तिहितावतः।युद्धेष्टमागम्येनारजाय
 दुनिरूपसापालितः।आव्विवावंसद्वलंसर्वेवभातेजमाइतेषुत्तेष्टनोक्तिहिताव्यविनिय
 पः।आषादशमसंग्रहमेत्यागाभिनितदत्तगा।नारदवेष्टितोयेयवनःवयद्वयतःसुरोवस्तु १२५

अः कृष्ण २

रामेत्यतिस्वजित्तेष्टकोटिनिः।नलेकेचाऽप्तिद्वैष्टवस्त्रान्मवात्मसंमितान्व।तंद्वयावित
 यन्त्रकस्मःसंकर्षणासहायवाक्वाच्छायद्वन्नान्वजिनेषाम्न्द्वयतोमहतःयवः।नोऽप्येषु
 द्वयामानद्वातावन्मद्वावलः।मागधेष्टव्यद्वावाच्छायवापस्त्रावागमिष्टिः।आवयोर्मुख्य
 तोरस्मिन्द्वयद्वाग्नताजरास्तः।वेष्टन्वद्विष्टत्यथवानेष्टतेष्टस्त्रयुरंवली।तम्भाद्यविधा
 स्यामोदुर्गेष्टिपददुर्गेमं।तज्जतात्मसमाधयमवनेष्टात्यामहे।इतिसंमेष्टमगवान्वदु
 र्गेष्टवादशायोजनं।चांतसमुद्देनगरंत्प्रोत्तममवीकरत।दृश्यतेष्टवहिताष्टविज्ञानंशलिप्य
 नेष्टुगांरथ्यावत्वरप्येष्टिनियेष्टवा।स्तुविनिमितं।स्त्रुम्भसलतोद्यानविज्ञेयवना
 विष्टितंहेमस्त्रेष्टिवः।स्पृष्टिस्काटिकागारगोप्यरः।गजतपद्मस्त्रेवमपद्मामल्तकुमौतश्च
 दुक्कानीलामुक्तंदः।शरवत्यनिष्टयोष्टोष्टात्माकुटैः।क्षतलकृतं।रत्नकृतेगद
 हेष्टमर्महारकतस्त्रिलैः।व्रात्तोःपतीनांचगृहैर्वत्तम्भाभिनिवेशिताष्टाउवस्पृजनाकासेष्ट

म

३०

१२६

देवग्रहोऽस्त्रवास्त्रधर्मीयारिजातंवस्त्रेण्डःशादिशद्वेः। यत्रवाऽवस्थितोमर्जीव्यमैर्नियुज्य
 श्यामैककल्पन् वकुणो हयानशुक्रो नमनोजवान्। अथेऽनिविष्टिः कोशानलोक
 पालानिजोदयान्वयद्युद्गवतादत्तमा विषयं स्वतिद्वयोः। सर्वे इत्यायामास्तु हरौ ऋष्ण
 मिगतेन्वयतवयोग धनावेननाल्वासवेजननं हरिः। वत्तपालेन रगमेण कस्तु समनुभव्यतः
 निजेगाम पुरद्वारात्यद्यमाल्लानिरायुधाऽदिति श्रीनागवत्तेन हायुरारोपामर्हते स्वाम
 हिनायांश्च ददाम सर्वं भेदारकासंस्थापनं। नामयं द्वार्ष्णेश्वायाः। श्रीबादरायणिक
 वातातं विलोक्य विनिः कोतशुद्गित्वानमिवोद्युयं। दशनीट्यतमेश्यामं पीतकोशयवास
 मं। श्रीब्रह्मवदः संन्वाजन्त्रिमोल्लभाद्युक्तकं धर्मं। यथुदीर्घ्यवल्क्ष्मुकुन्दवक्तं जारुगाव
 गोः। नित्याभ्युदित्तश्यामं स्तुक्योलेषु विस्मिताः। मुख्यारविद्विच्छांस्युरुम्भकर
 कुन्दवत्तेन वास्तु देवाप्यमितियुमान् श्रीवत्सलांकुरनः। वत्तुर्मैजोडरविंदादौवनमात्यः १२६

तिसुदगः। तद्वौनीरदेवोक्तेनोन्यो नवदमर्हति। निरायुधश्चलयङ्गायोत्सेनेन निरायुध
 इति लिखित्वयवनः। जाइवत्तेपरायुखं। अचक्षवद्विष्वकुलेन दुरापमपियोगिनां यवने
 द्वो बलं राजन्वापयमयुरांततः। हस्तप्राप्तमिवामानं हरिणासयदेपदेनोदरशयना
 दूरयवनेशाऽहं केदरं पलायनयुदुकुलेजातस्यतवनो वित्तोऽतिविष्वकुलगतेन
 प्रापाठत्तेषु च। एवं विज्ञाप्तिनगदावादविशादिरिक्तेदराः। सोऽपि वृष्टतज्जन्यस्याने
 दद्वशेनराजन्वसोऽरमानायशेत्तमामिहसाधुवत्तः। इतिमत्वाऽऽक्षतमृदुस्तपदासमताऽ
 यत्तः। स उत्त्यायविरुद्धस्तः। शनैरुम्भील्पत्तोवनोदिशोविशोल्लोकयन्वयमेतमङ्गीदव
 श्यितं सतावत्तस्यस्तुष्ट्विष्यातेन जारतः। देहजनाभिनादधोनस्मादनवत्तव्यात
 परीवितउवाच। कोनामसमुमान्वद्यनकस्यकिं वीर्यमेववा। कम्भा द्रुहागतः। शोतकिं
 तेजोयवनाः इनः। मुकुलवाच। स इवाचकुलेजातो मंसाधाततयोमहानामुद्गुं दरमित्य

त न

भा०

१५८

कि

वा०

तो बद्धायः सत्त्वं गरुः स याजिः स्तु रगां रिंडा द्यैरात्मा रजो । अनुरेच्य य एव स्तैस इदं द्वा
 सोऽकरो द्विरात्मा गुहंतं सः पालं सुचुकुंद मया क्रवन् ग्रजन्वी रमहाह क्रान्तः ।
 तापशिष्यालनान रत्नों कं परित्यज्य गर्यन्ति हृतं कंटको । अस्मान् पालयिता वीरकामा
 क्ते सर्वे उत्तिताः । सुता महि घोन्वतो झायो इमान्य मंत्रिणाः । घजाश्च तु कालीना नाधुना च ४
 संतिकालिताः । कला तली तान विभिन्ने चरणवानी स्त्रो ऽवयवः । घजाः कालयते
 वृष्ट च प्रसादो यथा प्रसन्न वरं दली च नदेते जाते कैवल्यमध्यनः । इक्षु
 एवं प्राप्तं स्तु च ग्रामा न त्वं त्वं पुरुषयाः । एवं पुरुषां प्रत्येको वृहि वैराग्याय
 शीघ्रं अपि विद्युत्ताति द्विष्ठो निः । उद्धारेव द्वयाद्यक्षिणी च य निराय च गोकर्णी
 लोको योगी विजयी भवेत् न चुनयोहि त्वं श्रुते स्त्री वैष्णव स द्वासा लोहि च गहना वा० ॥ ११
 तं न दीना न दीना भवेत् दरी वामात् सुचुकुंद एव यथा भवते । तमालो वधुव न शाश्वतो ॥ १२

दलक्

को ऐसा जाम से छीवत से क्वासे चाजा को सुन भवति गजित वत्तु रुद्धो रेत मानवैज्ञानि
 वै विभास्तया । तारु प्रसन्न वद्युत् तुरन्तकरकोइन्द्रियाणीय विलोकीश सानुगामि
 त हाथो च य । अथ यमस्त्रम् तु द्वारा विभिन्नां दायदेव द्वाहात् । अथ विभिन्नां
 आश्विकित शन कोराजा दुर्धर्ष विनते जसा । मुचुकुंद उद्वावा को ज्ञ वागिड संज्ञां विभि
 प्रिनिगिरिग द्वारा पद्माय द्ययलारा न्यां विवरस्क रुक्ते टको । किं खिते जखिनो तजो न भगवा
 त्वं विज्ञावसुः । स्वयं सोमो महो चैवालो कमालोः मरोः यिवामन्यवदेव वानो वयाणां पुरु
 ष वर्षनो यद्याख्येसु युहा ध्वनिष्पदोः । प्रन्नयामया शुश्रावामवलोकमस्माकं न रुपुगवा । स्व
 जन्मकम्भिरात्रवाक्यते यदिरो वतो वयं तु पुरुषवा द्वारे व्याकाः । वज्रं धवाः मुचुकुंद इति जो
 को योवनाश्चात्मजः यज्ञा । विरघजागरः श्रान्तो निः यापहते दियाः । शये स्मिन विजने कामके
 नाप्यत्यापितोः धुना सोऽधिनस्मीकृतोः नहन मात्राय न वयामना । अनंतरं भगवान् श्रीमान्
 लक्ष्मितोऽभिनवानाशनः । तेज सातोऽविष्वद्या च रिप्राणुं न शक्तुः । हतो जसो महानामाननीय

नां०
१२४

३ लो

इसिदेहिनो। एवं सुन्ना वित्तोगतो भगवान्नभृतन्नावनः प्रथाह प्रहसनवाणप्रेवनादगती
रया। श्रीनगवाचुवाच। जन्मकर्मन्तिभानानिसंतिमः गत्तमस्तु। नशक्यते उत्संख्यातं अ
नेतव्यान्ममापिहि। क्वचिदजासविमनेषार्थिवान्युक्तजन्मन्तिः याकम्मान्तिक्षनानिनमेजन्मा
निकर्हिविदाकालवयोपपन्नानिजन्मकम्माणिमन्तप। अन्दकमंतोवांतगकंतिपरमवै
याः तथाप्यद्यतनान्यंगस्तुष्वगदत्तोममा। विजापितो विरचेनपुराहधम्मेयुक्त्या। अमेजन्मा
गमपाणानामस्तुराक्षयायत्र। अवतार्क्षयदुकुलगह आनकदे दुन्नेः वदंतिवास्तु देवेति
वस्तुदेवस्तुतेहिमो। कालनेमिहेतः कंसः यत्तेबा द्वा: स्तुरद्विषः अयेत्यवनोदः ध्यागांजस्ते
तिगमते तसा। मोऽहं तत्वानुग्रहार्थं युहामेत्तामुपागतः। चार्थितः मत्तुरं त्वर्त्वयाहं नक्वत्स
तिगमते तसा। मोऽहं तत्वानुग्रहार्थं युहामेत्तामुपागतः। चार्थितः मत्तुरं त्वर्त्वयाहं नक्वत्स
तिगमते तसा। वरान्वाणीष्वराजवेसर्वोन्नकामान्ददामितेः मायप्रयत्नाननः काञ्छिन्नव्ययोऽहेतुशोदि
त्वांस्यकुरुत्वा। इत्युक्तसंवाम्याऽमुकुंदो मुदान्वितः। ज्ञात्वानारोगदेवंगवेवाक्यमनु
द्धिष्व। युगागर्त्ताक्षितमण्णाविगतिमेयुगो। द्वापरं तेहरेजन्मयदो वेशोनविघ्निः। १२५

रथ

मुकुंदउवाच। विमोहितोऽयं जनडेशमायवात्तदीयानांनन्तत्यः। नर्थृक। लुभवा
यदुःरवधनवेष्टमज्जतेगतेषु योवित्तपुरुषस्ववंवितः। लब्धननोदुर्लभमवमानुवेक्ष्य
विद्वयंगमयत्तोऽनन्दापादारविदनन्मत्यन्मतिगहाधकूपेपनितोयथापश्चः। म
मैषकालाः नितनिः फलोगतोराज्यश्चियोनद्वमदस्य न्यपतोः। मर्त्यात्मभृद्धैः सुतदारकोश
भूष्यासजुमानस्य डुरंतवित्याकलेवरेन्स्मिन्नवरकुञ्जसन्ति नेनिरुद्धमानोनरदेव इत्य
हं। वत्तारथेन्नास्यपदात्यनोकपैर्गीपः। येष्टत्वामृगान्वस्तु दुम्मेदः। प्रमत्तमुच्चेरितिक
त्यवित्तया वदद्वत्तोन्नविषयेषुलालसान्वयमधमतः। महसुः अन्नप्रद्यासेव्वलिहानोऽहिरि
वाराख्यमेतकः। पुराणेष्टुर्मुरिस्त्वेषु रमतंगजेगोनरदेव संजितः। सएवकालेन दुर्य
येनतेकलेवरोविद्वत्तमित्तमसंजितः। निर्जित्यदिक्कवक्तमन्नतविग्रहोवरामन्त्यः सम
राजवंदितः। एहेषु मेष्टुन्यसुरवेषु योवित्तोकी ताम्गः युरुष ईशमीयतो। करोतिकम्माणि

ना०

१३७

दग

ना०

समका

तुवा।

सम्बन्ध

मनः०

तथसुतिष्ठतेनिवत्तजोगमदपेक्षाददत्। पुनर्थन्त्रयांसुमहान्सुरादितिप्रवत्तर्वेन
 सुखायकल्पते नवपवर्गोच्चमतोयदान्वेत्र। जनस्यत्हैकतस्तमगमः सत्सीगमो
 यहितदैवसञ्ज्ञतेयरावरेशोचभिजायतेमतिः। मन्येममानुग्रहैश्चतेकतोरात्यान्वेष्यम्
 पगमेयद्युक्त्यायः प्रार्थ्येत्साधुनिरेकवर्येयावनेविवद्धिरावत्त्वमिष्येः। नकामये
 इन्यत्वपादसवनाऽदकिंचनव्यार्थ्येत्तमाद्वरंविज्ञा। आराध्यकस्यामपवर्गदंहरेव
 लीत आर्योवरमात्मबंधनं। तस्मादिव्यज्ञाशिष्टे शासवेशोरजस्तमः सर्वाणांनुवेष्य
 नाः। निरंजनं निर्युग्मद्वितीयत्वात्त्विमात्रं पुरुषं द्वपद्यो। विरभिहवत्तिनात्माप्यमा
 नोतितायरविवृष्टिवृत्तिः। वृत्तिः कैश्चित्प्रतिशरणादशसुप्तेत्तत्यदान्वेष्यपरा
 अन्वन्यस्तमशोकं पाहि मायन्नमीश॥। आचगवानुवाच। सावज्ञमहाराजमतिते
 विमलोद्दित्ताः। वरैः उल्लोभितस्यादिन कामैर्विहतायतः। वल्लोन्नितोवरैर्यस्त्वमघसा १३७

दायविद्धितता। नवीर्मयेकजक्तानामाशोभिर्निर्द्युतेकवित्रायुज्ञानानाः। मनक्तानां प्रा
 णायामादिनिमनः। अत्तेगाधासनेगत्तदृशपतेकविद्युत्यतः। विवरस्वमहीकामम
 व्यावेशितमानमः। अस्त्वेवनित्यदान्व्यनक्तिमयनपौयिनीः। व्यावेशम्भूस्थितोजंत्त
 व्यवधीर्गयादिनिः। समाहितस्तत्प्रसाजद्यवस्तुपाश्रयः। जन्मन्यनतरेगत्तदृशवेज्ज
 तस्तुहत्तमः। अत्तवाद्विज्ञवरस्त्वं वेमामुपैष्यमिकेवलं। इति श्रीनागवत्तेमहापुराणदश
 मस्कंषेयवनवधेमुचुकुंदवरषदानमेकपंचाशनमोऽध्यायः॥। शुकउवाच। इद्युसोऽनु
 गहीतोऽगक्षमेनेत्वाकुन्दनः। तेषिक्रम्यसंनम्यनिष्ठकामयुहामुखवात्सवीद्वयद्व
 ल्लकान्मत्योनपश्चनवीरुद्दनस्यनीन। मत्वाकलियुगं प्राप्तं तुगमदिशमुत्तरं। तपः अ
 द्वायुतोवारोनिः संगोमुक्तसंजयः। समाध्यायमनः। लसेयाविशद्वं धमादनां ददर्यज्ञ
 प्रमापाद्यनरनारायणालयां। सर्वेद्वं द्वमहाशांतस्तपमाराष्यनहितिः। नगवान्तपुरा

ब्रजमधुरं यवना हतां। हत्वा क्ले कुबलं निन्येतदीयं द्वारकां धनो। नीयमाने धनेगा
निर्निश्चाऽऽहतनो दितेः। आजगामजरासंधस्योदिविशत्त्वानीकपः। वित्तो ब्रवदेवगस्त
संरिषु सैन्यस्य माधवो। मनुष्यवेष्टामापन्नो गजनुडदुवलदुते। विहाय विहं विवरमन्नो
तौभातज्जारुवत। पद्मापद्मपलाशान्मोक्षेन उद्भवत्वात् त्वं अतिथिमानो हप्त्वामागधः। व
हसन्वबली। त्रान्वक्षवदयानो कैराशयोरप्यमाणावित्। संघटुङ्गत्वं संश्रातो तु गमारोहतां
जिरि। घवर्षाणास्यं मव्ववान्नियदायवव्येति। गिरोनिलानावाज्ञायनाधिगम्यमदन्त
य। ददाव। हरिगिरिमेष्ठो जिः समतादग्निसुस्तज्जन। ततउत्त्यत्यत्र सादद्यमानात्। तु नो। दशै
कण्ठनाहुंगात्येतनुस्तावथो चुवि। अत्तद्वामारो रिपुणासानुगेनयद्वत्तमो। ख्वपुरुषु नग
यातो समुद्दपरिरवांहपा। सोऽधिदग्धा विति स्वाम्बानो बलकेश्वरो। बलमात्रघ्यसु महम्भ
गधनमागम्ययो। आनन्दीधिपतिः श्रीमान्दरेवतो रेवतीस्तता। ब्रह्मानो दितः पादाद्ध ३०

स एत्यहं विष्मा। ततो विकाराद्यन्मोक्षवर्षो उशामी छुक्केवन। उयाभवच्चिन्तनीलां सर्वासामशुतेगति॥
हरिर्दिनि गुणाः सङ्कातापुरुषः चक्रतः यरः। सर्वेषु गुप्ताते भजनलिगुणानवेता निवेदने च स्वस्मै
षेषु ब्राह्मण्युष्मान्वितमहः। श्रूषावनभावतो धर्मोन्न अप्यक्षेतदमर्तात्। स आहन्नावास्तम्भेष्ठात्;
मुश्यम्भवेष्ठनुः। न्वाणानिः इत्यस्य मार्गीययोः वतीर्णेयदोऽक्षुले। श्रीभगवानुवाच यस्याः। हमनुरेणो
मिडरिव्यतद्वनेशनोः। ततोऽधनं यज्ञं त्यज्य स्वजनादुःखदुःखितां सप्तदावितयोद्योगो निर्विलः। या
द्वनेहमामयोः। वतमैच्यस्यक इत्योसदनुग्रहान्तद्वयपरमेष्वमंविन्मात्रं सदनंतकः। अतोमानुसुद्ध
रागेष्यांहित्वान्यान्मजतेजः। ततस्ते आशुतोषेन्योल्लभुरायस्योदाताः। मत्ताः। धमत्रावरो विस्मयत्तु
वजानते। शुक्तवाचाशाप्यसादयोराशावल्लाविमुशिवादयः। सद्यः। रायप्रसादोः। गणितो द्विद्वा
नवाऽवकृतः। अत्रैवोदाहरतीमसतिहासं पुराविदः। एकाकुरुगम्यरीशीवरं दत्त्वाप संकरं द्वयोनामा
इस्तुरः। दुत्रः। शानुनेयथिनारदं। हस्ताशुतोषमवश्छदेवेषाधि हितुर्मनिः। स आदिदेशागतिशासुप
भवासुसिद्धाति। मोर्त्यान्मायुगादोषान्यं आशुतष्यतिकृप्यति। दशास्यवाणायौ रुषः। तु वकोवि

दिज्ञे विवेष्य मठलं दत्तात्रता प्राप्तमुत्संकरं। इयादिष्टमसुरठपध्यवन्नयं वित्तः को दार आन
 कव्यान्नजुङ्गन्नग्निमुखं वरं हरं। देवोपत्तिमध्या प्राप्तवैदात्मस्मैऽहिनशिरावद्यन्नात्मस्तु धूतिमानलिन्न
 मस्त्वद्यं तमग्राकाशीकिः सभ्यजीर्णवैष्णवलं वायामिरिवोत्थितोऽनलात्। निगद्याटोऽयोन्मुद्योवा
 रम्यनुतत्पर्यश्चिनात् स्युपर्यस्तु नालक्षितः। तमाहचंगालमलं वायायमेयायानिकामेवितरामितेवरं। अपि
 वेयतोयेन नरां ध्यवद्यात्मां वृद्धं वायात्मा न रशम द्वितो वथ्या। देवं सवदेयायीया न वरं न्द्रन्नयावहं प
 अप्यम्यकरणीपूर्वकम्मेव वियामिति। तत्त्वान्नगवान्नरक्षोड्मिन्नाउव्यारता। अपि मते वह
 मंस्तु मेव देवो हेरमते प्रथा। मतद्वारपरी द्वायी गंगामे द्विक्षिलाम्भुः। द्विहस्तु ममामेवेतोऽविष्य
 तस्वद्वात्माहुः। तेनोपमेष्टएः सत्त्वत्तः वर्गमत्वत्वेष्युः। यावदंतंदिवो वृष्टेः काणान्नमुत्तरा दिल्ली।
 अजानंतः व्रतिविधिर्द्वयीमासनस्तु रस्यात्मानावत्तेऽगतः। तेनद्वायाम्यसनं हृष्टान्नगवान्नवदिला
 तन्या मेनापरमागतिः। शोनान्नन्यस्तु देवान्नयोनावत्तेऽगतः। तेनद्वायाम्यसनं हृष्टान्नगवान्नवदिला
 द्विनः। इतरत्वक्षद्वयान्नवद्वक्षोद्योगमायामेवत्तान्नवदिला प्रिवद्वलन। अनिवा १७४

देवं विद्युत्प्रकृता।

। लिखितं ।

दयामस्तबतं कुशापाणिविनीतवतः श्री नानुवाच। शाकुनेयन्न वानव्यक्तेश्चातः किंहूरमागतः॥
 द्वाणं विग्रह्यतां धुमञ्चात्मापायं सर्वका मधुका। यदिनः प्रवाणायालं युध्यद्य वसितं विज्ञानायतां पु
 रवः स्वायीन्द्रियान्नमाद्योहतो श्रीवादायाणिरुवाच। एवं नगवताधुष्टाववसाम्यतवर्णिणा॥
 गतक्षमोऽवृत्तमेव यथा यूवं मनुष्टिता श्री नानुवाच। एवं वेत्तर्हियद्वावनवयं प्रुद्धीमहि॥
 योदद्वशापान्नेशाच्चाप्तः चेत्तपेशाच्चाप्तः। यदिवस्त्रविभूतादानवेदः जगद्गुरो तत्त्वं शुभं शिर
 सिठसन्तु प्य अतीयां यद्यायं वचं शंकोकथं विद्वानवक्षेन्नातदेत्तन्द्वयः सद्वावनं नद्वतोऽन्तवक्ष
 प्युक्तवाच। रथ्यं नगवत्त्वित्वेवत्तेनिः समयेशलैः। निन्द्रधीर्विक्षत्वत्तेन निजहस्तां शिरस्य भवत॥
 अथाऽयतद्विन्नः। श्रीरावज्ञाहतद्ववल्लागात्। जग्यशद्वोनमः शद्वः साधुशद्वोऽभवद्विवुद्धु मुद्दु
 व्यवस्थाणाहतेयावेद्वकास्तु देववर्षिष्ठितगं वर्वामो वितः संकायात् शिवः। मुक्तेः शिरशामः प्याहन्ना
 वान्नुरुम्बात्मसः। अहो देवमहादेवयायोः यस्येन यामना। हतः को नुमहत्वी शुजं द्वैक्षत किल्ल
 वः। मायस्यात्मकमुविष्णुशेषव्यप्तमानोजगद्गुरो। यस्वमव्याकृत शत्तुदन्वतः परस्य साक्षायरमाह सोनि

द्वै

३०

२१५

रिश्वमोक्षं कथयेत् श्रुतो तिवा मुच्यते म सहिति लक्षणा रितिः ॥ इति श्री भगवते तत्त्वं पुराणो वशमस्तु वेक
 ड इति मोक्षं गो नास्तम् श्रुता स्मृतितत्त्वोऽध्यम् श्री शुक्तु वाचा ॥ सरस्वत्याकृष्ट वाचा इति वाचा इति स
 तो वितर्कः समन्वये विश्वधारेषु कोमः द्वान् तत्पूर्वज्ञानयोत्तेवे अन्यत्र वाचाम् तत्पूर्वज्ञानयो
 रया मासुः तोः न्यगतवद्वाचाः सन्तोऽन्तस्मै पूर्वां स्तो वक्त्रे स्वपरीकृत्या तस्मै द्वुकोष्ठ वर्गवत्त
 व वज्ञलन् उणा प्रकृतात् तात् कैला प्रापगमदयवदेवो म हेष्वाः पुरिष्वुस्तु मोक्षेत्तु व्याप्ति स्वेन तेज
 सा ॥ मत्त्रामन्त्यात्य तं मन्यः मत्त्वज्ञान्यान्मना व्युत्पन्नः ॥ श्री रीशम द्वयावहिं स्वयोन्यावारेगाप्रभुः ॥ तत्
 कैलाशमगमदयवदेवो मदेष्वाद्य रेत्विस्मारेत्तद्यावज्ञातं तु वाने कृत्वमप्य व्यथगति
 देव अकोपहा श्वलमुद्यम्यते हं तेऽपि तिमलोवनः पाति चायादयो हृवी सांचया मासतं गी
 गा ॥ श्री अजग्नामदवेक्तु उत्तयवदेवो जन्म हृवी गतिः ॥ तत्पूर्वादत्तम्भाषु तनाम्भिरसामुनिः ॥ आहंते स्वागतं ब्रह्मन्
 निविदा वासनेह्वागा ॥ अजानताभाग रानुकः हृतमहेभिनः वन्नो ॥ पुनर्नाहि सहलोकैपालोऽन्नमज् ॥ २१५
 सांलोक

८

तान् । मादोदकेन भगवत्तीर्थीनां तीर्थकारिणा ॥ अद्याहं भगवान्त्वया त्रिसमेवांतं भजनं वत्त्वा त्वं तु ॥
 रसिमे भृति भैवत्त्वादहतोहसः ॥ श्री शुक्तु वाचापवक्त्रवागोवेकुं तेष्वगुरुमाद्या गिरा ॥ निवृत्तस्त
 एवं तस्मै भ्रक्तुक्तं ठार्ष्मलोकनः ॥ युनश्च सत्त्वमाद्य यसुनीनो वृद्धवावदिनां वानुभृति विशेषव
 ाराजन्मन्त्यगुरुवर्णयतः तत्पूर्वाम्भ्यः यसुनयोविष्मतामुक्तसशः ॥ यां संश्वुर्विष्मयतः शं
 तिर्यतोऽन्नयां धर्मम् ॥ माद्वाद्योद्वानवैराग्यं तीर्थसाधनं ॥ ऐश्वर्यं चाण्डमयस्मात् वशः ॥ श्रात्ममला
 यहं ॥ मुनीनान्यमादं भगवान्नांशातानां सम देवतां ॥ अकिञ्चनानां साध्वन्नाय माङ्गुः परमारतोऽसल्यस्य
 विषयास्ति विवाहाणात्मिष्टेवेवतान् नज्जेत्यनाशिष्वः ॥ शांतायैवानिषुप्ताद्वद्यगः ॥ विविक्तमन्तयस्यात्
 देवमात्रसुराः सुराः पुण्यान्यामाययास्तु ॥ सत्वं मन्तीर्थी साधनं ॥ शुक्तु वाचा ॥ इति सारस्वता विवाह
 एतां संशयन्त त्वयोऽपुरुषस्य यदं त्वोजसेयात ज्ञतं गतः ॥ इत्येतन्युनितनयास्तप द्यावधीयो सूचित
 वन्यन्ति तपरस्य पुमः ॥ छक्षोक्तु अवापुः ॥ परत्यन्तीद्वलं पाण्डी ॥ वृत्तमसागापी श्रमं जहाति
 श्री शुक्तु वाचाएकदावारकायां तु विषयत्वा ॥ कुमारकः जातमात्रानुवंस्य षष्ठ्यमारकेलना

८

सरस्वती
 वत्तिसिनो
 वृषभिन
 त्वाहरि
 मुक्तिप्राप्ति

४०

२१६

॥ अर्द्धनुवाच ॥

रत्नविद्योगहीवास्तकंराजद्वार्यप्रस्थयमः। इदं व्रोवाच विलयन्नाडरोदीन मानसः॥ व्रोल्लाहि
 सः शरधियोत्तु ख्यविषयात्मनः। कर्मदोषातपंचमेगतोऽर्नकः। हिं साक्षिः
 रन्यतिंडुः। शीलमज्ञते दियोः। प्रजान्तर्यायः। सीदं तिरप्राणित्युडुः। खिता:। एवं द्विनीयं विप्रविश्वहत्त
 यंत्रेव मेव च। विस्त्रयमन्यपद्मागतांगा यो समग्रायतानामन्तुः। न उपश्चत्यकर्हीविवक्तेशवांति
 को। परतेन वरमदालेवात्मां समनावत्। क्षेत्रित्रवद्यात् क्षात्रज्ञासे इहनालिप्तभूद्वृष्टिः। गत्यन्म
 बंधुरोत्तेवेवात्माणः। सत्रमा सतो। धनदारात्मजास्त्वकाव्यवश्चावति वात्माणः। तेवराजन्मवेषणा
 न यजोविषयः। उंगन्नाः। अहं प्रतीकां भगवन्नरात्र्विष्णु दीप्ताग्रिः। अनित्यां रुपानित्योः। द्विष्णुवेष्ण्यह
 तकल्परक्तः। वात्माणः। अन्वयामेकं क्षेत्रं त्रिगतीप्यरोद्धावेवः। यद्युद्धोऽप्तिरथो न जा
 तुं शकुविषयतः। तत्कथं उत्तर्यात्मकमेडुः। कर्त्रजगदीप्यरोद्धावेकी वृत्तमेवं वालिश्यात्मनं कुद्वृ
 धावेवयः। अर्द्धनुवाच। नाहं सेवकश्चात्मकमेवन्नरकम्पः। कोऽप्येवं। अर्द्धनुवाच। नामगाजीवयस्यप्यवे
 धनुः। मावसंस्थापनात्मकमेवन्नरोऽप्येवं विषयधनेआनेष्येतेष्ज्ञोः। एवं विषय २१६
 ब्रह्मवै॒ गते॑

निता विद्यः। कान्तु नेन परं तथा भास्त्रगहं विद्यायार्थवीर्यनिशामयतः। वस्तुतिकाल आसन्नेन्न
 योग्या द्वितीयत्वम्। तद्विषयाहि अत्रात्मारित्याहो उन्मादरोऽसउपस्थिष्युच्यन्नोनमस्तु त्यम्
 हृष्टरोऽद्वया त्वाग्निवसंस्त्रव्यसंउग्गं दीव माददेव्यस्त्रात्मतेकागरं शरेनिनाव्यो जितेः।।
 तिर्थगुद्वेषमः। यार्थस्त्रिकारशरप्यरंजरातः। कुमारः संज्ञातो विष्वपत्र्यारुद्युडुः।। सद्योऽदर्शनमा
 पेदेमशरीरो विलायतात्मदाहविद्योविजयविनिदनक्षयमस्त्रिष्ठो। नौदायपश्यतमेयोऽहं प्रदद्वे
 ल्लोकवक्त्यनानपद्मद्विनोनरामोनवकेगवायस्यशोकः। यद्यात्मकोऽन्यस्तमवितेष्वरः
 धिगर्जन्मस्त्रावादं धिगाभ्यस्त्राविनोष्टुः। दैवोपस्त एयोप्योर्ध्वादनिवितिद्विमितिः। एवं शपथितव
 सवैव विद्यामास्यायकात्मनः। यो संप्रमिनीमासास्त्रयत्रात्मेन्द्रियात्मन्यमः। विद्यापत्रमवचाराणाम
 तरोदीमगात्मुरोः। आग्रायीनैवित्तोसो म्पावायवारुणामयारसातलनाकवृष्टिः। यस्यान्मन्द्वान्म
 दायुधः। ततोऽलब्धिक्षिण्युत्यात्मसीसंप्रतिष्ठतः। अप्येविविज्ञुः। हस्तेन वत्कल्पः। विषयवित्तिः। दर्शयेहिन
 स्तरुं तोमावद्वालात्। त्वान्मोरतेहिकोत्तिविमलान्मनुष्याः। यायवित्तिः। इति संनायनगवान्मनुष्य

लंधाः।

न स हे श्वरः दिव्यं स्वरथमा स्थापयती चोदिशमा विश्वात् सहैदीपान् सहैप्रभुं सहैजीरनेत्यात्मोक्ता
लोकतया इतीयवेदशस्तु महत्तमात्मास्त्राः सैन्यसुश्रवेष्टु पुष्पवक्लाहकाः तमसि त्र एगतयेव
स्त्रदुर्भेरधीनात् तदृष्ट्यानगवान् क्षेमायोगो व्युरेष्वरः। महत्त्वादित्यसंकाशेवत्क्रं प्राहिणाऽप्य
रात्मम् मुद्गोरं गहनं कर्तमहतविदारयद्विरतेरागारोद्देशः। मनोजवं न लिंविशेषु दण्डेन युगाच्छ्रुते
तोरामगरोययावस्था द्वारे रात्रकान्दुगतेन तत्त्वम् या रंगो तिमंतपादः। तमसुद्वानेव समीक्ष्य एका
ल्पुनः वित्याद्वृत्तावौषधद्वेष्टिक्षिणीउन्नेतत्प्रविष्टः। सत्त्विलंतन्नखतावलीयसेतद्वद्विष्टेनीव
गां तद्वाज्ञात्तु तेव नुवन्द्यमत्तमं द्वाजन्मागात्तेन समावैष्टितां तमिन्नमदान्नेगमनेतमेद्वारा
तं महत्त्वमुद्दीन्यकामणिष्टानिः॥५॥ वृत्तमानं द्विष्टु गोद्वालोत्पादासितावलान्नेतिकं उज्जिद्व
ददर्शत् द्वागामुद्वरवासनं विन्नं प्रहानुभावे वृक्षावौ तमंतदा। सोरांकुदान्नं द्विष्टिरागवासप्रसन्न
वृक्षेन विगग्नेवांगां। महामलिंबात्तेकाटके इत्यत्विशाद् वृथत्तमहत्त्वकुंतलां। अत्तं ब्रवार्वेष्टु
जेसको नुजं श्रावत्सलवृमं वनमात्मावदता सुनेदनं दृष्टु वृत्तमपार्षदेष्वकादिभिर्मीत्विष्टेन॥११७

जायुष्मेः। सुष्ट्याभियाकीतिज्याच्चिलद्विनिर्विवेच्यमानं परमेष्टिनां प्रतिं ववं द्वात्मानमनेत
मस्यक्तो जिल्लु अतद्वशेन जातसा ध्वराहाता वाहन्न भापरमेष्टिनोः षनुवेद्वांजतीसक्षितमस्त्रेया
गिरा। द्वजात्मजामेयुवयोऽद्विडणामयोपनीताधुविधम्भेष्टु प्रयोगे। कलावतीस्त्रीवत्तेन्नेगासुरान्
द्विवहन्न यस्त्वरयेत्तमिकं। द्वर्षकामावपियुवान्नरनारामणाव वी। धर्मसावरात्मस्त्रियात्मेन
ज्ञानोक्तं प्रयह। इत्यादेष्टो न गवतातो क्षेमोपरमेष्टिना। द्विमित्यानम्भनानमादाय द्विजदारका
नानिवर्त्तत्तमं स्वयं धमसंष्ठपहणो परमेष्टिलिप्यागतां। विष्णायददड़ुपुजान्मयास्त्रूपं तथावयानि
शम्भवै स्वप्नं धममपार्थं परमविक्षितः। यदकिं वित्ययोरुच्चं पुंसा मनेद्वस्तानुकेष्टितः। तीटशान्म
नैकात्मवीर्यालाह प्रदर्शयन्। बुद्धुजेवत्प्रयान् ग्राम्यान् इतेवाच्युद्दितैमेष्टिवृत्वव्योरिवलादका
मानवजासुवालालादिष्ट्याकामेयथेवेदोन्नगवान्नथेष्टमौस्त्रियातः। लव्वान्त्यानधमेष्टाववा
तयित्वार्जुनादिभिः। अंजसावत्तेया मासधमेष्टिम्भेष्टुतादिभिः। इति श्रीनागवतेमहासुराणां दश
मस्कष्टिद्विजकुमारान्मनेन न वासीतितमोः धमयः॥। शुकुउवाच। शुष्ट्यं वृपुष्यीतिवसनद्वा

रकायां षष्ठ्यः पतिः। सर्वेसंपत्तम् द्वा यां नु आयां दृष्टिपुण्ड्रवैः। स्त्रीनिष्ठो तस्मदेषानि नवयो वनकां तिनिः।
 कंडुकाविनहर्ष्यते मुः॥ जीडं तीनि सह द्विद्वयः॥ नित्यमंकुलमागीयो मनदयः द्विगंगतज्ञः॥ स्वल्पक
 तैर्न एते रस्त्रैरथे श्रुकनकोः॥ चत्वारः॥ उद्यानोपवनाद्यायां पुष्पितदुमगाजिष्ठु॥ निर्वशाद्यं गविहौर्नी
 दितायां समंततः॥ रेमेवो उशमाहसंपत्तीनामेकवल्लनः॥ नावंतिविच्छ्रुपाणात् दृहं वृषमह द्विषु॥ वो
 कुलोत्तलकल्पारकुमुदां नोजरो गुनिः॥ वासितामन्तर्मनो येषु कुरुते द्विकुलेषु वा विजदारविगाहां
 नोजरो गुनिः॥ वासितामन्तर्मन द्विदिनीषु महोदयः॥ कुरुते कुमलिन्नागः परिमध्यवयो वितां॥ उप
 गीयमानोग्वृद्वैर्मृदं दगवात्तानकानावादयद्विदु दावीणामस्तमागवयं दिनिः॥ वित्यमानोग्व
 त तानिहं संतीनिष्ठु रेवतः॥ प्रतिसंवनविविक्तीय व्यानियं व्यागादिवाताः लिङ्गवत्त्वविवदतो
 द्विवच्छ्रुदेशः॥ मिंवच्यउद्वतव हरतकबरथस्ताः॥ कांते स्वीकरक जिहो व्यायो परद्याजातस्मरो
 त्सद्वन्नसद्वन्नविरेत्तुः॥ ऋस्तुनन्तर्विषु द्विकुरुते कुमवक्तव्यी इति नानिर्विवदतो
 सिंवनसुहुर्मुः॥ वातिनिः॥ वित्यमानोरमेकरे गुनिरिते भवतिः परीतः॥ नदानोन्नत्वं कीनो व्याः॥ ११८

तवाद्योपजीविनां॥ जीगलंकारवासो मिहलोऽदत्तस्वत्त्वियः॥ छस्सैवं विचरतो गत्यालये जितस्मि
 ते॥ नवहचेऽपरिष्ठगो त्वियों किलहृताद्यियः॥ दुरुमुकुं देकवियोग्याग्रठन्नत्वद्वज्ञां वितयां लोऽविद्या
 वृत्तानितेगदत्तस्तु॥ विष्यद्वुः॥ कुरुते विलपसिंवं वातनिडानशोभस्व पितिजगति रात्यामीष्वरागुप्त
 बोधः॥ वयनिवसरिव क्षितिगाठनिर्विद्वेत्तानलिननयनठासोदारलीलात्तेनानेवनिमालयासि
 नक्तमद्य अव्युत्त्वं औरवीविक रुग्मावत्त्वक्तव्याकिः॥ दौमंगतावयमिवाऽथ तपादनुष्ठाकिं वासज
 स्पृहमसेकवरागावो दुःखो ज्ञासदानिष्ठनसेतुदच्चन्नल द्विनिडोगतः॥ वजागरः॥ किं वासुकुं दापहता
 ममलाङ्गनः प्राप्तो देशांस्त्वं जगतो दुराय यो॥ त्वयव्यग्यात्तवतासिर्गहीतदीदीणात्तमाननिजदी
 धितिनिः॥ क्षिप्तोषिक द्विमुकुं दगदितानियथावयं विश्वभ्यनोष्यगितागीरुपलक्ष्यसेनः॥ किं वास
 रितमस्मान्त्वं मेलयानिलतैर्ष्वयोगो विदापांगनिर्विच्छ्रुदीरयसिनः स्मारः॥ मैव श्रामसस्मात्सदय
 तो यादवै इत्यन्नं आवत्तां कवयमिवनवानधायतिष्ठेमवद्वृः॥ इत्यक्ते उः शब्दत्वैतदयोऽस्मद्वि
 भ्रवा व्यव्याः स्वरव्वास्मृत्वाविस्तरं सुहुर्मुः॥ च्वदस्त्वायसगः॥ वियरावपदानिन्नावसेः सत्तं जीविक

वं

रोमाचित

१०

११

१२

१३

१४

१५

१६

१७

१८

१९

२०

२१

२२

२३

२४

२५

मानवाग्निराकरणात् किमद्युतेष्विष्वं वदमेव लितों केंठकों किलानन्दलाभिनवदस्फदारवुद्धिः विति
धरवित्यत्यते महात्मस्यैऽच्युतवसुदेव नंदनाङ्गिंवयमिवकामयसेक्षनैविष्वं तुं शुच्यते हृदयः
क्षस्ततान्तरतिं धुयत्वाः संपत्यं यत्क्रमलक्ष्मिय-आश्च अनुः यद्यंयं युपतेः प्राणायावलोकमव्रा
प्य चुण्डहृदयाः युक्तक्षिताः स्वाहं स्वात्मात्मा स्वात्मां विकापयोऽनुद्वंगगौरेः कथां द्वृतं चानुविदामङ्क
ज्ञिद्वितः स्वरूपास्तुत केंठयुराश्रुतस्तोहदः स्वात्मानं क्षमाद्वृत्तोऽनामो वर्यं ज्ञोऽनामाय प्रकामदाप्त्य
स्तर्ते स्वैर्वैकैनि एत्विष्वं इतीद्वेन नावेन स्वं मायोगेभ्यरोऽन्यमात्मानमाध्यात्मेभिरेवेष्वीगते ॥
अत्तमात्रायिः व्वाणां ग्रस्याकर्षते मनः उक्तायोगमात्रान्तवायुपुत्रानाकृतः युनः ॥ यासंपर्येव
रन्वेस्त्रापादन्वं व्वाहनाद्विजिः अग्नद्वृत्तं तुं द्वात्मां केवर्ष्णते तद्यः एवं वेदो दितं वर्षमनुनिति
एनमस्तापतिः ॥ एह धर्मीर्थका मानो सुक्तश्चादशीयरपदोऽन्यायत्यन्यपरं धर्मीरहस्यस्यगहमेष्वि
नोऽन्यामीत्योरुग्रासाहस्रं सहिष्यन्तुगतां प्रकंतामां व्वारन्वं भृतानां च ऐत्यः प्रत्यक्षदाहताम् ॥ २१४

विष्वाणी व्वमुखवाराजनन्दतत्पुत्राश्चाऽनुप्तवेशः ॥ एकैक स्यादशक्षयोऽन्यजनदात्मजानान्यावेत्य आ
त्मनो जायोद्यमो द्विगतिरीश्वरः ॥ तेषामुद्वामवीर्यो लामण्डादशमहारयाः ॥ आसन्दुरायशसन्तोषानमा
निमेष्वाप्तुः ॥ व्वद्वस्त्रास्तु देष्वस्त्रद्वाविमान नानुरेव व्वासां व्वामधुर्वेदहङ्काराद्वेदोक्त्वेदः ॥ उक्त
रोदेव नानुश्च अतदेव सुनंदनः ॥ वित्रवाङुर्वेस्त्रयोक्तविन्ययो व्विष्ववा ॥ एते व्वामविराजेऽन्तनुजानाम
वुद्धिः ॥ व्वद्वस्त्रासीतप्रथमः पित्रवद्विक्षाणीसुतः ॥ मरुक्तिमाणाद्वितरमुपयेमेमहारयः अत्यन्ततो
दनिन्द्रुद्वृत्तस्त्रायायुतवलाचितः ॥ स्त्रायनुक्रियाः यो व्वीदीत्वा जगत्तेततः ॥ वज्रस्तस्यामन्तस्त्रुत्वामोर
लावशेषितः ॥ व्वितिकुरुत्वस्त्रायुतस्त्रावलोक्तुमन्तजः ॥ सुवा होस्त्रम्भेनोऽनुकृतसेनसुत्तत्पुरु
नहेतस्मिन्दुलेजाताच्युतनाश्चावद्वजाः ॥ अल्पायुवोल्पवीर्यस्त्रियुवायास्त्रज्ञिते ॥ यद्यवेश
व्वस्तानां युत्साधिव्वात्मकमलां ॥ संत्वानशक्तेकुंभिष्वविष्वयुतायुतेः ॥ तिखः को द्वाः सहस्रामण्डा
शीतितानिव ॥ आसन्यद्वुलाचार्योः ॥ कुमाराणामितिक्षितिः ॥ सर्वायादवानांकः करीष्यति महात्मनो
यत्रायुतानामयुतं ॥ लक्ष्मीलालोक्तमाङ्कः ॥ देवासुरहवहता ॥ दैत्ययायेषुदारुणाः ॥ तेजोत्तम्भामनुष्टुप्तु

व ज्ञादृष्टावकाष्ठिरो। तन्निग्रहायहरिणा। द्वोक्त्रेवाश्रदोः कुलोः। अवतीस्मैः कुलशतं तेषामेकोत्तरं
 यातेषां घमाणान्नगवानमधुवेचान्नवद्धिः। येवानुवर्त्तिन् स्तस्याववधुः सर्वेशम्यासना
 लापक्तिगत्वा नासनादिष्ठु॥। नविडुः सनमात्मानं। इस्य यः क्षमवेत्तमः तीर्थे रक्तेन पोणां यदुजनिम
 दुषुखः स इत्यादश्रौचेहित्वेनाप्त्वस्त्वप्ययुरजितपराश्रार्थदर्थेन्यथत्वः। यत्रामो मंगल
 द्वात्मयगादितं यन्तुणोः न धर्मे: ह स्त्रयेतत्त्वं चित्तं वित्तिभरहरणां कालवकायुधस्या। तयतिजन
 निवासो देवकाजन्मवादोमुपरपरिक्षेत्रेणीन्द्रियस्त्रभासोः विरवरवजिन्द्वा: सुक्षिताश्रामु
 देवनवन्दुरवनितानावर्हयतकामदेवं॥। इत्यंपराम्यनिजधर्मीरवद्यात्तलीलातनोस्तदनुरूप
 वित्तवनाज्ञाकर्मीणाकर्मे कष्टणानि यद्वत्सम्यश्चयादमुष्मयपदयोनुविमिक्तनामर्यस्या
 ननु समेष्वितयामुकेश्चामक्षणा अवाकीर्तनवित्तयेति। तद्वामुक्तरक्तां तजवापवर्गेण्यामाह
 नं त्वित्तमुज्जोपिययुर्यदर्थोः। वित्तनवेत्तदुरुगायविवित्तलीलाविष्वमकल्पवकदेवकमुक्तिरूपं ॥२०

२२

५

त्र्वाणांस्तु उक्ष्यजक्तां तजवापवर्गेण्यामाद्वनं वित्तमुज्जोपिययुर्यदर्थोः॥। इति श्री भगवत्तेस्तदुपु
 रागोऽस्त्रामसंक्षेपारमहस्यां संहितायां नवतिमोः ध्यायः॥४०॥ समाहो यदशस्त्वं ध्यः॥१०॥
 युन्नेनवद्वा॥ संवत्तृष्ठद्ववेद्यवाढस्तदितवमास्त्रमवासरेस्तकलपव्येकलवलस
 एवं कवचन्नवासत्वे॥ लीषितं नामिङ्गात्रवलगिसिख्या॥ लीषितं गोगाशसरवतिप्रसा
 दात्तुर्मस्त्वा॥ जादृष्टं शंखलकं दृष्टाताह स्त्रियां वित्तमयायदिषु वस्तु द्वावासमदो
 द्वात्तुर्मस्त्वा॥। गमवेद्यनमः॥ क्रीक्ताष्टोऽजयत्ति ज्ञानोऽप्यात्मर्त्त्वेन नम चून्नमस्तु
 न जप्तिरजंताज्ञात्वात्मरक्षणं तिक्ष्णाप्त्वाव्यन्दित्वे यं वहृता प्र
 पुस्तका॥ १॥ चुन्नमस्तु हरयो नमः॥ २१

पर्वती - २२८

Indira Gandhi National
Centre for the Arts